శ్రీరస్తు.

శ్రీహయవదన పరబ్రహ్మణేనమః

శ్రీమన్మహామహోపాధ్యాయగదాధర

భట్టాచార్యచక్రవర్తివిరచితా

* హేత్వాభాససామాన్యనిరుక్తిః *

పక్షతే, ఇత్యుపనామక శ్రీమద్రఘునాథపణ్డితవిరచిత

శ్రీన్యాయరత్నాఖ్య వ్యాఖ్యాసహితా. శ్రీ

శ్రీమత్పరమహంసేత్యాది బిరుదాఙ్కితశ్రీమ

ద్బ్రహ్మతన్త్రపరకాలమహాస్థాన మూర్ధాభిషిక్త

సర్వతన్త్రస్వతన్త్ర-శ్రీమత్కవికథకకణ్ఠీరవ చరణ

నళినయుగళవిన్యస్త సమస్తాత్మభర

శ్రీ శ్రీకృష్ణబ్రహ్మతన్త్రపరకాలసంయమిసార్వభౌమ

చరణారవిన్ద చఞ్చరీకాయమాణ మానసేన

శ్రీమత్తరు-తీర్థపణ్డితరత్నోపాఖ్య కస్తూరీరఙ్గాచార్య

కరుణాకటాక్షవీక్షా సమాసాదిత పాణ్డిత్యేన

శ్రీమన్మహీశూరపురీమధ్యవిద్యోతమాన దివ్యరత్న

సింహాసనారూఢశ్రీమచ్చామరాజేన్ద్ర సరస్వతీప్ర

సాద మహాస్థానలబ్ధ తరు-విద్వానితి బిరుదోల్లసితేన

శ్రీమద్గద్వాలసంస్థాననివాసినా

కొణ్డాపురం కృష్ణార్యేణ-పరిశోధ్యపరిష్కృతా

మహీశూరమహాసంస్థానశ్రీమచ్చామరాజేన్ద్రాశ్రితేన

ధర్మాధికారిచక్రవర్త్యయ్యఙ్గార్యేణ

మహీశూరపురీ మధ్యవర్తిన్యాం విద్యాతరఙ్గిణ్యాఖ్య

స్వీయముద్రాక్షరశాలాయాం

ముద్రాపితాసతీవిజయతేతమామ్.

ఇదానీమేతన్మూల్యం-రూప్యద్వయమ్

సన్ ౧౮౯౩

శ్రీరస్తు

శ్రీమతేహయగ్రీవాయనమః

అథ దీధితిసహిత తత్త్వచింతామణౌ-సామాన్యనిరుక్తిః.

చింతామణిః ॥ అథ హేత్వాభాసాస్తత్త్వనిర్ణయ విజయప్రయోజకత్వాన్నిరూప్యంతే । తత్రానుమితికారణీభూతాభావప్రతియోగి యథార్థజ్ఞాన విషయత్వమ్ ॥ యద్విషయకత్వేన లింగజ్ఞానస్యఅనుమితిప్రతిబంధకత్వం। జ్ఞాయమానంసత్ యదనుమితిప్రతిబంధకం తత్త్వంవా హేత్వాభాసత్వమ్ ।

ఏతావతాప్రబంధేన సపరికరంహేతుం నిరూప్య తత్ప్రసంగాత్తత్త్వనిర్ణయాదిరూపతత్కార్యకారిత్వాచ్చ తదాభాసనిరూపణం ప్రతిజానీతే * అథేతి * అనుమితీతి * యథాశ్రుతమిదంహేతుదోషాణాం లక్షణం । తద్వత్త్వఞ్చ దుష్టహేతూనాం తదభిప్రాయేణైవోపధేయసంకరేపీత్యాదివక్ష్యతి ॥ తత్రానుమితిపదం అనుమితినిష్ఠకార్యతా నిరూపకసంబంధిత్వేనానుమితితత్కారణజ్ఞానాన్యతరపరం ॥ సాధ్యవ్యాప్యహేతుమాన్ పక్షస్సాధ్యవానిత్యాకారకానుమితిపరంవా ॥ తేనైకత్ర హేతౌవ్యభిచారాదిగ్రహేప్యన్యస్య పరామర్శాదనుమిత్యుత్పాదేన వ్యభిచారాద్యవచ్ఛేదజ్ఞానేనాన్యథాసిద్ధత్వాచ్చవ్యభిచారాది గ్రహాభావస్యానుమిత్య జనకత్వేపి నక్షతిరితివదంతి ॥ పర్వతోనిర్వహ్నిర్ధూమో వహ్నేరభిధేయత్వంవా ప్రమేయత్వస్య వ్యభిచారీత్యాదిభ్రమాదప్యనుమితిప్రతిబంధాదాహ *యథార్థేతి* ననుప్రతిబంధకజ్ఞానవిషయవ్యభిచారాదిఘటకసాధ్యాదేరపి ప్రత్యేకం హేత్వాభాసత్వాపత్తిః । అథ విశిష్టవిషయకం జ్ఞానంప్రతిబంధకం తద్ఘటకంచన విశిష్టమితిచేత్ ॥ తర్హి యథార్థేతివ్యర్థం భ్రమవిషయవిశిష్టస్యాప్రసిద్ధత్వాదిత్యనుశయేనాహ * యదితి * కేచిత్తు దుష్టానామేవ హేతూనామేతానిలక్షణాని ॥ తత్ర తృతీయమివ ప్రథమమపి జ్ఞాయమానవ్యభిచారాదేఃప్రతిబంధకత్వ మభ్యుపేత్య ॥ తదర్థశ్చ తాదృశాభావప్రతియోగినోయేవ్యభిచారాదయః తత్ప్రకారక యథార్థజ్ఞానవిషయత్వం ॥ అగ్రేచ తత్త్వమిత్యస్య తద్వత్త్వమిత్యర్థః ॥ ఆద్యస్తైర్వ

వాదుష్టహేతులక్షణాభిప్రాయకత్వమితిప్రాహుః ॥ లింగమవివక్షితం ॥ య
ద్విషయకత్వేన ॥ యాదృశవిశిష్టవిషయకత్వేన ॥ తేనానుమితి ప్రతిబంధకపక్ష
విశేష్యకభ్రమవిషయేసాధ్యాభావాదౌ సద్ధేతావ్యాదినిష్ఠేనాతిప్రసంగః ॥ అవ
చ్ఛేదకత్వంచేహానతిరిక్తవృత్తిత్వం ॥ తేనవిశిష్టస్యాసత్వేపి భ్రమాత్ప్రతిబంధే
పి నక్షతిః ॥ విశేషణీయంచ తాదృశవిశిష్టాంతరాఘటితత్వేన ॥ తేనప్రమేయ
త్వాది విశిష్టైవ్యభిచారాదౌ నాతిప్రసంగః ॥ ఏవంచ పక్షతావచ్ఛేదకాదివిర
హవిశిష్టఃపక్షః పక్షనిష్ఠతద్విరహోవాసాధ్యాభావవద్వృత్తిసాధనం సాధనవద్వృ
త్తి సాధ్యాభావోవాహేతుదోషః । యేనకేనాపి సంబంధేనతద్వాంశ్చప్రకృ
తోహేతుర్దుష్టః ॥ యాదృశధర్మిణి యాదృశధర్మవత్తాజ్ఞానమనుమితి ప్ర
తిబంధకం తస్యధర్మిణః తాదృశధర్మవత్త్వం హేతుదోషఇత్యపికశ్చిత్ ॥
అథ పర్వతత్వేన పక్షత్వేవహ్నిత్వేన సాధ్యత్వే విశిష్టధూమత్వేనచ హేతుత్వే
పర్వతాదేః కాంచనమయత్వ విరహోహ్రదస్య వహ్నిధూమశూన్యత్వం పర్వ
తస్య మహానసీయవహ్ని ధూమవిరహిత్వం ప్రమేయత్వస్య కేవలధూమస్యవా
వహ్నివ్యభిచారోవిశిష్టస్యధూమస్యవాపర్వతీయవహ్నివ్యభిచారోనదోషః। న
వాతత్సంబంధేన తత్రతస్య హేతోర్దుష్టత్వం ॥ అతస్తద్ధర్మావచ్ఛిన్నతత్ప
క్షక తద్ధర్మావచ్ఛిన్న తత్సాధ్యకతద్ధర్మావచ్ఛిన్న తద్ధేతుకానుమితి ప్రతిబ
న్ధకత్వంవాచ్యం ॥ తథాచనిర్వహ్నిఃపర్వతోవహ్నిమాన్ పర్వతావృత్తివహ్నిమా
న్వాశద్వ్యభిచారిణః పర్వతావృత్తేరావధర్మాదితావ్యదౌ నకోపిహేత్వా
భాసస్స్యత్తాదృశానుమితేరప్రసిద్ధత్వాదితి ॥ అత్రవదంతి ॥ యద్విషయకని
శ్చయస్య విరోధివిషయతాప్రయుక్తస్తదుత్తర మనుమితావనాహార్యమానసజ్ఞా
నేవా పక్షతావచ్ఛేదకవిశిష్టపక్షే సాధ్యతావచ్ఛేదక విశిష్టసాధ్య వైశిష్ట్యావగా
హిత్వస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్ట సాధ్యనిరూపితవ్యాప్తి విశిష్టహేతుతావచ్ఛే
దక విశిష్టహేతుమత్త్వావగాహిత్వస్యచ ద్వయోర్వ్యతిరేకస్తత్వం హేతుదోష
త్వం ॥ పక్షతావచ్ఛేదకవైశిష్ట్యాదికంచ వైజ్ఞానికం ॥ నతువాస్తవంగ్రాహ్యం
వ్యాప్తిశ్చాన్వయితోవ్యతిరేకతశ్చ వాచ్యా తాదృశావగాహిత్వప్రసిద్ధిః ఆహా
ర్యజ్ఞాన ఏవాభ్యుపేతవ్యా అనన్యగతికత్వాత్ ॥ ఏవంచవస్తుమాత్రనిశ్చయానం
తరం నిర్వహ్నిత్వాది విశిష్టవహ్నే రగ్రహేపి నక్షతిః ॥ తస్యవిరోధ్యవిషయ
కత్వాత్ ॥ ఏవంసాధ్యనిశ్చయోత్తరం తస్యానమితావపి ॥ మానసజ్ఞానావి

దశావిశేషే హేత్వోరేవాసాధారణసత్ప్రతిపక్షయోరాభాసత్వాత్తద్బుద్ధేరను
మితి ప్రతిబంధకత్వమ్ ॥

రోధిత్వాచ్చ । తాదృశపక్ష తాదృశసాధ్యవైశిష్ట్యస్య తాదృశసాధ్యనిరూపిత
వ్యాప్తివిశిష్టతాదృశహేతువైశిష్ట్యస్యచావగాహినో జ్ఞానస్య యద్విషయకంజ్ఞా
నంవిరోధివిషయకంతత్త్వం। తాదృశజ్ఞానవిరోధిత్వంవాహేతుదోషత్వం ॥ జ్ఞా
నవిరోధిత్వంచ తద్విషయవిషయకగ్రహవిరోధి గ్రహవిషయత్వం ॥ ఏవంవిధై
వరీతిరుక్తంత్ర సర్వత్రైవవ్యభిచారలక్షణాదావనుసరణీయేత్యపికేచిత్ ॥ కే
చిత్తు॥యాదృశపక్షకయాదృశసాధ్యకయాదృశహేతౌయావంతోదోషాస్సంభవం
తి తావదన్యాన్యత్వం ॥ ఏకమాత్రోపస్థలేచతత్త్వమేవహేత్వాభాసత్వం ।స
చాతిరిక్తపదార్థాన్యోన్యాభావఇతి నవైయర్థ్యం॥పంచవిధభేదోక్తిస్తు తత్సంభవస్థ
లాభిప్రాయేణ ॥ వ్యభిచారాదేస్సాధ్యాదిభేదనియంత్రితత్వాత్ । శబ్దాభేద
మాత్రస్యచాకించిత్కరత్వాదితి ప్రాహుః॥స్యాదేతత్ శబ్దోఽనిత్యశ్శబ్దత్వాది
త్యత్రాసాధారణ్యేఽవ్యాప్తిః । సర్వసాధ్యవద్వ్యావృత్తేస్తత్రాసత్త్వాత్ ॥ ఏ
వంశబ్దోఽనిత్యః కృతకత్వాదిత్యత్రసత్ప్రతిపక్షేనిత్యత్వవ్యాప్యాద్రవ్యద్రవ్య
త్వాదావపిపక్షస్యతద్వృత్తిత్వవిరహాదిత్యాశంకాంతయోరలక్ష్యత్వేన నిరాకురుతే
* దశావిశేషఇతి * హేత్వోః ॥ సద్ధేత్వోః ॥ అసాధారణః పక్షమాత్రవృ
త్తిః ॥ సత్ప్రతిపక్షోవిరోధి పరామర్శోయస్యసతథా ॥ తయోర్దశావిశేషే
ప్రతీతౌ సర్వసాధ్యవద్వ్యావృత్తత్వస్య పక్షేసాధ్యాభావవ్యాప్యవత్త్వస్యచ భ్ర
మదశాయాం ॥ ఆభాసత్వాత్ ॥ అనుమిత్యజనకత్వాత్ ॥ తద్బుద్ధేః ॥ హే
త్వోరసాధ్యవద్వ్యావృత్తత్వాదిబుద్ధేః ॥ ప్రతిబంధకత్వం పరమాయాతి ॥ న
తుతద్విషయస్య దోషత్వం అసత్త్వాత్ అన్యథాబాధభ్రమేణానుమిత్యనుదయా
త్తస్యాపి దోషత్వంస్యాత్ ॥ కోహిసాధ్యాభావవద్వ్యావృత్తత్వభ్రమయో ర
నుమితి విరోధిత్వేవిశేషః ॥ నిరుక్తికస్తుప్రాచీనోఽశ్రద్ధేయః ॥యత్తు॥ జ్ఞాన
స్య యదనుమితిప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకంతద్వత్త్వమ్ ॥ తత్ప్రకారకప్రమా
విషయత్వంచ లక్షణార్థః ॥ తథా[illegible] । విషయరూపం సాధారణ్యాది ॥
బాధేచ ప్రమితసాధ్యాభావవాన్ పక్షః । తద్విషయకత్వేన జ్ఞానస్యానుమితి
ప్రతిబంధకత్వాత్ ॥ అవిషయరూపంచ విరోధిసామగ్రీకాలీనత్వాదికం తద్వ
త్త్వంచ జ్ఞానస్యైవ తద్విషయస్యహేతోరపీతి ॥తన్న॥తద్వత్త్వంహిహేతోర్జ్ఞా

యద్యపి బాధసత్ప్రతిపక్షయోః ప్రత్యక్షశాబ్దజ్ఞాన ప్రతిబంధకత్వాన్న లింగాభేదేన బాధ్యేతదభావాత్ ॥ అతఏవనాశ్రయతయా। వహ్న్యవ్యభిచారిద్రవ్యత్వాదిమతిధూమేఽతిప్రసంగాచ్చ ॥ సాధ్యాభావవత్పక్షస్యైవ సాధ్యాభావవద్వృత్తిహేతోర్జ్ఞానస్య ప్రతిబంధకత్వాత్ ॥ సాధారణ్యాదివిషయకత్వస్యజ్ఞాననిష్ఠస్యైవ ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వాత్ సత్త్వాదిసాధ్యకే జ్ఞానేఽతిప్రసంగాచ్చ యథాకథంచిత్తద్వత్త్వస్యచాతిప్రసంజకత్వాత్ ॥ విరోధిసామగ్రీసమవహితోపిచ లింగపరామర్శోఽనస్వసాధ్యానుమితేః ప్రతిబంధకః । మణిసమవహితో వహ్నిరివదాహస్య । అథ యద్ధర్మవిశిష్టజ్ఞానే సత్యనన్యమనుమితి ప్రతిబంధః తదేవాత్ర ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకముక్తమ్ ॥ భవతిచ ప్రతిబంధకీభూత విరోధిసామగ్రీకాలీనత్వాదివిశిష్టే పరామర్శే తద్ధతిచేత్ । నవైకాలాది సాధారణకారణఘటితా సామగ్ర్యపి ప్రతిబంధికా ॥ విశేషతస్త్వత్ర ॥ తత్సత్త్వే కార్యోత్పాదస్య దుర్వారత్వాత్ ॥ కింతు విరోధిపరామర్శ స్తథా । యదిచతత్సత్త్వేపితత్సాధ్యబాధావతారేనానుమితి ప్రతిబంధః ప్రామాణికః ॥ తదాఽప్రామాణ్యగ్రహాభావస్యేవతదభావస్యాపి వైశిష్ట్యం తత్ర నివేశ్యతాం ॥ యదాచ భ్రమప్రమాసాధారణ విరోధిపరామర్శసత్త్వేనానుమితిస్తదాతథా విధబాధాదిగ్రహేపీత్యతిప్రసంగః । నచాతీతాదౌ లింగే విరోధిపరామర్శకాలీనత్వమపి ॥ యదపి ॥ యద్విషయకత్వేన జ్ఞానస్య ప్రతిబంధకత్వం తద్వత్త్వమేవవాచ్యమ్ ॥ సత్ప్రతిపక్షేచ విరోధివ్యాప్త్యాదికమేవతథా ॥ తద్వత్త్వమపి హేతౌ స్వజ్ఞానరూపసంబంధేన । తస్యసమూహాలంబనరూపతయా హేతుద్వయవిషయత్వాదితి ॥ తదపితుచ్ఛం ॥ సాధ్యాభావవత్పక్ష విషయకత్వేన సాధ్యాభావవత్పక్షజ్ఞాన ప్రమాత్వవిషయత్వేనవాజ్ఞానస్య ప్రతిబంధకత్వం తస్యచ సాధ్యవత్యపిపక్షే సంభవాదతివ్యాప్తేః ॥ విశిష్టవిషయకత్వేన ప్రతిబంధకత్వం విశిష్టంచ తత్రాప్రసిద్ధమితిచేత్ తర్హి కింసర్వత్ర సత్ప్రతిపక్షే సాధ్యాభావవాన్పక్షః ప్రసిద్ధః ॥ యథాకథంచిత్సంబంధేనతద్వత్త్వంచాతిప్రసక్తంధూమాదేరపిజ్ఞానరూపేణతదాశ్రయాశ్రయత్వాదినావాసంబంధేనవ్యభిచారాదిమత్త్వాత్ ॥ యాదృశసంబంధావగాహిత్వేన జ్ఞానస్య ప్రతిబంధకత్వం తేన తద్వత్త్వంచనసర్వత్రసత్ప్రతిపక్షితే హేతౌ ॥ అస్తిచ క్వచిత్సద్ధేతావతిక్రుతం పల్లవితేన * యద్యపీతి * స్థాణుత్వాభావస్య తద్వ్యాప్యకరాదేశ్చనిశ్చయే స్థా

భాసత్వమ్ ॥ తథాపి జ్ఞాయమానస్యా భాసస్యాత్రిలక్షణమ్ ॥ యద్వా బాధేన ప్రత్యక్షాదౌ నజ్ఞానంప్రతిబధ్యతే కింతూత్పన్నజ్ఞానేఽప్రామాణ్యం జ్ఞాప్యతే । అనుమితౌతూత్పత్తిరేవప్రతిబధ్యతే । తేచ సవ్యభిచార విరుద్ధాసత్ప్రతిపక్షాసిద్ధబాధితాఃపఞ్చ ॥ ******************

ఇతి తత్త్వచింతామణౌ సామాన్యనిరుక్తిః

ఋత్వప్రత్యక్షశాబ్దయోరనుదయాత్ ॥ నచైవం నరశిరః కపాలం శుచి ప్రాణ్యంగత్వాదిత్యాదినాప్యాగమ విరోధస్స్యాత్ తత్రానుకూలతర్కాభావేన బలవత్తరాగమవిరోధేనవ్యాప్తినిశ్చయస్యానుమితేశ్చానుత్పత్తేరితిభావః॥యద్వేత్యాద్యభ్యుచ్చయమాత్రం॥ప్రత్యక్షంప్రత్యానుమానికబాధనిశ్చయస్యాప్రతిబన్ధకత్వేపి శాబ్దంప్రతిప్రతిబంధకత్వాత్ యోగ్యతాజ్ఞానేనాన్యథాసిద్ధత్వాత్ తదభావోనతత్రహేతురితిచేదేవమపి ఉపనీతభాన విశేషంప్రతితత్త్వేన హేతుతాయా దుర్వారత్వాత్ ॥

శ్రీమద్రఘునాథ భట్టాచార్యశిరోమణివిరచితాయాం తత్త్వచి
న్తామణివ్యాఖ్యాయాం దీధిత్యపరాఖ్యాయాంహేత్వా
భాస సామాన్యనిరుక్తిస్సమాప్తా.

శ్రీరస్తు.

శ్రీమతేహయగ్రీవాయనమః.

అథ న్యాయరత్నసహిత గదాధరీయహేత్వాభాససామాన్యనిరుక్తిః ప్రారభ్యతే.

హేత్వాభాసనిరూపణే ప్రసంగస్యాపి సంగతిత్వం సంభవతి ॥

శ్రీరస్తు ॥ నిత్యేచ్ఛాకృతిచిత్సౌఖ్యం పరమాణుకళేబరమ్ । అధ్యాత్మాదిజగద్ధేతుం నమామిపరమేశ్వరమ్ ॥ ౧ ॥ ద్రవ్యంనిష్పాద్యతస్మిన్ గుణగణమదధత్కర్మజాతింవిశేషాన్ సంబంధంచాప్యభావం సురగృహనిరయోబంధమోక్షావకార్షీత్ । ఏకో౽పిబ్రహ్మవిష్ణ్వీశ్వరవివిధపదైర్గీయతే ధర్మభేదాత్తంసర్వజ్ఞం దయాళుం దురితగిరిపవిం మంగళాయాశ్రయామః ॥ ౨ ॥ కృష్ణంభట్టాదిసందర్భసిన్ధుసాయాసమంథనైః । న్యాయరత్నంసముద్ధృత్య ప్రకటీకరవాణ్యహమ్ ॥ 3 ॥ మీమాంసాన్యాయపంచాస్య రాఘవాచార్య*సూరిణామ్ । శిష్యస్త్వేషాకృతిర్భూయా ద్రఘునాథస్యసన్ముదే ॥ ౪ ॥ ఇహఖల్వాన్వీక్షికీసాంఖ్యయోగవేదాంతాఇతిచతస్రోవిద్యానిశ్శ్రేణికాభూతాః పరమపురుషార్థస్య సాధనమ్ । తథాహి ॥ పామరో౽హిజనో౽జడమస్థిమాంసమయం దేహమాత్మానం మన్యతె ॥ నచతత్తథాస్తి ॥ సర్వాస్తికమతవిరోధాద్వివేకిజనానుభవవిరోధాచ్చాతో౽దేహాత్మతానిరసనాయప్రవర్తితాసర్వమోక్షవిద్యాసుప్రథమా ఆన్వీక్షికీతర్కవిద్యా పరమకారుణికేన భగవతామహర్షిణా గౌతమేన ॥ తత్సిద్ధాంతస్తుపదార్థతత్త్వజ్ఞానాన్నిశ్శ్రేయసాధిగమఇతి పదార్థతత్త్వజ్ఞానంచ మోక్షహేతవే దేహాదిభిన్నత్వేనాత్మజ్ఞానాయోపయుజ్యతె । తచ్చ ప్రత్యక్షానుమానోపమానశాబ్దరూపప్రమాణచతుష్టయాధీనమ్ ॥ తేష్వప్యసన్నికృష్టార్థసాధకత్వేన స్వస్వేతరసర్వప్రమాణప్రామాణ్యసాధకత్వేనచ మూర్ధన్యత్వాదనుమానమేవ బహుప్రపఞ్చం నిరూపయామాసచింతామణిః । తంచ వ్యా

---

* సూరసూర్యార్యమాదిత్య ఇతికోశాత్సూరస్సూర్యః తమోనివర్తకతయా ఉపమానత్వేనాస్త్యేషామితి సూరిణః తేషామిత్యర్థస్తేన కథంసూరిణామితి శంకాయానవకాశః । సూరిణామిత్యత్ర శర్ణామితివాపఠనీయమ్ ॥

చక్షుష్యశిరోమణిః । శిరోమణివ్యాఖ్యాస్సంతి బహ్వ్యస్తాసాం మధ్యే సంప్రతి గాదాధర్యేవ ప్రబలా । తస్యామేవాధ్యయనాధ్యాపనయోర్బాహుళ్యేన ప్రచారదర్శనాత్ । గాదాధర్యామపి సామాన్యనిరుక్తి పఞ్చలక్షణీ చతుర్దశలక్షణీసిద్ధాంతలక్షణావయవపక్షతాఖ్యాః పఞ్చవాదాముఖ్యాః । తదధ్యయనాధ్యాపనయోస్తత్రత్య విషయేష్వేవ సభాయామూహాపోహాత్మక విచారస్యచ ప్రాయశోదర్శనాత్ । గదాధరభట్టాచార్యైః తేష్వేవ బహుప్రపఞ్చితత్వాచ్చ । పఞ్చవాదేషుహిసంతిదుర్బోధవిచారణీయాన్యూహాపోహార్హాణిబహుస్థానానివాక్యానిచతానిచ కృష్ణంభట్టైరతివిస్తరతః ప్రకాశితానీతరైశ్చ క్వచిత్క్వచిత్ । తత్రతత్రస్థితానామూహాపోహానాం వ్యస్తత్వేన దురవబోధత్వేనచాలోచనాలసానాం పఞ్చవాదేషూహాపోహ కౌశల్యేచ్ఛావతాంకృతే కృష్ణంభట్టాదివివరణవాక్యాన్యాలోచ్య తదుదితాన్ క్వచిత్స్వకల్పితాంశ్చ పూర్వపక్షసమాధాన సిద్ధాంతాన్ సంగృహ్యసమారభ్యతే ॥ సామాన్యనిరుక్త్యాదిక్రమేణ న్యాయరత్నాభిధేయ మభినవాటిప్పణీ । ఏతాఞ్చ అధికోక్షేపణేన న్యూనపూరణేనచ శోధయంతు దయాళవో విద్వాంసో భూషయంతుచ * అథ హేత్వాభాసాస్తత్వనిర్ణయ విజయప్రయోజకత్వాన్నిరూప్యంతఇతిమూలమ్ * తత్రాథశబ్దస్య ధ్వంసాధికరణ కాలవృత్తిత్వరూపమానంతర్యమర్థః. తదేకదేశ ధ్వంసే ఆనంతర్యావధితయాఽర్థతోలబ్ధసద్ధేతునిరూపణస్యానుయోగితయాఽన్వయః ॥ అథశబ్దస్యైవ సద్ధేతునిరూపణానంతర్య మర్థఇతివా । వ్యాప్తిపక్షధర్మతాప్రకారక భ్రమవిశేష్యాః హేత్వాభాసపదార్థాః ॥ హేతువదాభాసంతఇతి వ్యుత్పత్త్యాఽభాసపదం భ్రమార్థకం శుక్తికారజతవదాభాసతఇతి ప్రామాణికప్రయోగదర్శనాత్ । ఆఖ్యాతార్థోవిశేష్యతా ॥ తద్వదిత్యస్యసాదృశ్యేనేత్యర్థః । సాదృశ్యంచ వ్యాప్తివిశిష్టపక్షధర్మతారూపం తృతీయార్థః ప్రకారత్వం తస్యాభాసపదార్థేఽన్వయః ॥ జ్ఞానజన్య జిజ్ఞాసాధీనత్వం పఞ్చమ్యర్థః. తదేకదేశే జ్ఞానే ప్రకారతయా ప్రకృత్యర్థాన్వయః । అనన్తర్యపంచమ్యర్థయోర్లక్షణాది ప్రకారక జ్ఞానానుకూల వ్యాపారరూపే నిపూర్వక ధాత్వర్థనిరూపణేఽన్వయః । కర్త్రాఖ్యాతవశాచ్చ మయేత్యధ్యాహార్యమ్ । తత్ర కృతిస్తృతీయార్థఃతస్యాం ప్రకృత్యర్థస్యగ్రన్థకర్తురాధేయతయాఽన్వయః । తస్యా జన్యతాసంబంధేన ధాత్వర్థనిరూపణేఽన్వయః । కృత్యన్వయిత

<u>వ్యాప్తిపక్షధర్మతావిశిష్టహేతునిరూపణే, వ్యాప్తిపక్షధర్మతావిరోధి తద్వి
రహవతో దుష్టహేతోః స్మరణాత్॥</u>

ర్తమానత్వం హేత్వాభాసపదార్థాన్వయి విషయత్వంచ కర్త్రాఖ్యాతార్థః
తథాచ గ్రన్థకృత్సమవేత వర్తమానకృతిజన్య సద్ధేతునిరూపణానంతర తత్త్వని
ర్ణయ విజయప్రయోజకత్వ ప్రకారక జ్ఞానజన్య జిజ్ఞాసాధీన నిరుక్తనిరూపణ
విషయీభూతావ్యాప్తిపక్షధర్మతాప్రకారక భ్రమవిశేష్యా ఇత్యర్థకంతస్మిన్
పఞ్చమ్యర్థస్య జ్ఞానజన్య జిజ్ఞాసాధీనత్వస్య నిరూపణేఽన్వయాదేవ సంగతి
ప్రదర్శనసిద్ధౌ తత్ప్రసంగాదితి పూరణమనుచితమిత్యాశంకాంనిరస్యతి॥ *హే
త్వాభాసనిరూపణేతి * సద్ధేతునిరూపణానంతరమితి శేషః (త్యాదిః) ॥ ప్రయో
జకజిజ్ఞాసాజనకజ్ఞానవిషయత్వం సంగతిత్వపదార్థః । విశిష్టవాచకానామితి
న్యాయాత్ । తదేకదేశప్రయోజకత్వే హేత్వాభాసనిరూపణరూప ప్రకృత్య
ర్థాన్విత సప్తమ్యర్థనిరూపితత్వాన్వయః ॥ సద్ధేతునిరూపణానంతర్యస్య హే
త్వాభాసనిరూపణేఽన్వయః ॥ తథాచ సద్ధేతు నిరూపణానంతరహేత్వాభాస
నిరూపణ ప్రయోజకజిజ్ఞాసా జనకజ్ఞానవిషయత్వం సంభవతీతివాక్యార్థః। య
ద్వా దానే కర్ణసమ ఇతివత్ హేత్వాభాసనిరూపణే ఇత్యత్రాభేదః. సప్తమ్య
ర్థః అభిధానప్రయోజక జిజ్ఞాసాజనక జ్ఞానవిషయత్వం సంగతిత్వ పదార్థ
స్తదేకదేశాభిధానే సప్తమ్యర్థాన్వయః । శేషంపూర్వవదేవ ॥ ప్రసంగస్యా
పి ॥ ఉపోద్ఘాతాదిపంచకభిన్నస్యాపీత్యర్థః । నతూపోద్ఘాతాదిపంచకభిన్న
త్వవిశిష్టానంతరాభిధాన ప్రయోజకజిజ్ఞాసాజనకజ్ఞాన విషయస్యాపీత్యర్థస్త
థాసతి నిరుక్తప్రసంగవృత్తిసంగతిత్వమితి బోధస్యనీలఘటవతి ఘటఇతి వద
ప్రామాణికత్వప్రసంగాత్ । వ్యాప్తిపక్షధర్మతావిరహరూపం ప్రసంగంతస్య
నిరుక్తసంగతిత్వం చ దర్శయతి ॥*వ్యాప్తిపక్షధర్మతేత్యాదినా * ఏకసంబం
ధిజ్ఞానస్యైవాపరసంబంధిస్మారకత్వాన్నిరూపణాసతీత్యనేన సద్ధేతురూపైకసం
బంధిజ్ఞానలాభః ॥ * వ్యాప్తిపక్షధర్మతావిరోధీతి * ఏతచ్చ తద్విరహవత
ఇత్యత్రోభయత్వావచ్ఛిన్నాభావ వత్త్వలాభాయ ॥ కేచిత్తు విరోధీతి తదసమా
నాధికరణేత్యర్థః । విరోధిపదంవ్యాప్తి పక్షధర్మతాత్వాభావస్య స్వవృత్తిధర్మ
విరోధిధర్మవిధయా స్మారకత్వలాభాయేత్యాహుః ॥ యద్యపిఅసంకీర్ణబాధితా
దేః స్మృతత్వంనసంభవతి తత్ర వ్యాప్తిపక్షధర్మతోభయస్యైవసత్త్వాత్ ॥ త

తదప్రదర్శనేన మూలస్యన్యూనతాం పరిజిహీర్షుః ప్రసంగస్యాపి తన్నిరూపణప్రయోజకత్వమాహ ॥ * ఏతావతేతి * పరికరో వ్యాప్తిపక్షధర్మతే ॥

థాపి నిరూప్యతావచ్ఛేదక సామానాధికరణ్యేన సంగతేస్తదవచ్ఛేదేన నిరూపణప్రయోజకత్వాన్నాసంగతిః * తదప్రదర్శనేనేతి* ప్రసంగస్యసంగతిత్వాప్రదర్శనేనేత్యర్థః * తన్నిరూపణప్రయోజకత్వమితి * హేత్వాభాసనిరూపణప్రయోజక జిజ్ఞాసాజనక జ్ఞానవిషయత్వమిత్యర్థః ॥ దీధితావేతావతేతి ॥ ఏతావతా ॥ అవయవాంతగ్రంథేనేత్యర్థః ॥ నిరూప్యేత్యత్ర నిరూపణాన్వయ్యభేదస్తృతీయార్థః ధాన్యేన ధనవానితివత్ ॥ సపరికరమ్ ॥ వ్యాప్తిపక్షధర్మతావిశిష్టమ్ ॥ హేతుం ॥ లింగం ॥ విషయత్వం ద్వితీయార్థః ॥ నిరూప్యేత్యత్ర ప్రతిపత్త్యనుకూలవ్యాపారరూపనిపూర్వకరూపధాత్వర్థఘటకప్రతిపత్తౌ తదన్వయః అనంతర్యం ల్యబర్థః తచ్చ ధ్వంసాధికరణకాలవృత్తిత్వం తదాభాస నిరూపణమిత్యత్ర జ్ఞానానుకూలవ్యాపారరూపనిపూర్వకరూపధాత్వర్థనిరూపణే తదన్వయః తాదృశనిరూపణప్రపంచమిద్వయార్థాన్వయః అన్వయశ్చాస్యనిరూపణమిత్యనేనవ్యాఖ్యాయాందర్శితఏవ*తదాభాసేతి*సద్ధేతువృత్తివ్యాప్తిపక్షధర్మతావత్త్వరూపతత్సాదృశ్యప్రకారకభ్రమవిశేష్యేత్యర్థః॥ నిరూపణమిత్యత్ర ద్వితీయార్థో విషయత్వం। ప్రతిపూర్వకజానాతేరుత్తరకాలీనకృతివిషయత్వప్రకారకజ్ఞానానుకూలవ్యాపారరూపప్రతిజ్ఞాఽర్థః।వర్తమానత్వం కృతిశ్చాఖ్యాతార్థః॥నిరూపణస్య నిరూపితత్వసంబంధేన ద్వితీయార్థవిషయతాయామన్వయః। విషయతాయాశ్చోక్త వ్యాపారరూపధాత్వర్థైకదేశజ్ఞానేఽన్వయః॥ వ్యాపారస్యజనకతాసంబంధేన కృతావన్వయః ॥ వర్తమానత్వస్యాపి కృతావన్వయః ॥ కృతేశ్చాశ్రయతయాఆఖ్యాతాక్షిప్తకర్తరిమణికారేఽన్వయః ॥ తథాచ।అవయవాంతగ్రంథాభిన్నోయః సపరికరహేతువిషయకజ్ఞానానుకూల వ్యాపారస్తదుత్తరకాలీనం యత్సపరికరహేతునిరూపిత ప్రసంగసంగతిజ్ఞానజన్యజిజ్ఞాసాప్రయోజ్యం తత్త్వనిర్ణయాదిరూపతత్కార్యకారిత్వజ్ఞానజన్యజిజ్ఞాసాప్రయోజ్యంచ తదాభాసనిరూపణం అనుమితికారణీభూతేత్యాదిశబ్దాత్మకం తద్విశేష్యకావ్యవహితోత్తర కాలకర్తవ్యత్వ ప్రకారకజ్ఞానానుకూలవ్యాపారోఽథేతి శబ్దాత్మకస్తదనుకూల వర్తమానకృతిమాన్ మణికారఇతి బోధః ॥ నను తత్ప్రసంగాదిత్యేవాస్తుకిం నిరూప్యేత్యంతేనేత్యత ఆహ

నిరూప్యేత్యంతముక్తక్రమేణదుష్టహేతోస్స్మృతత్వస్యప్రసంగనిర్వాహకస్యలాభాయ *తత్ప్రసంగాదితి* సపరికరహేతునిరూపిత ప్రసంగసంగతేరిత్యర్థః॥ తజ్జ్ఞానజన్యజిజ్ఞాసాధీనత్వం పంచమ్యర్థః॥ అన్వయశ్చాస్య నిరూపణమిత్యనేన।

నిరూప్యేత్యంతమితి ఉక్తక్రమేణ॥వ్యాప్తిపక్షధర్మతావిశిష్టహేతునిరూపణే సతీత్యుక్తక్రమేణేత్యర్థః*దుష్టహేతోరితి*అస్యచ స్మృతత్వేఽన్వయః॥*ప్రసంగనిర్వాహకస్యేతి* ఉపోద్ఘాతాదిపంచకభిన్నత్వ విశిష్టానంతరాభిధానప్రయోజక జిజ్ఞాసాజనక స్మృతివిషయత్వరూపప్రసంగత్వవిశిష్టప్రసంగసత్తాప్రయోజకస్యేత్యర్థః । విశిష్టసత్తాంప్రతివిశేషణసత్తాయాఃప్రయోజకత్వాత్ నిరూప్యేత్యంతేన ఏకసంబంధిజ్ఞాన రూపాపరసంబంధిజ్ఞానసామగ్రీసంపాదనాత్స్మృతత్వ ఘటితనిరుక్తప్రసంగత్వ విశిష్ట సత్తాంప్రతి స్మృతత్వసత్తాయాః ప్రయోజకత్వం బోధ్యమ్ । కేచిత్తు దుష్టహేతోరిత్యస్య హేత్వాభాసత్వస్యేత్యర్థః॥ ప్రసంగనిర్వాహకస్యేత్యస్యప్రసంగస్య సంగతిత్వ నిర్వాహకస్యేత్యర్థః। తథాచానంతరాభిధాన ప్రయోజకజిజ్ఞాసాజనక స్మృతివిషయత్వ రూపసంగతిత్వంవ్యాప్తిపక్షధర్మతోభయాభావరూపప్రసంగస్య హేత్వాభాసత్వాత్మనా స్మృతత్వం వినానుపపన్నమితి తాదృశ స్మృతత్వస్య తన్నిర్వాహకత్వమితి వదంతి ॥ ననూపోద్ఘాతాదిపంచకభిన్నత్వే సత్యనంతరాభిధానప్రయోజకజిజ్ఞాసాజనక స్మరణ ప్రకారత్వరూప ప్రసంగత్వబోధకప్రసంగపదేనైవ తాదృశోభయాభావ రూపప్రసంగస్య స్మృతత్వలాభే నిరూప్యేత్యంతంవ్యర్థమేవేతి చేన్న ॥ తేన సద్ధేతునిరూపణస్య పూర్వకాలీనత్వ బోధనాత్తాదృశ స్మరణ ప్రయోజకైకసంబంధిజ్ఞానరూప సామగ్రీసాకల్యస్య బోధాత్ స్మరణాకథంతానివృత్తేః। నిరూప్యేత్యనేన సద్ధేతునిరూపణస్య సిద్ధతో వక్ష్యాఽవసరసంగతిలాభస్తత్ప్రయోజనమితి కేచిత్ ॥ ప్రసంగేసద్ధేతునిరూపిత సంగతిత్వఘటకస్య సద్ధేతునిరూపణోత్తరకాలీనత్వస్య లాభాయనిరూప్యేత్యంత మిత్యపరే * సపరికరహేతునిరూపితేతి * నిరూపితత్వంతజ్జ్ఞానాధీనజ్ఞాన విషయత్వరూపమ్ * తజ్జ్ఞానజన్యజిజ్ఞాసాధీనేతి * సపరికరహేతు నిరూపితస్వనిష్ఠ వ్యాప్తిపక్షధర్మతోభయాభావాది ‡రూపప్రసంగసంగతిజ్ఞాన ప్రయోజ్యజిజ్ఞాసాప్రయోజ్యేత్యర్థః ॥ జిజ్ఞాసాయాం సపరికరహేతునిరూపితప్రసంగ సంగతిజ్ఞానప్రయోజ్య

---

‡ స్వనిష్ఠవ్యాప్త్యభావవిశిష్టస్వనిష్ఠపక్షధర్మతాభావః ఆదిపదార్థః ॥

త్వంచావయవాంతగ్రంథేన సపరికరహేతునిరూపణానంతరం శిష్యస్యతజ్జ్ఞానం తతఇతః పరంనిరూపణీయం గురుస్మృతివిషయవత్కించిత్స్యాదితి గురుస్మృతివిషయత్వేనసపరికర హేతునిష్ఠవ్యాప్తిపక్షధర్మతోభయాభావాదిరూపప్రసంగసంగతిజ్ఞానం సామాన్యధర్మప్రకారకం తతోగురుస్మృతివిషయావాంతర ధర్మప్రకారకజ్ఞానం మదిష్టసాధనమితీష్టసాధనతాజ్ఞానాదికం తతస్తాదృశజ్ఞానం మేభూయాదితీచ్ఛేతిక్రమేణ ॥ నచ హేత్వాభాసనిరూపణే హేత్వాభాసత్వావాంతరధర్మప్రకారక జ్ఞానేచ్ఛాయాఏవ ప్రయోజకత్వాత్ దర్శితజ్ఞానేచ్ఛానుపయుక్తేతిశంక్యం ॥ ప్రసంగసంగతేర్హేత్వాభాసత్వ రూపత్వాత్తస్యతద్వ్యాప్యత్వాచ్చ తజ్జిజ్ఞాసాయాస్తజ్జిజ్ఞాసారూపత్వాత్ ॥ నచతస్యైవ తద్వ్యాప్యత్వే తత్ప్రకారక జిజ్ఞాసాతః పూర్వంసామాన్యధర్మప్రకారకజ్ఞానవిధయా తజ్జ్ఞానస్యావశ్యకత్వేనతాదృశజిజ్ఞాసావిషయస్యప్రాక్సిద్ధత్వాన్న తజ్జిజ్ఞాసోత్పత్తిరితివాచ్యం ॥ ఏకస్యైవ తస్యఅనుమితికారణీభూతాభావప్రతియోగియథార్థజ్ఞాన విషయత్వేన వ్యాప్యత్వస్య గురుస్మృతివిషయత్వేన వ్యాపకత్వస్య సంభవేనప్రసంగ సంగతిత్వం పురస్కృత్య పూర్వంహేత్వాభాసత్వ ప్రకారకజ్ఞానసత్వేపి తాదృశయథార్థజ్ఞాన విషయత్వేన తత్ప్రకారకజ్ఞానస్యాసిద్ధతయా తథావిధజిజ్ఞాసాసంభవాత్ ॥ తాదృశజిజ్ఞాసాయాం హేత్వాభాస నిరూపణప్రయోజకత్వంచ తాదృశజిజ్ఞాసానంతరం గురుంప్రతిశిష్యస్య గురుస్మృతివిషయవాన్క ఇతి జిజ్ఞాసాబోధకశబ్దరూపః ప్రశ్నస్తతోగురుస్మృతివిషయవ్యాప్యత్వోపలక్షితధర్మప్రకారకజ్ఞానేచ్ఛావిషయవిషయకోగురోః శాబ్దబోధః కింశబ్దస్యసమభివ్యాహృతపదార్థతావచ్ఛేదకావాంతరధర్మప్రకారక జ్ఞానేచ్ఛావిషయే శక్తేస్తతోఽనుమితికారణీభూతేత్యాదిశబ్దప్రయోగాత్తకహేత్వాభాసనిరూపణానుకూలాప్రసంగసంగతి వ్యాప్యప్రకారకజ్ఞానం శిష్యస్య భవత్వితి గురోర్బుబోధయిషాతదనుకూలం యత్ప్రతిపాద్యస్యాసిద్ధత్వజ్ఞానం తత్సంపాదకీభూతస్యాసిద్ధత్వవ్యాప్యేచ్ఛావిషయత్వ ప్రతిపాదకస్య గురుస్మృతివిషయవాన్క ఇతి ప్రశ్నవాక్యస్యవ్యవహర్తవ్య జ్ఞానవిధయానిర్వాహకం యజ్జిజ్ఞాసా ప్రత్యక్షంవిషయవిధయా తదనుకూలాజిజ్ఞాసేతిక్రమేణ బోధ్యమ్ ॥ నను దీధితికృతాసంగతి సామాన్యప్రదర్శనకృతన్యూనతావారణం తత్ప్రసంగాదిత్యంశపూరణేన తత్కార్యైత్యంశ పూరణేనచ ద్విధాకృతంతచ్చా

యద్యపి తత్త్వనిర్ణయవిజయప్రయోజకత్వాదితిమూలం హేత్వాభాసనిష్ఠతత్త్వని
ర్ణయాదిజనకజ్ఞానవిషయత్వార్థకతయాశిష్యప్రవృత్త్యుపయోగినిరూపణఘటక
జ్ఞానప్రయోజనప్రదర్శనపరంతథాపితన్మాత్రపరత్వేసంగత్యప్రదర్శనేనన్యూనతా.

యుక్తంసంగతిప్రదర్శనస్య శిష్యప్రవృత్తిఫలకత్వేన తస్యచ యథాశ్రుతమూ
లఖ్యావశ్యకేష్టసాధనత్వప్రదర్శనేనైవ లాభసంభవాదిత్యాశంకతే * యద్యపీతి *
తత్ర హేత్వాభాసనిష్ఠం యత్తత్త్వనిర్ణయవిజయప్రయోజకజ్ఞాన విషయత్వ
మితియోజనా । నను మూలవాక్యాద్ధేత్వాభాసనిష్ఠతత్త్వనిర్ణయాదిజనకజ్ఞాన
విషయతాయాః కథంలాభ ఇతి చేదిత్థం తాదృశమూలేప్రయోజకత్వపదం జన
కజ్ఞానవిషయతాపరంపఞ్చమ్యర్థః ప్రయోజ్యత్వం హేత్వాభాసానామితిపూ
రణీయంతదర్థస్య హేత్వాభాస నిష్ఠత్వస్య తాదృశజనకజ్ఞానవిషయతాయా మ
న్వయస్తాదృశవిషయత్వస్య ప్రయోజ్యత్వ రూపేపఞ్చమ్యర్థేఽన్వయస్తస్యచ
ధాత్వర్థనిరూపణే తస్యచాఖ్యాతార్థవిషయత్వేతస్యహేత్వాభాసపదార్థేఽన్వ
యస్తథాచ హేత్వాభాసనిష్ఠాయాతత్త్వనిర్ణయాది జనకజ్ఞానవిషయతా తత్ప్ర
యోజ్యనిరూపణవిషయతాశ్రయీభూతా హేత్వాభాసా ఇతి విశిష్టార్థలాభే హే
త్వాభాస నిష్ఠతాదృశవిషయతాలాభః ॥ హేత్వాభాసానామితి పూరణాభావే
ఽపి తత్త్వనిర్ణయాది జనకజ్ఞానవిషయతా హేత్వాభాస నిష్ఠా హేత్వాభాసని
రూపణప్రయోజకత్వాద్యద్యన్నిరూపణప్రయోజకం తత్తన్నిష్ఠమితి వ్యాప్త్యా
తాదృశార్థలాభో బోధ్యః ॥ ఏవంచ హేత్వాభాసనిష్ఠతాదృశవిషయతాజ్ఞానే తు
ల్యవిత్తివేద్యతయా హేత్వాభాసవిషయకజ్ఞానే తత్త్వనిర్ణయాదిజనకత్వజ్ఞానాత్తా
దృశజ్ఞానస్యేష్టసాధనతాజ్ఞానరూపత్వేన తత్త్వనిర్ణయాదిమేభవత్వితి ఫలేచ్ఛాస
హిత తాదృశేష్టసాధనతాజ్ఞానాచ్ఛిష్యాణాం ప్రవృత్తిరితిభావః ॥ మూలాదిష్టసా
ధనతాజ్ఞానేఽపి సంగత్యప్రదర్శనేఽసంగతత్వజ్ఞానేనోన్మత్తప్రలపితత్వశఙ్కా
యా తాదృశజ్ఞానేఽప్రామాణ్యనిశ్చయోదయేన ప్రదర్శితమపీష్టసాధనత్వం ప్ర
వృత్త్యనుపయోగ్యేవ స్యాదితి ప్రవృత్త్యుపయోగీష్టసాధనతాజ్ఞానేఽప్రామాణ్య
నిశ్చయసంపాదకోన్మత్తప్రలపితత్వనిశ్చయసంపాదకాసంగతత్వ జ్ఞానవిఘటక
తయాసంగతి ప్రదర్శనస్యావశ్యకతేత్యభిప్రాయేణ సమాధత్తే * తథాపీతి *
తన్మాత్రపరత్వే ॥ శిష్యప్రవృత్త్యుపయోగి హేత్వాభాసజ్ఞానే ఇష్టసాధనత్వమాత్ర
ప్రదర్శనపరత్వే ॥ మాత్రపదేన సంగతిప్రదర్శనవ్యవచ్ఛేదః ॥ న్యూనతా ॥ అ

స్యాదితితస్యైకకార్యకారిత్వరూపసంగతిప్రదర్శనపరత్వమపిసంభవతీతిస్ఫుటీక
ర్తుమాహ*తత్త్వనిర్ణయాదీతి*ఆదిపదాద్విజయపరిగ్రహః ॥ తత్కార్యకారి
త్వాత్।సపరికరహేతుప్రయోజ్యకార్యప్రయోజకత్వాత్। ప్రయోజకత్వంచజనక
తావచ్ఛేదకాదిసాధారణమతస్స్వవిషయకజ్ఞానకార్యంప్రతిస్వస్యతథాత్వమక్ష
తమేవ।తత్త్వనిర్ణయఃప్రమితకోటినిశ్చయఃతత్రవ్యాప్తిపక్షధర్మతావిశిష్టప్రకృత
హేతుజ్ఞానమివతద్విపరీతకోటిసాధకస్యహేత్వాభాసత్వజ్ఞానమప్యుపయుజ్యతే.

ప్రవర్తకతా ॥ స్యాదితి ॥ మూలస్యేతిశేషః ॥ * ఏకకార్యేతి* తత్త్వనిర్ణయా
దిరూపేతి శేషః ॥ తథాచాసంగతత్వ జ్ఞానవిఘటనస్యేష్ట సాధనత్వప్రదర్శన
స్యచావశ్యకత్వేతత్కార్యేత్యంశే పూర్వోక్తేష్టసాధనత్వస్య సంగతి ఘటకత్వా
త్సంగతిప్రదర్శనేనోభయమపి సంభవతీతి తత్రైవదీధితి కృతాకృతమిత్యభి
ప్రాయః * విజయపరిగ్రహ ఇతి * పరాహంకారఖండనంవిజయః ॥ అహం
కారశ్చాహముత్కృష్ట ఇతిజ్ఞానం ॥ తత్ఖండనమ్ ॥ తన్నివృత్త్యనుకూలవ్యాపా
రః॥యద్వాఽయముత్కృష్టఇతిమధ్యస్థజ్ఞానానుకూలవ్యాపారో విజయః ॥ సు
ఖవిశేషఇతివా * ప్రయోజకత్వంచేతి * యాదృశహేతుకేపరామర్శవిషయాం
శే భ్రమఏవ నాస్తితత్రసాధ్యాదివిషయతానాం కారణతావచ్ఛేదకత్వే గౌర
వాత్ ॥ విషయితయా సాధ్యనిరూపిత వ్యాప్తివిశిష్టహేతువిశిష్టపక్షవజ్జ్ఞానత్వ
స్యైవ కారణత్వాల్లింగస్యకారణతావచ్ఛేదకత్వం దుర్ఘటం అన్యథాభ్రమ ప్రమా
సాధారణ నియామ్య నిరూపకభావాపన్న లింగతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విషయ
తాయాఏవ కారణతావచ్ఛేదకత్వాల్లింగస్యతథాత్వాభావాదసంగతిః * ప్రమి
తకోటినిశ్చయఇతి * సాధ్యవత్పక్షవిషయతానిరూపితసాధ్యవిషయతాశాలినిశ్చ
య ఇత్యర్థః ॥ తత్ర ॥ తాదృశవిషయతాశాలినిశ్చయే ॥ * తద్విపరీతేతి *
సాధ్యాభావరూపేత్యర్థః ॥ హేత్వాభాసత్వజ్ఞానమపి ॥ దోషజ్ఞానమపీత్య
ర్థః ॥ * ఉపయుజ్యతఇతి * పర్వతోవహ్నిమాన్ధూమాత్ పర్వతోవహ్న్య
భావవాన్ జలాదితివాదిప్రతివాదినోర్వివాదేజలంపర్వతావృత్తీతి దోషోపన్యా
సేన జలేపర్వతావృత్తిత్వజ్ఞానేజాతేవహ్న్యభావవ్యాప్యజలవాన్ పర్వతఇతి వి
రోధిపరామర్శేవిశేషణజ్ఞానాదిఘటితసామగ్రీసంపత్త్యాపర్వతావృత్తిజలనిష్ఠప్ర
కారతానిరూపిత పర్వతనిష్ఠవిశేష్యతాశాలిదంజ్ఞానమిత్యప్రామాణ్యగ్రహేజా
తే అప్రామాణ్యజ్ఞానాభావవిశిష్టవిరోధిపరామర్శస్యైవప్రతిబంధకతయా తద

ప్రతిబంధకీభూతవిపరీతకోటివ్యాప్యవత్తాజ్ఞానేఽప్రామాణ్యగ్రాహకత్వాదిత్యు
భయోస్తత్త్వనిర్ణయే ప్రయోజకత్వమ్ ॥ అథవా తత్త్వనిర్ణయః, సాధ్యవత్తా
జ్ఞానే ప్రమాత్వనిశ్చయః । తత్రానుమాపకహేతౌ వ్యాప్త్యాది విశిష్టత్వరూ
ప సద్ధేతుత్వ జ్ఞానమివ తద్విపరీతకోటి సాధకహేతౌ దుష్టత్వజ్ఞాన మప్యు
పయుజ్యతే । ప్రకృతసాధ్య గ్రహాప్రామాణ్యగ్రాహక విపరీతకోటిసాధకహే
త్వదుష్టత్వ గ్రహవిఘటకత్వాత్ ॥ విజయప్రయోజకత్వంచ హేత్వాభాసస్య

భావరూప కారణసంపాదనేన దోషజ్ఞానస్యోపయోగిత్వం ఏతదేవాహ * ప్ర
తిబంధకీభూతేతి * అథవేతి * ప్రమాత్వనిశ్చయేతి * సాధ్యవన్నిష్ఠవిశేష్యతా
నిరూపిత సాధ్యనిష్ఠప్రకారతాకత్వ నిశ్చయేత్యర్థః । తత్ర ॥ తాదృశప్రమా
త్వనిశ్చయే ॥ సద్ధేతుత్వజ్ఞానమివ ॥ ధూమాదౌ వ్యాప్తిపక్షధర్మతావగాహివ
హ్నివ్యాప్య ధూమవాన్ పర్వతఇతి జ్ఞానమివ ॥ తాదృశజ్ఞానంపర్వతోవహ్ని
మానిత్యనుమితి విశేష్యకవహ్నిమత్పర్వత విశేష్యతానిరూపితవహ్నినిష్ఠప్రకా
రతాకత్వరూపప్రమాత్వవిధేయకానుమితౌ తత్ప్రయోజకవహ్నిమత్పర్వత వి
శేష్యతానిరూపిత వహ్నినిష్ఠప్రకారతాకత్వ వ్యాప్యవహ్నివ్యాప్యధూమవత్ప
ర్వతవిశేష్యతానిరూపితవహ్నిప్రకారతాకత్వవదితి పరామర్శవిశేషణజ్ఞానవి
ధయాప్రయోజకత్వాత్ప్రయోజకం ॥ వహ్నివ్యాప్యధూమవాన్ పర్వతఇతిజ్ఞాన
విషయతయా సద్ధేతుధూమాదేః ప్రయోజకత్వాత్తాదృశానుమితి ప్రయోజక
త్వంబోధ్యం ॥ తద్విపరీతసాధకేతి ॥ తాదృశప్రమాత్వాభావ సాధకేత్యర్థః
హేతోః ॥ వహ్న్యభావ వ్యాప్యజలవత్పర్వత విశేష్యతానిరూపిత వహ్నిప్ర
కారతాకత్వస్య *దుష్టత్వజ్ఞానమపి* హేతుతావచ్ఛేదకఘటకజలాదేఃపర్వతావృ
త్తిత్వరూపాసిద్ధిజ్ఞానమపి *ఉపయుజ్యతఇతి * ఉపయోగమాహ ॥ * ప్రకృత
సాధ్యగ్రహేతి * ప్రకృతసాధ్యగ్రహే ॥ పర్వతోవహ్నిమానితిగ్రహే ॥ యోఽ
ప్రామాణ్యగ్రహః ॥ నిరుక్తప్రమాత్వాభావగ్రహః ॥ తద్గ్రాహకః ॥ తద్విధే
యకానుమితి జనకజ్ఞానవిషయోయోవహ్న్యభావ వ్యాప్యజలవత్పర్వత విశే
ష్యతానిరూపితవహ్నిప్రకారతాకత్వ రూపోహేతుః ॥ తత్రతద్విశేష్యకం య
ద్దుష్టత్వ జ్ఞానం వహ్నిమత్పర్వతవిశేష్యతానిరూపితవహ్నిప్రకారతాకత్వరూ
పప్రమాత్వాభావ వ్యాప్యంవహ్న్యభావవ్యాప్యజలవత్పర్వతవిశేష్యతానిరూపి
తవహ్నిప్రకారతాకత్వం పక్షవృత్తీతిజ్ఞానమ్ ॥ తద్విఘటకత్వాత్॥ జలాదౌ ప

స్వజ్ఞానాధీన పరోక్తహేతుదోషోద్భావనద్వారావ్యాప్త్యాదివిశిష్టహేతోస్స్వ జ్ఞానాధీనసన్న్యాయప్రయోగద్వారాబోధ్యమ్ ॥ మూలోక్తలక్షణానాం దుష్టహేతులక్షణత్వే దోషేష్వతివ్యాప్తిః ॥ యథార్థజ్ఞాన నిష్ఠానుమితి ప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకవిషయతాశ్రయత్వపర్యన్తస్య సమూహాలమ్బన జ్ఞానవిషయతాశ్రయోదాసీనపదార్థవారణాయ ప్రథమలక్షణే వివక్షణీయతయా బాధాదిజ్ఞానప్రతిబన్ధకతాయాం ప్రాయశో హేతువిషయతాయా అనవచ్ఛేదకత్వాత్తత్రత్యహేతావవ్యాప్తిశ్చ. యద్విషయకత్వేనేత్యాది లక్షణేచ తృతీయాయాఅవచ్ఛేదకత్వార్థకతయా సుతరాంతథేత్యతఆహ * ఇదమితి *

ర్వతావృత్తిత్వ రూపదోషజ్ఞానస్య తదనుత్పత్తిప్రయోజకత్వాత్ ॥ తథాచ తాదృశదోషజ్ఞానేవిషయతయాదోషాణాంప్రయోజకతయాతద్విశిష్టస్యాప్యుపయోగితాబోధ్యా * స్వజ్ఞానాధీనేతి* అర్థజ్ఞానవిధయా స్వజ్ఞానాధీనత్వం బోధ్యం *దోషేష్వతివ్యాప్తిరితి*దోషహేతూభయవిషయక సమూహాలంబనజ్ఞానమాదాయ సర్వత్రలక్షణసత్వంబోధ్యం ॥యద్యపి వహ్నిసాధ్యకే వహ్న్యభావవద్వృదస్యాపి దుష్టహేతుత్వాన్నాతివ్యాప్తిః॥తథాపిపర్వతపక్షక వహ్నిసాధ్యకస్థలే ధూమస్యాపి ద్రవ్యత్వాదినా దుష్టత్వాత్తద్ధర్మావచ్ఛిన్న హేతుకప్రకృతానుమితి ప్రబంధక యథార్థ జ్ఞానవిషయత్వం తేన రూపేణ దుష్టత్వంవాచ్యం॰ తథాచ వహ్నిసాధ్యకె వహ్న్యభావవద్వృదాదేర్ధూమత్వాదినా దుష్టత్వాభావాద్భవత్యతివ్యాప్తిరితిబోధ్యం * బాధాదిజ్ఞానప్రతిబంధకతాయాం ప్రాయశో హేతువిషయతాయాఅనవచ్ఛేదకత్వాదితి * ఘటత్వమనిత్యం ఘటత్వాదిత్యాదౌ బాధజ్ఞానప్రతిబంధకతాయాం హేతువిషయతాయా అవచ్ఛేదకత్వాత్ప్రాయశఇతి ॥ హేతువిషయతాత్వ సామానాధికరణ్యేన తాదృశావచ్ఛేదకత్వాభావ బోధనాయ । తథాచ యత్ర హేతువిషయతాయా అనవచ్ఛేదకత్వం తత్ర బాధితహేతావవ్యాప్తి రిత్యర్థః ॥ అథబాధితస్థలే పక్షేహేతుసత్వేవ్యభిచారస్య తదసత్వేఽసిద్ధేరావశ్యకతయా బాధజ్ఞానప్రతిబంధకతాయాం హేతువిషయతాయా అనవచ్ఛేదకత్వేపివ్యభిచారాసిద్ధ్యన్యతర జ్ఞానప్రతిబంధకతాయాం హేతువిషయతాయాఅవచ్ఛేదకత్వ సత్వాన్న తత్రావ్యాప్తిః ॥ అత్ర కేచిత్ ॥ అసంకీర్ణబాధితస్థలే తాదృశాన్యతరానావ

శ్యకత్వాల్లక్షణసమన్వయో న సంభవతి ॥ నచ తత్రాపి ‡ బాధవ్యాప్యసత్ప్రతి
పక్షావశ్యకత్వేన తజ్జ్ఞానప్రతిబంధకతాయాం ప్రతిహేతుఘటక ప్రకృతహేతు
విషయతాయా అవచ్ఛేదకత్వసంభవాన్న తత్రావ్యాప్తిరితి వాచ్యమ్ । స
త్ప్రతిపక్షశరీరే వ్యాపకసామానాధికరణ్యరూపాయా వ్యాప్తేర్న ప్రవేశః కిం
తు సాధ్యాభావాభావవదవృత్తిత్వరూపాయా ఏవేతి మతాభిప్రాయేణైవావ్యా
ప్త్యభిధానాత్తన్మతే తాదృశవ్యాప్త్యవచ్ఛిన్న విషయతాకజ్ఞానప్రతిబంధక
తాయాం ప్రతిహేతువిషయతాయా అనవచ్ఛేదకత్వాత్ ॥ వ్యాపకసామానా
ధికరణ్య ఘటితవ్యాప్తిధీప్రతిబన్ధకతాయామవచ్ఛేదకత్వావశ్యకత్వేప్యవచ్ఛే
దక ధర్మదర్శనాదిప్రతిబన్ధకతామాదాయ ఘటాద్యుదాసీనాతివ్యాప్తివార
ణాయ లక్షణఘటక ప్రతిబన్ధకతాయాం వివక్షణీయజ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నత్వ
విశేషణేన తాదృశప్రతిబన్ధకతాయా వ్యావర్తనాత్ ॥ తాదృశధియః ప్రతియో
గివైయధికరణ్య ఘటితవ్యాపకతావగాహిత్వే యథార్థత్వాభావాత్తద్ఘటిత
వ్యాపకత్వావగాహిత్వేఽప్రతిబంధకత్వాచ్చ ॥ ఏతేన ఉత్పత్తికాలీనఘటో
గంధవాన్ పృథివీత్వాదిత్యాద్యసంకీర్ణబాధోదాహరణస్థలే గంధవ్యాపకీభూ
తం యత్పృథివీత్వగుణోభయం తదభావవత్తాజ్ఞానస్య వ్యాపకాభావవత్తాజ్ఞానవి
ధయా ప్రతిబన్ధకత్వాత్తత్ర పృథివీత్వరూపహేతువిషయతాయా అప్యవచ్ఛేద
కత్వాదవ్యాప్త్యనవకాశః ॥ నచ గన్ధవ్యాపకత్వసహిత తాదృశోభయత్వావ
చ్ఛిన్నాభావవత్తాజ్ఞానస్యాపి నజ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నాప్రతిబంధకతా కింతు
తాదృశోభయత్వావచ్ఛిన్న ధర్మికవ్యాపకతాజ్ఞానవిశిష్టతాదృశోభయాభావవ
త్తాజ్ఞానత్వేనైవ ॥ అన్యథా గన్ధవ్యాపకతాగ్రహకాలీనస్య కేవలపృథివీత్వగుణోభ
యత్వావచ్ఛిన్నాభావవత్తాజ్ఞానస్య వ్యాపకత్వసహిత తాదృశోభయత్వావచ్ఛి
న్నాభావానవగాహితయాఽప్రతిబన్ధకత్వప్రసంగ ఇతి వాచ్యమ్ । పృథివీత్వ
గుణోభయం గన్ధవ్యాపకమితి గ్రహకాలీనస్య జలాదివృత్తిత్వవిశిష్టతాదృశోభ
యత్వావచ్ఛిన్నాభావవత్తాజ్ఞానస్య ప్రతిబన్ధకతావారణాయ వ్యాపకత్వ గ్రహ
ధర్మితావచ్ఛేదకాంశే ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యవగాహితాని వేశ
స్యావశ్యకతయా వ్యాపకతాసహిత తాదృశోభయత్వావచ్ఛిన్నాభావవత్తాజ్ఞాన

---

‡ గంధాభావవ్యాప్యపృథివీత్వగుణోభయాభావవత్పక్ష రూపసత్ప్రతిపక్షావ
శ్యకత్వేన ॥

స్య తాదృశోభయత్వపర్యాప్తావచ్ఛేదకతానవగాహినో జ్ఞానద్వయ సాధారణ
దర్శితరూపేణ ప్రతిబన్ధకత్వానిర్వాహేణ వ్యాపకత్వసహిత తాదృశోభయ
త్వావచ్ఛిన్నాభావవత్తాజ్ఞానత్వేన పృథగేవ ప్రతిబన్ధకతాయాః కల్పనీయత్వాత్
నచ సాధ్యవ్యాపకాభావవత్పక్షోప్యదోషత్వాద్వారణీయఏవేతి తజ్జ్ఞానీయప్రతిబ
న్ధకతాపి విశేషణకరణేన వారణీయేతి నతామాదాయలక్షణసమన్వయ ఇతి వాచ్యం
సాధ్యాసమానాధికరణధర్మవత్పక్షాదేరివ వ్యాపకాభావవత్పక్షస్యాపి బాధ
రూపతాయాః బాధగ్రంథే అంగీకృతత్వాదితి నిరస్తం॥ వ్యాపకాభావవత్తాజ్ఞానస్య
ప్రతియోగివైయ్యధికరణ్యాఘటితవ్యాపకతావగాహిత్వే భ్రమత్వమేవ తద్ఘటిత
వ్యాపకతావగాహిత్వే ప్రతిబంధకత్వమేవ॥ అన్యథా వృక్షాదౌ కపిసంయోగ
సాధ్యకే కపిసంయోగవ్యాపకకపివిభాగాభావవద్వృక్షాదేర్బాధత్వప్రసంగాత్
పృథివీత్వవ్యాపకత్వ సహిత తాదృశోభయత్వావచ్ఛిన్నాభావవత్తాజ్ఞానస్య తా
దృశోభయంపృథివీత్వవ్యాపకమితిజ్ఞానవిశిష్ట పృథివీత్వవ్యాపకత్వనిష్ఠావచ్ఛేదక
తాభిన్నతాదృశోభయత్వనిష్ఠా వచ్ఛేదకతాభిన్నావచ్ఛేదకత్వానిరూపక ప్రతి
యోగితాకాభావవత్తాజ్ఞానత్వేన జ్ఞానద్వయసాధారణైకప్రతిబంధకతాయా వక్తుం
శక్యత్వాచ్చ ॥ యదపి అనుమితిపదస్య సమూహాలంబన పరత్వస్యేదా
నీం శిరోమణినాఽనభిధానాద్యథాశ్రుతార్థాశ్రయణేన హ్రదో వహ్నిమాని
త్యాదిబాధితఏవా వ్యాప్తిరభిప్రేతా ॥ అసిద్ధివ్యభిచారజ్ఞానయోః పరామర్శ
మాత్రవిరోధినోరనుమిత్యవిరోధిత్వాదితి కైశ్చిత్సమాధీయతే ॥ తదపిన ॥ హ్ర
దోవహ్నివ్యాప్యధూమవానిత్యనుమితింప్రత్యసిద్ధివ్యభిచారజ్ఞానయోః ప్రతిబం
ధకతయా తదవచ్ఛేదకహేతువిషయతామాదాయధూమేలక్షణసత్త్వావశ్యకత్వా
త్ ॥ నహి హ్రదో వహ్నిమానిత్యేవానుమితిర్నతు హ్రదో వహ్నివ్యాప్య ధూమ
వానితీతి ప్రాజ్ఞసంమతం వ్యాప్యవత్త్వానుమితిర్నపురః స్ఫూర్తికేతిచేత్క్రమయం
వ్యాప్యవత్త్వానుమితేర్దోషః ॥ నహ్యన్ధః స్థాణుంనపశ్యతీతి స్థాణుదోష ఇత్యలం
విస్తరేణేత్యాహుః ॥ అత్రాహురర్వాచీనాః ॥ బాధితహేతావవ్యాప్తిరిత్యస్య
హ్రదోవహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదిస్థలే ధూమరూపహేతుర్బాధేనదుష్ట ఇతి వ్య
వహారానుపపత్తిరిత్యర్థః ॥ అస్మిన్వ్యవహారే బాధేనేతి తృతీయార్థోఽనుమితిప్ర
తిబంధకతావచ్ఛేదకవిషయతారూపదుషధాత్వర్థఘటకప్రతిబంధకతాన్వయివి
షయిత్వావచ్ఛిన్నత్వమేవ నతు ధూమస్యైనధనవానిత్యాదావివాభేదః ॥ దుషధాత్వ

ఇదం, ఏతల్లక్షణత్రయం, నను హేతువదాభాసంత ఇతి వ్యుత్పత్త్యా హేత్వాభాస పదస్య దుష్టహేతుపరత్వాద్దుష్టహేతునిరూపణస్యైవ ప్రతిజ్ఞాతత్వాత్ తల్లక్షణమప్యాకాంక్షితమతస్తదనుక్తౌ మూలస్య న్యూనతా ॥ అన్యవిధవ్యుత్పత్త్యా హేత్వాభాసపదస్య హేతుదోషపరత్వసంభవేఽపి. లేచేత్యాదినా దుష్టహేతూనామేవ విభజనాద్దుష్టహేతునిరూపణస్యాప్రతిజ్ఞాతత్వే తదసంగతిః. ఏవం దుష్టహేతు

ర్థేఽతదన్వయబాధాత్ ॥ నాపి ఏకజ్ఞానవిషయత్వాది రూపవైశిష్ట్యం హేతావన్వయితృతీయార్థః ॥ ఘటేన దుష్ట ఇతి వ్యవహారాపత్తేః ॥ ఏవంచ తృతీయాంతార్థబాధవిషయిత్వావచ్ఛిన్నత్వాన్వితప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకవిషయతాశ్రయత్వస్య ధూమేబాధాత్ బాధేన ధూమో దుష్ట ఇతి వ్యవహారానుపపత్తిరావశ్యకీతి ॥ పరే త్వన్యథైవ సమాదధతి ॥ హ్రదో వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదిస్థలీయబాధితధూమరూపహేతౌ స్వరూపాసిద్ధ్యైకదేశే యయా రీత్యా లక్షణసమన్వయశ్చికీర్షితస్తతయైవ రీత్యా సద్వత్త్రిదోషైకదేశేఽతివ్యాప్తిః స్యాత్ సా చ ఘటాద్యుదాసీనాతివ్యాప్తిరివ వారణీయైవ ॥ తథా చ దోషాణామేవ లక్షణయోగితయా యత్రిదోషాత్మకస్యైవ ధూమాదేర్హేతుతా తత్రావ్యాప్తిర్భవత్యేవ ॥ ద్వితీయలక్షణస్య తావదేకదేశాతివ్యాప్తివారకానతిరిక్తవృత్తిత్వరూపతృతీయార్థావచ్ఛేదకత్వఘటితతయా యథాశ్రుతస్యైవ దోషభిన్నే హేతావవ్యాప్తిః ॥ ప్రథమలక్షణే తు శబ్దార్థోల్లంఘనం వినా నావ్యాప్తిసంభవ ఇత్యర్థస్య సుతరామితిపదేన గదాధరైరేవ సూచితత్వాత్ ॥ యథాశ్రుతమిదమితి దీధితావిదంశబ్దస్యైకవచనాంతత్వేనైకలక్షణపరామర్శకత్వాదాహ * ఇదం ఏతల్లక్షణత్రయమితి * వక్ష్యమాణరీత్యా ప్రథమస్య దుష్టలక్షణత్వ సంభవాద్యథాశ్రుతేతి ॥ ఆకాంక్షితం ॥ జిజ్ఞాసితమిత్యర్థః ॥ అపికారేణ సద్రూపాదీనామాకాంక్షా విషయత్వం సూచితమ్ ॥ లక్షణమేషామాకాంక్షితమితి పాఠే ప్రథమతో లక్షణమేవాకాంక్షితమిత్యర్థః * అన్యవిధవ్యుత్పత్త్యేతి * హేత్వాభాసంత ఇతి వ్యుత్పత్త్యేత్యర్థః * లేచేత్యాదినేతి * లేచ సవ్యభిచారవిరుద్ధసత్ప్రతిపక్షాసిద్ధబాధితాః పంచేత్యనేనేత్యర్థః * తదసంగతేరితి * యద్రూపావచ్ఛిన్ననిరూపణస్య ప్రతిజ్ఞావిషయత్వం తద్రూపావచ్ఛిన్నస్యైవ లక్షణవిభాగాదినా నిరూపణ విషయత్వమితి నియమాదితి భావః ॥ నను విభాగవాక్యే సవ్యభిచారాదిపదానాం భావప్రధానతయా సవ్యభిచారత్వాదిపరత్వాన్నాసంగతిరిత్యత ఆహ * ఏవమితి *

నిరూపణస్యాప్రకృతత్వేదుష్టహేతూనాం విభాగానర్హతయాతేషాంసంకరేణ విభాగవ్యాఘాతశంకాయా అనవతారాత్. ఉపధేయసంకరేపీత్యాది గ్రంథస్యోపాధ్యసంకరేణ విభాగోపపాదనపరస్య సంగతిరిత్యతఆహ * తద్వత్త్వంచేతి * తాదృశదోషవత్త్వంచేత్యర్థః. దుష్టహేతూనామ్॥ లక్షణమిత్యనుషజ్యతే, స్ఫుటమితి శేషః, తథాచ దుష్టహేతునిరూపణస్య ప్రకృతత్వేపి దోషలక్షణేకృతే దుష్టహేతులక్షణస్యస్ఫుటతయాలాభేన నోక్తానుపపత్తిరితిభావః ॥ * తదభిప్రాయేణైవేతి *దుష్టహేతులక్షణాభిప్రాయేణైవేత్యర్థః॥అనుమితిపదస్యానుమితిసామాన్యపరత్వే(అసంభవాద్యత్కించిదనుమితిపరత్వే)ఽతిప్రసంగాత్. ప్రకృతపక్షసాధ్యహేతుకానుమితిపరత్వమావశ్యకమ్ ॥ తథాచవ్యభిచారాదావవ్యాప్తిః ॥ వహ్నిధూమవ్యభిచారీత్యాదిజ్ఞానాభావస్య పర్వతోధూమవానిత్యాద్యనుమిత్యజనకత్వాత్, లక్షణయాతస్యతాదృశానుమితికారణజ్ఞానమాత్రపరత్వేబాధాదావవ్యాప్తిః, బాధాదిజ్ఞానస్య పరామర్శాప్రతిబంధకత్వాత్ । అతోనుమితిపదమజహత్స్వార్థలక్షణయా తదుభయపరతయా వ్యాచష్టే *తత్రేతి * తాదృశలక్షణవాక్యఇత్యర్థః ॥ లక్షణఘటకతావచ్ఛేదకముభయసాధారణమనుగతరూపమాహ *అనుమితినిష్ఠకార్యతానిరూపకసంబంధిత్వేనేతి*

అప్రకృతత్వే ॥ ప్రతిజ్ఞావిషయత్వాభావే ॥ * విభాగానర్హతయేతి * లక్షణాదినాదోషప్రతిపాదనస్యైవప్రతిజ్ఞాతత్వాదితిభావః ॥ సంకరేణ ॥ ఐక్యేన॥ *అనవతారాదితి * తేచేత్యాదిగ్రంథస్యదోషవిభాగపరత్వేవిరుద్ధస్యవ్యభిచార్యాద్యనతిరిక్తత్వేన హేతూనాంపంచత్వకథనాసంగతిరిత్యాశంకాయా అనుదయాదిత్యర్థః * ఉపాధ్యసంకరేణేతి * వ్యభిచారవిరోధరూపాణాందోషాణాం పరస్పరంభిన్నత్వేనేత్యర్థః * స్ఫుటమితి* స్ఫుటత్వంచతద్విషయకజిజ్ఞాసానధీనప్రతిపత్తివిషయత్వమ్ ॥ * నోక్తానుపపత్తిరితి * దోషలక్షణస్యాపిదుష్టప్రతిపత్త్యనుకూలత్వేనాప్రతిజ్ఞాతత్వమిత్యర్థః॥*అనుమితిసామాన్యపరత్వఇతి* అనుమితిత్వరూపజాత్యాశ్రయత్వపరత్వఇత్యర్థః ॥ నతుయావదనుమితిపరత్వఇత్యర్థస్తథాసతియావత్తన్నిరూపితప్రతిబంధకత్వాప్రసిద్ధ్యాఽసంభవాదతిప్రసంగాభావాత్తత్కథనాసంగతేశ్చ * అతిప్రసంగాదితి * పర్వతోవహ్నిమాన్ధూమాదిత్యాశౌ హ్రదోవహ్నిమానిత్యనుమితిప్రతిబంధకజ్ఞానవిషయవహ్న్యభావవద్ధ్రదాదావితి శేషః * ప్రకృతపక్షసాధ్యహేతుకేతి * పర్వతోవహ్ని

మానిత్యాదౌ హ్రదో వహ్నిమానిత్యనుమితిమాదాయ వహ్న్యభావవద్ధ్రదాదావతివ్యాప్తివారణాయ ప్రకృతపక్షకత్వనివేశః ॥ తత్రైవ పర్వతో జలత్వవానిత్యాద్యనుమితిమాదాయ జలత్వాభావవత్పర్వతాదావతిప్రసంగవారణాయ ప్రకృతసాధ్యకత్వనివేశః ॥ ప్రకృతహేతుకత్వనివేశస్తూత్తరత్ర తాదృశానుమితికారణజ్ఞానమాత్రపరత్వ ఇత్యత్ర తాదృశపదేన ప్రకృతహేతుకానుమితిలాభార్థః ॥ అన్యథా పర్వతో వహ్నిమాన్ధూమాదిత్యాదౌ ప్రమేయాదిహేతుకానుమితి మాదాయ తత్కారణపరామర్శవిరోధిని వహ్నివ్యభిచారిప్రమేయాదావతివ్యాప్తేః ॥ ప్రకృతహేతుకత్వానివేశే వ్యభిచారసామాన్యసంగ్రహాపత్త్యా తాదృశజ్ఞానసామాన్యవివక్షాయామసంభవాదితి కేచిత్ ॥ పరేతు ॥ పర్వతో వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ పర్వతో వహ్నిమాన్ద్రవ్యత్వం వహ్నివ్యాప్యమిత్యనుమితిప్రతి బంధకజ్ఞానవిషయవహ్నివ్యభిచారిద్రవ్యత్వాదావతిప్రసంగ ఇతి తద్ధేతుకత్వనివేశనం ॥ నచైవం తద్ధేతుకత్వనివేశేపి నిరుక్తానుమితేరపి ధూమహేతుకత్వానపాయాత్తద్విశేషణమకించిత్కరమితి వాచ్యమ్ ॥ తద్ధేతుకత్వపదేన ప్రకృతసాధ్యవ్యాప్తి పక్షధర్మతావచ్ఛిన్నప్రకృతహేతువిషయతాశాలినిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నజ్ఞాననిష్ఠజనకతానిరూపితాయామనుమితిత్వావచ్ఛిన్నజన్యతాతచ్ఛూన్యత్వస్య వివక్షితత్వేన దర్శితసమూహాలంబనానుమితివ్యావృత్తేః ॥ జనకతాయాం జ్ఞాననిష్ఠత్వనివేశాదనుమితిసామాన్యస్యైవ తాదృశసిద్ధ్యభావాదినిష్ఠజనకతానిరూపితజన్యత్వసత్త్వాత్తాదృశజన్యతాశూన్యానుమిత్యప్రసిద్ధావపి నక్షతిః ॥ ఏవంజన్యతాయామనుమితిత్వావచ్ఛిన్నత్వనివేశాత్తాదృశవిశేషణజ్ఞానాదినిరూపితజన్యత్వస్యానుమితిసామాన్యే సత్త్వేపి నక్షతిః ॥ ఏతేన తద్ధేతుకత్వనివేశేపి పర్వతో వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ పర్వతో వహ్నిమాన్ ఘటాభావవద్భూతలమితి సమూహాలంబనానుమితిమాదాయ ఘటవద్భూతలాదిరూపోదాసీనేఽతివ్యాప్తివారణాయ తాదృశానుమితిత్వవ్యాపకప్రతిబధ్యతానిరూపితప్రతిబంధకతాయా లక్షణే నివేశావశ్యకత్వేన ప్రకృతహేతుకత్వానివేశేపి పర్వతో వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ పర్వతో వహ్నిమాన్ద్రవ్యత్వం వహ్నివ్యాప్యమిత్యనుమితిమాదాయ వహ్నివ్యభిచారి ద్రవ్యత్వాదావతివ్యాప్తివిరహాత్తద్ధేతుకత్వం వ్యర్థమితి నిరస్తం ॥ సమూహాలంబనానుమితేర్నిరుక్తతద్ధేతుకత్వవిరహేణానుమితిత్వ వ్యాపకప్రతిబధ్యతా నివేశానావశ్యకత్వాత్ ॥ నచైవంతద్ధేతుకత్వనివేశే తత్పక్షకత్వ తత్సాధ్యకత్వయో

అనుమితిపదస్యప్రకృతపక్షతావచ్ఛేదకవిశిష్టేప్రకృతసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛి న్నప్రకారకప్రకృతహేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నహేతుకానుమితి పరత్వం స్వయమేవదర్శయిష్యతి ॥ అతోనవక్ష్యమాణాతిప్రసంగః ॥ నిరూపకత్వంచయదిప్రతియోగిత్వంతదాకార్యస్యకార్యతాప్రతియోగిత్వాభావాదనుమిత్యసంగ్రహః ॥ అతస్సంబంధిపదం సంబంధిద్వయసాధారణస్య తత్సాక్షాత్కారజనకసాక్షాత్కారవిషయితాత్మకనిరూపకత్వస్యలాభాయ ॥

వైయర్థ్యమితివాచ్యమ్ ॥ పర్వతోవహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌపర్వతోచామహానసీయవహ్నిభిన్నవహ్న్యభావవిషయకబాధజ్ఞానేఽనుమితౌమహానసీయవహ్నివిషయకత్వేలాఘవమితిలాఘవజ్ఞానకాలేవావహ్నివ్యాప్యధూమవత్తాపరామర్శాత్పర్వతో మహానసీయవహ్నిమానిత్యనుమిత్యుత్పత్త్యాతాదృశానుమితేర్నిరుక్తతద్ధేతుకత్వేనతాదృశానుమితి ప్రతిబంధకజ్ఞానవిషయమహానసీయ వహ్న్యభావవత్పర్వతాదావతివ్యాప్తివారణాయప్రకృతసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసాధ్యకత్వనివేశసార్థక్యాత్ ॥ నచ తాదృశానుమితేస్తాదృశలాఘవ జ్ఞానత్వావచ్ఛిన్నజనకతానిరూపితానుమితిత్వావచ్ఛిన్నజన్యతాశాలితయాననిరుక్తతద్ధేతుకత్వమితిశంక్యం ॥ పక్షతావిశిష్టపరామర్శస్యకారణతాయాం పక్షతాయా ఇవలాఘవజ్ఞానాదివిశిష్టపరామర్శకారణతాయాం లాఘవజ్ఞానాదేరవచ్ఛేదకత్వమేవనచవినిగమకాభావః పరామర్శవిశిష్టపక్షతాదేః కారణత్వే పరామర్శస్య జనకత్వగర్భవ్యాపారత్వానుపపత్తేరితిపక్షతాగ్రంథోక్తమతాశ్రయణేన తత్సాధ్యకత్వాదేః సార్థక్యాయనిరుక్తతద్ధేతుకత్వస్యాత్రాతిప్రసంగవారణాయనివేశ ఇత్యభిప్రాయవర్ణనసంభవాత్ ॥ నన్వేవంసిధ్యభావవిశిష్టపరామర్శస్యైవకారణత్వాత్ జనకతాయాంజ్ఞాననిష్ఠత్వంవ్యర్థమితిచేన్నదేయమేతత్ ॥ ఉక్తమతానాశ్రయణేపితత్సాధ్యకత్వాదేఃసార్థక్యాయతద్ధేతుకత్వశరీరప్రవిష్ట జనకతాయాంప్రకృతపక్షేప్రకృతసాధ్యానుమితిజనకతానవచ్ఛేదక విషయత్వానవచ్ఛిన్నత్వాదివిశేషణేన లాఘవజ్ఞానాదిజనకతావ్యావర్తనీయేతి కేచిత్ ॥ ఏవంతత్రైవసుందరపర్వతవిషయకత్వేలాఘవమితిలాఘవజ్ఞానసహకారేణజాయమాన నిరుక్తతద్ధేతుకత్వాక్రాంతసుందరపర్వతోవహ్నిమానిత్యనుమితిప్రతిబంధక జ్ఞానవిషయవహ్న్యభావవత్సుందరపర్వతేఽతివ్యాప్తివారణాయప్రకృతపక్షతావచ్ఛేదకపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాకోద్దేశ్యతాకత్వరూపతత్పక్షకత్వనివేశోప్యావశ్యక ఇత్యా

అత్ర పర్వతో వహ్నిమాన్ హ్రదశ్చ తథేత్యాదిసమూహాలంబనానుమిత్యాదివిరో
ధిహ్రదనిష్ఠవహ్న్యభావాదిరూపబాధాదేః పర్వతాదౌ ధూమాదినా వహ్న్యాదిసాధనే

హ్యః * తత్సాక్షాత్కారేతి * అనుమితినిష్ఠకార్యతాసాక్షాత్కారేత్యర్థః ॥ అ
నుమితిః పరామర్శకార్యేత్యనుమితినిష్ఠకార్యతాసాక్షాత్కారం ప్రత్యనుమితి
సాక్షాత్కారః పరామర్శసాక్షాత్కారశ్చ హేతుః కించిత్ప్రతియోగిక కించిద
నుయోగికసంబంధసాక్షాత్కారే సంబంధిద్వయ సాక్షాత్కారస్య హేతుతాయాః
సర్వసిద్ధత్వాత్ ॥ సంయోగాదివత్కార్యతాయా అపి తథాత్వాత్ ॥ యద్యపి పరా
మర్శానుమితిసాక్షాత్కారయోః కార్యతాసాక్షాత్కారే హేతుత్వం నసంభవతి
క్రమేణజాయమానయోస్తయోరేకదా క్రమేణవా సాక్షాత్కారాసంభవాత్ ॥ అ
నుమితిద్వితీయక్షణే పరామర్శరూపవిషయస్యైవాభావాత్ అనుమిత్యుపరాగే
ణ కార్యతాసాక్షాత్కారకాలే అనుమితేరపి నాశాత్ ॥ తథాప్యపేక్షాబుద్ధ్యాత్మక
పరామర్శానుమిత్యోః సాక్షాత్కారే బాధకాభావః ॥ నచయోగ్యవిభువిశేషగు
ణనాశస్యోత్తరవిశేషగుణస్య హేతుతయా పరామర్శరూపాపేక్షాబుద్ధేస్తృతీ
యక్షణ ఏవానుమిత్యుత్పత్తిః స్వీకార్యా తథాచోక్తానుపపత్తిర్దుర్వారైవేతి
వాచ్యం ॥ అనుభవానురోధేన జ్ఞానాదీనాం తత్తత్క్షణసంబంధస్యైవ నాశకత్వం
స్వీకృత్యాపేక్షాబుద్ధ్యుత్తరం విశేషగుణోత్పాదస్య పక్షతాగ్రంథే గదాధరైరేవ
స్వీకారాత్ ॥ యద్వా ఘటాదిసాక్షాత్కారే విషయస్య కార్యకాలవృత్తితయా
హేతుత్వనియమేపి జ్ఞానేచ్ఛాద్యంశేనాయం నియమః తత్ర స్వప్రత్యక్షే జ్ఞానాదేః పూ
ర్వకాలవృత్తితయా హేతుతాయా అనుభవానురోధేన స్వీకారాత్ తథాచ పరా
మర్శతృతీయక్షణ ఏకదైవానుమితిపరామర్శయోః సాక్షాత్కారః తతోఽనుమి
తిః పరామర్శకార్యేతి సాక్షాత్కార ఇత్యభిప్రాయ కల్పనాన్న దోషః క
ల్పాంతరానుసరణే బీజమాహ * అత్రేతి * అత్ర కేచిత్ ॥ సంబంధసాక్షాత్కారసం
బంధిద్వయసాక్షాత్కారయోర్న తావత్సంబంధసాక్షాత్కారత్వసంబంధిద్వయసాక్షా
త్కారత్వాభ్యాం కార్యకారణభావః ॥ ఘటభూతలసాక్షాత్కారాత్కుడ్యదు
మూలసంయోగసాక్షాత్కారాపత్తేః ఘటభూతలయోరపి సంబంధిత్వాత్ ॥ నా
పి తత్సంబంధసాక్షాత్కారత్వేన కార్యతా తత్సంబంధప్రతియోగ్యనుయోగి సాక్షా
త్కారత్వేన కారణత్వమితి ॥ యత్ర పరస్పరాసంయుక్తయోర్ఘటవాశ్వవ్యక్త్యో
ర్ఘటత్వాశ్వత్వాభ్యాం స్మరణం సాక్షాత్కారో వా తతః పరస్పరసంయుక్తఘటాశ్వ

వ్యక్త్యోర్గోత్వాశ్వత్వవ్యంజకసన్నికర్షవిరహాద్ద్రవ్యత్వేనైవసాక్షాత్కారస్తత్ర
గవాశ్వయోః సంయోగఇతిసాక్షాత్కారప్రసంగాత్ ॥ నాపితత్సంబంధ ప్రతి
యోగితావచ్ఛేదకాదిప్రకారతానిరూపితతత్సంబంధ ప్రతియోగ్యాదినిష్ఠవిషయ
తాకసాక్షాత్కారత్వేనకారణత్వమ్ ॥ అతిప్రసక్తగోత్వాదేరివ ద్రవ్యత్వస్యాపి
తత్సంబంధప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయా దురపహ్నవత్వాదుక్తదోషావారణా
త్ ॥ కింతు తత్తద్ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగ్యనుయోగి విశేషితసంబంధ సాక్షా
త్కారత్వావచ్ఛిన్నంప్రతితత్తద్ధర్మప్రకారకతత్తత్ప్రతియోగ్యనుయోగిసాక్షా
త్కారత్వేనకారణత్వమిత్యేవవక్తవ్యమ్ ॥ ఏవంచప్రకృతేప్రకృతానుమితేఃప్రకృ
తపరామర్శకార్యేత్యాకారకసాక్షాత్కారీయకార్యత్వ విషయితావచ్ఛిన్న జ
న్యతానిరూపితజనకతావచ్ఛేదకీభూతాయావిషయతాతదాశ్రయవిషయితా వ
చ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతానిరూపితప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకవిషయతాశ్రయత్వం దోష
సామాన్యలక్షణంసువచం॥ అనుమితిపరామర్శోభయవిషయతానిరూపిత జన్య
త్వవిషయిత్వయోరభేదాత్ సంబంధిద్వయసాక్షాత్కారజన్యతాద్వయావచ్ఛేద
కత్వం జన్యత్వవిషయితాయానానుపపన్నమ్ ॥ విషయితావిశేషితపరామర్శా
దిసాక్షాత్కారహేతుత్వే సాక్షాత్కారీయ విశేషణవిశేష్యవిషయితానాం స
ర్వాసామేవవినిగమనావిరహేణ కారణతావచ్ఛేదకతయా పరామర్శీయ విష
యితానాం సాక్షాత్కారేప్రకారతయాభాసమానానాం సాక్షాత్కారకారణతా
వచ్ఛేదకవిషయతాశ్రయత్వమస్తీతినపరామర్శవిరోధిదోషాసంగ్రహః ॥ నచ
పరామర్శీయవిషయితాయాఇవ పరామర్శవిషయస్యాపి విషయితావిశేషణత
యా సాక్షాత్కారేభానాత్పరామర్శవిషయోపి సాక్షాత్కారజనకతావచ్ఛేద
కవిషయతాశ్రయోభవతీతి యత్రఘటాభావవద్భూతలాదిజ్ఞానప్రతిబధ్యతావచ్ఛే
దకఘటాదివిషయతాసాధ్యతావచ్ఛేదకఘటకతయా పరామర్శవిషయస్తత్ర
హ్రదోఘటీయవిషయితాసమానకాలీనవహ్నివ్యాప్యధూమాదిత్యాదౌ ఘటాభా
వవద్భూతలాదేరపిదోషతాప్రసంగఇతివాచ్యమ్ ॥ పరామర్శసాక్షాత్కారేప
రామర్శవిషయాణాం పరామర్శోపనీతానామేవభానంనతులౌకికంలౌకికస
న్నికర్షవిరహాత్పరామర్శీయవ్యాప్త్యాది విషయితాయాస్తుమనస్సంయుక్తస
మవేతవిశేషణతాసన్నికర్షబలాల్లౌకికమేవభానంతథాచ ప్రకృతలక్షణేప్రకృత
సాక్షాత్కారజనకతావచ్ఛేదక లౌకికవిషయితాశ్రయవిషయితావచ్ఛిన్నప్రతిబ

ధ్యతేత్యాదిరీత్యా వివక్షణాన్న దోషః ॥ వస్తుతస్తు ॥ సాక్షాత్కారజనకతావ
చ్ఛేదకవిషయతాయాం నిరూపితత్వసంబంధావచ్ఛిన్నప్రకారతాన్యత్వం దే
యం పరామర్శసాక్షాత్కారేతద్విషయస్య విషయితాంశేనిరూపితత్వసంబం
ధేనైవవిశేషణతయాభానానియమాన్న పరామర్శవిషయనిష్ఠ దర్శితవిషయతా
యా దర్శితవిశేషణాక్రాంతత్వమితి నఘటాభావవద్భూతలాదావతివ్యాప్తిః ॥
ప్రకృతానుమితిపరామర్శోభయవిషయితానిరూపితజన్యత్వవిషయతాశాలిసా
క్షాత్కారత్వావచ్ఛిన్నజన్యతేత్యత్రజన్యత్వవిశేషణమవచ్ఛిన్నత్వం వ్యాప
కత్వరూపంతాదృశజన్యత్వవిషయితాసామాన్యావచ్ఛిన్నత్వరూపంవాగ్రాహ్యం
తేనపర్వతోవహ్నిమాన్ధూమాదిత్యత్రజలవత్పర్వతపక్షకవహ్నిసాధ్యకానుమి
తిఃతాదృశపక్షకవహ్నిసాధ్యకధూమహేతుకపరామర్శకార్యేతి సాక్షాత్కారజ
నకసాక్షాత్కారవిషయజలవత్పర్వతపక్షకవహ్నిసాధ్యకానుమితివిరోధిజ్ఞానవిష
యజలాభావవత్పర్వతేనాతివ్యాప్తిః॥సాక్షాత్కారజనకతావచ్ఛేదకవిషయతాశ్రి
యవిషయిత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతేత్యత్రవిషయతాశ్రియవిషయిత్వావచ్ఛిన్నే
త్యస్యతాదృశవిషయతానాశ్రియవిషయతాశూన్యజ్ఞాననిష్ఠేత్యర్థోవివక్షితస్తేనప
ర్వతోవహ్నిమాన్ధూమాదిత్యత్రవహ్నివ్యాప్యధూమవత్పర్వతవాన్ఘటఇతిప
రామర్శీయాయాఃపర్వతవిషయితాతస్యాః ప్రకృతసాక్షాత్కారజనకతావచ్ఛే
దక విషయితాశ్రియీభూత పర్వతాభావవాన్ ఘటాదిరిత్యాదిజ్ఞాన ప్రతి
బధ్యతావచ్ఛేదకతయాపర్వతాభావవద్ఘటేఽతివ్యాప్తిరితిదూషణానవకాశః ॥
విశేషణనిష్ఠప్రకారతాయావిశేషణతావచ్ఛేదకాదినిష్ఠప్రకారతా నిరూపిత వి
శేష్యతాత్వాభిన్నత్వోపగమాన్నాసంభవస్తస్యాస్తాదృశ విశేష్యతాభేదేతు తా
దృశజనకతావచ్ఛేదకవిషయతానాశ్రియవిషయతాకించిదవచ్ఛిన్నాగ్రాహ్యా।అథ
సంబంధసాక్షాత్కారంప్రతిసంబంధిద్వయసాక్షాత్కారస్యహేతుత్వపక్షేఏవం
రీత్యాసామంజస్యేపితద్ధేతుత్వం నవిచారసహం ॥ తథాహి సంబంధ సాక్షా
త్కారస్య సంబంధిద్వయవిషయకత్వ నియమాత్ సంబంధసాక్షాత్కారోత్ప
త్తౌసంబంధిద్వయసాక్షాత్కారజనక సామగ్ర్యాఅపేక్షితత్వేనైవా నతిప్రసం
గాత్ ॥ సంబంధివిషయకసంబంధసాక్షాత్కారేఅనుమితిపరామర్శ రూపసం
బంధినోర్విషయవిధయాకారణత్వావశ్యకత్వాల్లక్షణసామంజస్యంతు నాశంకనీ
యమ్ ॥ తయోర్విషయవిధయాతాదృశసాక్షాత్కారకరణత్వేపి తాదృశకారణ

దోషతాప్రసంగః ॥ ప్రకృతానుమితినిష్ఠకార్యతానిరూపక సంబంధిగ్రహత్వస్య కస్యాపిప్రతిబధ్యతానవచ్ఛేదకతయా తదవచ్ఛిన్ననిరూపిత ప్రతిబంధకతానివేశనాసంభవాత్ ॥ తథావిధగ్రహత్వవ్యాపకప్రతిబధ్యతానివేశేచానుమిత్యవిరోధిని వ్యభిచారాదావపరామర్శావిరోధినిబాధాదౌచావ్యాప్తిః ॥ ఉభయవిరోధిపక్షాప్రసిద్ధ్యాదావేవతాదృశప్రతిబధ్యతానిరూపకజ్ఞానవిషయత్వసత్త్వాదతఃకల్పాంతరమాహ * సాధ్యవ్యాప్యేతి * ప్రకృతపక్షతావచ్ఛేదకవిశిష్టే ప్రకృతసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న తద్వ్యాప్తివిశిష్టప్రకృతహేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రకారకానుమితి సామాన్యపరమిత్యర్థః ॥ ఏవంచతాదృశ సమూహాలంబనానుమితేర్వ్యాప్త్యాది విషయకతయా వ్యభిచారాదిజ్ఞాన ప్రతిబధ్యత్వాన్న వ్యభిచారాద్యసంగ్రహః । దర్శితసమూహాలంబనానుమితి ప్రతిబంధకతామాదాయాతిప్రసంగస్య వారణాయసామాన్యపదం । తథాచ తాదృశానుమితిత్వవ్యాపకప్రతిబధ్యతా నిరూపితప్రతిబంధకతాశాలి యథార్థజ్ఞానవిషయత్వం

త్వం నప్రకృతానుమితిత్వ ప్రకృతపరామర్శత్వావచ్ఛిన్నం కింతు తత్తద్వ్యక్తిత్వావచ్ఛిన్న మిత్యస్యానుమితిగ్రంథేదీధితి కృతైవావేదితత్వాల్లక్షణాసామంజస్యం దుర్వారమేవ ॥ కించ కార్యతాయానియతోత్తరవృత్తిత్వవ్యంగ్య పదార్థాంతరత్వ పక్షే కార్యతాయాః సాక్షాత్కారసంభవేపి తస్యాః నియతోత్తరవృత్తితారూపత్వపక్షేఽతీంద్రియక్షణాది ఘటితత్వేనాతీంద్రియత్వాన్న సాక్షాత్కారసంభవఇతి నైతత్పక్షేలక్షణసామంజస్యమితిచేన్న ॥ ప్రకృతానుమితివిశేష్యకప్రకృతపరామర్శ విశిష్టజన్యత్వ వైశిష్ట్యావగాహిజ్ఞానత్వ వ్యాపక కార్యతానిరూపితకారణతావచ్ఛేదక విషయితాశ్రయీభూత విషయిత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతానిరూపిత ప్రతిబంధకతేత్యాదిరీత్యా లక్షణపరిష్కారసంభవాత్ దర్శితవిశిష్టవైశిష్ట్యావగాహిజ్ఞానేప్రకృతానుమితిత్వప్రకారకజ్ఞానస్యవిశేష్యతావచ్ఛేదక ప్రకారకజ్ఞానవిధయా పరామర్శత్వప్రకారకజ్ఞానస్యచ విశేషణతావచ్ఛేదకప్రకారకజ్ఞానవిధయాహేతుత్వాద్భవతిపూర్వవదేవలక్షణసమన్వయఇతిసర్వమనాకులమ్ ॥ తస్మాదనుమితిపదస్యకార్యతా నిరూపకత్వేనానుమితిపరామర్శోభయపరత్వపక్షే బహుగౌరవాదేనం పక్షంపరిత్యజ్య లఘుప్రకారాంతరందర్శితం శిరోమణినేత్యేవసారమితి వదంతి * దోషతాప్రసంగఇతి * దో

పర్యవసితార్థః అత్ర చ సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రకారకానుమితిసామాన్యాంతర్గతాయాం పర్వతో వహ్నిమాన్ వహ్నివ్యాప్యధూమవాంశ్చేత్యాద్యనుమితౌ హ్రదో నవహ్నిమానిత్యాది నిశ్చయస్య ప్రతిబంధకత్వాత్ (ఇతిభావః)॥ బాధసత్ప్రతిపక్షస్వరూపాసిద్ధ్యాశ్రయాసిద్ధిష్వవ్యాప్తివారణాయ ప్రకృతపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విశేష్యతాకత్వనివేశః ॥ ద్రవ్యత్వాదినా హ్రదాదివిశేష్యకానుమితౌ తథావిధనిశ్చయస్య ప్రతిబంధకత్వాత్తద్దోషతాదవస్థ్య మతః పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వోపాదానమ్ । అవచ్ఛేదకత్వంచ తత్పర్యాప్త్యధికరణత్వం ॥ తేనాతేజస్వీపర్వతో వహ్నిమానిత్యాదౌ విశిష్టపర్వతత్వాదిమతి వహ్న్యభావరూపబాధస్య కాంచనమయః పర్వతో వహ్నిమానిత్యాదౌ పక్షాసిద్ధేశ్శుద్ధపర్వతత్వావచ్ఛిన్నపక్షకానుమిత్యవిరోధిత్వేపి

షతావ్యవహారప్రసంగ ఇత్యర్థః ॥ నన్వనుమితిపదస్యానుమితి తత్కారణాన్యతరపరత్వం సమూహాలంబనానుమితి పరత్వంచాయుక్తమనుమితిప్రయోజకీభూతాభావ ప్రతియోగిత్వరూప ప్రతిబంధకత్వ వివక్షయా వ్యభిచారాదిసంగ్రహసంభవాదితి చేన్న ॥ తథాసతి వ్యభిచారజ్ఞానాభావద్వారా ఉపాధిజ్ఞానాభావస్యాపి ప్రయోజకతయా ఉపాధావతివ్యాప్తేః ॥ కారణతత్కారణమాత్రవృత్తిప్రయోజకత్వవిశేషే మానాభావాత్ ॥ * పర్యవసితార్థ ఇతి * నన్వేవమపి హ్రదో వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ వహ్నివ్యాప్యాభావవద్ధ్రదేఽతి వ్యాప్తిస్తస్య హేతుమత్త్వగ్రహావిరోధిత్వేన స్వరూపాసిద్ధ్యనాత్మకత్వాదితి చేన్న ॥ మథురానాథైస్తస్యాసిద్ధిగ్రంథే వ్యాప్యత్వాసిద్ధిత్వోక్తేర్లక్ష్యత్వాత్ ॥ దళద్వయే పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విశేష్యకత్వనివేశప్రయోజనమాహ * బాధసత్ప్రతిపక్షస్వరూపాసిద్ధ్యాశ్రయాసిద్ధిష్వితి * అతేజస్వీతి * తేజస్సామాన్యాభావవిశిష్టేత్యర్థః ॥ తేజస్విపర్వతస్య పక్షత్వే సామానాధికరణ్యేన వహ్న్యభావస్యానుమిత్యవిరోధితయా న దోషతాసంభవః ॥ అవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన చ తస్యాప్రసిద్ధత్వాత్తన్నోక్తం * బాధస్యేతి * స్వరూపాసిద్ధేరుపలక్షణం వ్యాపకాభావవతి వ్యాప్యాభావావశ్యకత్వాత్ ॥ * కాంచనమయ ఇతి * నను అతేజస్విపర్వతపక్షకస్థల ఏవ పక్షాసిద్ధిసంభవే స్థలాంతరానుసరణం వ్యర్థమితి చేన్న ॥ తత్ర పర్వతత్వ సామానాధికరణ్యేన తేజస్సామాన్యాభావస్య పక్షతావచ్ఛేదకత్వేఽసిద్ధ్యసంభవ ఏవ ॥ పర్వతత్వావచ్ఛేదేన తస్య తథాత్వే తత్సంభవేపి వహ్న్యభావవిశిష్టస్య పర్వతత్వావ్యా

నాసంగ్రహః ఏవమగ్రేఽపి బోధ్యమ్॥ సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసాధ్యప్రకారక
త్వానివేశే పరామర్శావిరోధితయా బాధసత్ప్రతిపక్షయోరవ్యాప్తిః॥ తత్ర ప్రకృ
తసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వస్యానుపాదానేఽపి తద్దోషతాదవస్థ్యం వహ్ని
త్వావచ్ఛిన్నాభావాదినిశ్చయస్య ధూమజనకతేజస్వీ వహ్నివ్యాప్యధూమవాం
శ్చ హ్రద ఇత్యాద్యనుమిత్యప్రతిబంధకత్వాత్ ॥ సాధ్యాప్రసిద్ధ్యవ్యాప్తివారణ
ప్రయోజనకత్వం తదుపాదానస్యేతి తు న సత్ ॥ వహ్నిర్న కాంచనమయ ఇత్యాది
నిర్ణయస్య పక్షే శుద్ధవహ్నిత్వాదినా వహ్న్యద్యనుమిత్యవిరోధిత్వేఽపి ద్వితీయ
దళే ప్రకృతసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాంతర్భావసత్త్వాత్తస్య కాంచనమయ
వహ్నివ్యాప్యధూమవాన్ పర్వత ఇత్యాద్యనుమితివిరోధితయా తత్ర లక్షణగమ
నాత్ । ద్వితీయదళప్రవేశాద్వ్యభిచారవిరోధసాధనాప్రసిద్ధి స్వరూపాసిద్ధిషు
నావ్యాప్తిః । తత్రాపి సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్ననిరూపితవ్యాప్తివిశిష్టత్వని
వేశాద్వ్యభిచారవిరోధయోర్నావ్యాప్తిః ॥ వహ్నిర్ధూమవ్యభిచారీత్యాదిజ్ఞా
నదశాయామపి ద్రవ్యత్వాదినా ధూమాదినిరూపితవ్యాప్తేర్భానసంభవాత్తద్దో
షతాదవస్థ్యమతో వ్యాప్తౌ సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నీయత్వనివేశః ॥ అన్వయ
వ్యాప్తివ్యతిరేకవ్యాప్తీ విశిష్యోపాదాయ తదుభయవిశిష్టహేతుప్రకారకత్వమే
వ నివేశ్యం । ఏకతరమాత్రోపాదానే సాధారణ్యానుపసంహారిత్వయోరేకత
రాసంగ్రహప్రసంగాదిత్యగ్రే వ్యక్తీభవిష్యతి ॥ తాదృశవ్యాప్తిద్వయప్రకార
తానిరూపితహేతుప్రకారతాయాస్తత్సాధ్యక తద్ధేతుకానుమితిజనకతావ
చ్ఛేదకప్రకారతాత్వేనానుగమయ్య నివేశస్తు న సంభవతి । సాధ్యాభావవద్వృ
త్తిత్వజ్ఞానదశాయాం కేవలవ్యతిరేకవ్యాప్త్యాదిప్రకారకహేతుమత్తాజ్ఞానో
త్పత్త్యా సాధారణ్యాదేస్తాదృశప్రకారతాశాల్యనుమితివిరోధిత్వాభావాత్ ॥
వ్యాప్తివిశిష్టవిషయిత్వమాత్రస్య తద్విశిష్టహేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిషయి
త్వమాత్రస్య వా నివేశే॥.

పకత్వవిశిష్టస్వరూపసంబంధేన తేజః సామాన్యాభావవిశిష్టపక్షస్యాప్రసిద్ధ్యా బా
ధాసంభవః ॥ యది చ తత్ర శుద్ధస్వరూపసంబంధేన తేజస్సామాన్యాభావవిశిష్టస్య
వహ్న్యభావవత్పక్షాదేర్బాధత్వమిత్యుచ్యతే తదాఽస్ఫుటతరాశ్రయాసిద్ధిప్రతిప
త్త్యర్థం స్థలాంతరానుసరణమితి బోధ్యం* ఏవమగ్రేఽపి బోధ్యమితి*సాధ్యతావ
చ్ఛేదకే హేతుతావచ్ఛేదకే చావచ్ఛేదకత్వం తత్పర్యాప్త్యధికరణత్వరూపం బో

స్వరూపాసిద్ధావవ్యాప్తిరతః పక్షాంశేతాదృశవ్యాప్తివిశిష్టహేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రకారత్వనివేశః ॥ పక్షాంశేవ్యాప్తివిశిష్టప్రకారకత్వమాత్ర నివేశేపి తద్దోషతాదవస్థ్యం ధూమాభావవాన్ హ్రద ఇతిజ్ఞానస్యద్రవ్యత్వాదినా హేతుమత్తాజ్ఞానావిరోధిత్వాత్ ॥ సాధారణ్యాద్యవ్యాప్తిశ్చ వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్నే ధూమాభావవద్వృత్తిత్వాది గ్రహస్యధూమాదివ్యాప్తివిశిష్టతద్వ్యక్తిత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారకజ్ఞానావిరోధిత్వాదతో హేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వ నివేశః । పక్షాంశేసాధ్యాదిప్రకారకస్య సంస్కారాదేరాహార్యజ్ఞానాదేశ్చ బాధాదిజ్ఞానా ప్రతిబధ్యత్వాదసంభవ ఇత్యతస్తాదృశానుమితిత్వనివేశః ॥ సాధ్యవ్యాప్యహేతుధర్మితావచ్ఛేదకక సాధ్యవత్తాజ్ఞానస్యైవ సాధ్యవ్యాప్యహేతుమాన్పక్షస్సాధ్యవానిత్యాకారకతయా తాదృశాకారలిఖిన స్వరసాత్తాదృశహేతు విశిష్టపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విశేష్యకసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రకారకానుమితిత్వవ్యాపక ప్రతిబధ్యతానిరూపిత ప్రతిబన్ధకత్వస్య లక్షణఘటక

త్వమిత్యర్థః ॥ తత్ర తథావివక్షణాత్పర్వతో మహానసీయవహ్నిమానిత్యాదౌ మహానసీయవహ్న్యభావవత్పర్వతరూపబాధస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకైక దేశవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నగ్రహావిరోధిత్వేపి కాంచనమయధూమాదిహేతుకే కాంచనమయత్వాభావవద్ధూమరూపసాధనాప్రసిద్ధేర్హేతుతావచ్ఛేదకైకదేశ ధూమత్వావచ్ఛిన్నప్రకారక గ్రహావిరోధిత్వేపి న తదసంగ్రహః * స్వరూపాసిద్ధావవ్యాప్తిరతః పక్షాంశ ఇతి * యద్యపి పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిశేష్యకత్వనివేశవ్యావృత్తిః పూర్వముక్తైవ ॥ తథాపి తద్విశేషణేన ద్రవ్యత్వాదినా హ్రదావగాహ్యనుమితి మాదాయ దోషవారణేపి తద్విశేషణాక్రాంతహ్రదో ఘటవాన్ వహ్నివ్యాప్య ధూమవాంశ్చ పర్వత ఇత్యనుమితి మాదాయదోషావారణాద్ధేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రకారతాపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విశేష్యతయోర్నిరూప్య నిరూపకభావ నివేశ అవశ్యక స్తన్నివెశ వ్యావృత్తిరఘునా పక్షాంశ ఇత్యనేనోచ్యత ఇతి నపౌనరుక్త్యమితిధ్యేయం ॥ జ్ఞానత్వనివేశాత్వాహ * ఆహార్యేతి * పక్షతావచ్ఛేదకతావ్యాపకావచ్ఛేదకతాకవిశేష్యతాకత్వరూపపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విశేష్యకత్వనివేశాభిప్రాయేణ హ్రదో వహ్న్యభావవానిత్యాహార్యప్రమాస్వీకారాభిప్రాయేణవేదం బోధ్యమ్ * స్వరసాదితి * సమూహాలంబనాభిప్రాయకత్వేచకారోఽపేక్షితః అతో జ్ఞాయ

తోఽపగమే, పర్వతత్వాద్యవచ్ఛేదేన వహ్న్యాదేస్సాధ్యత్వే తత్సామానాధికర
ణ్యేన సాధ్యాభావాదేరదోషత్వప్రసంగః ॥ సామానాధికరణ్యమాత్రావ
గాహిబాధాదిజ్ఞానస్య శుద్ధపర్వతత్వాద్యవచ్ఛేదేన వహ్న్యాదిజ్ఞానం ప్రత్యేవ
ప్రతిబన్ధకతయా ధూమాదివిశిష్టపర్వతత్వాద్య వచ్ఛిన్నధర్మికవహ్న్యాదిజ్ఞానా
ప్రతిబన్ధకత్వాదితితదుపేక్షితం ॥నచ విశేష్యతావచ్ఛేదకకోటౌ ధూమాదేరధి
కస్య భానేపిశుద్ధపర్వతత్వావచ్ఛిన్నసంయోగాదేర్యత్ర సంసర్గతాతత్ర పర్వ
తత్వ సామానాధికరణ్యేన వహ్న్యభావాదిజ్ఞానస్య ప్రతిబన్ధకత్వమావశ్యకమ్
తాదృశానుమితేరపి శుద్ధపర్వతత్వావచ్ఛేదేన వహ్న్యద్యవగాహిత్వాదితి వా
చ్యం ॥ ధర్మితావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన విశిష్టబుద్ధౌ ధర్మితావచ్ఛేదకతాప
ర్యాప్త్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నత్వమేవ సంసర్గాంశేభాసతే, నతు తదేక
దేశావచ్ఛిన్నత్వమపి తద్ధర్మావచ్ఛిన్నవిశేష్యతా నిరూపిత తదేకదేశవ్యా
పకత్వావచ్ఛిన్న సంసర్గతాయా అప్రామాణికత్వాత్ ॥ అథలింగోపధాన
మతే హేతోస్సర్వత్రైవ ధర్మితావచ్ఛేదకతయా భానాత్తాదృశసంసర్గతా
భ్యుపగమఆవశ్యకః, అన్యథాశుద్ధపర్వతత్వాద్యవచ్ఛేదేన హేతుమత్తాజ్ఞానస్థ
లేపి హేతువిశిష్టపర్వతత్వాద్యవచ్ఛిన్న సంయోగాది సంసర్గకానుమితేర
వోపగమే పర్వతత్వాది సామానాధికరణ్యమాత్రావగాహి బాధాదిగ్రహ
కాలేపి తథావిధసాధ్యనిశ్చయవతోఽనుమిత్యాపత్తేః॥ నహిసామానాధికరణ్యే
న బాధసిద్ధ్యోస్సత్వేఽనుమితిం కశ్చిదుపైతి । తాదృశబాధాదిగ్రహస్య క్వచి
దప్యనుమితౌ ప్రతిబన్ధకత్వాసంభవాత్తేషాంహేత్వాభాసతావిలయాపత్తేశ్చే
తిచేత్ ఏవమపిలింగానుపధానమతే తాదృశవిషయతాయాం మానాభావఏవ ।
ప్రకృతగ్రన్థస్తులింగోపధానమతాభిప్రాయకః - తన్మతేనుమితేస్సర్వత్రైవ

తేవిశిష్టవైశిష్ట్యావగాహిపరత్వమితిభావః ॥ * అప్రామాణికత్వాదితి * ధ
ర్మితావచ్ఛేదకైకదేశవ్యాపకత్వావచ్ఛిన్నసంసర్గతాభ్యుపగమే నీలభూతలంఘ
టాభావవదితి జ్ఞానోత్తరంపీతభూతలం ఘటవదితిజ్ఞానానుదయప్రసంగఇతిబాధ
కమప్యున్నేయమ్ ॥ లింగానుపధానమతే తథావిధపరామర్శాత్తాదృశ బాధజ్ఞా
నదశాయాం సామానాధికరణ్యేనానుమితేరిష్టత్వాత్తథావిధసిద్ధ్యనుధావనమ్ ॥
తథావిధేత్యస్య సామానాధికరణ్యేనేత్యర్థః ॥ ఏతావతాఆపాద్యవ్యతిరేకస్సి
ద్ధః * అనుమిత్యాపత్తేరితి * పర్వతత్వమాత్రవ్యాపకత్వానవగాహితయావ్యా

తదాకారతయాతాదృశాకారత్వస్యావ్యావర్తకతయానుమితిపదస్య తాదృశా
కారపరత్వేన వర్ణనాసంగతేః ॥ కేచిత్తులింగానుపధానమతేఽనుమితి పదస్య
తదుభయపరత్వం వ్యాఖ్యాయ యథాశ్రుతార్థపరతానిర్వాహాయ లింగోప
ధానమతమేవాశ్రీయతే సాధ్యవ్యాప్యేత్యాదినా । ఇత్యాకారకానుమితి ప
దము నుమితేరిత్యాకారతా మతాభి(ప్రా)యకమితి వ్యాచక్షతే ॥ ఏతాదృశ
వ్యాఖ్యాప్రయోజనంస్ఫుటయతి * తేనేతి * ఏకత్ర॥వహ్నిత్వాద్యేకధర్మా
వచ్ఛిన్నే॥ వ్యభిచారాదిత్యాదినా స్వరూపాసిద్ధ్యాదిపరిగ్రహః॥అన్యస్యపరా
మర్శాత్ ॥ తద్వహ్నిత్వాది రూపావగధర్మావచ్ఛిన్నే వ్యాప్తిపక్షధర్మతావ
గాహిజ్ఞానాత్ । వ్యభిచారాదిత్యాది హేతోరనుమిత్యజనకత్వేపీత్యనేనసంబన్ధః
యత్ర యద్రూపావచ్ఛిన్నే వ్యభిచారజ్ఞానోత్పత్తిద్వితీయక్షణే కథంచిత్త
ద్రూపావచ్ఛిన్న లింగకపరామర్శస్తత్రక్షణైకవిలంబేనానుమిత్యపగమే వ్య
భిచారాసంభవాన్నతత్రవ్యభిచారోదర్శితః ॥ నను తద్ధర్మావచ్ఛిన్న లింగకాను
మితౌ తద్ధర్మావచ్ఛిన్న ధర్మికవ్యభిచారజ్ఞానాభావస్య హేతుత్వోపగమా

పకత్వభాన నిబంధనాధికవిషయకతయా చోక్తానుమితౌబాధసిద్ధ్యోరప్రతిబంధ
కత్వాదితిభావః * యథాశ్రుతార్థపరతేతి * వాచ్యార్థపరతేత్యర్థః ॥ య
ద్యపి అనుమితిపదస్యానుమితిత్వావచ్ఛిన్నఏవ శక్తిర్నతుతాదృశాకారకానుమి
తిత్వావచ్ఛిన్నఇతి నతస్య యథాశ్రుతార్థపరత్వం సంభవతి ॥ తథాపి ధేనుప
దాదౌ ధానకర్మత్వస్య మహిష్యాదావతి ప్రసక్తతయా గోత్వంప్రయోగో
పాధిరితి వదనుమితి పదస్య తాదృశాకారకత్వావచ్ఛిన్న ఏవశక్తిః అనుమితి
త్వంతు ప్రయోగోపాధిరితి మతాశ్రయణాన్నదోషః । ప్రయోగోపాధిత్వంచ
శక్యతానవచ్ఛేదకత్వేసతి తజ్జన్యబోధవిషయత్వం॥ నన్వేకత్రేతిమూలాదేకహే
తౌ వ్యభిచారజ్ఞానేప్యన్యహేతౌవ్యాప్తిజ్ఞానాదనుమితి ర్జాయతఇతి లభ్యతేత
చ్చాసంగతమేకత్రైవహేతావేకరూపేణ వ్యభిచారగ్రహేఽప్యన్యరూపేణవ్యా
ప్తిగ్రహాద్వ్యభిచారస్యైకత్రైవసంభవాదతఏకపదస్యైకధర్మావచ్ఛిన్నమర్థః
అన్యపదస్యాన్యధర్మావచ్ఛిన్నమర్థఇత్యాశయేనాహ* వహ్నిత్వాద్యేకధర్మావ
చ్ఛిన్నఇతి*నను తద్ధర్మావచ్ఛిన్నే శాబ్దవ్యభిచారజ్ఞానసత్వేపిలౌకికసన్నికర్షజ
న్యస్యతద్ధర్మావచ్ఛిన్నే వ్యాప్తిపక్షధర్మతాజ్ఞానస్యసంభవాద్వ్యభిచారస్సంభ
వతీతి తదకథనేన న్యూనతేత్యతఃసానాస్తీత్యాహ*యత్రయద్ధర్మావచ్ఛిన్నేతి*

న్నైక్తవ్యభిచారః ॥ తద్ధర్మావచ్ఛిన్న లింగకత్వంచావ్యవహితోత్తరత్వ సంబంధేన తద్వ్యాప్యావచ్ఛిన్న ధర్మికవ్యాప్త్యాదిజ్ఞాన విశిష్టత్వం, తాదృశసంబంధేన వ్యభిచారజ్ఞానవిశిష్టం యత్తదన్యత్వమేవవా, జన్యతావచ్ఛేదకంవాచ్యం । తేన ధూమవ్యాప్య వహ్నిమానయమిత్యాకారక శాబ్దాది పరామర్శోత్పత్తిద్వితీయక్షణే యత్రలౌకిక సన్నికర్షజన్యో ధూమవ్యభిచారీ వహ్నిర్ధూమవ్యాప్యేంధనవానిత్యాకారక సమూహాలంబనగ్రహ స్తత్రతజ్జన్యానుమితేరుక్తసంబంధేన వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నధర్మికవ్యాప్త్యాదిజ్ఞానవిశిష్టత్వేపినక్షతి రతఆహ * వ్యాప్త్యాదిజ్ఞానేనేతి * క్లృప్తకారణతాక వ్యాప్త్యాదిజ్ఞానసత్త్వేవ్యభిచారజ్ఞానాద్యభావ వ్యతిరేకేణానుమితి వ్యతిరేకస్యాసిద్ధత్వాదితిభావః ॥ వ్యాప్తిజ్ఞానాదేర్వ్యభిచారజ్ఞానాభావే నాన్యథాసిద్ధత్వ శంకా(ప్రా)గేవనిరాకృతా ॥ నక్షతిః॥ నవ్యభిచారాభావవ్యాప్తిః ॥ యత్రాసద్ధేతువిశేషే తాదృశానుమితేరప్రసిద్ధిస్తత్రత్యదోషవ్యాప్తేర్వక్ష్యమాణతయైతాదృశ యథాశ్రుతవ్యాఖ్యాయామనిర్భరసూచనాయ వదంతీతి ॥ పర్వతోవహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాది

---

* వ్యాప్త్యాదిజ్ఞానవిశిష్టత్వేపీతి * అంకుర విశేషసాధ్యకే బాధజ్ఞానసత్త్వాత్పరామర్శ ద్వితీయక్షణేనానుమితిః కింతు తృతీయక్షణ ఏవేతి త(త్రా)నుమితేః కార్యతావచ్ఛేదకతా నాక్రాంతతయా తత్రత్యవ్యభిచారాసంగ్రహ ఇతి తత్సంగ్రహాయ క్షణద్వయ సాధారణావ్యవహితోత్తరత్వమేవ నివేశ్యం తథా చ ధూమవ్యాప్యస్య శాబ్దపరామర్శస్థలేఽనుమితే ర్వ్యాప్త్యాదిజ్ఞాన విశిష్టత్వ నిర్వాహః ॥ వ్యభిచారజ్ఞానోత్తరక్షణే ద్వితీయే పరామర్శస్థాపనే క్షణద్వయసాధారణావ్యవహితోత్తరత్వనివేశేపి నానుమితేస్తద్ధర్మావచ్ఛిన్నధర్మికవ్యాప్తిజ్ఞాన విశిష్టత్వమితి సమూహాలంబనానుధావనమ్ ॥ లౌకికవ్యాప్తిగ్రహానంతరం లౌకికవ్యభిచారగ్రహాసంభవాత్ప్రథమతః శాబ్దపరామర్శానుధావనమ్ ॥ భిన్నేంద్రియజన్యపరామర్శస్యాప్యుపలక్షణమేతత్ ॥ శాబ్దపరామర్శానంతరమలౌకికవ్యభిచారజ్ఞానాసంభవాల్లౌకికవ్యభిచారగ్రహానుధావనమ్ ॥ నచ శాబ్దపరామర్శద్వితీయక్షణేఽనుమిత్యాపత్తే రిష్టాపత్త్యావ్యభిచారజ్ఞానాభావస్యానుమితి హేతుత్వే వ్యభిచారాభావఇతి వాచ్యమ్ ॥ శాబ్దపరామర్శపూర్వక్షణేయత్రసిద్ధిస్తత్రద్వితీయక్షణేఽనుమిత్యనుదయాత్తత్ర వ్యభిచారస్య దుర్వారత్వాత్ * (ప్రా)గేవనిరాకృతేతి * యత్రవ్యాప్తిజ్ఞానంనాస్తివ్యభిచా

సద్ధేతుస్థలే బాధాదిభ్రమవిషయేఽతివ్యాప్తివారకతయా యథాశ్రుతయథార్థ పదం సార్థకమితి * పర్వతో నిర్వహ్నిరితి * అత్ర ఇతిపదస్య స్థలత్రయేప్రత్యేకం సంబంధాత్ భ్రమత్రయలాభః॥ప్రత్యేకభ్రమమాదాయైవాతిప్రసంగసంభవాత్తాదృశ సమూహాలంబన భ్రమపరత్వాసంగతేరితిధ్యేయమ్ ॥ ప్రథమభ్రమోనుమితి ప్రతిబంధకః ॥ అన్త్యౌచ తజ్జనకజ్ఞానేతథా॥తయోరపిప్రథమేస్యత్ర ప్రసిద్ధస్య సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వస్య ధూమాద్యంశే భ్రమత్వం అంత్యే ప్రమేయత్వాభావవద్వృత్తిత్వస్యా ప్రసిద్ధ్యాన తద్భ్రమత్వమ్, కింత్వ భావాంశేఽనుయోగితావిశేష సంబంధేన సాధ్యస్యభ్రమత్వమిత్యే తాదృశవిశేషమాదృత్య, శిష్యవ్యుత్పాదనాయానేకభ్రమప్రదర్శనమ్ ॥ ఇదంత్వవధేయమ్ ॥ అభిధేయత్వం ప్రమేయత్వస్య వ్యభిచారీత్యత్ర స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్నప్రమెయత్వ త్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ సంబంధేనప్రమేయత్వస్య భ్రమో వాచ్యః ॥ ప్రతియోగితాంశే సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వ సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నత్వయోస్సాధ్యాభావవదవృత్తిత్వరూపవ్యాప్తి ఘటకతయా తదంశే తదుభయావగాహి వ్యభిచారజ్ఞానస్యైవ వ్యాప్తిజ్ఞానవిరోధిత్వాత్. ఏవంచ భేదాదౌప్రమేయత్వత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వస్య ప్రసిద్ధావపి స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్న తాదృశప్రతియోగితాకత్వాప్రసిద్ధ్యా తాదృశభ్రమానుపపత్తిః ॥ ప్రతియోగితాంశే సంబంధవిశేషావచ్ఛిన్నత్వస్య భ్రమ ఇత్యపి నయుక్తమ్ । తస్యసంబన్ధ ఘటకతయా తత్ప్రకారకత్వఘటిత తద్భ్రమత్వానుపపత్తేః ॥ నచ తేనరూపేణ ప్రతియోగితాప్రకారక ఏవాత్రభ్రమోవివక్షితః,న తు తదవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వ సంసర్గక ఇతివాచ్యమ్.

రజ్ఞానాభావశ్చ వర్తతె తత్రానుమిత్యాపత్తిరతోనవ్యాప్తిజ్ఞానస్య వ్యభిచారజ్ఞానాభావేనాన్యథాసిద్ధత్వమితి * తత్ప్రకారకత్వఘటితేతి * ననుతదభావవన్నిష్ఠవిషయతానిరూపిత తన్నిష్ఠవిషయతాకత్వమేవ భ్రమత్వంవాచ్యమితి చేన్న ॥ రక్తదండవానితి జ్ఞానస్య దండాభావవద్రక్తత్వ నిష్ఠవిషయతానిరూపిత దండనిష్ఠవిషయతాకత్వేనభ్రమత్వాపత్తేః॥నచ విశేష్యతాప్రకారతానివేశేపిరక్తత్వప్రకారతానిరూపితరక్తనిష్ఠవిశేష్యతాయాః దండనిష్ఠాయాపురుషనిష్ఠవిశేష్యతానిరూపితప్రకారతాభిన్నవిశేష్యతా తన్నిరూపిత విశేష్యతాభిన్నత్వమతే తాదృశజ్ఞానస్య భ్రమత్వందుర్వారమేవేతివాచ్యం ॥ తన్నతేతదభావవన్నిష్ఠ

లాఘవాత్ప్రతియోగితాసంసర్గక వ్యాప్తిజ్ఞానస్యైవానుమితి హేతుతయా తత్ప్రకారక వ్యభిచారజ్ఞానస్యాకించిత్కరత్వాత్ ॥ అత్రాహుః, స్వావచ్ఛిన్నసాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ సంబంధేన సాధ్యతావచ్ఛేదకవత్త్వమేవాభావస్య సాధ్యాభావవదవృత్తిత్వరూపవ్యాప్తిఘటకం లాఘవాత్ ॥ ఏవంచ- తాదృశేనసంబంధేనాభావాంశే సాధ్యతావచ్ఛేదక ప్ర-

---

విశేష్యతాత్వావచ్ఛిన్న నిరూపకతాక నిరూపితత్వావచ్ఛేదక తన్నిష్ఠ ప్రకారతాత్వావచ్ఛిన్న నిరూపకతాకత్వస్యైవ వివక్షణాత్ ॥ విషయతాత్వేన విశేష్యతాత్వేనచ నిరూప్య నిరూపకభావాసిద్ధ్యా తన్నివేశాసంభవాదధికమన్యత్ర ద్రష్టవ్యమ్ * లాఘవాదితి * ప్రతియోగితాప్రకారకజ్ఞానస్య హేతుత్వే ప్రతియోగిత్వనిష్ఠప్రకారతావచ్ఛేదకసంబన్ధ విషయతాయాః కారణతావచ్ఛేదకత్వే గౌరవం ప్రతియోగిత్వ సంసర్గకజ్ఞానస్య కారణత్వే సంసర్గసంసర్గభానస్య విశిష్టబుద్ధావనభ్యుపగమేన ప్రతియోగిత్వ సంసర్గవిషయతాయాః కారణతావచ్ఛేదక కుక్షావప్రవేశేన లాఘవం బోధ్యమ్ * స్వావచ్ఛిన్నసాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వ సంబంధేన సాధ్యతావచ్ఛేదకవత్త్వమేవాభావస్య సాధ్యాభావవదవృత్తిత్వరూప వ్యాప్తిఘటకమితి * అత్రాయమనుపపత్తిః ప్రతిభాతి ॥ విశారదలక్షణె స్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వ సంబంధేన సాధ్యతావచ్ఛేదక విశేషితాభావ నివేశ నిరాకరణావసరే వహ్నిత్వేన నాస్తీత్యప్రత్యయాత్ప్రతియోగివిశేష్యతాపన్నఏవ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకంభాసతఇతి నియమో గదాధరైర్దర్శితః ॥ శిరోమణినాతువ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావ ఖండనావసరే ప్రతియోగివిశేషణతాపన్నస్యైవ ధర్మస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం భాసతఇతి నియమోదర్శితః ॥ ఇహతుదర్శితనియమద్వయ ముల్లంఘ్యస్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ సంబంధేనసాధ్యతావచ్ఛేదకవత్త్వమేవాభావస్య వ్యాప్తిఘటకమిత్యభిధానంకథం సంగచ్ఛతాం ॥ యత్తు వ్యాప్త్యాదిబుద్ధావభావాంశే ప్రతియోగితాసంబంధేన విశేషణీభూయసాధ్యమపిభాసతాం భాసతాంచ సాధ్యవిశేషణతాపన్నమేవ సాధ్యతావచ్ఛేదకం స్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ సంబంధేనాభావాంశే తథాపి సాధ్యవిషయతానానుమితి కారణతావచ్ఛేదకగర్భే నివేశ్యతే కింతు స్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వ సంబంధావచ్ఛిన్నాసాధ్యతావచ్ఛేదకవిషయతైవావశ్యకత్వాదిత్యభిప్రాయః ॥ తథాహి

సామాన్యతః ప్రతియోగితాసంబంధావచ్ఛిన్నసాధ్యప్రకారతానిరూపితాభావ
త్వావచ్ఛిన్న విశేష్యతేతిక్రమేణానుమితి కారణతావచ్ఛేదకనిర్వచనే వహ్ని
త్వావచ్ఛిన్న సాధ్యకస్థలే ద్రవ్యత్వమహానసీయ వహ్నిత్వాదినా వహ్న్యవ
గాహివ్యాప్తిజ్ఞానవారణమశక్యమ్ ॥ నచప్రతియోగితాసంబంధావచ్ఛిన్న సా
ధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రకారతానిరూపితాభావ విషయతేతి క్రమేణనివేశ్య
తద్వారణం సుకరమితి వాచ్యమ్ ॥ ఏవంసతి బాధజ్ఞానస్యాపి ధర్మిణిగ్రాహ్యా
భావావగాహినః సామాన్యతః ప్రతియోగితాసంబంధావచ్ఛిన్న గ్రాహ్యతావ
చ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విషయతానిరూపితాభావ విషయతానిరూపిత ధర్మివిషయ
తాశాలిజ్ఞానత్వేనైవ ప్రతిబంధకత్వకల్పనసంభవేన ప్రతియోగితాయాః ప్రతి
యోగివిశేషణధర్మావచ్ఛిన్నత్వస్య నిర్యుక్తికతాపాతాత్ ॥ స్పష్టంచైదభిహి
తం గదాధరైరేవ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావ ఖండనాదౌ తస్మాద్వహ్ని
తదభావవిరోధప్రయోజక వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకతావగాహి
త్వం నివేశ్యైవ బాధజ్ఞానప్రతిబంధకత్వం వ్యాప్తిజ్ఞానాదేశ్చ కారణత్వం వక్త
వ్యం ॥ తత్రచాయంమతభేదః ॥ వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వం వహ్నౌ
రేవసంబన్ధఇత్యేకః పక్షః ॥ వహ్నేస్తు కేవల ప్రతియోగిత్వమేవ వహ్నిత్వస్య
స్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వసంబంధేనాభావవిశేషణత్వాదభావాంతరవ్యా
వృత్తి సంభవాన్న ప్రతియోగితాయావిశేష రూపేణసంసర్గతేత్యపరః పక్షః ॥
తత్ర వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నత్వ విశేషితప్రతియోగితా సంసర్గేణ వహ్నేరేవవిశే
షణత్వాదభావాంతర వ్యావృత్తిరిత్యాద్యపక్షే వహ్నిత్వస్య ద్వేధానివేశ్యత
యాగౌరవమ్ ॥ ద్వితీయపక్షేవహ్నిత్వస్యైవావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ సం
బంధేన విశేషణతయానవహ్నిత్వస్య ద్వేధాప్రవేశఇతి లాఘవమ్ ॥ తథాచ గౌ
రవదూషితాద్యపక్షేమేయత్వాభావవద్వృత్తిత్వజ్ఞానస్య భ్రమత్వాసంభవేపిద్వి
తీయపక్షే తజ్జ్ఞానస్య మేయత్వత్వాంశే భ్రమత్వంనిరాబాధమేవేతి ॥ తన్నస
మ్యక్ ॥ వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాసంబంధేన వహ్నేరేవవిశేషణత్వ
మితి పక్షేపి వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతాయాః నవహ్నివృత్తిత్వేన వహ్ని
త్వావచ్ఛిన్నత్వేన వానివేశోగౌరవాద్వ్యర్థత్వాచ్చ ॥ పరంతువహ్నిత్వావచ్ఛి
న్న ప్రతియోగితాసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రకారతాత్వేనైవ నివేశోలాఘవాదావ
శ్యకత్వాచ్చ ॥ తథాచ నైతత్పక్షేపి వహ్నిత్వస్యానుమితికారణతావచ్ఛేదకకో

కారకవ్యభిచారజ్ఞానస్యవ్యాప్తిగ్రహవిరోధితయా ఘటత్వాదేఃప్రసిద్ధేనతా
దృశసంబంధేన ప్రమేయత్వత్వావదభావాంశే భ్రమాత్మక ఏవతథావిధగ్రహః

టా ద్వేధాప్రవేశఇతి సాధ్యతావచ్ఛేదక పత్వమేవాభావస్య వ్యాప్తిఘటకం లాఘవాదిత్యుక్తాసంగతేర్దుర్వారత్వాత్ ॥ అథసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితా సంబంధేనసాధ్యస్యాభావవిశేషణతాపక్షేఽనుమితి కారణతావచ్ఛేదకధర్మశరీరగురుత్వాభావేఽప్యనుమితి కారణజ్ఞానవిషయ విశిష్టపదార్థశరీరగౌరవందుర్వారమేవ వహ్నిత్వస్య ద్వేధాప్రవేశాదితి చేన్న ॥ దర్శితద్వితీయపక్షేఽపివహ్నివిశేష్యతాపన్నఏవవహ్నిత్వస్యభానాద్వహ్నిత్వస్య దర్శితవిశిష్టశరీరేద్వేధాప్రవేశస్యావశ్యకత్వాత్ ॥ కారణతావచ్ఛేదకగౌరవాపేక్షయాప్రయోజకత్వోక్తవిశిష్టపదార్థశరీర గౌరవస్యదోషత్వాసంభవాచ్చ ॥ ఏతేన విశారదలక్షణాద్యుక్త నియమభంగఏతన్మతే దూషణమేవాహురిత్యనేన ధ్వనితం తథాచ సాధ్యాంశస్య కారణతావచ్ఛేదక శరీరవద్దర్శితవిశిష్ట పదార్థశరీరేపి నివేశాభావాల్లాఘవం స్ఫుటమేవేతి నిరస్తమ్ ॥ కారణతావచ్ఛేదక గౌరవస్య (ప్రా)గుక్తదిశానవకాశాద్దర్శిత విశిష్టపదార్థ శరీరగౌరవస్యాకించిత్కరత్వాదితి ॥ అత్రేదంసమాధానమ్ ॥ సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వ విశిష్టప్రతియోగితాయా సాధ్యీయసంసర్గతా దూషణేనైతద్గ్రంథతాత్పర్యం ॥ పరంతు ప్రతియోగివిశేషితాభావ బుద్ధౌప్రతియోగివిశేషణతాపన్నధర్మోఽపిధర్మిపారతంత్ర్యేణ స్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వసంబంధేనాభావాంశే విశేషణీభూయభాసతఇతి పక్షమవలంబ్యాభిధేయత్వంమేయత్వాభావవద్వృత్తీతి జ్ఞానస్య భ్రమత్వోపపాదనఏవ తాత్పర్యమ్ ॥ అస్మిన్పక్షేస్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వసంబంధావచ్ఛిన్న సాధ్యతావచ్ఛేదక విషయతైవానుమితి జనకతావచ్ఛేదక కోటౌనివేశ్యతే ఆవశ్యకత్వాన్నతు సాధ్యవిషయతాపిగౌరవాద్వ్యర్థత్వాచ్చేతి ॥ యద్యపి సాధ్యవిషయతాయా అనుమితిజనకతావచ్ఛేదక శరీరప్రవేశఖండనం నభ్రమత్వోపపాదన ఉపయుజ్యతే ॥ తథాపి శిష్యవ్యుత్పాదనాయైవేహ తత్ఖండనమితి బోధ్యమ్ * ఘటత్వాదేఃప్రసిద్ధేనేతి * నిరూపితత్వం షష్ఠ్యర్థః స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకఘటాభావాదావితి శేషః ॥ ఘటత్వాదేరిత్యత్ర నిష్ఠత్వం షష్ఠ్యర్థస్తథాచ స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాక ఘటత్వాభావాభావస్య ఘటత్వరూపతయా ఘటత్వనిష్ఠప్రసిద్ధఘటత్వా

వివక్షితఇతి నకించిదనుపపన్నం (అన్యేతు) ప్రథమేసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వజ్ఞానవిరోధీ- హేతౌ సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వరూపవ్యభిచారస్య భ్రమః । ద్వితీయేచ తదప్రసిద్ధ్యా వ్యాపకసామానాధికరణ్యజ్ఞానవిరోధీ, సాధ్యతావచ్ఛేదకే హేతుసమానాధికరణాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వస్య భ్రమోభిమతః. అనుమానప్రకారకజ్ఞానస్యావిరోధితయా ద్వివిధవ్యభిచారసంగ్రహాయ ద్వివిధవ్యాప్తివిషయకసమూహాలంబనస్యైవ లక్షణేనివేశనీయత్వాత్ ॥ నచ హేతుస్సాధ్యస్యవ్యభిచారీత్యత్రసాధ్యతావచ్ఛేదకేహేతుసమానాధికరణాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వస్య దుర్లభతయా తదవగాహిజ్ఞానస్యాభిధేయత్వం ప్రమేయత్వస్య వ్యభిచారీత్యాకారకతానోపపద్యతఇతివాచ్యమ్ ॥ యతోఽభావవద్వృత్తిత్వం సమానాధికరణాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వంచేతి ద్వయమేవహేతుస్సాధ్యస్య వ్యభిచారీత్యత్ర వ్యభిచారపదార్థః । తత్రప్రథమవ్యభిచారపదార్థైకదేశేఽభావేనుయోగితారూపషష్ఠ్యర్థస్య, తత్ర ప్రకృత్యర్థతావచ్ఛేదకవహ్నిత్వావచ్ఛిన్ననిరూపితత్వసంబంధేన ప్రకృత్యర్థస్యాన్వయః మత్వర్థీయార్థస్స్వరూపసంబంధవాన్ ॥ తస్యచాభేదసంబంధేన ప్రథమాంతార్థేఽన్వయః, ద్వితీయతత్పదార్థ పరవాక్యస్థలేచ తదేకదేశసామానాధికరణ్యే హేతుపదార్థాన్విత ప్రథమార్థనిరూపితత్వస్యాన్వయః, షష్ఠీప్రకృతేస్తద్ధర్మపరతయా షష్ఠ్యంతార్థస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకనిష్ఠత్వస్య తాదృశాన్వయబలలభ్యహేతుసమానాధికరణాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వే తస్యతద్ధర్మార్థసంబంధినః ఏకదేశే ఘటకత్వరూపసంబంధే, సంబంధినశ్చాభేదేన ప్రథమాంతార్థేఽన్వయః॥ఏవంచోక్తవాక్యాత్తత్రసాధ్యతావచ్ఛేదకే హేతుసమానాధికరణాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వస్యాపిలాభాత్ తత్ర తదవగాహిభ్రమస్య దర్శితాకారతాసంభవాదిత్యపివదంతి ॥ *భ్రమాదితి* పంచమ్యర్థఃప్రయుక్తత్వంతస్యప్రతిబంధకపదార్థేఽనుత్పాదేఽన్వయః*యథార్థేతీతి*యథార్థపదదానేనస్వవ్యధికరణప్రకారావచ్ఛిన్నాయాయావిషయతాత్తదనిరూపకత్వస్య సర్వాంశే ప్రమాత్వస్య వివక్షణీయతయా దర్శితభ్రమాణాం కించిదంశే ప్రమాత్వేపి నతానాదాయదోషఇతిభావః ॥ అత్ర యథార్థ పదేన స

భావత్వాదేస్తాదృశప్రతియోగితాకత్వేనేత్యర్థఇతి కేచిత్ ॥ వ్యాఖ్యాంతరమాహ ॥ * ప్రథమేతి * స్వవ్యధికరణ ప్రకారావచ్ఛిన్నేతి * ॥ నను స్వవ్యధి

కరణత్వం యది స్వానధికరణవృత్తిత్వం తదా హ్రదో వహ్న్యభావవానితిబుద్ధేః ప్ర
మాత్వానుపపత్తిరతః స్వాధికరణావృత్తిత్వమేవ తదా వ్యాప్యం హ్రదావృత్తిత్వస్య
వహ్న్యభావేఽసత్త్వాన్నోక్తబుద్ధేః ప్రమాత్వానుపపత్తిః ॥ స్వాధికరణావృత్తి
త్వమిత్యత్ర వృత్తిత్వం ప్రకారతావచ్ఛేదకసంబంధేన వాచ్య మన్యథా స్వరూపే కా
లికసంబంధేన వహ్న్యభావసత్త్వాత్స్వరూపసంబంధేన వహ్న్యభావవానితిబుద్ధే
భ్రమత్వానుపపత్తిస్తథాచ జాతిర్జాతిమతీత్యాదిబుద్ధేః ప్రమాత్వాపత్తిర్భ్ర
మత్వానుపపత్తిశ్చ స్వ-జాతినిష్ఠావిషయతా ప్రకారతావచ్ఛేదకసంబన్ధః సమవాయ
స్తేన సంబంధేన స్వాధికరణనిరూపితవృత్తిత్వా ప్రసిద్ధేరితి చేన్న ॥ స్వావచ్ఛేదకసం
బంధావచ్ఛిన్నస్వావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావత్వావచ్ఛిన్నాధేయ
తానిరూపితస్వావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నస్వావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవత్త్వాగ్రహవి
రోధితానియామకసంబంధావచ్ఛిన్న నిరవచ్ఛిన్నాధికరణతావద్వృత్తిత్వ స్వావ
చ్ఛిన్నాభావవద్వృత్తిత్వైతదన్యతరస్వనిరూపితత్వైతదుభయసంబంధేన ప్రకార
తాశిష్ట విషయతానిరూపకత్వస్య వివక్షితత్వాత్ ॥ విశేషరూపేణ సంసర్గ
తాభ్యుపగమే తు ప్రకారతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నాధేయత్వీయ స్వరూ
పసంబంధేన స్వాధికరణావృత్తిత్వమేవ స్వవ్యధికరణత్వమ్ ॥ యత్తు ప్రకారతావ
చ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్న యదధికరణతాసామాన్యే స్వాధికరణానుయోగికత్వా
భావ స్తత్త్వమేవ తదితి ॥ తన్న ॥ తథాసతి సంయోగేన రూపవాన్ ఘట ఇతి జ్ఞాన
స్యాపి ప్రమాత్వాపత్తిః సంయోగేన రూపాధికరణతాయా అప్రసిద్ధత్వాత్ ॥ కేచి
త్తు ॥ ప్రకారతావచ్ఛేదక సంబన్ధసామాన్యే స్వాధికరణానుయోగికత్వ యద్ధర్మా
వచ్ఛిన్నప్రతియోగికతోభయాభావ స్తద్ధర్మవత్త్వం స్వవైయధికరణ్య పదార్థః ॥
నచ భూతలం సంయోగ సమవాయోభయసంబంధేన ఘటవదితి జ్ఞానస్య ప్రమా
త్వాపత్తిర్వ్యాసజ్యవృత్తి ధర్మావచ్ఛిన్నానుయోగితాకతదాశ్రయ వృత్తిప్రతి
యోగితాకాభావానభ్యుపగమేన సంసర్గతావచ్ఛేదకోభయత్వావచ్ఛిన్నోభయా
భావాసత్త్వాదితి వాచ్యమ్ ॥ ప్రకారతావచ్ఛేదక సంసర్గతా వచ్ఛేదకసా
మాన్యే స్వాధికరణవృత్త్యనుయోగితానిరూపకతావచ్ఛేదకత్వ యద్ధర్మావచ్ఛి
న్న ప్రతియోగితానిరూపకతావచ్ఛేదకతోభయాభావ స్తద్వత్త్వస్య వివక్షితత్వా
దిత్యాహు స్తన్న ॥ సంయోగత్వేన సంయోగసమవాయోభయసంసర్గకస్య ఘ

టప్రకారక స్థాణుత్వవిశేష్యక జ్ఞానస్య ప్రమాత్వవత్త్వయోః ర్వాగత్వాత్సం
యోగత్వాద్వా తాదృశోభయాభావాసత్త్వాత్ ॥ ఉక్తరీత్యజ్ఞానావృత్తివిషయి
తానాన్యత్వం సర్వాంశే ప్రమాత్వమిత్యపి కేచిత్ ॥ * దీధితౌ యథార్థేతివ్య
ర్థమితి * అత్రేదంబోధ్యం ॥ వహ్న్యభావవద్ధ్రదాది విషయకత్వస్య ప్ర
తిబంధకతాశూన్యేసంశయేఆహార్యేచ వర్తమానతయా నప్రతిబంధకతానతిరి
క్తవృత్తిత్వమితి సంశయాన్యానాహార్యాది జ్ఞాననిష్ఠత్వ విశేషణంవిషయితా
యాం ద్వితీయలక్షణే వక్ష్యతే ॥ఇహతుయావద్ప్రమభిన్నత్వరూపయాథార్థ్య
నివేశేనైవసంశయాహార్యయోర్వ్యాసంభవాన్న సంశయాన్యత్వానాహా
ర్యత్వయోర్నివేశఇతి యాథార్థ్యవిశేషణవైయర్థ్యం కథంసంగచ్ఛతే ॥ య
త్తువృక్షః సంయోగీనవేతి సంశయస్యాభ్రమత్వాన్న యాథార్థ్యనివేశాత్తద్వా
రణం తదవారణాచ కపిసంయోగిభేదస్య సాధ్యతాయాం కపిసంయోగతదభావ
కోటికసంశయాంతర్భావేణాసతిరిక్తవృత్తిత్వవ్యాహతేఃకపిసంయోగవదవృక్షా
దేర్పక్షత్వానుపపత్తిరితి తన్న ॥ కోట్యంశే భ్రమత్వాసంభవేపి కోటిద్వయ
విరోధాంశే భ్రమత్వసంభవాత్ ॥ సముచ్చయవైలక్షణ్యాయ సంశయే విరోధ
భానస్యావశ్యకత్వాత్ ॥ యదపి వహ్నిమాన్ హ్రదోవహ్న్యభావవానిత్యా
ద్యాహార్యస్య యథార్థత్వవిశేషణేనవారణేపి హ్రదోవహ్నిమానితిబాధజ్ఞాన
కాలీనేచ్ఛాజన్యహ్రదోవహ్న్యభావవానిత్యాకారకాహార్యప్రమాయానవారణ
సంభవఇతి తదపిన ॥ తత్రాపి వహ్నిమాన్హ్రదోవహ్న్యభావవానిత్యాకా
రకస్యాహార్యస్యాభ్యుపగమాత్ సామగ్రీబలేన వహ్నిత్వహ్న్యభావధర్మితా
వచ్ఛేదకతయాభానే బాధకాభావాత్ ॥ అతఏవ ద్వితీయలక్షణే వక్ష్యతే ఆహా
ర్యసమానాకారకానాహార్యజ్ఞానాప్రసిద్ధేరితి ॥ నచైవమవ్యాప్యవృత్తిత్వాగ్రహ
కాలీనస్య కపిసంయోగాభావవాన్ వృక్షః కపిసంయోగీత్యాహార్యస్య నవారణ
సంభవఇతి వాచ్యం ॥ సంశయస్యేవ తాదృశాహార్యస్యాపి కపిసంయోగతదభా
వయోర్విరోధాంశేభ్రమత్వసంభవాత్ ॥ హ్రదోనిర్వహ్నిరిత్యాకారకానాహా
ర్యజ్ఞానేఆహార్యజ్ఞానేచ్ఛాకార్యతావచ్ఛేదకస్యాసత్త్వాపత్తయేఇచ్ఛాకార్యతా
వచ్ఛేదకకోటౌ వహ్నిధర్మితావచ్ఛేదకకత్వస్యైవావ్యాప్యవృత్తిత్వగ్రహ
కాలీనేవహ్నిమాన్హ్రదోనిర్వహ్నిరిత్యాకారకజ్ఞానేవ్యభిచారవారణాయవిరో
ధావగాహిత్వస్యాపి నివేశ్యతయా విరోధిధర్మితావచ్ఛేదకత్వాత్మకస్యైవ

ద్ధేతుస్థలేఽనుమితివిరోధిభ్రమవిషయసాధ్యాభావాదావతిప్రసంగవారణేఽప్య
సద్ధేతుస్థలే తాదృశప్రమావిషయదోషఘటకసాధ్యాదేః ప్రత్యేకందోషత్వాపత్తి
దుర్వారైవ తదర్థం ప్రకారాంతరానుసరణాచ తతఏవపూర్వదోషస్యాపి
వారణసంభవే యథార్థపదంవ్యర్థమితి దోషస్య దురుద్ధరతయా తస్యైవయథా
ర్థపదాఘటితలక్షణాంతరానుసరణబీజత్వమాహ * నన్వితి * ఏకదేశస్యాపి
విశిష్టఘటకతయా హేత్వాభాస పదార్థత్వస్యేష్టత్వాదాహ * ప్రత్యేకమితి *
ప్రత్యేకపదార్థపర్యాప్తసాధ్యతావచ్ఛేదకాద్య వచ్ఛిన్నస్యేత్యర్థః ॥*హే
త్వాభాసత్వాపత్తిః* ॥ హేత్వాభాసపదార్థత్వాపత్తిః ॥ యద్రూపావచ్ఛిన్న
జ్ఞానస్యానుమిత్యవిరోధిత్వం తద్రూపావచ్ఛిన్నే హేత్వాభాసత్వవ్యవహారస్య
తద్రూపావచ్ఛిన్న మాత్రజ్ఞానాత్ హేతౌదుష్టత్వ వ్యవహారస్య చానుద
యేనాత్రేష్టాపత్తిర్నసంభవతీతిభావః ॥ యాదృశవిశిష్టవిషయకత్వం తాదృశాను
మితి విరోధితానతిరిక్తవృత్తి, తత్త్వమితి వివక్షయాసాధ్యాభావాదావతివ్యా
ప్తిరిత్యాశంకతే * అథేతి * విశిష్టవిషయకం*సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ విశిష్ట
సాధనాది విషయకమేవ। *తద్ఘటకంచ*తాదృశవిశిష్టఘటక ప్రత్యేకపదార్థ
విషయకత్వంచ। *నవిశిష్టం*నతాదృశవిశిష్టనిరూపితమ్ ॥ తథాచ ప్రత్యేకప
దార్థవిషయకత్వస్య ప్రతిబన్ధకతానతిరిక్తవృత్తిత్వాన్నాతివ్యాప్తిరితిభావః*వ్య
ర్థమితి * యథార్థపదాదానేఽపి సద్ధేతుస్థలేఽతివ్యాప్తివారణసంభవాత్ ॥ న
నుతత్రభ్రమవిషయ ప్రత్యేకపదార్థస్యోక్తరీత్యా వారణేఽపితద్విషయవిశిష్టేఽతి
వ్యాప్తిరతఆహ * భ్రమవిషయేతి * అప్రసిద్ధత్వాదితి * తథాచనాతివ్యా
ప్తిరితిభావః * కేచిత్త్వితి * నన్వస్యదుష్టహేతు లక్షణస్యదోషేష్వతివ్యాప్తి
స్తేషామప్యనుమితి విరోధియథార్థజ్ఞానవిషయత్వాత్ ॥ నచ హ్రదత్వావచ్ఛి
న్న పక్షకవహ్నిత్వావచ్ఛిన్న సాధ్యకస్థలే వహ్న్యభావవద్ధ్రదాదిరూపదోషా
ణామపి దుష్టహేతుత్వమిష్టమేవేతివాచ్యమ్। తద్రూపావచ్ఛిన్నపక్షకతద్రూ
పావచ్ఛిన్నసాధ్యక తద్రూపావచ్ఛిన్నహేతుకస్థలే తేనరూపేణ దుష్టస్యలక్ష
ణం, యది తద్రూపావచ్ఛిన్న పక్షసాధ్యహేతుకానుమితి విరోధియథార్థజ్ఞాన
విషయత్వమాత్రం తదాహ్రదత్వావచ్ఛిన్న పక్షకవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నసాధ్య
క ధూమత్వావచ్ఛిన్నహేతుకానుమితి ప్రతిబన్ధకప్రమావిషయ వహ్న్యభావ
వద్ధ్రదాదీనాం ధూమత్వాదినా దుష్టత్వాభావాదతివ్యాప్తి రిత్యాశంకాం పరిజి

హితాయాస్తాదృశాభావప్రతియోగినాం యథార్థజ్ఞానమితి షష్ఠీసమాసమాశ్రిత్యతాదృశాభావప్రతియోగిప్రకారకయథార్థజ్ఞానవిషయత్వమర్థం వ్యాఖ్యాస్యతి తచ్చ జ్ఞాయమానదోషప్రతిబంధకతామతఏవసంగచ్ఛతే ॥ అతస్తన్మతమవలంబతే * తత్రేతి * తేషులక్షణేషుమధ్య ఇత్యర్థః । తృతీయలక్షణస్య సర్వమతఏవ జ్ఞాయమానదోష ప్రతిబంధకతామతాభిప్రాయకతయా దృష్టాంతత్వేనోపన్యాసః ॥ *తదర్థశ్చేతి* ప్రథమలక్షణార్థశ్చేత్యర్థః, ప్రతియోగ్యంతేనదోషానాదాయలక్షణంసంగమనీయమితి దర్శయితుం వ్యభిచారాదయఇతి, నతు తేనరూపేణ లక్షణఘటకత్వమిత్యవధేయమ్ । ఏవంచ యథార్థపదోపాదానేదుష్టత్వభ్రమమాదాయ ప్రకృతహేతుభిన్నేఽతి ప్రసంగవారణాయయథార్థపదోపాదానమ్ ॥ యద్యపి పర్వతత్వావచ్ఛిన్నవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నసాధనేధూమత్వావచ్ఛిన్నో దుష్టఇత్యాదేస్సద్ధేతౌ దుష్టత్వవ్యవహారస్యనాపత్తిఃతత్రతత్సాధ్యపక్షహేతుకానుమితిప్రతిబంధకరూపదోషప్రకారకజ్ఞానవిషయత్వ

విరోధానవగాహినోఽప్యాహార్యస్యానభ్యుపగమాత్ ॥ వ్యాప్యవృత్తిత్వావగాహిత్వేన బాధజ్ఞానస్య ప్రతిబంధకతాపక్షే ప్రతిబంధకానాహార్యజ్ఞానే వ్యాప్యవృత్తిత్వభానకాలే వ్యాప్యవృత్తిత్వజ్ఞానాభావబలాదేవాహార్యజ్ఞానేపి విరోధభానసంభవఇతియథార్థత్వవిశేషణేనాహార్యవారణం నానుపపన్నమ్॥ యత్తు యాథార్థ్యంయావద్భ్రమభిన్నత్వం తత్రభ్రమత్వస్యానుగతస్య దుర్వచతయాభేదఘటనివేశావశ్యకత్వే సంశయాహార్యరూపకతిపయభ్రమ భేదనివేశ సార్థక్యేపి తదితరభ్రమాన్యత్వ విశేషణ వైయర్థ్యమేవ ప్రథమలక్షణేదోషఇతి॥ తదసత్ ॥ ఉదాసీనపదార్థాంశే యోభ్రమ స్తదన్యత్వ విశేషణస్య యాదృశవిశిష్ట విషయకత్వం ప్రకృతానుమితి ప్రతిబంధకతా నతిరిక్తవృత్తితివివక్షాతఃప్రాగపినివేశే ప్రయోజనాభావేన తథావిధకతిపయభ్రమాన్యత్వవిశేషణవైయర్థ్యస్య దర్శితవివక్షానిబంధనత్వాభావాద్దోషేతిస్వరసభంగాత్ ॥ ఈశ్వరీయజ్ఞానావృత్తివిషయితారూపస్యావయవగ్రంథే గదాధరోక్తరూపస్యవాఽనుగతభ్రమత్వస్యవక్తుంశక్యత్వాచ్చేతిదిక్ ॥మిశ్రవ్యాఖ్యాముపన్యస్యతి॥ కేచిత్త్వితి॥* గాదాధర్యాంతచ్చజ్ఞాయమానేతి* ఇతరమతేతాదృశబాధజ్ఞానప్రకారకయథార్థజ్ఞానవిషయత్వమాదాయ లక్షణసమన్వయేపి సద్ధేతావతివ్యాప్త్యాపత్తేస్తన్మతాశ్రయణమేవోచితమితిభావః ॥ యథార్థపదవైయర్థ్యమాశంకతే * యద్యపీతి *స

స్యైవ ప్రత్యేతవ్యత్వాత్, తాదృశానుమితి ప్రతిబంధకబాధవ్యభిచారాదే
శ్చాప్రసిద్ధత్వాత్ హ్రదో వహ్న్యభావసాధనసమూహాలంబనసర్వత్రైవదుష్టత్వవ్యవ
హారఇష్టః ॥ తథాపి ధూమసాధనే వహ్నిత్వేనాయం దుష్టఇత్యాదౌ వహ్ని
త్వాద్యవచ్ఛిన్నహేతుక ధూమత్వాద్యవచ్ఛిన్నసాధ్యకానుమితి ప్రతిబన్ధకదో
ష ప్రకారకజ్ఞాన విషయత్వస్య ప్రత్యయాత్ ॥ వక్ష్యమాణసంబంధావచ్ఛిన్న
తాదృశానుమితి ప్రతిబన్ధకధూమాభావవద్వృత్తిత్వ విశిష్టవహ్న్యాదిరూప ప్రసి
ద్ధదోష ప్రకారతాశాలిభ్రమ మాదాయ రాసభాది తాత్పర్యేణాపి తథావ్యవ
హారస్స్యాత్ ॥ నచ తత్ర విశేష్య తృతీయాంతార్థవహ్నిత్వవైశిష్ట్యభానాద్ప్ర
సక్తే తద్బాధేన నాయమతి ప్రసంగఇతి వాచ్యమ్. తథాసతి దోషపదార్థ ఘ
టకానుమితౌ వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న హేతుకత్వాలాభాత్ తల్లాభానురోధేనహే
తుప్రకారక జ్ఞానజన్యానుమితి ప్రతిబన్ధకరూపదోష పదార్థఘటకహేతౌ వ
హ్నిత్వ వైశిష్ట్యరూపతృతీయాంతార్థస్య తత్ప్రకారతాయాంవాఽవచ్ఛిన్న
త్వార్థక తృతీయాన్తలభ్యవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నత్వస్యాన్వయ ఇత్యేవావగంతవ్య
త్వాత్ ॥ నచ విశేష్యవహ్నిత్వాది ధర్మవైశిష్ట్యబోధక పదసమభివ్యాహార
స్థలే దోషార్థకధాతోరేవ వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నహేతుకానుమితిప్రతిబన్ధకోఽర్థః ॥

మాధత్తే * తథాపీతి * వక్ష్యమాణసంబంధావచ్ఛిన్నేతి * ఏకజ్ఞానవిషయత్వ
సంబంధావచ్ఛిన్నేత్యర్థః ॥ అన్వయశ్చాస్య ప్రకారతేత్యనేన * తథావ్యవహార
స్స్యాదితి * తాదృశవ్యవహారస్య ప్రామాణ్యాపత్తేరిత్యర్థః * తథాసతీతి * వ్య
భిచారాదేస్సాక్షాదనుమితి ప్రతిబన్ధకత్వం స్వీకృత్యదుషధాత్వర్థఘటకాను
మితౌ తద్ధేతుకత్వాప్రవేశఇత్యర్థః * తల్లాభానురోధేనేతి * అయంభావః తద్ధే
తుకత్వాప్రవేశే రాసభలింగకానుమితేరప్యనుమితిసామాన్యాంతర్గతతయా
ధూమాభావవద్వృత్తివహ్న్యాదిరూపవ్యభిచారాదేస్తాదృశానుమితి సామాన్య
ప్రతిబన్ధకత్వాభావా దసంభవస్స్యాదితిప్రకృతహేతుప్రకారకజ్ఞాన జన్యత్వ
రూపప్రకృతహేతుకత్వాదేర్దుషధాత్వర్థ ఘటకానుమితౌ నివేశఆవశ్యకస్త
ద్ఘటకహేతౌ హేతుతావచ్ఛేదక వైశిష్ట్యప్రవేశోప్యావశ్యకః, అన్యథాద్రవ్యాదిలి
ఙ్గకానుమితేరపిసామాన్యాంతర్గతతయాఽసంభవానుద్ధారాత్తన్నివేశేచ హే
తుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రకారతాశాలిజ్ఞానజన్యత్వ లాభాన్నాసంభవఇతి ॥ న
ను పర్వతే ధూమసాధనే వహ్నిత్వేనాయం దుష్టఇత్యాదౌ దుషధాతోర్వహ్నిత్వ

అథవాఽనుమిత్యర్థకసాధనశబ్దస్యైవ వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్న హేతుకానుమితి
రూపవిశేష లాక్షణికత్వమ్ । ధాత్వర్థేఽనుమిత్యంతర్భావే సాధనపదార్థాన
న్వయప్రసంగాత్ । తథాచ విశేష్య ఏవ తృతీయార్థవైశిష్ట్యాన్వయోపగమాన్నో
క్తాతిప్రసంగ ఇతి వాచ్యమ్ । ఏవమపి వహ్నినాధూమసాధనే రాసభో దుష్ట ఇ
త్యాది వ్యవహారస్య భ్రమమాదాయాతిప్రసంగాత్ ॥

హ్నిత్వావచ్ఛిన్నహేతుకానుమితి ప్రతిబన్ధకోఽర్థస్తదా పర్వతఇత్యత్ర సప్త
మ్యర్థో విశేష్యత్వం తత్ర ప్రకృత్యర్థస్య పర్వతాదేర్నిరూపితత్వసంబంధేనా
న్వయః ధర్మిపారతంత్ర్యేణావచ్ఛిన్నత్వసంబంధేన పర్వతత్వాదేశ్చాన్వయ ఇతి
పర్వతత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యతాలాభస్తస్యా నిరూపకతాసంబంధేనాభేదేన ధూమప
దార్థధూమప్రకారకత్వావచ్ఛిన్నాన్విత సాధనపదార్థానుమితావన్వయః॥
ధూమప్రకారకత్వ విశిష్ట ఏతాదృశవిశేష్యతాయా అన్వయాద్విశిష్టవైశిష్ట్యబు
ద్ధౌ ధర్మితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వస్య విధేయే భాననియమేన ధూమప్రకార
కత్వావచ్ఛిన్న తాదృశవిశేష్యతాకత్వ లాభస్తాదృశవిశేష్యతాకత్వాన్వితానుమి
తేః సప్తమ్యర్థేఽభేదేఽన్వయస్తస్య దుషధాత్వర్థే ఘటకానుమితౌ స్వ
రూపసంబంధేనాన్వయః విధేయాంశేఽధికావగాహిబోధస్య నవ్యసంమతత్వా
త్ ॥ వహ్నిత్వేనేత్యత్ర తృతీయార్థవైశిష్ట్యస్యేదం పదార్థధర్మిణ్యాన్వయః
దుష్టఇత్యత్రోక్తప్రత్యయార్థః సంబంధీ ॥ తథాచ ధూమత్వావచ్ఛిన్నప్రకారక
త్వావచ్ఛిన్నపర్వతత్వావచ్ఛిన్న విశేష్యకత్వ విశిష్టానుమిత్యభిన్నానుమితిప్ర
తిబన్ధకతాశ్రయసంబంధీవహ్నిత్వవిశిష్టఇతిబోధః ఫలితః ॥ సచనసంభవతి సప్త
మ్యాఅభేదార్థకత్వాభావాత్ ॥ తథాత్వేపి దుషధాత్వర్థైకదేశే తదన్వయో
వ్యుత్పత్తివిరుద్ధః ॥ పదార్థైకదేశేఽభేదాన్వయో బుద్ధస్య రాజమాతంగ ఇతి
ప్రయోగాపత్తేరభేదసంసర్గకాన్వయే బోధస్యవ్యుత్పత్త్య సిద్ధత్వస్వీకారేపి
ధాత్వర్థేఽనుమిత్యంతర్భావో వ్యర్థస్తేనవినాపి తాదృశార్థలాభాత్ ॥ విధేయాం
శేఽధికావగాహిబోధస్య సర్వానుమతత్వాభావేన సప్తమ్యర్థానన్వయ ప్ర
సంగాచ్చేత్యత ఆహ * అథవేతి * అనన్వయప్రసంగాదితి * ఇదంచ నవీనమ
తాభిప్రాయేణ ॥ (ప్రా)చాంమతేచ ధాత్వర్థేఽనుమిత్యంతర్భావో వ్యర్థ ఇత్యే
వ దూషణమ్ * వహ్నినాధూమసాధన ఇతి * నన్వత్రాపి తృతీయార్థవైశిష్ట్య
మేవ తస్య రాసభే బాధాన్నాపత్తిరితి చేన్న ॥ తథాసతి వహ్నినాధూమసాధనే

అథవా ఇతరభేదానుమాపకమేవేదంలక్షణమ్, తథాచపర్వతపక్షకధూమసాధ్యక వహ్నిహేతుక దుష్టలక్షణస్య తథావిధానుమితి విరోధివ్యభిచారాదిభ్రమమాదాయసద్ధేతావితరభేద వ్యభిచారిత్వాద్యథార్థపదసార్థక్యమ్॥ జ్ఞానంచాత్ర స్వజ్ఞానవిషయప్రకృతహేతుతావచ్ఛేదకవత్త్వ సంబంధావగాహిగ్రాహ్యమ్-తేన ప్రకృతహేతుభిన్నస్యాపి సంబంధాంతరేణ దోషప్రమావిషయత్వేపి నాతిప్రసంగః ॥ అగ్రిమేపీదృశసంబంధేనైవ తద్వత్త్వంవాచ్యమ్ ॥ అథజ్ఞాయమానపక్షనిష్ఠసాధ్యాభావత్వాదినా బాధాదిదోషాణాం ప్రతిబన్ధకతాసంభవతి, సాధ్యాభావత్వాదినా పదార్థాంతరస్యైవ యత్రజ్ఞానం తత్ర దోషాణామజ్ఞాయమానతయాఽవిరోధిత్వేనానుమిత్యాపత్తేః, కింతు జ్ఞానీయపక్షతావచ్ఛేదకాద్యవచ్ఛిన్న విషయతానిరూపిత సాధ్యాభావత్వాద్యవచ్ఛిన్న విషయతావత్వేన తాదృశవిషయతయాజ్ఞాన విశిష్టత్వేనవా । తచ్చరూపం తాదృశభ్రమవిషయపదార్థాంతర సాధారణమేవేతి తేషామేవ భ్రమదశాయాం విరోధిత్వాన్నోక్తాపత్తిః ॥ ఏవంచ సద్ధేతూనామపి ప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకనిరుక్తవిషయతాశ్రయ వహ్న్యభావాదిప్రమావిశేష్యత్వాదతివ్యాప్తిరితిచేన్న ॥ యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతాసామాన్యం ప్రకృతానుమితి ప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకం - తద్రూ

వహ్నిర్దుష్టఇతి వ్యవహారాప్రామాణ్యాపత్తిః ॥ వహ్నౌవహ్నివైశిష్ట్యబాధాత్ ॥ అథేదకాలికాది రూపవైశిష్ట్యమాదాయతదుపపత్తౌవహ్నినాధూమసాధనే ద్రవ్యందుష్టం రాసభోదుష్టఇతి వ్యవహారాపత్తిః॥ప్రథమాంతార్థేతృతీయార్థాభేదాన్వయే విలక్షణాకాంక్షాయా నియామకత్వంస్వీకృత్య తాదృశాకాంక్షాయాః ప్రథమాంతపదార్థతావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేనైవ తృతీయార్థాభేదాన్వయబోధకత్వాంగీకారే ఉక్తదోషాభావాదాహ* అథవేతి * పర్వతేవహ్నినా ధూమసాధనే వహ్నిర్దుష్టఇతి వ్యవహారవిషయత్వావచ్ఛిన్నే పక్షే తాదృశవ్యవహార విషయత్వావచ్ఛిన్నేతరభేదస్య పర్వతత్వావచ్ఛిన్నపక్షకధూమత్వావచ్ఛిన్న సాధ్యకవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నహేతుకానుమితి ప్రతిబన్ధకప్రకారక యథార్థజ్ఞానవిషయత్వహేతునా సాధనేహేతౌ యథార్థత్వానుపాదానే సద్ధేతౌభ్రమాత్మక జ్ఞానమాదాయ వ్యభిచారఇతి తద్వారణాయ తదుపాదానమితిభావః * అగ్రిమేపీతి * ద్వితీయతృతీయ లక్షణయోరపీత్యర్థః * యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతాసామాన్యమితి * ఇదంచ జ్ఞానభేదేన విషయతాభేదమతేన, తేన నహి

పవిశిష్టప్రకారకప్రమావిశేష్యత్వమేవ వివక్షణీయమ్, హ్రదో వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌచ తాదృశంరూపం హ్రదవిశిష్ట వహ్న్యభావత్వాదికమ్, హ్రదె వహ్నిమాన్ స్తీత్యాదిజ్ఞాననిరూపిత యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతాసామాన్యస్యైవ హ్రదత్వాద్యవచ్ఛిన్న విషయతానిరూపిత వహ్న్యభావత్వాద్యవచ్ఛిన్నవిషయతాత్వేన దోషనిష్ఠానుమితి ప్రతిబన్ధకతాయా మవచ్ఛేదకత్వాత్ - సద్ధేతుస్థలేచ కేవలవహ్న్యభావత్వాదికం నతథా- తదవచ్ఛిన్నవిషయతాసామాన్యాంతర్గత ధర్మ్యంశవిషయకజ్ఞాన నిరూపిత తాదృశవిషయతానామనుమితి ప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకత్వాత్ । పర్వతవిశిష్టవహ్న్యభావత్వాది విశిష్టంచనకించిద్వస్తుప్రసిద్ధమితి నాతిప్రసంగః ॥తృతీయమపిలక్షణమనయైవరీత్యాపరిష్కరణీయమితి॥ ॥ఇదంతుబోధ్యమ్॥ యద్యప్యస్యదుష్టహేతులక్షణత్వే జ్ఞాయమానదోషప్రతిబన్ధకతామతానాశ్రయత్వాపి తద్రూపావచ్ఛిన్న పక్షసాధ్యహేతుకానుమితి ప్రతిబన్ధకప్రమావిషయతద్ధేతుతావచ్ఛేదకవత్వం తద్రూపావచ్ఛిన్న పక్షసాధ్యహేతుకస్థలే తెనైవరూపేణ దుష్టత్వమిత్యర్థకతాముపగమ్య యథార్థపదసార్థక్యముపపాదయితుం శక్యతె- తథాపి దుష్టలక్షణస్య దోషఘటితత్వానురోధేన తన్మతమవలంబ్య షష్ఠీసమాసఆదృత ఇతి ॥ నను ద్వితీయతృతీయలక్షణయోర్దోషేష్వతివ్యాప్తి రవ్యాప్తిశ్చ క్వచిద్ధేతౌ, యత్పదేనదోషస్యైవోపాదేయతయా తత్త్వస్య తన్మాత్రవృత్తిత్వాదతఆహ * తత్త్వమిత్యస్యేతి * ప్రథమమాత్రస్య దుష్టలక్షణత్వేనైవోపపత్తౌ చరమయోర్దోషలక్షణత్వమేవోచితం. తత్త్వమిత్యస్య యథాశ్రుతార్థకత్వానురోధా దత స్తదేవాహ * ఆద్యస్యైవేతి * ఈదృశవ్యాఖ్యాయాంనిర్దోషతావ త్ప్రాహురిత్యుక్తమ్।

ఇతి ప్రథమలక్షణమ్.

బాణమయత్వ విశిష్టపర్వతే మాదాయపర్వతో వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ దుష్టతాప్రసంగఇతి ధ్యేయమ్ ॥

ఇతి పర్వతే ఇత్యుపనామక రఘునాథకృత గదాధరీయ హేత్వాభాససామాన్యనిరుక్తిటిప్పణ్యాం న్యాయరత్నాభిధాయాం

ప్రథమలక్షణమ్

శ్రీ అథ ద్వితీయలక్షణమ్. శ్రీ

లింగజ్ఞానస్యేతిమూలే లింగాంశేనివేశస్యానతిప్రయోజనకతయా తస్యా వివక్షితత్వమాహ * లింగమితి * ....

శ్రీరస్తు॥యద్విషయకత్వేనలింగజ్ఞానస్యానుమితివిరోధిత్వమితిమూలేజ్ఞానస్యేత్యత్రషష్ఠ్యర్థోఽవృత్తిత్వం తస్యయద్విషయకత్వేఽన్వయః ॥ నను యద్విషయకత్వేనేతి వాక్యస్యాసతః షష్ఠ్యంతజ్ఞానపదార్థస్య జ్ఞాననిష్ఠత్వస్యవిరోధిత్వేఽన్వయః ప్రతీయతే ॥ అపేక్షితత్వేతత్రైవ ॥ అన్యథాప్రకృతానుమితిత్వవ్యాపకప్రతిబధ్యతానిరూపితప్రతిబన్ధకతాయాః కామినీప్రత్యక్షవిషయకేచ్ఛాయాంసత్త్వేన కామినీప్రత్యక్షవిషయకత్వస్య తదవచ్ఛేదకత్వాద్ధ్రదోవహ్నిమాన్ధూమాదిత్యాదౌ కామినీప్రత్యక్షేఽతివ్యాప్తేః ॥ జ్ఞానవృత్తిత్వస్య విరోధిత్వేఽన్వయేచ జ్ఞానవృత్తిత్వవిశిష్ట విరోధితాయాః కామినీప్రత్యక్షేచ్ఛాయామసత్త్వేనాతివ్యాప్తివిరహాదితిచేన్న ॥ ఏకదేశేఽతివ్యాప్తివారణాయానతిరిక్తవృత్తిత్వరూపస్యైవావచ్ఛేదకత్వస్యవివక్షణీయత్వేన దోషవిషయితాయాః సంస్కారేసత్త్వేన తత్రచ ప్రతిబన్ధకతాయాఅసత్త్వేనానతిరిక్తవృత్తిత్వరూపావచ్ఛేదకత్వస్య కస్యామపి దోషవిషయితాయా మసత్త్వేనాసంభవాపత్తే స్తద్వారణాయ జ్ఞానవృత్తిత్వ విశిష్టత్వస్య విషయితాయామవశ్యం వివక్షణీయత్వేన తత్రైవ షష్ఠ్యంతజ్ఞాన పదార్థాన్వయోయుక్తః ॥ ఏవంసతి పూర్వోక్తాతిప్రసంగోపి నాస్తి ॥ అనతిరిక్తవృత్తిత్వరూపస్యైవావచ్ఛేదకత్వస్యోక్తయుక్త్యావివక్షణీయతయా కామినీప్రత్యక్షవిషయితాయాః కామినీమనుభవామీత్యాకారకానువ్యవసాయేసత్త్వేన తత్రచ ప్రతిబంధకత్వస్యాసత్త్వేన కామినీప్రత్యక్షత్వావచ్ఛిన్నవిషయితాయా అనతిరిక్తవృత్తిత్వరూపావచ్ఛేదకత్వ విరహాత్ ॥ నను తథాపి స్వరసభంగోదుర్వారఇతి చేన్న॥ఉద్దేశ్యవాచక పదస్య ప్రాథమ్యనియమేన యద్విషయకత్వేనేతివాక్యేఉద్దేశ్యవాచకస్యవిరోధిత్వపదస్యపూర్వమసత్త్వేనానాకాంక్షతావారణాయ తత్పదస్య పూర్వత్రయోజనాయాఆవశ్యకత్వాజ్జ్ఞానస్యేత్యస్యాపి యద్విషయకత్వేనేతి పదాత్ప్రాక్ [illegible]తుం శక్యత్వాత్ ॥ తథాచానుమితి విరో[illegible] లింగజ్ఞానస్య యద్విషయకత్వేన తత్త్వమితియోజనాయాం స్వా[illegible] ॥ లింగపదస్యాఖండాభావఘటకతయా[illegible]వ్యతివ్యాప్త్యవారకతయా[illegible] సంభవేనపదకృత్య[illegible]వ్యాపనతిప్రయోజనకతేత్యుక్తిః

చనాప్యాహార్యసంశయాద్యాత్మకజ్ఞాన మాదాయాసంభవవారణాయజ్ఞానేఽనాహార్యత్వ సంశయాన్యత్వాదికం నివేశనీయమితి గాగవమతో లింగాజ్ఞానమితి పంచమీతత్పురుషాశ్రయణేన లింగజన్యం జ్ఞానమనుమిత్యాత్మకం లక్ష్యతే ॥ ఏవం చానుమితి వృత్తిత్వవిశిష్ట యద్విషయితేత్యాదిరీత్యా వివక్షణీయం సర్వత్రదోష విషయకానుమితి మాదాయైవ లక్షణసంగతిః ॥ ఆహార్యసంశయాద్యాత్మకానుమితేరస్వీకారేణ నాహార్యాదిజ్ఞాన మాదాయదోషఇతి లింగపదసార్థక్య సంభవేత ద్వైయర్థ్యకథనమసంగతం॥ యత్తు॥ఏవంసతియాదృశస్థలే దోషవిషయకానుమితిః కస్యాపి నజాతాతత్రావ్యాప్తిః ॥ఏవం అహార్యాదిజ్ఞానమాదాయ దోషవారణాయ విషయితాయామనుమితి వృత్తిత్వం నివేశనీయముతశాబ్దబోధవృత్తిత్వం నివేశనీయమిత్యత్ర వినిగమనా విరహాల్లక్షణద్వయసంభవేనోభయస్యాపి దోషపదప్రవృత్తినిమిత్తత్వాపత్తిరత ఉభయమప్యపేక్ష్యానాహార్యత్వాది విశిష్టజ్ఞానవృత్తిత్వమేవ వివక్షణీయమిత్యభి(ప్రా)యేణ లింగపద వైయర్థ్యకథనమితి ॥ తత్తుచ్ఛం ॥ తత్పురుషాశ్రయణేపి లింగప్రత్యక్షసాధారణస్య లింగజ్ఞానపదస్యానుమితి తాత్పర్యకత్వ స్వీకారేతస్య జన్యప్రత్యక్షాన్యజ్ఞాన పరత్వమపిసంభవతి ॥ తథాచ జన్యప్రత్యక్షాన్యజ్ఞానవృత్తిత్వవిశిష్టయద్విషయితేత్యాదిరీత్యా వివక్షణీయం ఏవంచ ప్రత్యక్షాన్యజ్ఞానే ఆహార్యత్వసంశయత్వాదేరసత్వాన్నాహార్యాదిజ్ఞానమాదాయాసంభవః ॥ ఇదానీంయత్రదోషానుమితి రప్రసిద్ధాతత్రావ్యాప్తిః జ్ఞానేఽనుమితిత్వం నివేశనీయ ముతశాబ్దత్వం నివేశనీయమిత్యత్ర వినిగమనావిరహేణ ప్రవృత్తినిమిత్తద్వయాపత్తిరిత్యాదిదూషణాసత్త్వం॥యత్రానుమిత్యప్రసిద్ధస్తత్రాపిశాబ్దజ్ఞానమాదాయలక్షణగమనాత్ ॥ నచ యత్రానుమితిః శాబ్దంచేత్యుభయమప్యప్రసిద్ధం తత్రావ్యాప్తిరితివాచ్యమ్ ॥ యత్రదోషత్వవ్యవహారస్తత్రైవ లక్షణసత్త్వాపేక్షణేన యత్రచ వ్యవహారస్తత్రనియమేన శాబ్దాత్మక జ్ఞానసత్త్వేన తమాదాయలక్షణ సంగమనాత్ ॥ అథవాజన్యప్రత్యక్షాన్యజ్ఞానత్వస్యేశ్వరజ్ఞానసాధారణ్యేన ఈశ్వరజ్ఞానమాదాయైవ లక్షణసమన్వయస్సంభవతి ॥ నచేశ్వరజ్ఞానస్య ప్రతిబంధకత్వేమానాభావేన తత్రజన్యప్రత్యక్షాన్యజ్ఞానత్వవిశిష్టవిషయితాసత్త్వేనాసంభవ ఇతి వాచ్యం ॥ బాధకాభావస్యైవ ప్రమాణత్వాత్ ॥ నచావ్యాపకవిషయితా ఘటాన్యత్వస్యనివేశనీయత్వాత్తస్యచేశ్వరజ్ఞానేఽసత్త్వేనోక్తస్థలేఽవ్యాప్తిదుష్కా

ర్వారైవేతివాచ్యమ్ ॥ జన్యజ్ఞానవృత్తిత్వవిశిష్టావ్యాపకవిషయితాశూన్యత్వస్యై
వ నివేశనీయత్వాత్ ॥ నచోక్తపక్షేప్య(ప్రా)మాణ్యజ్ఞానానాస్కందితత్వస్యని
వేశనీయతయా సామ్యమితివాచ్యం ॥ తథాపి సంశయాన్యత్వాద్యనివేశేనలాఘ
వానపాయాదితి చేన్న ॥ స్వావచ్ఛేదకాభావప్రతియోగ్యనుపహితత్వసంబంధే
న ప్రతిబన్ధకతావిశిష్టత్వమేవ హ్యనాహార్యాప్రామాణ్యజ్ఞానానాస్కందితసంశ
యాన్యత్వాది విశిష్టత్వం ॥ ప్రతియోగ్యనుపహితత్వంచైకక్షణావచ్ఛిన్నైకాత్మవృ
త్తిత్వ సంబంధేన తత్సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావవత్త్వమేవానుప
హితత్వమ్॥ఉక్తానుగమేనానాహార్యత్వాదీనాం నివేశనత్యేతన్మతపవలాఘవేనలిం
గపదవైయర్థ్యాత్ ॥ నచ మన్మతే ప్రత్యక్షాన్యత్వరూపం లఘువిశేషణం భ
వన్మతేచ తాదృశసంబంధేన ప్రతిబంధకతావిశిష్టత్వరూపం సంసర్గాంశే గురు
భూతమితి వాచ్యం ॥ త్వన్మతేప్యప్రామాణ్యజ్ఞానానాస్కందితప్రత్యక్షాన్యజ్ఞాన
మాదాయాసంభవవారణాయ (ప్రా)మాణ్యజ్ఞానాభావ విశిష్టత్వం నివేశనీయం
తత్రచా(ప్రా)మాణ్యస్యాననుగతత్వేనోక్తానుగమస్యావశ్యకతయా విపరీతమేవ
ప్రత్యక్షాన్యత్వ నివేశనప్రయుక్త గౌరవమితి సూక్ష్మదర్శిభిర్విచారణీయం ॥
అత్రేదంబోధ్యం॥ప్రయోజనాంతరేణలింగపదసార్థక్య సంభవేనతద్వైయర్థ్య
కథనమసంగతం ॥ కింతత్ప్రయోజనమితిచేచ్ఛృణు ॥ లింగస్యజ్ఞానం లింగజ్ఞా
నమితి షష్ఠీతత్పురుషాశ్రయణేన లింగవిషయకజ్ఞానం లబ్ధంతద్వృత్తిత్వవైశిష్ట్య
స్య దోషవిషయితాయా మన్వయేదోషవిషయకత్వ మపిజ్ఞానేతుల్యవిత్తివేద్యత
యాలభ్యతే ॥ ఏవంచైకజ్ఞానవిషయత్వసంబన్ధేనదోషవత్త్వరూపం దుష్టలక్షణంల
భ్యతఇతిమూలే దుష్టనిరూపణం ప్రతిజ్ఞాయతల్లక్షణాకథన ప్రయుక్తన్యూనతాప
రిహారణేన లింగపదస్యసార్థక్యం ॥ నచ దుష్టలక్షణబోధకతయా తత్సార్థ
క్యేపి తస్యలక్షణే నివేశే ఉపయోగాభావేనావివక్షణమితివాచ్యమ్॥ లక్షణేత
న్నివేశప్రయోజనాభావేపిదుష్టలక్షణబోధనాయలింగపదమిత్యనుక్త్వా తస్య వై
య్యర్థ్యకథనమగ్రేచ దుష్టలక్షణాకథనప్రయుక్తమూలీయ న్యూనత్వ శంకాని
రాసాయ తస్యాస్ఫుటత్వాదుపేక్షణమితి వ్యాఖ్యానమత్యంతాసామంజస్య వి
లసితం ॥ నన్వేవం లింగపదసార్థక్యకల్పనేప్రథమలక్షణ ఏవతదుపాదాన
ముక్తం తస్యాపి దుష్టలక్షణత్వాదితి చేన్న ॥ ప్రథమతృతీయలక్షణాపేక్షయా
ద్వితీయలక్షణఏవగ్రంథకృన్నిర్భరాత్ ॥ యద్విషయకత్వేనేతి మూలస్థయత్పద

స్య సర్వనామతయా తస్యబుద్ధివిషయతావచ్ఛేదకత్వోపలక్షితధర్మావచ్ఛిన్న
శక్తత్వాద్దోషతావచ్ఛేదక వహ్న్యభావాది విశిష్టహ్రదాదిరర్థః ॥ తత్రచ వ
హ్న్యభావాదేర్హ్రదాంశఉపలక్షణత్వ వివక్షాయాంగుణాద్యన్యత్వోపలక్షిత
సత్తయా ద్రవ్యాదేర్గుణాదితఇవద్రవ్యత్వ హ్రదత్వాదినా వహ్న్యభావవద్ధ్ర
దాద్యవగాహిజ్ఞానీయవిషయితాయా వహ్న్యభావోపలక్షితేన హ్రదాత్మకేన
యత్పదార్థేన నిరూపితత్వ సంబన్ధేనవిశేషణీభవతావ్యావృత్తిర్నసంభవతిహ్ర
దేవహ్న్యభావస్య విషయితాయాంచ హ్రదస్యనిరూపితత్వ సంబన్ధేన ప్రకారీ
భూయభాసమానస్యా బాధాదితి మూలస్థ యత్పదార్థతావచ్ఛేదక వహ్న్య
భావాదేర్నోపలక్షణత్వం కింతువిశేషణత్వ మేవేతిజ్ఞాపనాయైవ యాదృశవిశిష్ట
విషయకత్వేనేతి దీధితికృతాం వ్యాఖ్యానమ్ ॥ ఏవంచ గుణాద్యన్యత్వవిశిష్ట స
త్తయా ద్రవ్యాదేర్గుణాదితఇవ వహ్న్యభావాది విశిష్టేన హ్రదేనద్రవ్యత్వ
హ్రదత్వాదిప్రకారకజ్ఞానీయవిషయితాయా వ్యావృత్తిః సుఘటైవ॥ యత్రవ
హ్న్యభావవద్ధ్రద విషయితేత్యత్ర హ్రదాంశే వహ్న్యభావాదేరుపలక్షణత్వ
వివక్షాయాం నిరూపితత్వమేవ విషయితాంశే వహ్న్యభావవద్ధ్రదసంసర్గః
వహ్న్యభావాదిశ్చ నస్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వ విశిష్టనిరూపితత్వ సంబన్ధే
నవిషయితాయాం ప్రకారః ॥ కింతు స్వరూపసంబన్ధేనహ్రదాంశఏవ ॥ దర్శిత
స్థలే హ్రదాంశే వహ్న్యభావాదేర్విశేషణత్వ వివక్షాయాంతు వహ్న్యభావా
ద్య వచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వ విశిష్టనిరూపితత్వత్వేననిరూపితత్వస్యవహ్న్య
భావవద్ధ్రదసంసర్గతా ॥ అథవావహ్న్యభావాదేరేవ స్వావచ్ఛిన్న ప్రతియో
గితాకత్వ విశిష్టనిరూపితత్వ సంబన్ధేన విషయితాంశే ధర్మిపారతంత్ర్యేణప్ర
కారత్వం ధర్మిణస్తుశుద్ధనిరూపితత్వ సంబన్ధేనైవ విషయితాంశే ప్రకార
త్వమితి మతభేదః ॥ తత్ర విశిష్టప్రతియోగికత్వేన నిరూపితత్వస్య సంసర్గ
తాపక్షే యాదృశవిశిష్టప్రతియోగికత్వ విశిష్టనిరూపితత్వ సంబన్ధేన యాదృశ
విశిష్ట విశేషిత విషయితాప్రకృతానుమితి ప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తిస్తాదృ
శత్వం దోషత్వమితి నిష్కృష్టార్థే యథాశ్రుతదీధితి సంగతావపి విశిష్టవైశి
ష్ట్య బుద్ధౌవిశేషణతావచ్ఛేదకస్య ధర్మిపారతంత్ర్యేణ పరంపరాసంబన్ధేనవి
శేషణీభూయ వ్యావర్తకత్వమితి ద్వితీయపక్షే శుద్ధనిరూపితత్వ సంబన్ధేనవిశే
షణీభూయవహ్న్యభావవద్ధ్రదస్య ద్రవ్యత్వాదినా వహ్న్యభావవద్ధ్రదావగా

యద్విషయకత్వేనేత్యత్ర తృతీయార్థోఽవచ్ఛేదకత్వం, తచ్చేదనతిరిక్తవృత్తిత్వ
మిదానీన్నివేశ్యతే తదాఽసంభవః విశిష్టస్యానతిరిక్తతయా వహ్న్యభావవి
శిష్టహ్రదాదిరూపదోష విషయకత్వస్య శుద్ధహ్రదత్వావచ్ఛిన్న విషయకజ్ఞా
నేఽపి సత్త్వేనానుమితి ప్రతిబంధకతాతిరిక్తవృత్తిత్వాదతస్స్వరూపసంబంధరూ
పమేవ తద్వాచ్యం తథాచ పర్వతోవహ్నిమానిత్యాద్యనుమితి ప్రతిబంధక భ్ర
మవిషయవహ్న్యభావాదావతివ్యాప్తిః, స్తద్విషయకత్వస్యాపి ప్రతిబంధకతా
వచ్ఛేదక ఘటకత్వాత్ । అసంభవభయేనచావచ్ఛేదకతాపర్యాప్తి నివేశాసం
భవాదతో యద్విషయకత్వేనేతి పదంవ్యాచష్టే * యద్విషయకత్వేనేతి *యా
దృశవిశిష్టవిషయకత్వేన*యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతాకత్వేన ॥ ఏవంచ-తత్త్వ
మిత్యస్య తద్రూపావచ్ఛిన్నత్వమిత్యర్థః । వ్యాఖ్యాప్రయోజనంప్రకాశయతి
*తేనేతి * యత్ప్రకారత్వేనానుమితి ప్రతిబంధకత్వ మిత్యుక్త్వాపక్షవిశేషణక
భ్రమమాదాయవహ్న్యభావాదౌ నాతిప్రసంగసంభవః పర్వతాదావతిప్రసం
హిజ్ఞానీయవిషయితావ్యావర్తకత్వాసంభవాత్తాదృశవిషయితాయాఅపి లక్షణ
ఘటకత్వంస్యాత్తస్యాంచానుమితి ప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తిత్వా సంభవఇతి
విశేషణతావచ్ఛేదక వహ్న్యభావాదేరపి స్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ వి
శిష్టనిరూపితత్వ సంబన్ధేన ధర్మిపారతంత్ర్యేణ విషయితాంశే విశేషణత్వమి
తి మూలాభిప్రాయం స్ఫుటయితుం యద్రూపావచ్ఛిన్న విషయితాకత్వేనే
త్యర్థోగదాధరైః కృతః ॥ యద్వియకత్వేనేత్యత్ర యత్పదార్థతావచ్ఛేద
కస్య వహ్న్యభావాదేరుపలక్షణత్వం విహాయవిశేషణత్వ వివక్షాయాః ప్రయో
జనందర్శయతి * యద్విషయకత్వేనేత్యత్రతృతీయార్థఇతి * కేచిత్తు యాదృశవి
శిష్టవిషయకత్వేనేతి దీధితివాక్యాద్విశిష్టస్యాధేయతయావిషయితాయామన్వయే
విశేషణస్య ధర్మిపారతంత్ర్యేణావచ్ఛిన్నత్వ సంబన్ధేనాన్వయేచ యద్రూపా
వచ్ఛిన్న యన్నిష్ఠవిషయతాకత్వం లభ్యతే తత్రచ లక్షణేయన్నిష్ఠత్వాంశనివే
శోవ్యర్థఇత్యత స్తదంశ పరిత్యాగేన వివక్షితార్థమాహ * యద్రూపావచ్ఛి
న్నవిషయతాకత్వేనేతి * నను తర్హి యన్నిష్ఠత్వస్యైవ సాక్షాల్లాభే తన్నివేశ
ఏవోచితో యద్రూపావచ్ఛిన్నత్వస్యైవ పరిత్యాగస్త్వత స్తన్నివేశస్య ప్ర
యోజనం దర్శయతి * యద్విషయకత్వేనేత్యత్రతృతీయార్థఇతి * తథాచ య
న్నిష్ఠత్వాంశః ప్రయోజనాభావాన్ననివేశ్యతఇతి భావఇత్యాహుః అత్రైవమపి

ప్రమేయత్వాభావత్వాదినా వహ్న్యభావావగాహి ప్రమేయవానభావవానయం
హ్రద ఇతి జ్ఞానీయవిషయితాయా వ్యావృత్తిర్న సంభవతి తాదృశవిషయితాయా అపి
వహ్న్యభావత్వాద్యుపలక్షితవహ్న్యభావాద్యవచ్ఛిన్న నిరూపకతాకతానపా
యాత్ ॥ విశేషణతావచ్ఛేదకస్య వహ్న్యభావత్వాదేర్విశేషణత్వ వివక్షయా
యాదృశవిశిష్టవిషయకత్వేనేత్యస్య యద్రూపవిశిష్టావచ్ఛిన్న నిరూపకతాకవి
షయిత్వేనేత్యర్థస్వీకారే నిర్విశేషణకపదార్థఘటితదోషాసంగ్రహ ఇతి చేన్న॥
యాదృశవిశిష్టేన విశేషితావిషయితా అనుమితి ప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తి స్తా
దృశవిశిష్టత్వం దోషత్వం, తత్ర విశిష్టవిశేషితత్వస్య విశేషణవిశేషణతావచ్ఛేదక
విశేషితత్వ గర్భస్యైవోపాదేయత్వాత్ ॥ తథాచ వహ్న్యభావ విశిష్టహ్ర
దవిషయితేత్యత్ర విషయితాంశే కేవలనిరూపితత్వ సంబన్ధేనవహ్న్యభావవద్ధ్ర
దస్య సమవాయసంబంధావచ్ఛిన్న స్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాకనిరూపకతాకత్వ సం
బన్ధేన వహ్న్యభావధర్మితావచ్ఛేదకతాపన్నస్య హ్రదత్వస్య స్వరూపసంబం
ధావచ్ఛిన్నస్య స్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాకనిరూపకతాకత్వసంబన్ధేన హ్రదత్వావచ్ఛి
న్న విశేషణతాపన్నవహ్న్యభావస్య స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్న స్వనిష్ఠావచ్ఛే
దకతానిరూపకావచ్ఛేదకతాకనిరూపకతాకత్వసంబన్ధేన వహ్నివిశేష్యతావచ్ఛే
దకతాపన్నస్యాభావత్వస్య ప్రతియోగితాసంబంధావచ్ఛిన్న స్వనిష్ఠావచ్ఛేదక
తా ఘటితపరంపరాసంబన్ధేనాభావత్వావచ్ఛిన్న విశేషణతాపన్నస్య వహ్నేః స
మవాయసంబంధావచ్ఛిన్న స్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతానిరూపిత ప్రతియోగితాసంబం
ధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాఘటిత పరంపరాసంబన్ధేన వహ్నిత్వస్య విశేషణత్వం
పర్యవసితమ్ ॥ విశిష్టవైశిష్ట్యబోధే సర్వత్రైతాదృశభాననియమస్య విశిష్టవైశిష్ట్య
స్య విశేషణాది వైశిష్ట్యఘటితత్వాంగీకర్తృసంమతత్వాత్ ॥ ఈదృశీచ
వహ్న్యభావవద్ధ్రదరూపవిశిష్టవిశేషితవిషయితా హ్రదో వహ్న్యభావవానిత్యా
కారకజ్ఞానీయైవ నతు, హ్రద ఇతి అభావవాన్ వహ్న్యభావవానితి వాయజ్జ్ఞానం
తదీయా, నాప్యేకత్ర ద్వయమితిరీత్యా వహ్న్యభావహ్రదత్వోభయప్రకారకం
వహ్న్యభావం ధర్మితావచ్ఛేదకీకృత్య హ్రదత్వప్రకారకం వాయజ్జ్ఞానం త
దీయా ॥ దర్శితవిశిష్టవైశిష్ట్యశరీరే విశేషణధర్మితావచ్ఛేదకభావాపన్నయో
రేవ వహ్న్యభావహ్రదత్వయోర్ఘటకత్వాన్నతు స్వతంత్రయోః॥ కథమన్యథా, ఏ
కత్ర ద్వయమితిరీత్యా వహ్న్యభావహ్రదత్వోభయావగాహిజ్ఞానాదివిషయితా

యా-వహ్న్యభావవద్ధ్రదరూపవిశిష్టవైశిష్ట్యబుద్ధేరప్రామాత్వంనిర్వహేత్ । నను విశేషణధర్మితావచ్ఛేదకభావాపన్నయోరేవతయోర్ఘటకత్వమిత్యస్యోక్తౌ నతావద్విశేషణధర్మితావచ్ఛేదకభావాపన్నవిశిష్టవైశిష్ట్యశరీరే అంతర్భవతీతిశక్యతేవ క్తుంవిశేషణధర్మితావచ్ఛేదకభావస్యవిశిష్టవైశిష్ట్యావగాహిజ్ఞానీయవిషయతావి శేషరూపతయాతజ్జ్ఞానవిషయాంతర్భావాసంభవాత్ ॥ పరంతు, వహ్న్యభావవ ద్ధ్రదవిషయితాత్మకప్రకారకవిశిష్టవైశిష్ట్యజ్ఞానే విషయితాంశే యాథార్మితాపారతం త్ర్యేణ వహ్న్యభావహ్రదత్వయోః ప్రకారతాసావిశేషణ ధర్మితావచ్ఛేదక భావాపన్నయోరేవ తయోస్తాదృశప్రకారతాయా విశేషణ ధర్మితావచ్ఛేదక భావావచ్ఛిన్నత్వస్యైకత్ర ద్వయమిత్యాదిజ్ఞానాదితో వైలక్షణ్యనిర్వాహాన్య థానుపపత్త్యాస్వీకారాత్ ॥ నచ దర్శితవిశిష్టవైశిష్ట్యజ్ఞానావిషయస్యవిశేషణధ ర్మితావచ్ఛేదకభావస్యవిషయతారూపప్రకారతాయాం విషయితాత్మకమ వచ్ఛేదకత్వం నసంభవతి ప్రకారాంశే విశేషణీభూయభాసమానస్యైవ ప్రకార తావచ్ఛేదకత్వానుభవాదితి వాచ్యమ్ ॥ అన్యథానుపపత్తేఃసర్వతోబలీయస్త్వాజ్జ్ఞా నాంతరవైలక్షణ్యానుపపత్త్యాఽవిషయస్యాపివిశేషణధర్మితావచ్ఛేదకభావస్య ప్రకారతావచ్ఛేదకత్వోపగమాత్ అతఏవ,రక్తదండవాన్పురుషఇతి జ్ఞానీయ ర క్తత్వ ప్రకారతానిరూపిత విశేష్యతాయాః పురుషనిష్ఠవిశేష్యతానిరూపిత ప్ర కారతాయాశ్చావచ్ఛేద్యావచ్ఛేదక భావస్తాదృశజ్ఞానస్య రక్తోదండఃదండవాన్పు రుషఇతి సమూహాలంబనవైలక్షణ్యాయస్వీకృతోగ్రంథకృద్భిరితిచేత్, ఇహాపి ప్ర కారాంశే విశేషణీభూయాభాసమానస్యాపి విశేషణధర్మితావచ్ఛేదక భావ స్య వహ్న్యభావహ్రదత్వరూపప్రకారనిష్ఠాయాం విషయితా సంబంధితాయా మవచ్ఛేదకత్వ మస్తుపూర్వోపదర్శితాప్రామాత్వానుపపత్తేర్జాగరూకత్వాత్ ॥ అనయైవచ సరణ్యాఘటపటౌనస్తఇతి ప్రతీతిసిద్ధ ప్రతియోగితాయాం ఘటత్వ స్య ప్రతియోగివిశేషణతాపన్నస్యైవావచ్ఛేదకత్వం ఘటత్వేన ఘటపటౌనస్త ఇతి ప్రతీతి సిద్ధప్రతియోగితాయాంతు స్వాతంత్ర్యేణాపీతి భేదఇతివ్యధికరణ ధ ర్మావచ్ఛిన్నాభావగ్రంథీయగదాధరాణాముక్తిస్సంగమనీయా ॥ ప్రకారనిష్ఠ సంబంధితావైచిత్ర్యంహి ప్రకారతావైచిత్ర్యమేవ నియామకమితి ప్రకారతా యాయేనరూపేణయేనసంబంధేనావచ్ఛేదః సంబంధితాయాఅపితేన తథైవావచ్ఛే దఇతి స్థితేఏవంచిత్ప్రకారతాయా స్తటస్థేన విశేషణధర్మితావచ్ఛేదకభావేనా

వచ్ఛేదే తాదృశప్రకారతానియమ్యసంబంధితాయా అపి తటస్థేనవిశేషణ ధర్మి తావచ్ఛేదకభావేనావచ్ఛేదోఽయుక్త ఏవ॥ కించ, విశేషణధర్మితావచ్ఛేదకభావస్యసంబంధితావచ్ఛేదకత్వముపగమ్యైవసంబన్ధితావైచిత్ర్యముపపాదనీయమిత్యత్రనాగ్రహః ॥ కింతు, పూర్వోక్తాప్రమాత్వాన్యథానుపపత్త్యా కేనాపి ప్రకారేణ సంబన్ధితావైచిత్ర్యముపపాద్యమిత్యత్రైవ॥ ఏవంచ, సంబన్ధితావైచిత్ర్యం విశేషణధర్మితావచ్ఛేదకభావావచ్ఛిన్నమన్యాదృశంవాఽస్తూభయథాపివహ్న్యభావవద్ధ్రదరూప విశిష్టవైశిష్ట్యశరీరేతస్య ఘటకత్వాదేకత్రద్వయమితిరీత్యా వహ్న్యభావహ్రదత్వోభయప్రకారకజ్ఞానీయ విషయితావ్యావృత్తిర్నిష్ప్రత్యూహైవ ॥ ఏతేన, అథాత్రయద్రూపపదేనకింధర్తవ్యం॥ నతావద్వహ్న్యభావహ్రదత్వోభయాదికమ్ ॥ ఏకత్రద్వయమితిరీత్యా వహ్న్యభావహ్రదత్వోభయప్రకారకజ్ఞానస్య వహ్న్యభావవిశిష్టహ్రదత్వావగాహిజ్ఞానస్యచ తదుభయావచ్ఛిన్నవిషయతాకతయా తస్యచ ప్రకృతానుమిత్యప్రతిబంధకతయా బాధాద్యసంగ్రహప్రసంగాత్ ॥ నాపి సామానాధికరణ్య సంబన్ధేన హ్రదత్వవిశిష్ట వహ్న్యభావాదికం, హ్రదత్వవిశిష్టే వహ్న్యభావాద్యవగాహనే ఉద్దేశ్యతావచ్ఛేదకీభూత ధర్మస్య పరతంత్రహ్రదత్వాదేస్సామానాధికరణ్య సంబన్ధేన విధేయీభూత వహ్న్యభావాదౌ విశేషణతాయాః ప్రామాణికత్వే ప్యుక్తసంబన్ధేన హ్రదత్వాదివిశిష్టవహ్న్యభావవానితి నిర్ధర్మితావచ్ఛేదకజ్ఞానస్య తాదృశరూపావచ్ఛిన్నవిషయతాకస్య ప్రకృతానుమిత్యప్రతిబంధకతయోఽక్తదోషస్య దుర్వారత్వాత్ ॥ నాపి వహ్న్యభావధర్మితావచ్ఛేదకతాపన్నహ్రదత్వం, తాదృశహ్రదత్వస్య శుద్ధహ్రదత్వానతిరిక్తతయా హ్రదఇతి జ్ఞానావ్యావృత్తేః ॥ నచ యద్రూపావచ్ఛిన్న ప్రకారతానిరూపిత ధర్మితావచ్ఛేదకత్వావచ్ఛిన్నయద్రూప నిష్ఠనిరూపకతాక విషయితాఽనుమితిప్రతిబంధకతావచ్ఛేదికా తద్రూపావచ్ఛిన్నవత్తద్రూపావచ్ఛిన్నౌ దోషఇతి వివక్షణాన్న దోషఇతివాచ్యమ్ ॥ ఘటగపృథివీభిన్నౌ మేయత్వాదిత్యాదౌ స్వరూపతః పృథివీత్వ విశిష్టఘటాభావవ్యాప్తిప్రసంగాత్ ॥ యన్నిష్ఠప్రకారతానిరూపిత ధర్మితావచ్ఛేదకత్వావచ్ఛిన్న యద్రూప నిష్ఠనిరూపకతాకవిషయితాఽనుమితివిరోధితావచ్ఛేదికేత్యుక్తౌ వృత్తిమాన్ హేతురితిజ్ఞానస్యాపి తాదృశవిషయితాశాలితయాఽనుమిత్యవిరోధితయాచ వ్యభిచారేఽవ్యాప్తేః ॥ ఏవం, ప్రథమ

యద్రూపపదేనవహ్న్యభావత్వోభయపరిగ్రహేఽత్ర హ్రదోఽభావత్వవిశిష్టవహ్ని మవానితి జ్ఞానావ్యావృత్తిర్దుర్వారా ॥ కించ, నీలత్వస్య ధర్మితావచ్ఛేదకతాపన్నపర్వతత్వ విశిష్టేవహ్న్యభావసాధనే వహ్నిమన్నీల పర్వతాదిరూపబాధావ్యాప్తిః ॥ తత్ర ద్వితీయ యద్రూపపదేన నీలత్వపర్వతత్వోభయపరిగ్రహేఽపి పర్వతత్వ ధర్మితావచ్ఛేదకతాపన్న నీలత్వ విశిష్టే వహ్న్యభావగాహిజ్ఞానావ్యావృత్తేః ॥ నీలత్వధర్మితావచ్ఛేదకతాపన్న పర్వతత్వ పరిగ్రహేఽపి విశిష్టశుద్ధయోరైక్యనోక్తదోషో దుర్వారః ॥ కేవలపర్వతత్వవిశిష్టే వహ్న్యభావగాహిజ్ఞానావ్యావృత్తేశ్చ ॥ యద్రూపనిష్ఠప్రకారతానిరూపిత ధర్మితావచ్ఛేదకత్వావచ్ఛిన్నా తాదృశధర్మితావచ్ఛేదకత్వావచ్ఛిన్న యద్రూపనిష్ఠప్రకారతానిరూపిత ధర్మితావచ్ఛేదకత్వావచ్ఛిన్నా చయా యద్రూపనిష్ఠనిరూపకతా తాదృశనిరూపకతాకవిషయితా ప్రకృతానుమితి విరోధితావచ్ఛేదికేత్యాదిరీత్యా వివక్షణేఽపి పర్వతో వహ్న్యభావవానిత్యాదిస్థలీయ వహ్నిమత్పర్వతాది రూపబాధాసంగ్రహప్రసంగః, తత్ర ధర్మితావచ్ఛేదకద్వయాభావాత్ । నచ, తత్రాభేదేన పర్వత పర్వతో వహ్నిమానితి జ్ఞానమాదాయ లక్షణసమన్వయః పర్వతత్వ ధర్మితావచ్ఛేదకతాపన్న పర్వతత్వాదేరేవ వహ్నిధర్మితావచ్ఛేదకత్వాదితివాచ్యమ్ ॥ తాదృశజ్ఞానస్య వహ్నిమత్పర్వతత్వావచ్ఛిన్న విషయకత్వే వ్యాపకపర్వతత్వ ధర్మితావచ్ఛేదకత్వాపన్న పర్వతత్వావచ్ఛిన్న విషయితాశూన్యత్వాభావాత్ ॥ జాతిధర్మితావచ్ఛేదకతాపన్న జాత్యవచ్ఛిన్నవిషయితాయాః జాతిమద్ధర్మత్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వవ్యాపకత్వోపపాదనస్య జాతిమాన్ జాతిమానితిజ్ఞానవారణానురోధేనావశ్యకత్వాత్ ॥ ఏవంధర్మితావచ్ఛేదకాభివృద్ధ్యా దూషణమున్నేయమ్ ॥ యత్తు॥ పక్షసాధ్యాదిభేదేనలక్షణభేదాద్యథాపక్షతావచ్ఛేదకాభివృద్ధిస్తత్సమసంఖ్యాక ధర్మితావచ్ఛేదకం నివేశ్యలక్షణం పరిష్కరణీయమితి ॥ తదసత్ ॥ హ్రదో వహ్నిమాన్ జలవదన్యశైవాలవద్ధ్రదాదిత్యాదౌ ఏకధర్మితావచ్ఛేదక నివేశేజలవచ్ఛైవాలవద్ధ్రదరూపసాధనాప్రసిద్ధావుక్తదిశాఽవ్యాప్తిః ధర్మితావచ్ఛేదకద్వయోపాదానే వహ్న్యభావవద్ధ్రదరూపబాధాసంగ్రహః ॥ ఏవం యద్రూపావచ్ఛిన్న ప్రకారతేత్యత్రాపి యద్రూపపదేన కింధర్తవ్యమితి వికల్ప్య దూషణమున్నేయమ్ ॥ అత్ర కేచిత్ ॥ ప్రకృతానుమితౌ యద్ధర్మావచ్ఛిన్నే యద్ధర్మావచ్ఛిన్నవైశిష్ట్యావగాహిత్వం

విష్టం తద్ధర్మావచ్ఛిన్నాభావ నిష్ఠప్రకారతా తద్ధర్మావచ్ఛిన్నాభావ వ్యాప్యత్వా
వచ్ఛిన్న ప్రకారతాఏతదన్యతర నిరూపిత తద్ధర్మావచ్ఛిన్నవిశేష్యతాభిన్నా
యాయా తాదృశాన్యతర ప్రకారతానిరూపితవిశేష్యతాయాత్తన్నిరూపకతావ
ద్భావకూటవత్త్వ మపి జ్ఞానేవిశేషణం, తేనపూర్వోక్తాప్రతిబంధకజ్ఞాననిరాసః॥
తాదృశప్రకారతానిరూపిత తద్ధర్మావచ్ఛిన్న విశేష్యతానిరూపకత్వస్య జ్ఞాన
విశేషణత్వే హ్రదత్వ విశిష్టేఽభావత్వమాత్రప్రకారేణ వహ్న్యభావమేక
త్రద్వయమితిరీత్యాహ్రదత్వ వహ్న్యభావోభయంచావగాహమానస్య సమూ
హాలంబనస్య వారణమశక్యమతోభేదద్వయగర్భతా ॥ నచ నిరుక్తజ్ఞానవారణా
య తద్ధర్మావచ్ఛిన్నాభావత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతైవ నివేశనీయేతివాచ్యమ్ ॥
ఘటోద్రవ్యభిన్నోమేయత్వాదిత్యాదౌ స్వరూపతోద్రవ్యత్వ ఘటితదోషజ్ఞా
నాసంగ్రహాత్ ॥ నచ తద్ధర్మావచ్ఛిన్నాభావాది నిష్ఠప్రకారతానిరూపిత తద్ధ
ర్మానవచ్ఛిన్న విశేష్యతానిరూపకత్వమేవలాఘవాన్నివేశనీయమితివాచ్యం
ధర్మితావచ్ఛేదకీయ ప్రకారతాధర్మితావచ్ఛేదకతయోరభేదమతే ఏకత్రద్వయ
మితి హ్రదత్వ వహ్న్యభావవిశిష్టే హ్రదత్వావగాహినః స్వభిన్నత్వాద్యవ్యా
పకవిషయితాశూన్యజ్ఞానస్యావారణాత్ యథోక్తవిశేషణేతు భిన్నాంశేన త
న్మతే తాదృశప్రకారతా నిరూపకతావచ్ఛేదకీభూతం యత్తద్ధర్మానవచ్ఛిన్నవి
శేష్యతాత్వం తదవచ్ఛిన్ననిరూపకతాకాన్యత్వ వివక్షణాదుక్తజ్ఞానవ్యావృత్తిః॥
భేదానుయోగి విశేష్యతాయాం నిరూపితత్వాంశానుపాదానే హ్రదోవహ్న్య
భావవానితి జ్ఞానాసంగ్రహః ॥ ధర్మితావచ్ఛేదకతాయాః ప్రకారతాన్యత్వ
మతేతజ్జ్ఞానీయ హ్రదత్వనిష్ఠప్రకారతానిరూపిత విశేష్యతాయాస్తాదృశప్ర
కారతా నిరూపితవిశేష్యతాభిన్నాయాస్తత్ర సత్త్వాత్ ॥ భేదానుయోగివిశే
ష్యతాయాం తాదృశప్రకారతా నిరూపితవిశేష్యతానవచ్ఛేదకత్వమపి దేయం
తేనహ్రదోజాత్యభావవానిత్యాదౌ హ్రదోజాతిమానితి జ్ఞానేఉక్తవిశేషణా
క్రాంత హ్రదత్వనిష్ఠప్రకారతానిరూపిత విశేష్యతానిరూపకత్వ సత్త్వేపి న
తదసంగ్రహః ॥ నచైవం భేదానుయోగివిశేష్యతాయాముక్తనిరూపితత్వాంశో
పాదానప్రయోజనాసంభవః ధర్మితావచ్ఛేదక ప్రకారతానిరూపిత విశేష్య
తాయాస్తాదృశ ప్రకారతానిరూపిత విశేష్యతావచ్ఛేదకత్వేనైవ హ్రదోవ
హ్న్యభావవానితి జ్ఞానసంగ్రహాదితిశంక్యమ్ ॥ తదసంభవాపిసంయోగఃసంయో

గాభావవానిత్యాదౌ నిరుక్తవిశేష్యత్వా నిరూపకత్వస్య స్వతంత్రసంయోగ
ఇతిజ్ఞానేఽసత్త్వేన యద్రూపావచ్ఛిన్న విషయితాత్వమిత్యాద్య వ్యాపకవిష
యితాశూన్యం సంయోగః సంయోగవానితి జ్ఞానమాదాయసంయోగత్వావచ్ఛి
న్నేఽతివ్యాప్తివారణాయైవభేదానుయోగివిశేష్యతాయాం నిరూపితాంతోపా
దానాత్ ॥ తథాసతి సంయోగత్వావచ్ఛిన్న విషయకత్వస్యతాదృశవిశేష్యతా
శూన్యసంయోగఇత్య ప్రతిబంధక జ్ఞానసాధారణ్యేన తదవచ్ఛిన్నేఽతిప్రసంగా
నవకాశాత్ ॥ యదిచసంయోగస్సంయోగవానితి జ్ఞానేసంయోగత్వావచ్ఛిన్నవి
షయకత్వా వ్యాపికాయా సమవాయావచ్ఛిన్న విషయతానిరూపిత సంయోగ
త్వావచ్ఛిన్న విషయతానిరూపితసంయోగత్వావచ్ఛిన్న విషయతాయాః సమ
వాయావచ్ఛిన్న విషయతాభిన్నాయాః సత్త్వేన నవక్ష్యమాణస్వభిన్న య
ద్రూపావచ్ఛిన్నేత్యాద్య వ్యాపకవిషయితాశూన్యత్వమితి విభావ్యతే, తదాపి
విషయత్వాభావో విషయత్వాభావవానిత్యాదౌ స్వతంత్రవిషయత్వాభావఇతిజ్ఞా
నేనిరుక్తవిశేష్యత్వానిరూపకత్వస్యాసత్త్వేనస్వభిన్నేత్యాద్యవ్యాపకవిషయితా
శూన్యంవిషయత్వాభావో విషయత్వవానితిజ్ఞానమాదాయవిషయత్వాభావత్వావ
చ్ఛిన్నేఽతివ్యాప్తివారణాయభేదానుయోగివిశేష్యతాయాంనిరూపితాంతోపా
దానమావశ్యకం, తత్రప్రకారతాయాంప్రకృతానుమితౌయద్ధర్మావచ్ఛిన్నేయే
నసంబన్ధేన యద్ధర్మావచ్ఛిన్న వైశిష్ట్యావగాహిత్వంనివిష్టంతేన సంబన్ధేన తద్ధ
ర్మావచ్ఛిన్న వత్తాగ్రహవిరోధితా నియామక సంబంధావచ్ఛిన్నత్వాది విశే
షణాత్ స్వతంత్రవిషయత్వాభావ ఇతి జ్ఞానీయవిశేష్యతాయాం తాదృశ విషయ
త్వనిష్ఠప్రకారతానిరూపితత్వ సత్త్వేన తద్విశేషణోపాదానేపి నతత్రాతివ్యా
ప్తివారణమితి శంకాఽనవకాశః ॥ భేదానుయోగివిశేష్యతాయాం ముఖ్యత్వమ
పి దేయం, తేన వహ్న్యభావవత్సమానకాలీన హ్రదోవహ్నిమానిత్యాదౌవిశి
ష్టపక్షో వహ్న్యభావవానితి దోషజ్ఞానే తాదృశావిశేష్యతాభిన్న వహ్న్య
భావ నిష్ఠప్రకారతా నిరూపితకాలవిశేషణతాపన్న వహ్న్యభావవన్నిష్ఠవిశేష్య
తాసత్త్వేపి నతదసంగ్రహః ॥ అతఏవ వహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తిజలవద్ధ్ర
దవిషయకజ్ఞానే తాదృశ విశేష్యతాభిన్నవహ్న్యభావనిష్ఠ ప్రకారతానిరూపి
తవృత్తిత్వ విశేషణతాపన్నజలాదిమన్నిష్ఠ విశేష్యతాసత్త్వేపి తస్యాః ముఖ్య
త్వాభావేన నవిశిష్టద్వయాఘటితత్వ నివేశవైయర్థ్యమ్ ॥ నచైవం నివేశే

ప్యేకత్రద్వయమితి రీత్యా వహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తిజలహ్రదత్వోభయా
వగాహిజ్ఞానస్యాపి సంగ్రహాత్ తత్ర చానుమితి ప్రతిబంధకత్వవిరహేణ విశి
ష్టద్వయాఘటితత్వ వైయర్థ్యం దుర్వారమేవేతి వాచ్యమ్ ॥ హ్రదోవహ్ని
మాన్ జలాభావవద్ధ్రదాదిత్యాదౌ పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన సాధ్యసిద్ధే
రుద్దేశ్యత్వే ఉక్తజ్ఞాన విషయవిశిష్టేఽతివ్యాప్తివారణాయ తదావశ్యకత్వా
త్ ॥ హ్రదత్వసామానాధికరణ్యేనజలాభావస్య హేతుతావచ్ఛేదక ఘటకత్వేన
విశిష్టాంతరాఘటితత్వేన తద్వారణం ॥ తద్ధర్మావచ్ఛిన్నాభావతద్వ్యాప్యోభ
యనివేశనంచబాధసత్ప్రతి పక్షయోఃసంగ్రహాయ ॥ ఘటోనద్రవ్యమిత్యాదౌ
ఘటత్వవిశిష్టే ఘటత్వేనద్రవ్యత్వావగాహి జ్ఞానవారణంతుయద్రూపావచ్ఛిన్న
విషయకత్వ సమానాధికరణాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకంయద్రూపావచ్ఛిన్న
విషయితాత్వావచ్ఛిన్ననిరూపకతాకత్వవిశిష్టయద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయితాత్వం
తద్రూపావచ్ఛిన్న విషయితాత్వావచ్ఛిన్న నిరూపకతాకత్వ విశిష్టతద్రూపావ
చ్ఛిన్నవిషయితాశూన్యత్వ రూపావ్యాపకవిషయితాశూన్యత్వనివేశేనసుకరంత
ద్ధర్మావచ్ఛిన్నాభావప్రకారతాస్థానేతద్ధర్మావచ్ఛిన్నాభావత్వావచ్ఛిన్నప్రకార
తానివేశేనతద్వారణంతునశంక్యం।ఉభయత్రతథావివక్షణేఉక్తజ్ఞానావ్యావృత్తేః
ఏకత్రద్వయమితిరీత్యాఘటత్వద్రవ్యత్వోభయావగాహిజ్ఞానావ్యావృత్తేశ్చ ॥ ప్ర
థమత ఏవ తథావివక్షణే ఘటోద్రవ్యమితిప్రతిబంధకజ్ఞానాసంగ్రహఃఘటోద్ర
వ్యభేదాభావవానితి జ్ఞానంచనస్వరూపతో ద్రవ్యత్వవిశిష్టఘటత్వావచ్ఛిన్నవిష
యకత్వావ్యాపకవిషయితాశూన్యమితిధ్యేయమ్॥నన్వేవమప్యసాధారణ్యావ్యా
ప్తిర్దుర్వారాఏకత్రద్వయమితిరీత్యా హేతుతావచ్ఛేదకసాధ్యవ్యాపకీభూతాభా
వ ప్రతియోగిత్వైతదుభయావగాహిజ్ఞానస్యోక్తవిశేషణేనా వారణాదితిచేన్న॥
ప్రకృతానుమితౌయద్ధర్మావచ్ఛిన్నాంశేయద్ధర్మావచ్ఛిన్నావగాహిత్వంనివిష్టం త
ద్ధర్మావచ్ఛిన్నాభావాది నిష్ఠప్రకారతా నిరూపిత తద్ధర్మావచ్ఛిన్న విశేష్య
తాభిన్నాయా హేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నహేతునిష్ఠముఖ్యవిశేష్యతాతన్ని
రూపిత సాధ్యవ్యాపకీభూతాభావ ప్రతియోగిత్వ ప్రకారతానిరూపకత్వస్యాపి
జ్ఞానవిశేషణత్వాత్ ॥ వహ్నివ్యాపకీభూతాభావ ప్రతియోగిసమానకాలీనహ్ర
దో వహ్నిమానిత్యాదౌ వహ్న్యభావ విశిష్టతాదృశ విశిష్టపక్ష విషయక బాధ
జ్ఞాన సంగ్రహాయ వహ్నివ్యాపకీభూతాభావ ప్రతియోగీ వహ్నిమానిత్యాదౌ

వహ్న్యభావవిశిష్టతాదృశవిశిష్టపక్షరూపబాధజ్ఞానసంగ్రహాయచ హేతుతావచ్ఛేదకానవచ్ఛిన్నవిశేష్యతాయాం ముఖ్యత్వభిన్నాంతయోర్నివేశః ॥ ధర్మితావచ్ఛేదకత్వ ప్రకారత్వయోర్భేదే హేతుతాదృశవిశేష్యతానవచ్ఛేదకత్వమపి హేతుతావచ్ఛేదకానవచ్ఛిన్న విశేష్యతాయాం దేయమ్ ॥ నన్వేవమపి హ్రదో వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ హ్రదవృత్తివహ్న్యభావేఽవ్యాప్తిః ॥ ఏకత్రద్వయమితిరీత్యా హ్రదవహ్న్యభావతదుభయావగాహిజ్ఞానస్యోక్తవిశేషణేనావారణాదితి చేన్న ॥ ప్రకృతానుమితౌ యద్ధర్మావచ్ఛిన్న వైశిష్ట్యావగాహిత్వం నివిష్టంఆధేయతా సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రకారతానిరూపిత తద్ధర్మావచ్ఛిన్నాభావత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యతాఽన్యయాతద్ధర్మావచ్ఛిన్నాభావత్వాది ప్రకారతానిరూపితా ఆధేయతా సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రకారతానిరూపితాచ ముఖ్యవిశేష్యతా తదనిరూపకత్వస్యాపి జ్ఞానవిశేషణత్వాత్ ॥ వహ్న్యభావో వహ్నిమానిత్యాదౌ వహ్న్యభావో వహ్న్యభావవానితి జ్ఞానీయ వహ్న్యభావావచ్ఛిన్న విశేష్యతాయా ఆధేయతాసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రకారతానిరూపితత్వే తజ్జ్ఞానస్య హ్రదవహ్న్యభావతదుభయవత్సమాన కాలీనజలం వహ్నిమదిత్యాది స్థలే వహ్న్యభావ విశిష్టనిరుక్తపక్షరూప బాధజ్ఞానస్యచ సంగ్రహాయ ద్వితీయ విశేష్యతాయా మాధేయతాసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రకారతానిరూపితత్వ ముఖ్యత్వయోర్నివేశః ॥ గగనవానిత్యాదావవృత్తిగగన సంగ్రహాయ ప్రకృతానుమితౌ యద్ధర్మావచ్ఛిన్న వైశిష్ట్యావగాహిత్వం నివిష్టం అవృత్తిత్వ నిష్ఠప్రకారతానిరూపితతద్ధర్మావచ్ఛిన్నవిశేష్యతాఽన్యాయాఅవృత్తిత్వనిష్ఠప్రకారతానిరూపితవిశేష్యతాతదనిరూపకత్వ మపిజ్ఞానే విశేషణందేయమ్ ॥ పక్షనిష్ఠభేదప్రతియోగిసాధ్యవదాదేరపిసంగ్రహఉక్తరీత్యాఽవసేయః॥యత్తు॥హ్రదోవహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ ప్రాచీనమతసిద్ధహ్రదావృత్తి వహ్నిరూపబాధఉక్తరీత్యాఽవ్యాప్తివారణాయప్రకృతానుమితౌయద్ధర్మావచ్ఛిన్నేయద్ధర్మావచ్ఛిన్నవైశిష్ట్యావగాహితానివిష్టాతద్ధర్మవదవృత్తిత్వనిష్ఠప్రకారతానిరూపితతద్ధర్మావచ్ఛిన్నవిశేష్యతాఽన్యాయాయా తద్ధర్మవదవృత్తిత్వనిష్ఠప్రకారతానిరూపితవిశేష్యతా తత్తదనిరూపకత్వ మపిజ్ఞానే విశేషణందేయమితి॥తదసత్ ॥ హ్రదోవహ్నిమానితి జ్ఞానం ప్రతివహ్నిత్వావచ్ఛేదేన హ్రదావృత్తిత్వ నిశ్చయస్యైవ ప్రతిబంధకతయా వహ్నిత్వవ్యాపక విశేషణతా సంబంధేనహ్రదావృత్తిత్వ విశిష్ట

స్యైవ దోషతాయావక్తవ్యత్వేన ఏకత్రద్వయమితిరీత్యా తదుభయావగాహి జ్ఞానస్య తాదృశసంబంధానవగాహితయా తత్సంగ్రహాప్రసక్తేః తద్ధర్మవిశిష్టే ఇతరవైశిష్ట్యావగాహిబుద్ధేరేవతాదృశసంబంధావగాహిత్వాత్, యదిచావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన విశేషణావగాహిజ్ఞానే ధర్మితావచ్ఛేదక వ్యాపకతాయాః సంసర్గవిశేషణతయా భానంనోపేయతే కింతు తద్ధర్మాశ్రయయావద్వ్యక్తిభావ మాత్రం,తదాఽస్తుతద్విశేషణప్రవేశ ఇత్యాహుః॥తదసత్॥ ఏవమపిహ్రదోవహ్నిమానిత్యాదావభావత్వేన వహ్న్యభావావగాహ్యభావవాన్ హ్రద ఇతి జ్ఞానావ్యావృత్తేః ✻కథంచిత్తద్వ్యావృత్తావపి ఘటః ప్రమేయభిన్నాఽభిధేయత్వాదిత్యాదౌ ప్రమేయత్వ విశిష్ట ఘటాద్యావ్యాప్తిః ప్రమేయభేదస్యాప్రసిద్ధ్యాప్రమేయత్వస్య తదవచ్ఛిన్నాభావ రూపత్వాసంభవాన్నైకత్రద్వయమితిరీత్యా ప్రమేయత్వ ఘటత్వోభయవిషయక సమూహాలంబనస్యోక్తవిశేషణేనావారణాత్ ॥ నచ యద్ధర్మావచ్ఛిన్న విశేష్యతానిరూపితానుయోగితాసంబంధావచ్ఛిన్న యద్ధర్మవిశిష్టావచ్ఛిన్న ప్రకారతానిరూపిత భేదత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతాశాలిత్వం ప్రకృతానుమితి వృత్తి,తద్ధర్మావచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపిత తద్ధర్మావచ్ఛిన్న విశేష్యతాస్యద్ధర్మావచ్ఛిన్న ప్రకారతానిరూపిత విశేష్యతాన్నిరూపకత్వమపి జ్ఞానేవిశేషణం దేయం తథాచనోక్తావ్యాప్తిః ॥ ఏవంఘటః ప్రమేయత్వాభావవానిత్యాదిస్థలీయబాధావ్యాప్తి వారణాయ యద్ధర్మవిశిష్టావచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపిత భేదత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతాస్థలే యద్ధర్మావచ్ఛిన్న ప్రకారతానిరూపితాభావత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతాం నివేశ్యోక్త విశేషణాంతరమపి దేయమితివాచ్యమ్ ॥ తథాపి శైవాలవద్ధ్రదోవహ్నిమానిత్యాదౌ హ్రదత్వవిశిష్టే ఏకత్రద్వయమితిరీత్యాశైవాలవహ్న్యభావోభయావగాహ్యప్రతిబంధకజ్ఞానావారణాత్ ॥ నచ యద్ధర్మపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాక విశేష్యతా నిరూపిత యద్ధర్మావచ్ఛిన్నప్రకారతా శాలిత్వం ప్రకృతానుమితౌ వర్తతే తద్ధర్మావచ్ఛిన్నాభావాది నిష్ఠప్రకారతానిరూపిత తద్ధర్మపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాక విశేష్యతాభిన్నత్వం వివక్షణీయమతోనోక్తదోషఇతివాచ్యం॥కాంచనమయోహ్రదోవహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌహ్రదత్వావ

✻వహ్నిత్వవిశిష్టవహ్నివిశిష్టం యదభావత్వవిశిష్టం హ్రదత్వంచేత్యుభయస్య మయూపశబ్దార్థత్వోక్త్యాతజ్జ్ఞానవారకావ్యాపకవిషయితాశూన్యత్వనివేశేనవా

చ్ఛేదేన వహ్న్యభావవత్త్వరూపబాధావ్యాప్తిప్రసంగాత్ ॥ తత్ర బాధబుద్ధేర్విశిష్టహ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యకత్వాభావాత్ ॥ నచ పరిష్కృతానుమితౌ యద్ధర్మావచ్ఛిన్నాంశే యద్యద్ధర్మావచ్ఛిన్నవైశిష్ట్యావగాహిత్వాని విష్టాని తదవచ్ఛిన్నాభావాదినిష్ఠప్రకారతానిరూపిత తద్ధర్మావచ్ఛిన్నవిశేష్యతా తత్తద్ధర్మావచ్ఛిన్నాభావాదినిష్ఠప్రకారతానిరూపితా తత్తద్ధర్మనిష్ఠప్రకారతానిరూపితా చ యా యా విశేష్యతా ప్రత్యేకం తత్తన్నిరూపకత్వాభావకూటవత్త్వం నివేశనీయం ॥ ఏవం చోక్తజ్ఞానస్యోక్తప్రకారతానిరూపిత శైవాలావచ్ఛిన్నవిశేష్యతాఽన్యోన్యాభావాదిప్రకారతానిరూపితాయా శైవాలనిష్ఠప్రకారతానిరూపిత విశేష్యతాతన్నిరూపకత్వాన్న తద్బాధాయామవ్యాప్తిః ॥ నవా కాంచనమయహ్రదో వహ్నిమానిత్యాదౌ శుద్ధహ్రదత్వావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావవద్ధ్రదరూపబాధావ్యాప్తిస్సజ్జ్ఞానస్య కాంచనమయత్వావచ్ఛిన్నోక్తవిశేష్యతాన్య కాంచనమయత్వనిష్ఠప్రకారతానిరూపితవిశేష్యతాశూన్యత్వాదితి వాచ్యమ్ ॥ ఏవమపి యత్ర కాలికసంబంధేన జలత్వం సమవాయేనచ జలం పక్షతావచ్ఛేదకం తత్ర జలత్వవాన్ జలవాన్ వహ్నిమానిత్యాదిస్థలే సంబంధభేదేన తదుభయధర్మావచ్ఛిన్నవిషయకనిశ్చయస్యాప్రతిబంధకస్యోక్తవిశేషణేనావారణాత్తత్రత్యబాధావ్యాప్తిర్దుర్వారా ॥ నచ యద్యద్ధర్మావచ్ఛిన్నాంశే యద్ధర్మావచ్ఛిన్నవైశిష్ట్యావచ్ఛిన్నత్వం నివిష్టమిత్యాదినా యేనయేనసంబంధేన యద్ధర్మవిశిష్టే యద్ధర్మవైశిష్ట్యావగాహిత్వం నివిష్టం తద్ధర్మావచ్ఛిన్నాభావాదినిష్ఠప్రకారతానిరూపిత తత్తత్సంబంధావచ్ఛిన్న తత్తద్ధర్మనిష్ఠావచ్ఛేదకతాక విశేష్యతాన్యత్వాదికం వివక్షితమితి నైష దోష ఇతి వాచ్యం ॥ ఏవమపి కాలికేన సమవాయేనచ కాంచనమయత్వ పక్షతావచ్ఛేదకకవహ్నిసాధ్యకస్థలీయబాధజ్ఞానాసంగ్రహవారణాయ కాంచనమయహ్రదో వహ్నిమానిత్యాదిస్థలీయదోషజ్ఞానసంగ్రాహకే యేనయేన సంబంధేన యద్యద్ధర్మావచ్ఛిన్నాంశే యద్యద్ధర్మావచ్ఛిన్నవైశిష్ట్యావగాహిత్వం నివిష్టమిత్యాద్యుక్తవిశేషణే తత్సంబంధావచ్ఛిన్న తదుభయనిష్ఠప్రకారతేతి వివక్షణావశ్యకత్వేన జలత్వవాన్ జలవాన్ వహ్నిమానిత్యాదౌ కాలికసంబంధేన జలవజ్జలం వహ్న్యభావవదిత్యాదినిశ్చయస్య యదుభయపదేనోపాదేయ వహ్న్యభావవజ్జలవజ్జలత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాకస్యోక్తవిశేషణాక్రాంతస్యానుమిత్యప్రతిబంధకతయాఽవ్యాప్తేరవా

రణాత్ ॥ యత్సంబంధావచ్ఛిన్న యద్రూపనిష్ఠావచ్ఛేదకతాక విషయితాని
రూపితవిషయతాత్వం యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయకత్వ సమానాధికరణాభావ
ప్రతియోగితావచ్ఛేదక మిత్యాదరీత్యాఽవ్యాపక విషయితాశూన్యత్వ నిర్వ
చనేన సంబంధ వ్యత్యయేన పూర్వోక్తజ్ఞాన వారణస్యాసంభవాపత్తిః ॥ సం
బంధాంతరేణ వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్న విషయతాకత్వ సమానా
ధికరణాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వస్య స్వరూపావచ్ఛిన్న వహ్న్యభావ
త్వావచ్ఛిన్నవిషయతానిరూపితవిషయతాత్వ సాధారణ్యాత్ ॥ యద్రూపావ
చ్ఛిన్న విషయకత్వ సమానాధికరణత్వాదౌ యత్సంబంధావచ్ఛిన్న యద్రూ
పనిష్ఠావచ్ఛేదకతాకవిషయతానిరూపిత విషయిత్వరూప యద్రూపావచ్ఛిన్న
విషయకత్వ వివక్షణేపి యత్సంబంధపదేన సమవాయపరిగ్రహే యద్రూపప
దేన హ్రదత్వవహ్న్యభావోభయపరిగ్రహేచతత్సంబంధావచ్ఛిన్న తదుభయని
ష్ఠావచ్ఛేదకతాకవిషయతా శాలిజ్ఞానేస్వరూప సంబంధావచ్ఛిన్న వహ్న్యభా
వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాక విషయతానిరూపిత విషయితాశూన్యత్వ సత్త్వేనప్రసిద్ధబా
ధజ్ఞానే తాదృశ విషయిత్వాభావాసత్త్వేనావ్యాప్తేర్దుర్వారత్వాత్ ॥ఏవంయ
త్సంబంధపదేన స్వరూపసంబంధ పరిగ్రహే దూషణమున్నేయమ్ ॥పరేతు,ఏ
కత్రిద్వయమితిరీత్యా ధర్మితావచ్ఛేదకవ్యత్యయేన సంబంధవ్యత్యయేనచ జ్ఞా
నాన్యాదాయ నిరుక్తసకలదోషవారణాయ యద్రూపావచ్ఛిన్న విషయతాని
రూపిత విషయితాయాం ప్రకృతానుమితి ప్రతిబంధకతానిరూపిత స్వరూపసం
బంధ రూపావచ్ఛేదకత్వమేవ విశేషణం దేయమ్ ॥ నచైవమవ్యాపక విషయి
తాశూన్యత్వ నివేశానర్థక్యం వహ్న్యభావవజ్జాతిమత్త్వావచ్ఛిన్న విషయితా
యాః ప్రకృతానుమితి ప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదకత్వాదేవ జాతిమాన్వహ్న్యభా
వవానిత్యాదిజ్ఞానమాదాయ దోషానవకాశాదితి వాచ్యమ్ ॥ కపాలంద్రవ్యసా
మాన్యాభావవదిత్యాదౌ జాతిమదవచ్ఛేదేన ద్రవ్యవత్తానిశ్చయవిశిష్టస్య కపా
లంజాతిమద్వదితినిశ్చయస్యానుమితివిరోధితయా తదవచ్ఛేదక జాతిమద్విశిష్టక
పాలత్వావచ్ఛిన్న విషయితామాదాయ దోషవారణాయైవావ్యాపక విషయితా
శూన్యత్వావశ్యకత్వాత్ ॥ అతఏవనైకదేశాతివ్యాప్తిః॥ఏవంచానతిరిక్తవృత్తిత్వ
రూపావచ్ఛేదకత్వనివేశనం పాషాణమయత్వ విశిష్టపర్వతేఽతివ్యాప్తివారకత
యైవ సార్థకమ్ । నచైవంసతి యద్యద్రూపావచ్ఛిన్నస్య యస్యయస్య

తాదృశవిశిష్ట ఘటకతేత్యాది విశేషణత్యాగే బీజాభావప్రసంగః హ్రదో జాత్యభావవానిత్యాదౌ జాతిమజ్జాత్యవచ్ఛిన్నవిషయితాయాః ప్రకృతానుమితి ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వాభావాదేవ జాతిమాన్ జాతిమానితిజ్ఞానవ్యావృత్తైరితి వాచ్యం ॥ బీజాంతరాభావేపి వక్ష్యమాణవిశేషణాపేక్షయా గౌరవస్యైవ తథాత్వ సంభవాదితి వదంతి॥తదపిమందమ్॥ "వ్యభిచారఘటితపదార్థాంతరేఽతివ్యాప్తి స్తద్విషయకత్వస్యాపి ప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తిత్వాత్,, ఇత్యగ్రిమగ్రంథ విరోధాత్ ॥ వ్యభిచారవిశిష్టమేయత్వ విషయితాయాం స్వరూపసంబంధ రూపప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వ విరహాత్ ॥ నచ ప్రమేయత్వం ధూమవద్వహ్నేరిత్యాదావాధేయతయా ధూమాభావవద్వృత్తివహ్నిమాన్ ధూమాభావవానితి నిశ్చయవిశిష్టస్యాధేయతయా ధూమాభావవద్వృత్తివహ్నిమత్ప్రమేయత్వమితి జ్ఞానస్యాపి ప్రమేయత్వధర్మికధూమానుమితివిరోధితయా తాదృశస్థలే ధూమాభావవద్వృత్తివహ్నిరూప వ్యభిచారవిశిష్ట ప్రమేయత్వ విషయితాయా అప్యనుమితి ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకతయా నాగ్రిమగ్రంథ విరోధఇతి వాచ్యమ్॥తథాపి "విశిష్టదోషఘటక తదేకదేశ విషయితాయాం స్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వ సత్త్వేపి విశిష్టవిషయితాసామాన్యస్య తాదృశావచ్ఛేదకత్వ వివక్షయాఽతిప్రసంగవారణసంభవాత్తదేవకథంననివేశితమితి,,గ్రంథ విరోధోదుష్పరిహరః ॥ యద్రూపావచ్ఛిన్న విషయితానిరూపిత విషయితాయాం స్వరూపసంబంధ రూపావచ్ఛేదకత్వ వివక్షణే తాదృశావిషయితా సామాన్యేస్వరూపసంబంధ రూపావచ్ఛేదకత్వావశ్యకత్వాదిత్యాది పూర్వపక్షసమాధానతత్ఖండన కోలాహలోనిరవకాశఏవ॥ యద్యప్యేవంసతి జాతిత్వాదినా హ్రదత్వావగాహిజ్ఞానస్యాప్యుక్తరీత్యావహ్న్యభావవద్ధ్రదరూపవిశిష్ట విశేషిత విషయితాకత్వ విరహేణైవా సంగ్రహాదథేత్యాదినా తాదృశజ్ఞానస్య విశిష్టహ్రదవిషయకస్యానుమిత్యప్రతిబంధకతయాఽసంభవమాశంక్యజ్ఞానేఽవ్యాపక విషయితాశూన్యత్వనివేశపరగ్రంథోఽసంగతఏవేతి శంకాసంభవతి ॥ తథాపి తాదృశగ్రంథఃప్రమాదేన కేనచిల్లిఖితఇతి కల్పనాన్నదోషః,స్పష్టంచైతత్ప్రకృతపత్రాదౌ ॥అతఏవ "శుద్ధహ్రదత్వాదినా వహ్న్యభావవిశిష్టహ్రదాది విషయకజ్ఞానే వహ్న్యభావ విశిష్టహ్రదత్వావచ్ఛిన్న విలక్షణవిషయితా నిరూపకత్వస్యా సత్త్వేనేతి,,గ్రంథఃసంగచ్ఛతే,వైలక్షణ్యస్య నిరుక్తస్యైవ వివక్షి

గసంభవేపి యత్సంబంధావచ్ఛిన్న యన్నిష్ఠప్రకారతాకత్వేనానుమితిప్రతిబంధకత్వమ్, తేనసంబంధేన తద్వత్త్వస్య దుష్టతావ్యవహారనియామకత్వోపగమేపర్వతవిశేషణకవహ్న్యభావజ్ఞానస్య విశేషణతావిశేషావచ్ఛిన్నాధేయతా సంసర్గావచ్ఛిన్న పర్వతాదినిష్ఠప్రకారతాకత్వేన ప్రతిబంధకత్వాత్తేనసంబంధేన పర్వతాదిమత్తాయాః పర్వతమహానసాన్యతరత్వాదిరూపసద్ధేతౌ సత్త్వేపి, ప్రసిద్ధధూమాది రూపహేతావసత్త్వాత్తత్ర దుష్టతావ్యవహారాపత్తేరయోగ ఇతి తదనురోధేన పక్షవిశేష్యకేత్యుక్తమ్ । ..

త్వాదితి దిక్ * యత్సంబంధావచ్ఛిన్నేతి * అథధూమత్వవాన్పర్వతో వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్న ధూమత్వాభావనిష్ఠప్రకారతాకత్వేన ధూమత్వాభావవాన్పర్వత ఇతిజ్ఞానస్యానుమితి ప్రతిబంధకతయా స్వరూపసంబంధేన ధూమత్వాభావవత్త్వస్య ధూమేఽసత్త్వేన నోక్తరూపస్యదుష్టతావ్యవహారనియామకత్వం సంభవతి ॥ నచ ధూమత్వవాన్పర్వతఇతిజ్ఞానంప్రతి ధూమత్వే సమవాయావచ్ఛిన్న పర్వతనిరూపితాధేయత్వాభావవత్తాజ్ఞానస్య ప్రతిబంధకతయా స్వరూపసంబంధేన తాదృశాధేయత్వాభావ మాదాయైవ దర్శితస్థలే ధూమేదుష్టత్వవ్యవహార ఉపపాదనీయమితివాచ్యమ్ ॥ ఏవమపి రూపత్వవాన్పర్వతో వహ్నిమాన్ రూపాదిత్యాదావగతేః ॥ రూపేస్వరూపసంబంధేన రూపత్వాభావవత్త్వస్య పర్వతనిరూపిత సమవాయావచ్ఛిన్నాధేయత్వాభావస్యచాసత్త్వాదితి చేన్న ॥ యోయత్రహేత్వాభాస స్తద్వ్యాప్యః పక్షవృత్తిరితి జ్ఞానస్యాప్యనుమితి ప్రతిబంధకతయా రూపత్వాభావాదివ్యాప్యః పర్వతాదివృత్తిరితిజ్ఞానవిషయ పర్వతాది వృత్తిత్వ మాదాయైవ దుష్టత్వ వ్యవహారస్యోపపాదనీయత్వాత్ ॥ యద్యప్యేవం వహ్న్యభావవ్యాప్యః పర్వతవృత్తిరితి పక్షవిశేషణకభ్రమమాదాయాప్యతివ్యాప్తిః సంభవతి ॥తథాపితాదృశబాధభ్రమ మాదాయాతివ్యాప్తిర్నసంభవతీత్యణురపి విశేష ఇతి న్యాయేన విశేషసంభవాయ పక్షవిశేష్యకేత్యుక్తిరితిజ్ఞేయమ్ ॥ * పర్వతమహానసాన్యతరత్వాదిరూపేతి *యత్పర్వతే వహ్నిరస్తితత్పర్వత మహానసాన్యతరత్వాదిరూపేత్యర్థః, తేనసకలపర్వతేషు వహ్న్యసత్త్వేపి నక్షతిః ॥ నచ పర్వతత్వమాత్రస్యపక్షతావచ్ఛేదకత్వే ప్రకృతహేతోరదుష్టత్వ నిర్వాహాయ పక్షతావచ్ఛేదక సామానాధికరణ్యేన సాధ్యసిద్ధేరుద్దేశ్యతావాచ్యా, ఏవంచానుమితి విరోధినో బాధనిశ్చయస్య పక్ష

భ్రమపదం నిశ్చయసామాన్యపరమ్, తేన సద్ధేతావిత్యాదిపదగ్రాహ్యసాధ్య శూన్యపక్షకదుష్టహేతావనుమితి ప్రతిబంధకప్రమావిషయసాధ్యాభావాదేరే వ సత్త్వేపినాసంగతిః * నాతిప్రసంగ ఇతి * ఉక్తవ్యాఖ్యానేఽనతిరిక్తవృ త్తిస్వరూపమేవావచ్ఛేదకత్వంవివక్షణీయమ్. విశేషణీభూతవహ్న్యభావాద్యవిష యకే శుద్ధహ్రదత్వాదినా వహ్న్యభావ విశిష్టహ్రదాది విషయకజ్ఞానే వహ్న్య భావవిశిష్టహ్రదత్వాద్యవచ్ఛిన్న విలక్షణవిషయితా నిరూపకత్వస్యా సత్త్వే నో క్తాసంభవానవకాశాత్ । తథాచ కేవల వహ్న్యభావత్వాద్యవచ్ఛిన్న విషయ తాకత్వస్య ప్రతిబంధకతాతిరిక్తవృత్తిత్వాన్నాతిప్రసంగ ఇత్యర్థః ॥ నను స్వ రూపసంబంధ రూపావచ్ఛేదకత్వ నివేశేఽయమేవాతిప్రసంగో దుర్వారః అప్రామాణ్య జ్ఞానాభావాది విశిష్ట యథాప్రమావచ్ఛిన్న విషయకనిశ్చయ తావచ్ఛేదక వ్యాపకాధికరణతానిరూపితాధేయతా సంబంధావగాహిత్వ నియ మాత్తేన సంబంధేన పర్వతస్యతత్పర్వతమహానసాన్యతరత్వాదౌ సత్త్వందుర్ఘ టమితి వాచ్యమ్ ॥ యత్పర్వతస్య హేతుశరీరే నివేశస్తస్యైవ విశిష్యపక్షత్వా నుసరణాత్ ॥ సద్ధేతావిత్యత్ర సత్పదమిష్టాపత్తిశంకా వ్యవాసాయ ॥ అస ద్ధేతౌ ప్రత్యేకం సాధ్యాభావాదౌ దోషవ్యవహారవిరహేఽపి హేతౌ దుష్టత్వ వ్యవహారస్యేష్టత్వాత్ ॥ * భ్రమపదం నిశ్చయసామాన్యపరమితి * యద్యపి సాధ్యాభావవత్పక్షక దుష్టహేతావప్యనుమితి ప్రతిబంధకో యః, సాధ్యాభావ త్వేన గగనాభావవత్తాభ్రమస్తద్విషయగగనాభావవత్త మాదాయదుష్టత్వవ్యవ హారోపపత్తౌ భ్రమపదస్య నిశ్చయసామాన్యపరత్వాభావేపి నక్షతి స్తథాపి స ర్వత్ర దుష్టహేతౌ సాధ్యాభావవత్తానిశ్చయస్య నియమేన భ్రమత్వ మిత్యత్ర ప్రమాణాభావాదసంగతివారణాయోక్తవివక్షా ఆవశ్యకీ ॥ యదిచ పక్షవిశేష్యక భ్రమవిషయసాధ్యాభావాదావితి పాఠ స్తదాయథాశ్రుతమేవసాధు ॥ ఆదిపదే నైవ ప్రమావిషయ సాధ్యాభావ సంగ్రహసంభవాత్ ॥ నచ తథాతాదృశజ్ఞా నవిషయ ఇత్యేవ వక్తుముచితమితి భ్రమపదం వ్యర్థమితివాచ్యమ్ ॥ యత్పదస్య యాదృశవిశిష్ట పరత్వేపి సద్ధేతౌ బాధాదినిశ్చయవిషయీభూతవిశిష్ట మాదాయా తివ్యాప్త్యనిరాస ఇతి శంకానిరాసార్థం భ్రమత్వేన తదుపాదానాత్ ॥ త థాచ విశిష్టవిషయకజ్ఞానస్య భ్రమత్వ కథనేన విశిష్టాప్రసిద్ధిజ్ఞాపనాచ్ఛంకా ని రాసః ॥ * అయమేవాతిప్రసంగో దుర్వార ఇతి * నను స్వరూపసంబంధరూ

త్వంప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణమిత్యేతాదృశవివక్షయాతాదృశాతిప్రసఙ్గవారణేపునరసంభవః । వహ్న్యభావవత్త్వాదినా ఘటాద్యవగాహినో వహ్న్యభావవాన్ హ్రద ఇత్యాది జ్ఞానస్యాపి ప్రతిబంధకతయా తత్సాధారణ్యానురోధేన వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపితాభావత్వాద్యవచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపితహ్రదత్వాద్యవచ్ఛిన్నవిశేష్యతాకనిశ్చయత్వేనైవ ప్రతిబంధకతాయా వక్తవ్యతయా వహ్న్యభావవిశిష్టహ్రదత్వాద్య

పావచ్ఛేదకత్వ నివేశ కల్పే ప్రమేయత్వ విశిష్టవ్యభిచారవిషయితాయాఅపివ్యభిచార విషయితాత్వేన తాదృశావచ్ఛేదకత్వవత్త్వేన తద్విశిష్టే వహ్న్యభావో వహ్నిమానిత్యాదౌ వహ్న్యభావవద్వహ్న్యభావవద్వహ్న్యభావేచాతివ్యాప్తివారకతయా విశిష్టాంతరాఘటితత్వ విశేషణస్యావశ్యకతయానాఽనతిరిక్తవృత్తిత్వరూపావచ్ఛేదకత్వ నివేశకల్పే తాదృశవిశేషణనిరసనీయాతిప్రసంగ వ్యవచ్ఛేదకత్వమేవకారస్య సంభవతీతిచేన్న ॥ ఏవకారస్య దుర్వారపదోత్తరంయోజనీయత్వాత్తథాచాయమతిప్రసంగో దుర్వారఏవేత్యర్థ ఇతినదోషః * తాదృశాతిప్రసంగవారణఇతి * యద్యపి సాక్షాత్ప్రతిబంధకవిశేషణం ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకం తద్విశేషణంతు ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకతా వచ్ఛేదకమితి మతే నిశ్చయత్వానాహార్యత్వ వహ్న్యభావాది విషయికత్వ ఘటితసముదాయస్యాపి ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణతయానైతావతాఽతిప్రసంగో వారయితుం శక్యతేఽసంభవశ్చదుర్ఘటః ॥ విశిష్ట విషయితాఘటిత సముదాయస్యాపి తథాత్వాత్ ॥ తథాప్యవచ్ఛేదకకోటిప్రవిష్టం సర్వమపి విశేషణవిశేష్యభావాపన్నం ప్రతిబంధకతా వచ్ఛేదకమితి మతమాశ్రిత్య యద్రూపావచ్ఛిన్న విషయకత్వసంశయాన్యత్వానాహార్యత్వ ప్రామాణ్యజ్ఞానానాస్కందితత్వ ఘటితస్తోమత్వం ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకమితివివక్షయానవహ్న్యభావాదావతిప్రసంగః ॥ నవాఽసంభవాసంభవః॥వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న వహ్నినిష్ఠవిషయతానిరూపితాభావత్వావచ్ఛిన్నాభావనిష్ఠ విషయతానిరూపిత హ్రదత్వావచ్ఛిన్న హ్రదనిష్ఠవిషయతానిరూపిత విషయితారూప వహ్న్యభావవిశిష్టహ్రదాది రూపదోషవిషయకత్వస్య ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకకోట్యప్రవిష్టనిష్ఠత్వఘటితతయా తద్ఘటితనిరుక్తస్తోమత్వస్య ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యనవచ్ఛేదకత్వాత్ ॥ తదేవోపపాదయతి * వహ్న్యభా

వచ్ఛిన్న విషయతాయా స్తాదృశప్రకారతానిరూపితహ్రదత్వాద్య వచ్ఛిన్నవిష
యతాత్వేనైవా వచ్ఛేదకత్వేప్య ప్రామాణ్యజ్ఞానాభావాది విశిష్టవహ్న్య
భావవిశిష్టహ్రదత్వాద్యవచ్ఛిన్నవిషయతాకనిశ్చయత్వస్యావచ్ఛేదకతాపర్యా
ప్త్యనధికరణత్వాదిత్యత స్తృతీయాయాఽనతిరిక్తవృత్తిత్వరూపావచ్ఛేదకతార్థ
కత్వం స్ఫుటయతి *అవచ్ఛేదకత్వఞ్చేతి* ఇహ * ఏతల్లక్షణ॥ఘటకత్వం స
ప్తమ్యర్థః ॥ నచ విశిష్టదోషవిషయకత్వస్య సంశయాదౌ సత్త్వాత్పునరసంభ
వఇతివాచ్యమ్ । జ్ఞానస్యేత్యత్ర జ్ఞానపదమనాహార్యాప్రామాణ్యజ్ఞానానా
స్కన్దితనిశ్చయపరమ్, షష్ఠ్యర్థశ్చాధేయత్వమ్, తస్య యద్విషయకత్వేఽన్వ
యః । ఏవంచ, తాదృశనిశ్చయవృత్తియాదృశవిశిష్ట విషయకత్వమనుమితిప్రతి
బంధకతానతిరిక్తవృత్తి తాదృశత్వస్య విపక్షణీయతయాఽసంభవానవకాశాత్
అనతిరిక్తవృత్తిత్వంచ స్వవ్యాపకతత్త్వత్వమ్.........................

వత్వాదినాఘటాదీతి*విషయత్వ విశేషణతయా వహ్న్యాది నిష్ఠత్వస్యావచ్ఛేదక
కోటావప్రవేశే హేతు స్తత్సాధారణ్యేనేతి * అనాహార్యాప్రామాణ్యజ్ఞానా
నాస్కన్దితనిశ్చయపరమితి * అత్రచానాహార్యత్వ మవ్యవహితోత్తరక్షణావ
చ్ఛిన్న సామానాధికరణ్యసంబన్ధేనేచ్ఛావదన్యత్వమ్ ॥ యాదృశదోషవిషయక
నిశ్చయసామాన్యం స్వసమానాధికరణేచ్ఛావ్యవహితోత్తరవృత్తితాదృశ దోష
స్య ప్రామాణికత్వేజన్యతాసంబంధే నేచ్ఛావదన్యత్వమేవతత్ ॥ ఆహార్యజ్ఞానే
ఇచ్ఛాయాహేతుత్వోపగమాన్న తస్యతథాత్వం సిద్ధికాలీనానుమితా విచ్ఛా
యానహేతుత్వం కింతు సిద్ధిప్రతిబంధకతాయాముత్తేజకత్వమేవ ॥ అప్రామా
ణ్యజ్ఞానానాస్కన్దితత్వఞ్చ విషయత్వ సామానాధికరణ్య కాలికైతత్త్రిత
య సంబంధేనజ్ఞాన విశిష్టాన్యత్వమ్ ॥ నచైవంసతి సర్వం జ్ఞానంగుణభిన్నంమే
యత్వాదిత్యాదౌ గుణత్వనత్సర్వజ్ఞానత్వావచ్ఛిన్నాత్మక బాధాదావవ్యాప్తిస్త
త్ర బాధాదిజ్ఞానమాత్రస్యోక్తత్రితయసంబన్ధేన స్వాత్మకజ్ఞానవిశిష్టత్వాత్ ॥సం
బంధకోటౌ స్వభిన్నత్వస్యాపి నివేశే ప్రామాణ్యగ్రాహాత్మకా-ప్రామాణ్య
జ్ఞానాస్కన్దిత దోషజ్ఞానావ్యావృత్తేరితివాచ్యమ్ ॥ సర్వజ్ఞానత్వేన స్వభిన్న
జ్ఞానమాత్రావగాహితాదృశ బాధనిశ్చయమాదాయైవ లక్షణసమన్వయ సంభ
వాత్ ॥ అవ్యాపక విషయితాశూన్యత్వ విశేషణేనా ప్రామాణ్యగ్రాహాత్మకని
రుక్తబాధగ్రహవారణసంభవాత్స్వభిన్నత్వస్య సంబంధకోటౌ నివేశేపి క్షతి

నతుతచ్ఛూన్యావృత్తిత్వమ్, విశిష్టస్య విశేష్యీభూతవిశిష్టవిషయితావనతిరిక్తతయా తస్యాతిప్రసక్తత్వే విశిష్టేతస్మిన్నతిప్రసక్తత్వస్య................

విరహాచ్చ ॥ కేచిత్తు, అప్రామాణ్యం భ్రమత్వప్రమాత్వాభావరూపమీశ్వరజ్ఞాన వృత్తిభిన్నత్వేనానుగమయ్య విషయత్వ సామానాధికరణ్యోభయసంబంధేన తాదృశానుగతాప్రామాణ్యప్రకారక జ్ఞానవిశిష్టాన్యత్వమేవా ప్రామాణ్యజ్ఞానానాస్కందితత్వం ॥ నచైవం సర్వంజన్యజ్ఞానమీశ్వరజ్ఞాన వృత్తిత్వాదౌ సర్వంతదీశ్వరజ్ఞానవృత్తిభిన్నమితిధీవిషయబాధాదావవ్యాప్తిస్తాదృశ బాధజ్ఞానస్యోక్తోభయసంబన్ధేన స్వాత్మకతాదృశ జ్ఞానవిశిష్టత్వాదితి వాచ్యమ్ ॥ సర్వజన్యజ్ఞానత్వేన స్వావిషయకబాధధీమాదాయైవ లక్షణసమన్వయ సంభవాదితి వదంతి ॥ నిశ్చయత్వంచ ప్రకారితాంతరానవచ్ఛిన్న ప్రకారితాశూన్యత్వం ॥ సత్ప్రతిపక్ష గ్రంథే సంశయీయ ప్రతియోగితదభావప్రకారితయోరవచ్ఛేద్యావచ్ఛేదకభావ స్వీకారాత్ ॥ నచైవమపి కోటిద్వయవిశేష్యకసంశయవ్యావృత్తిరశక్యేతి శంక్యమ్ ॥ కోటిద్వయప్రకారితయోరివ కోటిద్వయవిశేష్యతయోరపి తుల్యతయావచ్ఛేద్యావచ్ఛేదక భావస్వీకారాద్విశేష్యతావచ్ఛిన్న విశేష్యతాశూన్యత్వస్యాపి నివేశాత్ ॥ పక్షతాగ్రంథోక్తత్రితయసంబన్ధేన విషయితావిశిష్టవిషయితాశూన్యత్వంవానిశ్చయత్వం ॥ తేన, హ్రదేవహ్నిర్నాస్తిహ్రదో వహ్నిమానితి సంశయస్య సామాన్యాభావ వ్యవస్థాపనాదావుక్తత్వేపి నక్షతిః ॥ వస్తుతస్తు, కోటితాఖ్యవిలక్షణ విషయితాశూన్యత్వమేవ నిశ్చయత్వం ॥ కోటితాయాం వైలక్షణ్యంచాఖండోపాధిరూపమేవ ॥ నవ్యాస్తు, స్వావచ్ఛేదకాభావ ప్రతియోగ్యనుపహితత్వమేవాప్రాణ్యజ్ఞానాభావాదివిశిష్టత్వమ్ ॥ స్వంఅనుమితి ప్రతిబంధకతా ॥ ఉపహితత్వంచైకక్షణావచ్ఛిన్నైకకాలవృత్తిత్వసంబన్ధేన తాదృశసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాక తాదృశ ప్రతియోగ్యభావవత్త్వమేవానుపహితత్వమ్ ॥ నచైవం స్వరూపసంబంధ రూపావచ్ఛేదకత్వ నివేశే వక్ష్యమాణ లాఘవాసంగతిరనాహార్యత్వస్య నిరుక్తరూపేణ నివేశే ఉభయమతే సామ్యాదితివాచ్యమ్॥ స్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వనివేశే ఇచ్ఛాజన్యాన్యత్వరూపమేవానాహార్యత్వం నివేశ్యతే నతూక్తగురుసంబంధ ఘటితమిత్యభిప్రాయేణ శంకాసంగతేరిత్యాహుః॥నతుతచ్ఛూన్యావృత్తిత్వమితి॥అస్మిన్పక్షేఅభావవద్వృత్తిత్వమభావశ్చ తృతీయార్థః॥తత్ర ప్రథమేఽభావేఽనయో

దుర్ఘటత్వాత్ ॥ యత్తు, ప్రతిబంధకతాశూన్యతాదృశనిశ్చయావృత్తిత్వమేవా
నతిరిక్తవృత్తిత్వమతో నోక్తరీత్యాఽసంభవ ఇతి ॥ తదసత్ ॥ తథాసతి, మూలో
పాత్తస్య జ్ఞానస్యేత్యస్య వైయర్థ్యప్రసంగాత్ । హ్రదత్వావచ్ఛిన్నాయా

గితా సంబన్ధేన ప్రతిబంధకత్వాన్వయః ॥ ద్వితీయే, తదభావవద్వృత్తిత్వస్యైవ
యస్తస్య ప్రకృత్యర్థేఽన్వయః ॥ ప్రత్యయార్థప్రాధాన్య ప్రథమాంతార్థ
ముఖ్యవిశేష్యకత్వయోరనుపపత్తేః పూర్వోక్తరీత్యా లబ్ధే ప్రతిబంధకతాశూ
న్యావృత్తిత్వరూపతృతీయార్థే ప్రకృత్యర్థస్యాధేయతయాఽన్వయః ॥ ప్ర
కృత్యర్థాన్వితతృతీయార్థస్య నిరూపకతాసంబన్ధేన ప్రతిబంధకతాయాం త
స్య ద్వేధాన్వయస్య వ్యుత్పత్తిసిద్ధత్వాత్ ॥ స్వవ్యాపకతత్కత్వరూపానతిరి
క్తవృత్తితాపక్షే సమానాధికరణభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వమభావశ్చ తృ
తీయార్థస్తత్ర సామానాధికరణ్యే ప్రకృత్యర్థస్య నిరూపితత్వసంబన్ధేనా
న్వయః ప్రకృత్యర్థాన్వితసామానాధికరణ్యఘటితోక్తప్రతియోగితావచ్ఛేద
కత్వస్యానుయోగితయాఽభావే తాదృశాభావస్యాశ్రయతయా ప్రతిబంధకతాయా
మన్వయః ॥ నచైవమనతిరిక్తవృత్తితాయాస్తృతీయార్థత్వాభావాదసంగతిరి
తి వాచ్యమ్ ॥ అవచ్ఛేదకతాయా అనతిరిక్తవృత్తితారూపత్వకథనేఽవచ్ఛేద్యతా
యా వ్యాపకత్వరూపత్వలాభేన తస్యా ఏవ తృతీయార్థత్వతాత్పర్యాత్సమా
నాధికరణ్యాంశస్య తృతీయాబోధ్యత్వకల్పనే గౌరవాత్ ॥ యది చానతిరిక్తవృ
త్తిత్వస్య తృతీయార్థత్వ ఆగ్రహస్తదా సామానాధికరణ్యస్యాపి తృతీయార్థ
తాం స్వీకృత్య తత్ర వ్యాపకత్వాన్వితప్రతిబంధకతాయా నిరూపితత్వసంబ
న్ధేన సామానాధికరణ్యస్య చాశ్రయతాసంబన్ధేన ప్రకృత్యర్థేఽన్వయం స్వీ
కృత్యేతదుపపాదనీయమస్మదుక్తదిశానవధేయమ్ ॥ * దుర్ఘటత్వాదితి * వి
శేష్యవృత్తేర్విశిష్టానుయోగికాభావానభ్యుపగమాదితి భావః ॥ యద్రూపావచ్ఛి
న్నాధికరణతాయాం ప్రతిబంధకతాశూన్యావృత్తిత్వవివక్షణేఽధికరణతాయా
అధికరణభేదేన భేదమతే హ్రదో వహ్న్యభావవానితి జ్ఞాననిష్ఠవహ్న్యభావ
విషయకత్వాధికరణతామాదాయైకదేశే వహ్న్యభావాదావతివ్యాప్తిః ॥ అధి
కరణతాసామాన్య ఇత్యుక్తౌ గౌరవమితి బోధ్యమ్ ॥ నను, జ్ఞానపదసమభివ్యాహా
రాదేవ తాదృశార్థలాభాన్నజ్ఞానస్యేత్యస్య వైయర్థ్యమతో దోషాంతర
మాహ * హ్రదత్వావచ్ఛిన్నేతి * నను, యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయితాత్వ

వహ్న్యభావవిశిష్టహ్రదత్వాద్యవచ్ఛిన్నవిషయక యత్కించిజ్జ్ఞానీయ విషయతా, తన్నిరూపకత్వస్య ప్రతిబంధకతాశరీరస్య తాదృశనిశ్చయావృత్తిత్వేన శుద్ధహ్రదత్వావచ్ఛిన్నేఽతిప్రసంగాచ్చ ॥ అస్తు తర్హ్యనుమితి ప్రతిబంధకతాయాస్తాదృశనిశ్చయవృత్తిత్వ విశిష్టహ్రదత్వాద్యవచ్ఛిన్న విషయితాకత్వత్వాద్యవచ్ఛిన్న వ్యాపకతావిరహేణాతిప్రసంగానవకాశాత్ ॥ అత్రైనమపి జాతిత్వాదినా హ్రదత్వాదివిషయకస్య జాతిమాన్వహ్న్యభావవానిత్యాదిజ్ఞానస్యాపి వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వాద్యవచ్ఛిన్న విషయకతయా తస్యచ హ్రదో వహ్నిమానిత్యాద్యనుమిత్య విరోధితయాఽసంభవః । జలవాన్వహ్నిమానిత్యాదిస్థలీయదోషాసంగ్రహేణ; అవిశేషిత ధర్మావచ్ఛిన్న పక్షాదిస్థలీయస్యాపి కించిద్విశిష్ట తద్ఘటితదోషస్యాసంగ్రహేణచ పక్షతావచ్ఛేదకాద్యంశేఽన్యాప్రకారత్వ నివేశస్యాశక్యత్వాత్ ॥ తాదృశవిశిష్టాఘటకపదార్థావిషయకత్వస్య జ్ఞానవిశేషణత్వే సర్వమాకాశవదిత్యాదిస్థలీయబాధాదౌ తదఘటకాప్రసిద్ధ్యాఽవ్యాప్తిః ॥........................ ....

ప్రతిబంధకతాశూన్యతాదృశ నిశ్చయవృత్తితానవచ్ఛేదకత్వం వివక్షణీయమతో నోక్తాతిప్రసంగ ఇతి చేన్న ॥ విషయితాత్వస్య తాదృశవృత్తితావచ్ఛేదకత్వేవిశిష్టవిషయితాత్వే తదనవచ్ఛేదకత్వస్య దుర్ఘటత్వేనాసంభవః ॥ విషయితాత్వవిశిష్టావచ్ఛేద్యతాయా తథావివక్షణే హ్రదో వహ్న్యభావవానితి జ్ఞానీయహ్రదాది విషయితానిష్ఠావచ్ఛేద్యతాయాస్తథాత్వేనాతిప్రసంగో దుర్వారః ॥ తాదృశావచ్ఛేద్యతాసామాన్యేత్యుక్తౌచ గౌరవమ్ ॥ * అవిరోధితయేతి * నిరవచ్ఛిన్న హ్రదత్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాక విశేష్యతాకవహ్న్యాదిమత్తాజ్ఞానం ప్రతినిరవచ్ఛిన్న హ్రదత్వనిష్ఠావచ్ఛేదక తాకవిశేష్యతాక వహ్న్యాద్యభావవత్తా నిశ్చయస్యైవ ప్రతిబంధకత్వాదితి భావః ॥ నను నిరవచ్ఛిన్నపక్షతావచ్ఛేదకకస్థలీయ దోషలక్షణఏవ పక్షతావచ్ఛేదకాంశేఽన్యాప్రకారకత్వం జ్ఞానవిశేషణం దేయమత ఆహ * అవిశేషితేతి * అసంగ్రహేణేతి * హ్రదో వహ్నిమాన్ హ్రదత్వాదిత్యాదిస్థలీయ వహ్న్యభావవద్వృత్తిహ్రదత్వాది రూపదోషాసంగ్రహేణేత్యర్థః * తదఘటకాప్రసిద్ధ్యేతి * వ్యాసజ్యవృత్తిధర్మప్రకారకబోధే తదాశ్రయయావద్ధర్మిభాన నియమాత్సార్వవిషయకప్రతీతి వృత్తితాదృశ బాధాది విషయితాక పదార్థాప్రసిద్ధిరితి భావః ॥ అతఏవ, ప్రమేయం గగన

వదితిష్ఠలపరిత్యాగః ॥ తత్రప్రమేయత్వేన యత్కించిత్ప్రమేయావగాహి బాధనిశ్చయస్య ఘటాద్యవిషయకత్వ సంభవాదఘటకాప్రసిద్ధేరభావాత్ ॥ యద్యపి, హ్రదో వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ యత్కించిద్ధ్రదావగాహినో బాధనిశ్చయస్య తదన్యత్ర హ్రదావిషయకస్య సంభవాత్ తత్తద్ధ్రదాదీనామప్యఘటకతయా తదవిషయకదోషజ్ఞానాప్రసిద్ధ్యాఽవ్యాప్తిస్సంభవతి ॥ తథాపి, వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వాదినా వహ్న్యభావమాత్రావగాహి భ్రమసత్త్వే తమాదాయైవ లక్షణసమన్వయస్సంభవతి ॥ యద్వా, స్వావిషయకప్రతీతివృత్తియద్రూపావచ్ఛిన్న యద్రూపవ్యాపక విషయతానిరూపిత విషయితాకత్వ రూపాఘటకత్వ నివేశేన తత్తద్ధ్రదాదీనామఘటకత్వ మిత్యభిప్రాయేణ సాన్నోక్తా ॥ ఏతేన, వ్యాసజ్యవృత్తిత్యాదిపూర్వోక్తనియమానభ్యుపగమే సర్వత్వేన యత్కించిత్పదార్థానవగాహిబాధనిశ్చయస్య ఘటాద్య విషయకత్వ సంభవాన్న్యూనకస్థలేఽఘటకాప్రసిద్ధిరితి శంకానవకాశః ॥ తాదృశప్రతీతి సంభవేపి సర్వత్వ వ్యాపకవిషయతాకత్వస్య తాదృశప్రతీతి వృత్తిత్వాభావేనా ఘటకాప్రసిద్ధేస్సత్త్వాత్ ॥ నచైవమపి తత్తద్వహ్నీనాం నిరుక్తాఘటకత్వ సత్త్వాత్తత్తదవిషయకస్యబాధనిశ్చయస్యాప్రసిద్ధ్యా హ్రదో వహ్నిమానిత్యాదౌ బాధావ్యాప్తేర్దుర్వారైతివాచ్యమ్ ॥ స్వపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకధర్మవిశిష్టాధికరణం యత్స్వనిరూపిత ప్రకారతానిరూపిత విశేష్యతాసమానాధికరణం తన్నిష్ఠాభావ ప్రతియోగిత్వ స్వనిరూపితత్వైతదుభయసంబన్ధేనావచ్ఛేదకతా విశిష్టవిషయత్వా నిరూపకత్వస్య స్వావిషయక ప్రతీతౌ నివేశనీయత్వాద్వహ్న్యంతర విషయకప్రతీతౌ తాదృశ్యాః వహ్నిత్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతావిశిష్టవహ్న్యంతరనిష్ఠ విషయతాయాస్సత్త్వేన స్వపదేన తత్తద్వహ్నేరుపాదానాయోగేన తత్తద్వహ్నేరఘటకత్వాసంభవాత్ ॥ భూతలం ఘటాభావవదిత్యాదౌ ఘటత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతాయాస్తాదృశవిశేష్యతా సమానాధికరణ ఘటనిష్ఠాభావప్రతియోగిత్వ స్వనిరూపితత్వోభయసంబన్ధేన ఘటత్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతా విశిష్టతయా తాదృశప్రకారత్వా నిరూపకదోషవిషయక ప్రతీతేరప్రసిద్ధ్యాఽఘటకాప్రసిద్ధ్యా ఘటవద్భూతలాది రూపబాధావ్యాప్తిరతః ప్రథమసంబన్ధేఽధికరణాంతమ్ ॥ ఘటవద్భూతలమితి ప్రతీతేస్తాదృశభూతలావృత్తి ఘటనిష్ఠాభావ ప్రతియోగిత్వసంబన్ధేన ఘటత్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతా విశిష్టఘటత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతానిరూపక

యద్వ్యాప్యావచ్ఛిన్నస్య యస్యయస్య తాదృశవిశిష్టఘటకతా తత్తద్వ్యాప్యావచ్ఛిన్న తత్తన్నిష్ఠ విషయతాభిన్న కించిదవచ్ఛిన్న విషయతాశూన్యత్వం జ్ఞానే నివేశనీయం జాతిత్వాద్యవచ్ఛిన్నస్య చ హ్రదత్వాదేర్వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వాద్యవచ్ఛిన్నాత్మక దోషఘటకతేతి జాతిత్వాద్యవచ్ఛిన్న హ్రదత్వాదివిషయతా తాదృశవిషయతాభిన్నైవ తచ్ఛూన్యత్వంచ నోక్తజ్ఞానస్యేతి నదోషఇత్యపి నసత్ । తథా సతి హ్రదోజాత్యభావవాన్ నిత్యాదిస్థలీయ బాధాదేర్దుస్సంగ్రహత్వాత్ । జాతిత్వాదినా హ్రదత్వాదిరూప ధర్మితావచ్ఛేదకావగాహినో జాతిమాన్ జాతిమాన్నిత్యాదిజ్ఞానస్య జాతిత్వాద్యవచ్ఛిన్న హ్రదత్వాదినిష్ఠ ధర్మితావచ్ఛేదకతారూప విషయతాయా నిరుక్తవిషయతాభిన్నత్వ విరహేణ తాదృశజ్ఞానస్యానుమిత్య ప్రతిబంధకస్య శూన్యత్వాంతేనావారణాత్ ॥ మైవమ్ ॥ యద్వ్యాప్యావచ్ఛిన్న విషయతాత్వం తాదృశవిశిష్ట విషయకత్వ సమానాధికరణాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకం తద్వ్యాప్యావచ్ఛిన్న విషయతాశూన్యత్వస్య జ్ఞానవిశేషణతయా సామంజస్యాత్ । అప్రతిబంధకజ్ఞానవిషయతావచ్ఛేదక జాతిత్వాదివిశేషిత హ్రదత్వాదిఘటిత తత్తద్వ్యాప్యావచ్ఛిన్న విషయతాత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య దోషాత్మకవిశిష్ట విషయితాసమానాధిక

త్వాభావేన తద్దోషతాదవస్థ్యమతస్సమానాధికరణాంతం * యద్వ్యాప్యావచ్ఛిన్నస్య యస్యయస్య తాదృశవిశిష్టఘటకతేతి * యద్వ్యన్నిష్ఠతాదృశవిశిష్టఘటకతావచ్ఛేదకం యద్వ్యాప్యం తత్తదవచ్ఛిన్న తత్తన్నిష్ఠవిషయతాభిన్న కించిదవచ్ఛిన్న విషయతాశూన్యత్వం జ్ఞానే విశేషణం పర్యవసితమ్ ॥ వహ్న్యభావవద్ధ్రదరూప విశిష్టశరీరే హ్రదత్వస్య స్వరూపతఏవ ఘటకత్వాద్ఘటకతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విషయతాభిన్న హ్రదత్వనిష్ఠ నిరవచ్ఛిన్నవిషయతాశూన్యత్వస్య తాదృశవిశిష్ట రూపబాధజ్ఞానేఽసత్త్వాత్తాదృశబాధేఽవ్యాప్తిరతః కించిదవచ్ఛిన్నేతి ॥ నచ విషయతాయాం తత్తన్నిష్ఠత్వం వ్యర్థమితి శంక్యమ్ ॥ తతదనుపాదానే జాతివహ్నిత్వకాలీన హ్రదోవహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ జాతిమాన్వహ్న్యభావవానితిజ్ఞానవారణాసంభవాత్ ॥ తదుపాదానేతు, జాతిత్వావచ్ఛిన్న వహ్నిత్వస్య తాదృశవిశిష్టఘటకత్వేపి జాతిత్వావచ్ఛిన్న వహ్నిత్వనిష్ఠవిషయతాభిన్న హ్రదత్వనిష్ఠజాతిత్వావచ్ఛిన్న విషయతాశూన్యత్వస్య తాదృశజ్ఞానేఽసత్త్వాత్తద్వారణసమ్భవాత్ ॥ యద్యపి, స్వనిష్ఠ యా

రణత్వాత్తజ్జ్ఞానవ్యావృత్తిరితి నిష్కర్షః ॥ * విశిష్టస్య * విశిష్టవిషయకత్వ
స్య * అసత్త్వేపి * వహ్న్యభావత్వాదినా ఘటాద్యవగాహిభ్రమేఽసత్త్వేపి॥త
థాచ విశిష్టవిషయకత్వేన ప్రతిబంధకతాఽసంభవ ఇతిభావః * భ్రమాత్మప్రతిబ
న్ధేపి * తాదృశభ్రమస్యానుమిత్యనుత్పాదప్రయోజకత్వేపి * నక్షతిః * నో
క్తయుక్త్యా పర్యాప్తినివేశేఽసంభవః, తదనివేశే పూర్వాతిప్రసంగో వా ॥ 79

ద్రూపావచ్ఛిన్న విషయతానిరూపిత విషయతాశూన్య ప్రతీ
త్యవృత్తితాదృశ విశిష్టవిషయితాసామాన్యకత్వం యద్రూపావచ్ఛిన్నం యన్ని
ష్ఠంతాదృశవిశిష్టఘటకత్వమితివివక్షణే హ్రదోవహ్నిమానిత్యాదౌ వహ్నిత్వావ
చ్ఛిన్నతత్తద్వహ్నినిష్ఠవిషయతానిరూపితవిషయతాశూన్య వహ్న్యంతరావగా
హిబాధనిశ్చయ సంభవాద్వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నతత్తద్వహ్నేర్నబాధఘటకతేతి వ
హ్నిత్వావచ్ఛిన్నతత్తద్వహ్నినిష్ఠవిషయతాయాస్తత్తద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతా
భిన్నతయా తచ్ఛూన్యత్వస్యబాధనిశ్చయేఽభావాద్బాధేఽవ్యాప్తి స్తథాపి, తా
దృశవిశిష్టావచ్ఛిన్న భేదీయ ప్రతియోగితాయాం యద్రూపావచ్ఛిన్నయన్నిష్ఠా
వచ్ఛేదకతానిరూపకత్వం తేనరూపేణతస్యతాదృశవిశిష్టఘటకత్వమితివివక్షితమవ
చ్ఛేదక కోటిప్రవిష్టానామప్యవచ్ఛేదకత్వ స్వీకారాత్ ॥ నహి, హ్రదోవహ్ని
మానిత్యాదౌ వహ్నిత్వేన కస్యాపి వహ్నేరీదృశఘటకత్వం నాస్తీతిశక్యతే వ
క్తుం॥ యద్వా, స్వనిష్ఠ యద్రూపావచ్ఛిన్నత్వాదిరూపమేవ ఘటకత్వంవహ్ని
త్వేన తత్తద్వహ్నేః ఘటకతానిర్వాహాయ ఘటకతాఘటకజ్ఞానే పూర్వోక్తా
వచ్ఛేదకతా విశిష్టవిషయత్వానిరూపకత్వం దేయమితివిభావనీయమ్ * తజ్జ్ఞా
నవ్యావృత్తిరితి * జాతిమాన్వహ్న్యభావవానితి జ్ఞానవ్యావృత్తిరిత్యర్థః॥ అత్రైవ
మపి హ్రదోజాత్యభావవానిత్యాదౌ జాతిత్వాదినా హ్రదత్వావగాహిజాతిమాన్
జాతిమానితిజ్ఞానస్య కథంవ్యావృత్తిః ॥ జాతిత్వావచ్ఛిన్న విషయితాయా జా
తిమత్త్వావచ్ఛిన్న విషయతాయాశ్చ జాతిమద్ధ్రదరూపవిశిష్టవిషయకత్వావ్యాప
కత్వాభావాత్ ॥ జాతిమజ్జాతిమత్త్వావచ్ఛిన్న విషయితాయా అవ్యాపకత్వో
క్తిరపినసాధీయసీ ॥ జాతిమజ్జాతిమత్త్వమిత్యనేనాతిరిక్తాలాభాత్తాదృశజ్ఞానీయ
విషయితాయాం తదవచ్ఛిన్నత్వాక్షతేః ॥ నహ్యేకస్య ద్విరుపాదానమాత్రే
ణ వస్తుభిద్యతే ॥ నచ జాతిధర్మితావచ్ఛేదకతాపన్న జాత్యవచ్ఛిన్న నిరూప
కతాకవిషయితా హ్రదో జాతిమానితిజ్ఞానేన వర్తతే వర్తతేచ జాతిమాన్

జాతిమానితి జ్ఞానఇతి తద్వ్యావృత్తిరితివాచ్యమ్ ॥ యద్రూపావచ్ఛిన్నవిష
యితాత్వమిత్యత్ర యద్రూపపదేన జాతిత్వమాత్రపరిగ్రహే తదవ్యావర్తనా
త్ ॥ జాతిత్వవిశిష్టధర్మితావచ్ఛేదకతాపన్నజాతి పరిగ్రహే ఆపన్నాంతస్య
వ్యావర్తకతయా తజ్జ్ఞానావ్యావృత్తేశ్చ ॥ నచ యద్రూపావచ్ఛిన్న ప్రకార
తానిరూపిత ధర్మితావచ్ఛేదకత్వావచ్ఛిన్న యద్రూప నిష్ఠనిరూపకతాకవిష
యితాత్వంఫలతో యద్రూపావచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపితయద్రూపావచ్ఛిన్నా
వచ్ఛేదకతాక విశేష్యతా నిరూపితవిషయితాత్వం తాదృశాభావ ప్రతియోగి
తావచ్ఛేదకమితి వివక్షితంజాతిమాన్ జాతిమానితిజ్ఞానే జాతిత్వావచ్ఛిన్న ప్ర
కారతానిరూపిత జాతిత్వావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాక విశేష్యతానిరూపిత విషయి
తాసత్త్వేన జాతిమాన్ హ్రదఇతి జ్ఞానేచ తాదృశ విషయితాసత్త్వేనోక్త
జ్ఞానవ్యావృత్తిరితివాచ్యమ్ ॥ తథాపి ఘటః పృథివీభిన్నో మేయత్వాదిత్యాదౌ
జాతిమతీ పృథివీత్య ప్రతిబంధక జ్ఞానావ్యావృత్తేః ॥ జాతివిశిష్టైస్వరూపతఏవ
పృథివీత్వభానాత్ ॥ నచయన్నిష్ఠప్రకారతా నిరూపితేత్యాదిక్రమేణనివేశాన్న
దోషఇతివాచ్యమ్ ॥ జాత్యవచ్ఛేదేన హ్రదభేదసాధనే జాతిమాన్ జాతిమానితి
జ్ఞానవారణాయ యద్రూపావచ్ఛిన్నేత్యస్యావశ్యకత్వాత్ ॥ అత్రకేచిత్ ॥ జా
తిమాన్ హ్రదఇతిజ్ఞానే జాతిమజ్జాతిమద్విషయకత్వం నాస్తీతి ప్రతీతేః ప్ర
మాత్వనిర్వాహాయ జాతిమద్ధ్రదవిషయకత్వం నాస్తీతి ప్రతీతేరప్రమాత్వ ని
ర్వాహాయచ తత్ప్రతీతి విషయాభావయోర్భేదోవాచ్యః ॥ అభావభేదశ్చనప్ర
తియోగితావచ్ఛేదకభేదాదత్ర నిర్వహతి, విషయితానిష్ఠప్రతియోగితాయాం ని
రూపితత్వ సంబన్ధేనావచ్ఛేదకస్య జాతిమతఉభయత్రావిశిష్టత్వాత్ ॥ కింతు
ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకభేదాదేవ ॥ ఏవంచ, తాదృశవిశి
ష్ట విషయకత్వ సమానాధికరణాభావీయ విషయితాత్వా వచ్ఛిన్నప్రతియోగి
తాయాం నిరూపితత్వ సంబంధావచ్ఛిన్నా వచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకో
యోయోధర్మస్తత్తదవచ్ఛిన్న పర్యాప్తికోక్తసంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతా
క విషయితాత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావవత్త్వంవివక్షితం ॥ తథాచ, హ్ర
దోజాత్యభావవానిత్యాదౌ జాతిమద్ధ్రదరూపవిశిష్టవిషయకత్వ సమానాధికర
ణోయోజాతిమజ్జాతిమద్విషయకత్వం నాస్తీతిప్రతీతిసిద్ధాభావస్తదభావీయప్ర
తియోగితా నిరూపిత నిరూపితత్వ సంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్య

వచ్ఛేదకో యోజాతిమాన్ జాతిమానిత్యాకారకజ్ఞానవ్యక్తి నిరూపిత విషయిత్వ రూపోధర్మ స్తదవచ్ఛిన్నోక్తసంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాకో యః జాతిమాన్హ్రద ఇతి జ్ఞానవ్యక్తినిరూపిత విషయితాత్వావచ్ఛిన్ననిరూపితత్వ సంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాక ప్రతియోగితాకః జాతిమద్ధ్రదవిషయకత్వం నాస్తీతిప్రతీతిసిద్ధాభావవిలక్షణాభావ స్తద్వత్త్వస్యజాతిమాన్ జాతిమానితిజ్ఞానేఽసత్త్వాత్తదావ్యాప్తిరితివదంతి ॥ తదపరేనక్షమంతే ॥ జాతిమద్ధ్రదరూపవిశిష్ట విషయకత్వాధికరణే జాతిమాన్ప్రమేయవానితి జ్ఞానే వర్తతే యోజాతిమద్ధ్రదవిషయకత్వం నాస్తీతిప్రతీతిసిద్ధాభావ స్తదీయప్రతియోగితానిరూపితనిరూపితత్వసంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతా పర్యాప్త్యవచ్ఛేదకో యోజాతిమాన్హ్రద ఇతిజ్ఞాన వ్యక్తినిరూపిత విషయిత్వరూపో ధర్మ స్తదవచ్ఛిన్న నిరూపితత్వసంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాక ప్రతియోగితాకాభావస్య జాతిమాన్ హ్రద ఇతి జ్ఞానేఽసత్త్వాజ్జాతిమద్ధ్రదాదేరసంగ్రహతా తదవస్థ్యాత్ ॥ వస్తుతస్తు, యద్రూపావచ్ఛిన్న ప్రకారతానిరూపిత యద్రూపావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాక విశేష్యతా నిరూపిత విషయితాత్వం యాదృశవిశిష్ట విషయకత్వ సమానాధికరణాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకం తద్రూపావచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపిత తద్రూపావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాక విశేష్యతానిరూపిత విషయితాత్వావచ్ఛిన్నాభావవత్త్వమప్యుక్తవాక్యేనవివక్షణీయం॥తథాచ, జాతిమాన్ హ్రద ఇతిజ్ఞానేజాతిత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపితవిశేష్యతానిరూపితజాతిత్వావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాక విశేష్యతానిరూపిత విషయితాత్వావచ్ఛిన్నాభావసత్త్వాజ్జాతిమాన్ జాతిమానితిజ్ఞానే చాసత్త్వాన్నాసంగ్రాహ్యసంగ్రహః సంగ్రాహ్యాసంగ్రహో వా।ఘటః పృథివీభిన్న ఇత్యాదౌ జాతిమతీపృథివీతిజ్ఞాన వ్యుదాసశ్చ యద్రూపావచ్ఛిన్న విషయితాత్వ మిత్యాదియథాశ్రుతవిశేషణేనైవ ॥ ఏవం, హ్రదో వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదావభావో వహ్నిమానిత్యాదౌ చాభావత్వేన హ్రదత్వాభావత్వావగాహ్యభావవాన్వహ్న్యభావవానితి జ్ఞానస్యజాతిమాన్ జాతిమానితి జ్ఞానవారకవిశేషణే నైవవ్యావృత్తిస్తజ్జ్ఞాననిష్ఠాయా వహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతా నిరూపితాభావత్వావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాక విశేష్యతానిరూపితవిషయితాయా వహ్న్యభావవిశిష్ట హ్రదవహ్న్యభావ విశిష్టాభావరూపదోష విషయకత్వావ్యాపకత్వాత్ ॥ ఏతేన ॥ యద్రూపావచ్ఛిన్న విషయితాత్వ మిత్యాదిరూ

పావ్యాపక విషయితాశూన్యత్వనివేశే అభావత్వేన హ్రదత్వావగాహ్యభావ
వాన్వహ్న్యభావవానితి జ్ఞానావ్యావృత్తిః ॥ నచ విశేష్యదళీయద్రూపనిష్ఠావ
చ్ఛేదకతాయాం స్వవ్యధికరణ ధర్మానవచ్ఛిన్నత్వం దేయమితి నదోషఇతివా
చ్యమ్ ॥ తావతాపి ప్రకారతావచ్ఛేదక కోటినివిష్టవహ్నిత్వస్య వహ్నిత్వాది
నాయజ్జ్ఞానం తదవారణాద్వహ్న్యభావహ్రదత్వోభయం యద్రూపశబ్దార్థ
స్తన్నిష్ఠావచ్ఛేదకతాచ నతదవృత్తిధర్మావచ్ఛిన్నేతి ॥ కించోక్తజ్ఞానమాదా
యదోషవారణాయావచ్ఛేదకతాయాం స్వవ్యధికరణ ధర్మానవచ్ఛిన్నత్వ విశేష
ణావశ్యకత్వే జ్ఞానేస్వవ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నవిశేష్యతావ నిరూపకత్వరూ
పయాథార్థ్యవిశేషణస్య ప్రథమలక్షణేప్యుక్తభ్రమవ్యావర్తకతయాఽవచ్ఛేద
కతాయా ముక్తవిశేషణమనివేశ్యైవ సార్థక్య సంభవాదవతరణవిరోధః ॥ న
చ యద్రూపపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాక విషయితాత్వమితి రీత్యా నివేశనీయమభా
వత్వ పర్యాప్తావచ్ఛేదకతాక విషయితాయా అవ్యాపకత్వాత్తజ్జ్ఞానవ్యావృత్తి
రితివాచ్యం ॥ తథాపి వహ్న్యభావత్వేన హ్రదత్వావగాహినః వహ్న్యభావ
వానితిజ్ఞానస్యావారణాదితి పూర్వపక్షానవకాశః ॥ అత్రైవమపి వహ్నిత్వావచ్ఛే
దేన సమవాయసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాక వహ్న్యభావసాధనే వహ్ని
మద్వహ్నిబాధస్తద్విషయకత్వావ్యాపికానవహ్నిత్వవహ్న్యవచ్ఛిన్నవిషయితే
తి వహ్నిత్వేన వహ్నిత్వావగాహినః వహ్నిమత్వాన్వహ్నిరితి జ్ఞానస్యావ్యావృ
త్తిర్వృథా శ్రుతవిశేషణేన దుర్ఘటా ॥ నాపి జాతిమాన్ జాతిమానితిజ్ఞానవార
కవిశేషణేన ॥ వహ్నిత్వ వహ్న్యవచ్ఛిన్న ప్రకారతానిరూపితకించిద్రూపావ
చ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాక విశేష్యతానిరూపిత విషయితాయాదోష విషయకత్వా
వ్యాపకత్వేపి తచ్ఛూన్యత్వస్యతాదృశజ్ఞానేఽక్షతత్వాత్ ॥ మైవం ॥ యద్రూ
పావచ్ఛిన్న యన్నిష్ఠవిషయతా నిరూపిత యద్రూపావచ్ఛిన్న విషయితాత్వం
తాదృశాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకం తద్రూపావచ్ఛిన్న తన్నిష్ఠవిషయతాని
రూపిత తద్రూపావచ్ఛిన్న విషయితాశూన్యత్వం యద్రూపావచ్ఛిన్న విషయి
తాత్వ మిత్యాదినా వివక్షితం వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న వహ్నిత్వనిష్ఠవిషయతానిరూ
పిత వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న విషయితాయా వహ్నిమద్వహ్నిరూపబాధ విషయిత్వా
వ్యాపికాయా వహ్నిత్వేన వహ్నిత్వావగాహిజ్ఞానే సత్త్వాత్తజ్జ్ఞానవ్యావృత్తిః
యద్వావస్వభిన్న యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతా నిరూపిత విషయతానిరూపిత

యద్రూపావచ్ఛిన్న విషయితాత్వం తాదృశాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకం తా
దృశవిషయితాశూన్యత్వం యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయితాత్వమిత్యనేన వివక్షణీ
యం ॥ వహ్నిత్వేన వహ్నిత్వావగాహిజ్ఞానే వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న వహ్నిత్వని
ష్ఠవిషయితానిరూపిత సంసర్గవిషయితానిరూపిత వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న వహ్ని
విషయతాయాః వహ్నిమద్వహ్నిరూప బాధవిషయకత్వా వ్యాపికాయాః స
త్త్వాత్తదావ్యావృత్తిః ॥ ఇత్థంచ జాతిత్వావచ్ఛిన్న విషయతానిరూపిత జాతి
త్వావచ్ఛిన్న విషయితాత్వస్య జాతివిశిష్ట (హ్ర)దవిషయిత్వ వ్యాపకతానవచ్ఛే
దకతయా తాదృశవిషయితాశూన్యత్వస్య జాతిమాన్ జాతిమాని(తి)జ్ఞానేఽసత్త్వే
నైవతజ్జ్ఞానవ్యావృత్తేస్తద్వారకవిశేషణంపృథగనుపాదేయం॥ అభావత్వేనహ్రద
త్వావగాహిన్యభావవాన్వహ్న్యభావవానితి జ్ఞానేవహ్న్యభావత్వేనహ్రదత్వా
వగాహిని వహ్న్యభావవాన్ వహ్న్యభావవానితి జ్ఞానేచ వహ్న్యభావవత్త్వా
వచ్ఛిన్న విషయతానిరూపిత (హ్ర)దవిషయతానిరూపితాభావత్వవహ్న్యభావ
త్వావచ్ఛిన్నాయా హ్రదత్వనిష్ఠవిషయితాయావహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్నప్రకార
తాభిన్నాయా వహ్న్యభావవిశిష్టహ్రదరూపదోషవిషయకత్వా వ్యాపికాయా
స్సత్త్వేనతజ్జ్ఞానయోర్వ్యుదాసః॥ స్వభిన్నత్వోపాదానాచ్చవహ్న్యభావత్వావ
చ్ఛిన్నవిషయతానిరూపితహ్రదవిషయతానిరూపితప్రకారతాత్మకవహ్న్యభావ
త్వావచ్ఛిన్నవిషయతావ్యక్తేః వహ్న్యభావవాన్ హ్రదఇతిజ్ఞానేసత్త్వేపినతాదృ
శవిషయతాయా అవ్యాపకత్వహానిః॥ యద్యపి, స్వపదేనయద్రూపావచ్ఛిన్న వి
షయతాసామాన్యగ్రహణే తద్భేదస్య వహ్న్యభావత్వా వచ్ఛిన్న విషయతా
యామసత్త్వేననాభావవాన్వహ్న్యభావవానితి జ్ఞానవ్యావృత్తిస్తాదృశయత్కిం
చి ద్విషయితా గ్రహణే వహ్న్యభావవానితి జ్ఞానేపి తాదృశవిషయితా సత్త్వే
న నోక్తవిషయితాయా అవ్యాపకత్వం ॥ తథాపి, స్వనిరూపితవిషయతానిరూ
పితత్వస్వనిష్ఠోభయావృత్తిధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకభేదవత్త్వోభయసం
బంధేన యద్రూపావచ్ఛిన్న విషయతావిశిష్ట యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతా ని
రూపితవిషయతాత్వ మిత్యాదిరీత్యా వివక్షణీయమిత్యదోషః ॥ అభావో వ
హ్నిమానిత్యాదౌ వహ్న్యభావవదభావో బాధస్తద్విషయకత్వావ్యాపక విషయి
తా శూన్యమభావత్వేనాభావత్వావగాహ్యభావవాన్వహ్న్యభావవానితి జ్ఞానం
నవార్యతే ॥ నహి తత్రవహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్న విషయతానిరూపితవిషయతా

నిరూపితాభావత్వావచ్ఛిన్నవిషయితాఽవ్యాపికా, ప్రతిబంధకజ్ఞానేపి సంసర్గ
తామాదాయతస్యాః సత్త్వాదతః సంసర్గకోటౌ స్వభిన్నత్వమాత్రమనివేశ్యో
భయావృత్తిత్వ రూపతద్వ్యక్తిత్వావచ్ఛిన్నభేదవత్త్వనివేశః తథా సత్యభావత్వా
వచ్ఛిన్న విశేష్యతానిష్ఠతద్వ్యక్తిత్వావచ్ఛిన్నభిన్నవహ్న్యభావ విషయితా
యాస్తాదృశదోషవిషయకత్వ వ్యాపకత్వేప్యభావత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతావృ
త్తితద్వ్యక్తిత్వావచ్ఛిన్నభిన్నవహ్న్యభావవిషయితాయా అవ్యాపకత్వాత్త
జ్జ్ఞానవ్యావృత్తిః ॥ వస్తుతస్తు, ద్విత్వాదినా వహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్నవిషయతా
భిన్నాయాస్తాదృశవిషయతానిరూపిత హ్రదవిషయతా నిరూపితప్రకారతా
త్మకవహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్న విషయతావ్యక్తేర్వహ్న్యభావవాన్ హ్రదఇతి
జ్ఞానేపిసత్త్వేన న తాదృశ విషయతాయా అవ్యాపకత్వమితి దర్శితాప్రతిబంధ
కజ్ఞానవారణాసంభవాత్సంసర్గకోటౌ స్వభిన్నత్వ మాత్రమనివేశ్యోభయా
వృత్తిత్వరూప తద్వ్యక్తిత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకభేదవత్త్వనివేశః ॥ ఏతేన,
నిరుక్తోభయసంబన్ధేనాభావత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతారూప యద్రూపావచ్ఛిన్న
విషయతా విశిష్టవహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్న విషయతాయా దోషజ్ఞానేసత్త్వాద
ప్రతిబంధకతాదృశజ్ఞాన వ్యావృత్తేర్నోక్తస్వనిష్ఠోభయావృత్తి ధర్మావచ్ఛి
న్న ప్రతియోగితాకభేదవత్త్వ నివేశనప్రయోజన సంభవఇతి నిరస్తం॥ నచైవం
హ్రదో వహ్నిమాన్నవేతి సంశయస్య వహ్న్యభావవిశిష్టహ్రదవిషయకత్వ వ్యా
పకతానవచ్ఛేదకం యద్వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న విషయతానిరూపిత (హ్ర)దత్వావ
చ్ఛిన్నవిషయతానిరూపిత సమవాయావచ్ఛిన్న విషయతానిరూపిత విషయి
తాత్వం తదవచ్ఛిన్న శూన్యత్వవిరహేణవారణాన్నిశ్చయత్వం వ్యర్థమితివా
చ్యం ॥ ఘటో జలమిత్యత్ర జలభిన్నఘటాది రూపబాధసంగ్రహాయ తదావశ్యక
త్వాత్ ॥ అన్యథా, ఘటో జలం న వేత్యాదిసంశయస్య జలత్వజలభేదోభయకోటి
కస్య జలత్వప్రకారతాయా నిరవచ్ఛిన్నత్వేన యద్రూపావచ్ఛిన్న విషయతా
త్వేన గృహీతుమశక్యతయా నిరుక్తావ్యాపకవిషయితాశూన్యత్వేన తద్విశేషణే
నావ్యావర్తనాత్ ॥ యదిచ, ఘటో జలం న వేతి సంశయే జలభిన్న ఘటాత్మక
దోషవిషయకత్వ వ్యాపికాయాః సమవాయావచ్ఛిన్న విషయతానిరూపిత ధ
ర్మివిశేష్యతా నిరూపితసమవాయావచ్ఛిన్నవిషయతానిరూపిత విషయితా
యాః సత్త్వేననోక్తనిశ్చయత్వ నివేశనప్రయోజన సంభవఇతి విభావ్యతే, తదా

వ్యభావో భేదో వా జలమిత్యాదావభావో భేదో వా జలం నవేతి సంశయవారణా
య నిశ్చయత్వనివేశ ఆవశ్యకః। నహి తత్ర సమవాయావచ్ఛిన్నవిషయతానిరూపిత
విషయతానిరూపితస్వరూపావచ్ఛిన్నవిషయతానిరూపితవిషయితాయా అవ్యాప
కత్వం దోషజ్ఞానేపి తస్యాః సత్త్వాదితి దిక్॥ అత్రైవమపి హ్రదో వహ్నిమానిత్యా
దౌ యద్రూపశబ్దేన తత్తద్వహ్నిముపాదాయ తత్తదవచ్ఛిన్న విషయతానిరూపిత
హ్రదత్వావచ్ఛిన్న విషయతానిరూపితాయా ద్వితీయయద్రూపపదేన సమవా
యముపాదాయ సమవాయావచ్ఛిన్న విషయతాతన్నిరూపిత విషయితాత్వస్య
వహ్న్యంతరవిషయకబాధవిషయకజ్ఞాన నిష్ఠాభావప్రతియోగితా వచ్ఛేదకతయా
తదవచ్ఛిన్నశూన్యత్వస్య బాధజ్ఞానేఽసత్త్వాద్వ్యాఘాదావవ్యాప్తిః॥ ఏవం, వహ్ని
త్వావచ్ఛిన్న విషయతానిరూపితాభావత్వావచ్ఛిన్న విషయతానిరూపిత విషయి
తాత్వస్య ప్రమేయత్వేన వహ్న్యభావావగాహి యద్వహ్న్యభావవిశిష్ట హ్ర
దవిషయకత్వాధికరణజ్ఞానం తన్నిష్ఠాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతయా తాదృ
శవిషయితాత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య బాధజ్ఞానేఽసత్త్వాదవ్యాప్తిశ్చేతి చేన్న ॥
యద్రూపావచ్ఛిన్న విషయతావిశిష్ట విషయతానిరూపితత్వావచ్ఛిన్న విషయ
తానిష్ఠ నిరూపకతాక యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతావిశిష్ట విషయతానిరూపిత
విషయితాత్వం తాదృశవిశిష్టవిషయకత్వ సమానాధికరణాభావ ప్రతియోగితావ
చ్ఛేదకం తాదృశవిషయితాత్వా వచ్ఛిన్నశూన్యత్వస్య వివక్షితత్వాత్ ॥ విశిష్టత్వ
స్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వరూపేగ్రాహ్య అవచ్ఛిన్నత్వావచ్ఛేదక
త్వేతు సాక్షాద్గ్రాహ్య ॥ అత్ర చ, నిరూపితత్వావచ్ఛిన్ననిరూపకతాయా నివేశా
న్నస్వాత్మకవిషయతామాదాయాభావవాన్వహ్న్యభావవానితి జ్ఞానీయవిషయితా
యా అవ్యాపకత్వహానిః॥ ద్వితీయవిషయతాయాం తృతీయవిషయతాయాంచ నిరుక్త
సంబన్ధేన యద్రూపావచ్ఛిన్న విషయతావిశిష్టత్వనివేశేన ప్రథమేన చరమేణ వా య
ద్రూపపదేన తత్తద్వహ్నిముపాదాయ తత్తద్వహ్న్యవచ్ఛిన్న విషయతానిరూ
పిత హ్రదత్వావచ్ఛిన్న విషయతానిరూపిత సమవాయావచ్ఛిన్న విషయితా
యా సమవాయావచ్ఛిన్నవిషయతానిరూపిత హ్రదత్వావచ్ఛిన్న విషయతాని
రూపిత తత్తద్వహ్న్యవచ్ఛిన్న విషయితాయా అవ్యాపకత్వేపి నబాధజ్ఞానాసం
గ్రహస్తాదృశవిషయితాయా బాధజ్ఞానేపి సత్త్వాత్ ॥ ద్వితీయ యద్రూపనివేశా
న్నాభావో వహ్నిమానిత్యాదౌ వహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్న విషయతానిరూపి

తాభావత్వావచ్ఛిన్నవిషయతానిరూపితాభావత్వత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాయా దో
షజ్ఞానేఽపి సత్త్వేన నాభావవాన్వహ్న్యభావవానితి జ్ఞానమాదాయావ్యాప్తిః ॥
నన్వేవమపి స్వరూపే స్వరూపాభావ సాధనే స్వరూపసంబన్ధేన స్వరూపవా
న్స్వరూపసంబన్ధాదోష స్తత్ర స్వరూపత్వేన స్వరూపత్వావగాహిస్వరూపవ
త్స్వరూపవానితిజ్ఞానమాదాయావ్యాప్తిః స్వరూపసంబన్ధేనస్వరూపవత్స్వరూ
పమితి ప్రతిబంధకజ్ఞానేసంసర్గతామాదాయస్వరూపత్వావచ్ఛిన్న విషయతా
నిరూపితస్వరూపత్వావచ్ఛిన్నవిషయతానిరూపితస్వరూపత్వావచ్ఛిన్న విషయ
తాసత్త్వాదితి చేన్న ॥ స్వరూపస్వరూపత్వోభయావచ్ఛిన్న విషయతానిరూపిత
స్వరూపత్వావచ్ఛిన్నవిషయతానిరూపితస్వరూపస్వరూపత్వోభయావచ్ఛిన్నవిష
యితాయా ఏవావ్యాపికాయా స్తత్రసత్త్వేన తాదృశజ్ఞానవ్యుదాసాత్ ॥ యా
దృశవిశిష్ట విషయకత్వ సమానాధికరణాత్యత్రయాదృశవిశిష్ట విషయకత్వంచయా
దృశంచ తద్విశిష్టంచ యాదృశవిశిష్టం వహ్నిత్వవిశిష్ట వహ్నివిశిష్టం యదభావ
త్వ విశిష్టంతద్విశిష్టం యద్ధ్రదత్వాదితివిశిష్టం హ్రదాదితద్విషయకత్వం తద్ఘ
టకవిశేషణ విశేష్యభావాపన్న సకలపదార్థవిషయకత్వం వహ్నిత్వనిష్ఠవిష
యతానిరూపితవహ్నినిష్ఠవిషయతానిరూపితాయాఽభావత్వనిష్ఠవిషయతానిరూపి
తాభావనిష్ఠవిషయతాతన్నిరూపితాయా హ్రదత్వనిష్ఠవిషయతానిరూపితాహ్రద
నిష్ఠవిషయతాతన్నిరూపితవిషయిత్వపర్యవసితంగ్రాహ్యమతః సంసర్గతామాదా
యవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవిషయతానిరూపితాభావత్వావచ్ఛిన్నవిషయతా నిరూపి
తవిషయితాత్వస్యవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవిషయతానిరూపిత అభావత్వావచ్ఛిన్నవి
షయతానిరూపితహ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయితాత్వస్యవానిరుక్తయద్రూపావచ్ఛి
న్నవిషయతావిశిష్టత్వాదిరూపస్యప్రమేయత్వేనవహ్న్యభావావగాహియత్ప్ర
మేయవాన్ హ్రదఇతిజ్ఞానంతన్నిష్ఠాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వేపినక్షతిస్తా
దృశజ్ఞానస్యనిరుక్తయాదృశవిశిష్టవిషయకత్వానధికరణత్వాత్ ॥ ఏతేన, ప్రమేయ
త్వాదినా వహ్న్యభావావగాహిజ్ఞానవ్యావర్తనాయ యాదృశవిశిష్ట విషయక
త్వ సమానాధికరణత్యత్ర యాదృశవిశిష్ట విషయకత్వంజ్ఞానవైశిష్ట్యావచ్ఛిన్న
త్వాసాధారణ్యవిషయకత్వానవచ్ఛిన్నత్వోభయాభావవత్ప్రకృతానుమితి ప్ర
బంధకతావచ్ఛేదకత్వవిశిష్టం గ్రాహ్యంప్రతిబంధకతాయాముభయాభావనివేశా
న్నాసాధారణ్యాఽవ్యాప్తిర్నవాప్రకృతానుమితి ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వమా

71 నను విశిష్టదోషఘటకీభూత తదేకదేశ విషయితాయాం స్వరూపసమ్బన్ధ రూపావచ్ఛేదకత్వ సత్త్వేఽపి విశిష్టవిషయితాసామాన్యస్య తాదృశావచ్ఛేదకత్వ వివక్షయాఽతిప్రసంగ వారణసమ్భవాత్తదేవకథం నవివక్షితమితి॥ ౭౨

త్రినివేశే ప్రమేయవాన్వహ్న్యభావవాన్ప్రమేయవాంశ్చ హ్రద ఇతిజ్ఞాన నిష్ఠప్రతిబంధకతాయాం ప్రమేయవాన్వహ్న్యభావవానితి జ్ఞానీయ విషయతాయా అవచ్ఛేదకత్వేన తజ్జ్ఞానావ్యావృత్త్యా క్తదోషతాదవస్థ్యం ॥ ఏవంచ, స్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వ కల్పేన సామాన్యపదవైయర్థ్యం శంకానిరుక్త ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదక వహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్నైకదేశవిషయకత్వాధికరణె దోషవిషయకత్వాభావా సత్త్వాద్దోషజ్ఞానస్యావ్యాపకవిషయితాశూన్యత్వాక్షతే స్తదీయవహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్న విషయకత్వే స్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వ సత్త్వేనవహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్నేఽతిప్రసంగవారణాయ తదావశ్యకత్వాదితి పరాస్తం ॥ యాదృశవిశిష్ట విషయకత్వే నిరుక్త విశేషణేపి (హ్ర)దోవహ్నిమానిత్యాదౌ వహ్నిమదవృత్తిత్వరూపవహ్న్యభావవ్యాప్యత్వేన వహ్న్యభావావగాహినివహ్నిమదవృత్తిమాన్ హ్రదఇతిజ్ఞానేనిరుక్తవిశేషణాక్రాంతయాదృశవిశిష్ట విషయకత్వాధికరణె వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న విషయతాఘటితధర్మావచ్ఛిన్నాభావ సత్త్వేన ప్రతిబంధకబాధజ్ఞానసంగ్రహాయ నిరుక్తరీత్యైవ శరణీకరణీయత్వాత్తత్రచైకోక్తిభంగోనదోషాయ గత్యంతరవిరహాదితి, సుధియోవిచారం కుర్వంత్వనాగ్రహేణేతిదిక్ ॥ కేచిత్తు, అథైవమితి గ్రన్థోన గదాధరకృతః కింతు కేనచిత్స్వబుద్ధ్యాలిఖితః ॥ జాతిమాన్వహ్న్యభావవానితిజ్ఞానీయ విషయితాయా నిర్విశేషణక(హ్ర)దత్వాది ఘటితవిశిష్ట విషయసంబంధత్వాభావేన విశిష్టవిషయితాసంబన్ధేనయాదృశవిశిష్టవిశేషిత నిశ్చయత్వ వ్యాపికాప్రకృతానుమితి ప్రతిబంధకతేతి వివక్షయా సర్వసామంజస్యాత్ ॥ యథాచ, జాతిత్వావగాహిజ్ఞానీయ విషయితాయా ననిర్విశేషణ (హ్ర)దత్వాదిఘటితవిశిష్టసంబంధత్వం తథావ్యక్తం దీధితౌ పరామర్శగ్రంథే ఇత్యాహుః ॥ * విశిష్టవిషయితాసామాన్యస్యతాదృశావచ్ఛేదకత్వవివక్షయేతి * అథ స్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వ నివేశేసామాన్యపదం వ్యర్థం వహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్నవహ్న్యభావరూపైక దేశవిషయకత్వా వ్యాపకవహ్న్యభావ విశిష్ట (హ్ర)దరూపదోష విషయకత్వ శూన్యవహ్న్యభావఇతిజ్ఞానవృత్తిత్వ విశిష్టవహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్న

విషయితాయా స్తాదృశావచ్ఛేదకత్వ విరహాత్తైవ తాదృశైకదేశేఽతివ్యాప్తివిర
హాత్ ॥ నచైతత్కల్పేఽవ్యాపకవిషయితాశూన్యత్వం నదేయమితి శంక్యం ॥ హ్ర
దత్వావచ్ఛేదేన వహ్నిసాధనే హ్రదత్వసామానాధికరణ్యేన వహ్న్యభావవ
ద్ధ్రదాదిరూపబాధావ్యాప్తేః ॥ జాతిత్వాదినా హ్రదత్వావగాహియజ్జాతిసా
మానాధికరణ్యేన జాతిమాన్వహ్న్యభావవానితి జ్ఞానం తదీయవిషయితాయాః
యద్రూపావచ్ఛిన్న విషయితాసామాన్యాంతర్గతాయా స్తాదృశావచ్ఛేదకత్వ
విరహాత్ ॥ నచ సంయోగః సంయోగాభావవానిత్యాదౌ సంయోగః సంయో
గవానితిభ్రమవిషయే సంయోగేఽతివ్యాప్తిః సంయోగత్వావచ్ఛిన్నవిషయితా
వ్యాపికాయాః విషయితాయాః ప్రతిబంధకజ్ఞానేఽసత్త్వాదితి వాచ్యం ॥ సంయో
గావచ్ఛిన్న విషయితాయా అవ్యాపికాయాః ప్రతిబంధకజ్ఞానేసత్త్వాత్ ॥ నచత
త్రైవసంయోగావచ్ఛిన్నేతి వ్యాప్తిరతః సామాన్యపదమితిశంక్యం ॥ పర్వతో
వహ్న్యభావవానిత్యాదౌ వహ్నిత్వేన వహ్నిత్వావగాహినః వహ్నిమత్వాన్ప
ర్వతఇత్యప్రతిబంధకజ్ఞానస్య వారణాయ యద్రూపావచ్ఛిన్న విషయతానిరూ
పిత యద్రూపావచ్ఛిన్న విషయితాత్వమితిరీత్యాఽవ్యాపక విషయితాశూన్య
త్వస్య పరిష్కరణీయతయా సంయోగః సంయోగవానితి జ్ఞానే తాదృశసంయో
గత్వావచ్ఛిన్న విషయతానిరూపిత సంయోగత్వా వచ్ఛిన్న విషయితాయాస్స
త్త్వేన సంయోగత్వాద్యవచ్ఛిన్నేఽతివ్యాప్తివిరహాత్ ॥ నచగోత్వాభావో గో
త్వాభావవానిత్యాదౌ గోత్వాభావో గోత్వవానితిబాధభ్రమవిషయేగోత్వాభావే
ఽతివ్యాప్తిస్తత్ర ప్రతిబంధకజ్ఞాననిష్ఠాయాః గోత్వత్వావచ్ఛిన్న విషయతాని
రూపిత గోత్వాభావత్వావచ్ఛిన్న విషయితాయాః గోత్వాభావవిషయకజ్ఞానే
పి సత్త్వేన తద్విషయకత్వా వ్యాపకత్వాభావాదితి వాచ్యం॥ పర్వతో వహ్న్య
భావవానిత్యాదౌ వహ్నిత్వేన పర్వతత్వావగాహినః వహ్నిమాన్వహ్నిమానిత్య
ప్రతిబంధకజ్ఞానస్య వారణాయ యత్సంబంధావచ్ఛిన్న యద్రూపావచ్ఛిన్నవిష
యతా నిరూపితవిషయితాత్వమితిరీత్యాఽవ్యాపకవిషయితాశూన్యత్వం నివేశనీ
యం తథాచ సమవాయసంబంధావచ్ఛిన్న వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న విషయతానిరూ
పితపర్వతత్వా వచ్ఛిన్నవిషయితాయా అవ్యాపికాయా అభావస్య తాదృశజ్ఞానే
ఽసత్త్వాత్తద్వ్యావృత్తిః ॥ ప్రకృతేచ సమవాయసంబంధావచ్ఛిన్న గోత్వత్వా
వచ్ఛిన్న విషయతానిరూపిత గోత్వాభావత్వావచ్ఛిన్న విషయితాయాః గో

త్వాభావవిషయకత్వావ్యాపకతయా తచ్ఛూన్యత్వస్య ప్రతిబంధకతాదృశభ్రమే
ఽసత్త్వేన గోత్వాభావేఽతివ్యాప్తివిరహాత్ ॥ నచైవమపి, వహ్న్యభావో వ
హ్న్యభావవానిత్యాదౌ వహ్న్యభావో వహ్న్యభావాభావవానితి భ్రమవిష
యే వహ్న్యభావాభావవిశిష్టేఽతివ్యాప్తిః స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్నవహ్న్య
భావాభావత్వావచ్ఛిన్నవిషయతానిరూపితవహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్నవిషయితా
యా వహ్న్యభావాభావవిశిష్టవహ్నివిషయకత్వావ్యాపకత్వవిరహాత్స్వరూపసం
బంధావచ్ఛిన్న వహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్నవిషయతానిరూపిత వహ్న్యభావా
భావత్వావచ్ఛిన్నవిషయితాయా అవ్యాపకత్వేఽపి సంబంధానవచ్ఛిన్న వహ్న్యభా
వనిష్ఠవిశేష్యతాకప్రతిబంధకజ్ఞానే తచ్ఛూన్యత్వ సత్త్వాదితి వాచ్యం ॥ అభావో
వహ్నిమానిత్యాదావభావత్వేనాభావత్వావగాహియదభావవాన్వహ్న్యభావవా
నిత్యప్రతిబంధకజ్ఞానం తద్వ్యావృత్తయే స్వభిన్నత్వస్వనిరూపితసంసర్గతాన్యవి
షయతానిరూపితత్వోభయసంబన్ధేన యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతావిశిష్టయద్రూ
పావచ్ఛిన్నవిషయతానిరూపితవిషయితాత్వమిత్యాదిరీత్యాఽవ్యాపక విషయితా
శూన్యత్వస్య వక్తవ్యత్వేన నిరుక్తోభయసంబన్ధేన వహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్నవిషయ
తావిశిష్టవహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్నవిషయతానిరూపితవిషయితాయాః వహ్న్యభా
వాభావవిశిష్టవిషయకత్వావ్యాపకత్వేన తచ్ఛూన్యత్వస్య వహ్న్యభావో వహ్న్య
భావాభావవానితి ప్రతిబంధకజ్ఞానేఽసత్త్వేన వహ్న్యభావాభావవిశిష్టేఽతివ్యా
ప్తివిరహాత్ ॥ మైవం ॥ విషయత్వాభావో విషయత్వభేదో వా విషయత్వభిన్న ఇత్యా
దౌ విషయత్వాభావో విషయత్వభేదో వా విషయతా ఇతి ప్రతిబంధకజ్ఞానవిషయవి
షయత్వాభావాదిరూపైకదేశాతివ్యాప్తివారణాయ సామాన్యపదోపాదానమావ
శ్యకం తాదృశప్రతిబంధకజ్ఞానస్య స్వభిన్నేత్యాద్యవ్యాపకవిషయితా శూన్యత్వం
ప్రాగుక్తమేవ హ్రదః పృథివీభిన్న ఇత్యాదౌ హ్రదః పృథివీతి భ్రమవిషయే పృథివీ
రూపైకదేశేఽతివ్యాప్తిస్తత్ప్రతిబంధకజ్ఞానే పృథివీత్వస్య స్వరూపత ఏవ భానా
న్నిరుక్తోభయసంబంధేన యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతావిశిష్టయద్రూపావచ్ఛిన్న
విషయతానిరూపితవిషయితాత్వమితి రీత్యాఽవ్యాపకవిషయితా శూన్యతా వక్ష
తేః సామాన్యపదోపాదానమితి తు న సత్, హ్రదః పృథివీతి ప్రతిబంధకభ్రమస్య పృ
థివీరూపైకదేశ విషయకత్వావ్యాపకసమవాయావచ్ఛిన్న విషయతానిరూపిత
ధర్మివిషయతానిరూపితసమవాయావచ్ఛిన్నవిషయతానిరూపితవిషయితావత్త్వేన

నచ సామాన్యపదస్య వ్యాపకత్వార్థకతయా ప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకతాయాం విశిష్ట విషయితాత్వవ్యాపకత్వమ్ ప్రవేశ్యమ్, తదపేక్షయాప్రతిబంధకతాయాం విశిష్టవిషయితావ్యాపకత్వనివేశనమేవోచితమితి వాచ్యమ్। యతో వహ్న్యభావవిశిష్టహ్రదాదినిరూపితవిషయితాయా అనుమిత్య ప్రతిబన్ధక సంశయాహార్యాప్రామాణ్యజ్ఞానాస్కన్దితజ్ఞానసాధారణతయా నానుమితి ప్రతిబన్ధకతాయాస్తద్వ్యాపకత్వమిత్యనాహార్యాప్రామాణ్యజ్ఞానానాస్కన్దిత నిశ్చయవృత్తిత్వ విశిష్టయద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయితావ్యాపకత్వమ్ ప్రతిబన్ధకతాయాం భవతావివక్షణీయమ్, తదపేక్షయాలాఘవేన స్వరూపసమ్బన్ధ రూపావచ్ఛేదకతాయాం బాధాదిరూపదోషవిషయితాత్వ వ్యాపకత్వమేవ వివక్షితుముచితమ్ తథాసతి నిశ్చయత్వాద్యనివేశాత్సమానాకారక జ్ఞానేషు విషయితాభేదస్యాప్రామాణికతయా సంశయాదిజ్ఞానవిషయితాయా అపినిశ్చయత్వాది విశిష్టీయతయా ప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకయా ప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకతాయాం బాధాదిరూపదోష నిరూపిత విషయితాత్వ వ్యాపకతాయా అక్షతత్వాత్.

స్వభిన్నైత్వాద్యవ్యాపకవిషయితాశూన్యత్వాభావాత్ *విశిష్టవిషయితావ్యాపకత్వనివేశనమేవోచితమితి *యద్యపి, అవచ్ఛేదకతాయాం విశిష్టవిషయితాత్వవ్యాపకత్వం విశిష్టవిషయితానిష్ఠభేద ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వం ప్రతిబంధకతాయాం విశిష్టవిషయితావ్యాపకత్వం తద్వన్నిష్ఠభేదప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వం ఏవంచ స్వరూపసంబంధ రూపావచ్ఛేదకపక్షేఽవచ్ఛేదకత్వ నివేశస్థానీయాధికరణ నివేశస్య ప్రతిబంధకతాయాం వ్యాపకత్వ నివేశకల్పే సత్త్వాదితరాంశస్య తుల్యత్వేన పక్షద్వయేఽపి శరీరసామ్యే వ్యాపకత్వనివేశనమేవోచితమిత్యసంగతమ్ ॥ తథాపి, స్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వ నివేశకల్పే పర్వతోవహ్నిమానిత్యాదావప్రామాణ్యవిశిష్టవహ్న్యభావవానితిజ్ఞానేఽతిప్రసంగః స్వధర్మికాప్రామాణ్యజ్ఞానాభావ విశిష్టవహ్న్యభావవానితిజ్ఞానస్యైవప్రతిబంధకతయాఽవచ్ఛేదకకోటి ప్రవిష్టానామవచ్ఛేదకత్వేఽప్రామాణ్యవత్త్వాదృశజ్ఞాన విషయత్వస్యాపి ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకకోటి ప్రవిష్టత్వేన తదవచ్ఛేదకత్వాదతోఽవచ్ఛేదకతాయాం సాక్షాత్త్వస్య స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్నత్వస్యవా వివక్షణీయతయా స్వరూపసంబంధ రూపావచ్ఛేదకత్వ పక్షేశరీరగౌరవాదితి భావః ॥ * తథాసతినిశ్చయత్వాద్యనివేశాదితి * యద్యపి, ఏతల్లక్షణస్య సత్త్వే

నచవహ్న్యభావవాన్ హ్రదోవహ్నిమానిత్యాహార్యజ్ఞానీయవహ్న్యభావవిశిష్ట హ్రదాదివిషయితాయా,నానాహార్యజ్ఞానసాధారణీ. తాదృశాహార్యజ్ఞానసమానాకార

మతసాధారణ్యేన వక్తవ్యతయాజ్ఞానభేదేన విషయితాభేదమతే అప్రామాణ్య జ్ఞానాస్కందితజ్ఞానీయవిషయితాయాః ప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదకతయా యద్రూపావచ్ఛిన్న విషయితాత్వస్య తత్సాధారణ్యాన్మతవిశేషేఽసంభవః ॥ ఏవం,సంశయైకకోటికత్వాఖ్యవిషయితాస్వీకర్తృమతే అనవచ్ఛేద్యావచ్ఛేదకభావాపన్నకోటిద్వయవిషయితాస్వీకర్తృమతేవాసంశయీయవిషయితాయానిశ్చయీయవిషయితాభిన్న తయాసంశయీయ విషయితాసాధారణ యద్రూపావచ్ఛిన్న విషయితాత్వ వ్యాపకత్వస్య ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వేఽసత్త్వేన మతవిశేషేఽసంభవవారణాయచ స్వరూపసంబంధ రూపావచ్ఛేదకత్వ నివేశపక్షేప్యప్రామాణ్యజ్ఞానాభావవిశిష్టత్వసంశయాన్యత్వయోర్నివేశావశ్యకతయా తదనివేశప్రయుక్తలాఘవోపపాదనమసంగతమేవ ॥ తథాపి, మతవిశేషాభిప్రాయకతయైవ లాఘవోపపాదనమన్యథా పునర్లాఘవానవకాశేపి ప్రథమోపస్థితత్వాత్స్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వమేవముతోననివేశితమితినన్విత్యాదినాఽఽశంక్య మైవమిత్యాదినా తన్నివేశ నిరాకరణమిత్యేవాభిప్రాయః కల్పనీయఇతి నదోషః ॥ నను, సంశయైకకోటిద్వయప్రకారకజ్ఞానప్రయోజకసామగ్రీద్వయసంవలన ప్రయోజ్యే కోటిద్వయప్రకారతానిరూపిత విశేష్యతాద్వయ స్వీకర్తృమతే సంశయీయ వహ్న్యభావవద్ధ్రదవిశేష్యతాయా వహ్న్యభావవద్ధ్రదాది నిశ్చయసాధారణ్యేనైక్యేపి స్వవిరోధి ధర్మధర్మితావచ్ఛేదకకస్వప్రకారకాహార్యవహ్న్యభావవద్ధ్రదాది విషయకజ్ఞానీయవిషయితాభేదోఽనాహార్యతజ్జ్ఞానీయ విషయితాయా మావశ్యకఏవాహార్యతద్విషయితాయాః బాధజ్ఞానేచ్ఛాది ఘటితసామగ్రీ ప్రయోజ్యయా వహ్న్యాదినిష్ఠప్రకారతానిరూపితత్వాద్బాధజ్ఞానాభావాది ఘటిత సామగ్రీప్రయోజ్యయా అనాహార్యతజ్జ్ఞానీయవిషయితాయా స్తదనిరూపితత్వాన్నిరుక్తసామగ్రీ ద్వయసంవలనస్యచా సంభవాదాహార్యజ్ఞానీయవిషయితాయా అనాహార్యజ్ఞాన సాధారణ్యా సంభవేనైక్యాయోగాదిత్యాశయేనశంకతే *నచేతి* సామాన్యతఆహార్యజ్ఞానసమానాకారకానాహార్యజ్ఞానాప్రసిద్ధ్యభిధానంనసంభవతి హ్రదోవహ్నిమానితిబాధజ్ఞానానంతర మిచ్ఛాజన్యహ్రదోవహ్న్యభావవానిత్యాహార్యజ్ఞానస్య కైశ్చిదభ్యుపగ

కానాహార్యజ్ఞానాప్రసిద్ధేః హ్రదోవహ్న్యభావవానిత్యనాహార్యజ్ఞానీయవహ్న్యభావవిశిష్టహ్రదాదివిషయితాయాశ్చ వహ్న్యాదిప్రకారతానిరూపి తతాదృశాహార్యజ్ఞానీయవిశిష్టహ్రదాదివిషయితాయాభిన్నత్వాత్ । తథాచానాహార్యజ్ఞానవృత్తిత్వ విశిష్టవిషయితాయాఏవప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకతయానదర్శితాహార్యజ్ఞానీయవిషయితాసాధారణవిశిష్టవిషయితాత్వవ్యాపకత్వమితివాచ్యమ్ । ఏవం సత్యనాహార్యజ్ఞానీయవిశిష్టవిషయితాత్వవ్యాపకతాయాఏవవివక్షణీయత్వాత్ ॥

మాదతస్తాదృశేతి ॥ వహ్నిమాన్ హ్రదోవహ్న్యభావవానిత్యాకారకేత్యర్థః పూర్వం హ్రదోవహ్నిమానితి బాధజ్ఞానరూపస్య హ్రదాంశేవహ్న్యభావధర్మితావచ్ఛేదకతయా వహ్నిభాసకకారణస్య సత్త్వేనిరుక్త రూపమేవాహార్యజ్ఞానంజాయతఇత్యభిప్రాయః ॥ నను, మతద్వయేప్యవ్యాపక విషయితాశూన్యత్వ నివేశావశ్యకతయా నిరుక్తాహార్య జ్ఞానేవహ్నిత్వావచ్ఛిన్న విషయతానిరూపితహ్రదత్వావచ్ఛిన్న విషయతానిరూపిత సమవాయావచ్ఛిన్న విషయతానిరూపిత విషయతాయాః వహ్న్యభావవిశిష్టహ్రదరూపదోషవిషయకత్వావ్యాపికాయాః సత్త్వేననిరుక్తస్వభిన్నత్వాద్యవ్యాపకవిషయితా శూన్యత్వవిశేషణెనైవాహార్యజ్ఞానవ్యావృత్తేరనాహార్యత్వ విశేషణం వ్యర్థమితిచెన్న ॥ విషయత్వాభావో విషయత్వభేదోవా విషయతేత్యాదౌ తాదాత్మ్యేన సాధ్యే విషయతా విషయత్వాభావో విషయత్వభేదోవా విషయతాభిన్న ఇత్యాహార్యజ్ఞానస్య స్వభిన్నత్వాద్యవ్యాపక విషయితా శూన్యస్యవారణాయానాహార్యత్వ విశేషణస్యావశ్యకత్వాత్ హ్రదోజలమిత్యాదౌ తాదాత్మ్యేన సాధ్యేజలంహ్రదోజలభిన్న ఇత్యాహార్యజ్ఞానే జలత్వస్య స్వరూపతఏవ భానాత్తస్యచ యద్రూపావచ్ఛిన్న విషయతావిశిష్టేత్యాది నిరుక్తావ్యాపక విషయితా శూన్యత్వేన తద్వ్యావర్తనాయానాహార్యత్వవిశేషణమితితునసత్, జలంహ్రదోజలభిన్నఇత్యాహార్యజ్ఞానస్య జలభిన్నహ్రదరూపదోషవిషయకత్వావ్యాపికాయా సమవాయావచ్ఛిన్న విషయతానిరూపిత ధర్మివిషయతానిరూపిత సమవాయావచ్ఛిన్న విషయతానిరూపిత విషయతాతద్వత్త్వేనస్వభిన్నత్వాద్యవ్యాపకవిషయితా శూన్యత్వాభావాత్ ॥ అనతిరిక్తవృత్తిత్వ రూపావచ్ఛేదకత్వ నివేశపక్షేఽవ్యాపకవిషయితాశూన్యత్వ నివేశేపి సంశయాన్యత్వ ప్రయోజనం ప్రాగభిహితమేవ * తావతాపిసంశయాన్యత్వాప్రామాణ్యజ్ఞానానాం

తావతాపిసంశయాన్యత్వాప్రామాణ్యజ్ఞానానాస్కన్దితత్వయో రప్రవేశేనలాఘవానపాయాత్॥ మైవమ్॥ స్వరూపసమ్బన్ధరూపావచ్ఛేదకత్వప్రవేశే పాషాణమయత్వాద్యవచ్ఛేదేన వహ్న్యభావవత్తానిశ్చయ విశిష్టస్యపాషాణమయత్వాది విశిష్టపక్షాదేర్జ్ఞానస్యవహ్న్యనుమితిప్రతిబన్ధకతయా...పాషాణమయత్వాదివిశిష్టపక్షాదావతివ్యాప్తేః॥ అనతిరిక్తవృత్తిత్వరూపావచ్ఛేదకత్వనివేశమతేతాదృశవిశిష్టవిషయితాయాః పాషాణమయత్వాద్యవచ్ఛేదేన వహ్న్యభావవత్తానిశ్చయావిశిష్టజ్ఞాన సాధారణతయాఽనుమితి ప్రతిబన్ధకతాతిరిక్తవృత్తిత్వేనాతిప్రసంగానవకాశాత్॥నచానతిరిక్తవృత్తిత్వరూపావచ్ఛేదకత్వ నివేశపక్షేపి జలాద్యవచ్ఛేదేన వహ్న్యభావవత్తాఘటితస్య వహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తి జలాదివిశిష్టపక్షస్య జలవాన్ వహ్న్యభావవానిత్యాదిజ్ఞానసహితస్య జలవాంశ్చహ్రద ఇత్యాదిజ్ఞానస్య తాదృశజ్ఞానవిశిష్ట తాదృశజ్ఞానత్వేనైవ ప్రతిబన్ధకతయా తాదృశప్రతిబన్ధకతాశూన్యజ్ఞానావిషయస్య సత్ప్రతిపక్షాద్యనాత్మకస్య వారణాయ జ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నత్వస్య ప్రతిబన్ధ

స్కన్దితత్వయోరనివేశేన లాఘవాదితి ❋ నను, స్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వ నివేశమతేపి జ్ఞానేఽప్రామాణ్యజ్ఞానానాస్కన్దితత్వనివేశ ఆవశ్యకః అన్యథావహ్నిమద్విశేష్యకత్వావచ్ఛిన్న వహ్న్యభావప్రకారకత్వవద్వహ్న్యభావవద్ధ్రదజ్ఞానాసమానకాలీన హ్రదోవహ్న్యభావవానిత్యాకారకస్య స్వాంశేఽప్రామాణ్యవిషయక బాధజ్ఞానస్యయా విషయితాతస్యా అప్రామాణ్యజ్ఞానానాస్కన్దిత హ్రదోవహ్న్యభావవానితి బాధజ్ఞానరూప ప్రతిబంధకావృత్తిత్వేన ప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదకత్వాద్ధ్రదోవహ్నిమానిత్యాదౌ బాధాద్యసంగ్రహ ఇతి చేత్॥మైవమ్ ॥ఏతన్మతేఽప్రామాణ్యానవగాహిత్వేనైవజ్ఞానం విశేషణీయం నతు విషయతైకక్షణావచ్ఛిన్నైకాత్మవృత్తిత్వ రూపసామానాధికరణ్యోభయసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాప్రామాణ్యజ్ఞానాభావవత్త్వేనేతి లాఘవానపాయాత్ ॥ యాదృశస్థలేబాధజ్ఞానే స్వభిన్నేనైవాప్రామాణ్యగ్రహేణాస్కందననియమస్తత్రాప్రామాణ్యానవగాహిత్వస్యాప్యేతత్పక్షేఽనివేశాచ్చేత్యవధేయమ్ ॥ విశిష్టజ్ఞానస్య ప్రతిబంధకతాసంపత్తయే జలాద్యవచ్ఛేదేనేతి క్ష్విదోషాంతర్భావంనిరస్యతి ❋ సత్ప్రతిపక్షాద్యనాత్మకస్యేతి❋ తాదృశవిశిష్టజ్ఞానస్య జలత్వాద్యవచ్ఛిన్నే జలవ్యాపకవహ్న్యభావ సామానా

కతాయా మవశ్యం నివేశనీయతయా మన్మతేపి తత్రనాతిప్రసంగ ఇతివాచ్యమ్ ।
జ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నత్వస్య ప్రతిబంధకత్వవిశేషణత్వే ప్రతిహేతువ్యాపకసా
ధ్యాభావ సమానాధికరణ తద్ధేతు మత్పక్షరూప సత్ప్రతిపక్షావ్యాప్తేః ॥ సా
ధ్యాభావాంశే తద్వ్యాపకతాగ్రహవిశిష్ట తద్వత్తాజ్ఞానత్వేన స్వతంత్రసాధ్యా
భావధర్మికతద్వ్యాపకతాగ్రహవిశిష్టతద్వత్తా జ్ఞానసాధారణ్యానురోధేనా వ
శ్యక్లృప్తప్రతిబంధకతయైవోపపత్తేస్తాదృశ విశిష్టజ్ఞానస్య జ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛి
న్న ప్రతిబంధకతాంతరేమానాభావాత్ । ఉక్తవిశిష్టేఽతిప్రసంగస్తు వివక్షణీ
యవిశిష్టాంతరాఘటితత్వ విశేషణేనైవ వారణీయః ॥ నచ జ్ఞానద్వయసాధార
ణ ప్రతిబంధకతాయాః ప్రత్యేకజ్ఞానవిషయవిశిష్టవిషయకత్వం నానతిరిక్తవృత్తి
త్వ రూపావచ్ఛేదకతావత్, తథాచ దర్శితవిశిష్టఘటకస్య ప్రత్యేకజ్ఞానవిష
యస్య ననిరుక్తవిశిష్టాంతరాత్మకతేతి నిరుక్తవిశిష్టాంతరాఘటితత్వముక్త విశిష్ట
స్యాక్షతమేవేతి వాచ్యమ్ ।.

ధికరణ్యానవగాహితయా వహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్న విధేయతాకానుమితి జనక
త్వాభావేన తాదృశవిశిష్టవిషయితాయా స్తాదృశానుమితి జనకతానవచ్ఛేదకత
యా ప్రకృతపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నే ప్రకృతసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్ర
కారతాకానుమితిత్వవ్యాపకప్రతిబధ్యతానిరూపితప్రతిబంధకతావచ్ఛేదికా సతీ,
విశిష్టపక్షసాధ్యగ్రహత్వవ్యాపకప్రతిబధ్యతానిరూపిత ప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదక
ప్రకృతపక్షసాధ్యవైశిష్ట్యగ్రహత్వవ్యాపకప్రతిబధ్యతానిరూపితప్రతిబన్ధకతావ
చ్ఛేదక విషయిత్వావచ్ఛిన్నానుమితి నిష్ఠజన్యతా నిరూపిత జనకతావచ్ఛేదికా
యాదృశ విశిష్టనిరూపిత విషయితాతాదృశత్వ రూపసత్ప్రతిపక్షత్వస్య విశిష్టే
తస్మిన్నసత్త్వాదితిభావః * అవశ్యంనివేశనీయతయేతి * అత్రైవమపి జలావచ్ఛే
దేన వహ్న్యభావవత్తాఘటితవహ్న్యభావవజ్జలవత్కాలీనో హ్రదో వహ్ని
మాన్ ధూమాదిత్యాదౌ జలవద్వహ్న్యభావవజ్జలవత్కాలీన హ్రదత్వావచ్ఛి
న్నేఽతివ్యాప్తిస్తాదృశ పక్షేజలవత్తానిశ్చయస్య నియమతో జలావచ్ఛేదేన వ
హ్న్యభావవత్తానిశ్చయకాలీన తయా విశిష్ట పక్షేసాధ్యానుమితిం ప్రతివిశిష్టప
క్షే జలవత్తానిశ్చయత్వేన ప్రతిబంధకతాయా మవ్యభిచారేణ జ్ఞానవిశిష్టత్వస్య
తాదృశప్రతిబంధకతావచ్ఛేదక కోటావనివేశాత్ ॥ ఏవమనతిరిక్తవృత్తిత్వనివేశ
కల్పే విశిష్టద్వయాఘటితత్వ ఘటకప్రతిబంధకతాయామసంభవవారణాయ జ్ఞా

న వైశిష్ట్యావచ్ఛిన్నత్వ నివేశస్యావశ్యకతయా దర్శిత ప్రతిబంధకతాయా జ్ఞాన వైశిష్ట్యావచ్ఛిన్నత్వాభావేన విశిష్టద్వయాఘటితత్వస్యాక్షతతయా ఉక్తస్థలే దర్శితవిశిష్టేఽతిప్రసంగో దుర్వారః ॥ అత్ర కేచిత్ ॥ యత్ర జలసామానాధికరణ్యేన వహ్న్యభావస్య పక్షతావచ్ఛేదకఘటకతా తత్ర వహ్న్యభావవజ్జలవత్కాలీన హ్రదవిశేష్యకజలవత్తానిశ్చయస్య జలావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావవత్తానిశ్చయకాలీనత్వా నియమాత్తత్ర జలావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావవత్తానిశ్చయవిశిష్టస్యైవ విశిష్టపక్షే జలాదిమత్తానిశ్చయస్య విరోధితాయా అవశ్యం వాచ్యతయా తస్యైవ యత్ర జలావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావస్య పక్షతావచ్ఛేదకఘటకతా తత్రాపి విశిష్టపక్షే జలాదిమత్తానిశ్చయస్య కార్యానుత్పాదకత్వ నిర్వాహేఽతిరిక్తప్రతిబంధకత్వ కల్పనే ప్రయోజనాభావాన్నోక్తాతిప్రసంగః ॥ నచ తత్సామానాధికరణ్యేన విశిష్టబుద్ధౌ తత్సామానాధికరణ్యేన బాధనిశ్చయస్యైవ తత్సామానాధికరణ్యేనావచ్ఛేదక ధర్మదర్శనస్యాప్యవిరోధితయా తదవచ్ఛేదేనైవావచ్ఛేదక ధర్మదర్శనం విరోధీతి వాచ్యం తచ్చ సంసర్గాంశే ధర్మితావచ్ఛేదక వ్యాపకత్వావగాహి, తథాచ జలసామానాధికరణ్యేన వహ్న్యభావవత్తాఘటితవహ్న్యభావవజ్జలవత్కాలీన హ్రదత్వ వ్యాపకతాతో జలావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావవత్తాఘటితతాదృశ హ్రదత్వవ్యాపకతాయా భేదాన్నోక్తప్రతిబంధకత్వేన నిర్వాహ ఇతి జ్ఞాన వైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాంతర మావశ్యకమితి వాచ్యమ్ ॥ తత్సామానాధికరణ్యేన విశిష్టబుద్ధౌ తత్సామానాధికరణ్యావచ్ఛేదక ధర్మవత్తానిశ్చయస్యాపి ప్రతిబంధకతాయా మథురానాథైః, తదుగ్రంథే ఉక్తత్వాత్ ॥ తత్సామానాధికరణ్యేన విశిష్టబుద్ధౌ తదవచ్ఛేదేనైవావచ్ఛేదక ధర్మదర్శనస్య విరోధిత్వేపి ప్రకృతేన ప్రతిబంధకతాభేదః ॥ యత్తు ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకకోటౌ ధర్మితావచ్ఛేదక వ్యాపకతాయాః ‡ వ్యాపకతాత్వేనైవ నివేశః [నతు ధర్మితావచ్ఛేదక వ్యాపకతాత్వేన ॥ ఏకధర్మావచ్ఛిన్న విశేష్యకజ్ఞానేచ నధర్మాంతర వ్యాపకతా సంసర్గతా

---

‡ అధికరణనిష్ఠావచ్ఛేదకతానిరూపితేత్యాద్య భావనిష్ఠావచ్ఛేదకతానిరూపక సంయోగనిష్ఠసాంసర్గిక విషయతా నిరూపితజలత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతా శాలి నిశ్చయత్వేనైకం ప్రతిబంధకత్వమిత్యభిప్రాయః [తథ్వితి హ్రదనిష్ఠావచ్ఛేదతా నిరూపకాధికరణ నిష్ఠావచ్ఛేదకతా నిరూపకేత్యాది క్రమేణేత్యర్థః ॥

వక్ష్యమాణవిశిష్టాన్తరాఘటితత్వస్యైవ యాదృశవిశిష్ట విషయకనిశ్చయవిశిష్ట యాదృశ విశిష్టవిషయకనిశ్చయత్వమ్, ప్రకృతానుమితి ప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తి, తాదృశవిశిష్టద్వయాఘటితత్వేసతీతి వివక్షయా (వక్ష్యమాణవిశిష్టాన్తరాఘటితత్వస్యైవ యాదృశవిశిష్ట విషయకనిశ్చయ విశిష్టయాదృశ విశిష్టవిషయక నిశ్చయత్వమ్, ప్రకృతానుమితి ప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తి, తాదృశవిశిష్టద్వయాఘటితత్వస్యాపి నివేశనీయతయా)ఉక్తవిశిష్టవారణసంభవాత్॥

వచ్ఛేదకేతి నతద్ధర్మ వ్యాపకతాత్వేన నివేశావశ్యకతేత్యాహ స్తదస త్ ॥ ఏవమపి, జలవ్యాపకవహ్న్యభావకాలీన హ్రదోవహ్నిమానిత్యాదావుక్తదిశాజలవద్విశిష్టపక్షనిశ్చయస్య జ్ఞానవిశిష్టజ్ఞానత్వేన విరోధితాకల్పనే మానాభావేన తాదృశ జలవద్విశిష్టపక్షేఽతివ్యాప్తే దుర్వారత్వాత్ ॥ పరేతు, స్వనిరూపిత విశేష్యతావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రకారతాకత్వ సామానాధికరణ్యోభయసంబంధేన వహ్న్యభావవత్తానిశ్చయ విశిష్టతత్తద్ధర్మావచ్ఛిన్న విశేష్యతాశాలినిశ్చయత్వేనైవ తత్తద్ధర్మావచ్ఛిన్నవిశేష్యకవహ్న్యాది విశిష్టబుద్ధివిరోధితోపేయతే॥ అన్యథా,జలవత్త్వాద్యనేకధర్మభేదేనావచ్ఛేదక ధర్మదర్శనానామనంత ప్రతిబంధకతాపత్తే స్తథాచోక్త ధర్మావచ్ఛిన్నే జలవత్తానిశ్చయస్యాపి క్లృప్తప్రతిబంధకతయైవ కార్యానుత్పాదప్రయోజకత్వ సంభవాన్న తస్యజ్ఞానవైశిష్ట్యేనవచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాంతరముపేయమ్॥ జలవ్యాపకో వహ్న్యభావఇతి జ్ఞానవిశిష్టానాం జలవాన్హ్రదఇతిజ్ఞానానాం వహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్నధర్మికజలవ్యాపకతా ప్రకారకనిశ్చయ విశిష్టజలత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారకనిశ్చయత్వేనానుగతేనైవ ప్రతిబంధకత్వమితినోక్తదోషావకాశఇతి వదంతి * వక్ష్యమాణవిశిష్టాంతరాఘటితత్వస్యేత్యాది * అత్ర నిశ్చయవిశిష్టాంతస్యానుపాదానే బాధాద్యసంగ్రహఇతి తదుపాదానమ్ ॥ అత్రైవమపి, ప్రథమయాదృశపదేనబాధాద్యేకదేశస్య ద్వితీయయాదృశపదేనచవిశిష్ట బాధాదెరుపాదాన సంభవాద్బాధాదేస్తదుభయ ఘటితతయాఽవ్యాప్తి దుర్వారైవ॥ నచ స్వావచ్ఛిన్న విషయకనిశ్చయ విశిష్టయద్రూపావచ్ఛిన్న విషయతా నిరూపిత విషయితా వ్యాపికాప్రకృతానుమితిప్రతిబంధకతాతద్రూపావచ్ఛిన్న విషయకనిశ్చయ విశిష్టస్వావచ్ఛిన్న విషయక నిశ్చయత్వ వ్యాపికాభవతి స్వావచ్ఛిన్న విషయకత్వ విశిష్టతద్రూపావచ్ఛిన్న విషయతానిరూపి

త విషయతాశూన్యత్వ వివక్షణాన్న దోషః ॥ తాదృశప్రతిబంధకతాత్వేవ్యాపక తావచ్ఛేదకత్వం వివక్షణీయమతో వహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తిజలవద్ధ్రదవి షయకజ్ఞానప్రతిబంధకత్వయోర్విశేషణ విశేష్యభావభేదేనభిన్నత్వేఽపినక్షతి రితివాచ్యమ్ ॥ ఏవమపి స్వపదేన వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వస్య యద్రూపపదేన తస్యైవోపాదానసంభవాద్వహ్న్యభావవద్ధ్రదాదేరసంగ్రహతాదవస్థ్యాత్ ॥అ భావాప్రతియోగివహ్నేః సాధ్యత్వేవహ్న్యభావవద్ధ్రదాదావవ్యాప్తేశ్చ ॥ వ హ్న్యభావత్వవిశిష్టవిషయకత్వస్యాపి విశిష్టసాధ్యవత్తాగ్రహప్రతిబంధకతావ్యా పకత్వాత్ ॥ నచ యాదృశవిశిష్టావిషయకయాదృశ విశిష్టవిషయకనిశ్చయ విశి ష్టయాదృశవిశిష్ట విషయకనిశ్చయత్వం ప్రకృతానుమితి ప్రతిబంధకతానతిరి క్తవృత్తితాదృశవిశిష్టద్వయాఘటితత్వం నివేశనీయం తథాసతి ప్రథమయాదృశ విశిష్టపదేన వహ్న్యభావత్వ వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వాదివిశిష్టపరిగ్రహే ద్వితీ యయాదృశవిశిష్టపదేన వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వాదివిశిష్టం నోపాదాతుంశక్యం తద్విషయకనిశ్చయస్య వహ్న్యభావత్వాదివిశిష్టవిషయకత్వ నియమాత్ ॥ య ద్వాయాదృశ విశిష్టవిషయకనిశ్చయత్వం జ్ఞానవైశిష్ట్యావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతా న తిరిక్తవృత్తితాదృశ విశిష్టాఘటితత్వం సత్యంతార్థః జ్ఞానవైశిష్ట్యావచ్ఛిన్నప్ర తిబంధకతాలాభాయైవ నిశ్చయవిశిష్టాంతోపాదానమితినోక్తదోషఇతివాచ్యం ఏవమపి హ్రదోవహ్నిమాన్ వహ్న్యభావవజ్జలాదిమత్కాలీనజలాభావాదిత్యా దౌ తాదృశజలవద్ధ్రదరూపాసిద్ధావవ్యాప్తేర్దుర్వారత్వాత్ । వహ్న్యభావ వజ్జలాదిమత్త్వావచ్ఛిన్న విషయకనిశ్చయ విశిష్టస్యతాదృశజలాదిమత్త్వా వచ్ఛి న్నవిషయక జలవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయక నిశ్చయత్వస్య ప్రకృతానుమితిప్ర తిబంధకతానతిరిక్తవృత్తితయా తాదృశవిశిష్టద్వయాఘటితత్వస్యతాదృశాసిద్ధిరూ పవిశిష్ట విషయకనిశ్చయత్వస్య జ్ఞానవైశిష్ట్యావచ్ఛిన్న సాధ్యవత్తాజ్ఞాన ప్రతిబం ధకతానతిరిక్తవృత్తితయా తాదృశ విశిష్టాఘటితత్వస్యచ తాదృశాసిద్ధావస త్త్వాత్ ॥ నచ, ప్రకృతానుమితిత్వ వ్యాపకయద్ధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతిబధ్యతాని రూపిత ప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తియాదృశ విశిష్టవిషయకనిశ్చయ విశిష్టయా దృశ విశిష్టవిషయక నిశ్చయత్వం తాదృశవిశిష్టద్వయా ఘటితత్వేసతి ప్రకృతా నుమితిత్వ వ్యాపకతద్ధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతిబధ్యతానిరూపిత ప్రతిబంధకతా నతి రిక్తవృత్తి విషయితానిరూపకత్వస్య ప్రకృతానుమితిత్వ వ్యాపకస్యావచ్ఛిన్న

ప్రతిబధ్యతానిరూపిత ప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తివిషయితానిరూపకత్వ ప్రకృ
తానుమితిత్వ వ్యాపకస్యావచ్ఛిన్న ప్రతిబధ్యతానిరూపిత ప్రతిబంధకతానతిరి
క్తవృత్తియాదృశ విశిష్టవిషయక నిశ్చయవిశిష్ట యాదృశవిశిష్ట విషయకనిశ్చయ
త్వం తాదృశవిశిష్టద్వయ విషయితాశూన్య ప్రతీతివిషయత్వోభయ సంబంధేన
యత్కించిద్ధర్మ విశిష్టత్వ పర్యవసితస్య వివక్షణాన్నదోష ॥ హేతుమత్తాజ్ఞా
నత్వ రూపయత్కించిద్ధర్మవిశిష్టత్వస్యాక్త స్వరూపాసిద్ధాసత్త్వాత్తత్సంగ్ర
హ ఇతి వాచ్యమ్ ॥ ఏవమపివిశిష్టాంతరాఘటితత్వ రూపవిశేష్యదళవైయర్థ్యా
పత్తేర్దుర్వారత్వాత్ ॥ ప్రమేయత్వవిశిష్ట వ్యభిచారవిషయకనిశ్చయవిశిష్ట వ్య
భిచారత్వ విశిష్టవిషయక నిశ్చయత్వస్యానుమితి ప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తిత
యా తాదృశవిశిష్టద్వయాఘటితత్వాభావాదేవ ప్రమేయత్వవిశిష్ట వ్యభిచారే
ఽతివ్యాప్త్యనవకాశాదితి ॥ అత్రోచ్యతే ॥ యాదృశవిశిష్టవిషయకనిశ్చయవిశి
ష్టయాదృశ విశిష్టవిషయకనిశ్చయత్వమనుమితి ప్రతిబంధక తానతిరిక్త వృత్తి
జ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నప్రకృతానుమితి ప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదకతాదృశవిశిష్టవి
షయితా విశిష్టతాదృశ విశిష్టవిషయితాశూన్యప్రతీతి విషయత్వరూపస్య విశిష్ట
ద్వయాఘటితత్వస్య వివక్షితత్వాత్ ॥ నిరుక్తాసిద్ధిజ్ఞానీయ వహ్న్యభావవజ్జలావ
చ్ఛిన్న విషయత్వాదికంతు జ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నాశ్రయాసిద్ధిజ్ఞానప్రతిబంధ
కతాయా అనవచ్ఛేదకమేవేతి తాదృశంవిషయిత్వం జలవాన్వహ్న్యభావవాన్ జ
లవాంశ్చ హ్రద ఇతిజ్ఞానీయ విషయిత్వమేవ తచ్ఛూన్యత్వంచ విశిష్టాశ్రయాసి
ద్ధిజ్ఞానేఽక్షతమితినాసిద్ధ్యాద్యావ్యాప్తిః ॥ ప్రమేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారవిషయ
కత్వ వ్యభిచారవిషయకత్వయోర్జ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్న వ్యభిచారజ్ఞాననిష్ఠప్ర
తిబంధకతానవచ్ఛేదకత్వవిరహేణ తాదృశవిశిష్టద్వయ విషయితాశూన్యప్రతీతి
విషయత్వస్య ప్రమేయత్వ విశిష్టవ్యభిచారే సత్త్వాత్తత్రాతివ్యాప్తివారణాయవి
శిష్టాంతరాఘటితత్వ ఘటకవిశేష్యదళసార్థకతా ॥ నను హ్రదోవహ్నిమాన్
ధూమాదిత్యాదౌ వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వవిశిష్ట విషయకనిశ్చయ విశిష్ట వహ్న్య
భావవద్ధ్రదత్వవిశిష్టవిషయక నిశ్చయత్వమపి ప్రకృతానుమితి ప్రతిబంధకతాన
తిరిక్తవృత్తిభవతి జ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్న ప్రకృతానుమితి ప్రతిబంధకతానవ
చ్ఛేదకతాదృశ విశిష్టద్వయవిషయిత్వాప్రసిద్ధ్యాబాధాద్యసంగ్రహ ఇతి ॥ యత్కించి
ద్విశిష్టద్వయాఘటితత్వమాదాయవహ్న్యభావవజ్జలావిషయవృత్తిజలవద్ధ్రదత్వ

వచ్ఛిన్నే౽తిప్రసంగవారణాయ యద్యద్రూపావచ్ఛిన్న విషయకనిశ్చయవిశిష్ట యద్యద్రూపావచ్ఛిన్న విషయకనిశ్చయత్వం ప్రకృతానుమితి ప్రతిబంధకతాన తిరిక్తవృత్తిజ్ఞానవైశిష్ట్యా నవచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదకతత్తద్రూపావచ్ఛిన్న విషయితావిశిష్ట తత్తద్రూపావచ్ఛిన్న విషయితాశూన్యప్రతీతి విషయత్వస్యావశ్యం వక్తవ్యత్వాత్ ॥ మైవమ్ ॥ యాదృశవిశిష్ట విషయకనిశ్చయ విశిష్ట యాదృశ విశిష్టవిషయకనిశ్చయత్వమిత్యత్రాపి జ్ఞానవైశిష్ట్యా నవచ్ఛిన్న ప్రకృతానుమితి ప్రతిబంధకతా నవచ్ఛేదకయాదృశ విశిష్టవిషయకత్వస్య నివేశనీయత్వాత్ ॥ వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వయో రతాదృశత్వాదాదృశ విశిష్టపదేన వహ్న్యభావవిశిష్టహ్రదోపాదానాయోగాత్ ॥ నచ, తత్తదాకారాదావేవ తద్విశేషణముపాదేయం పరత్రతస్మిన్నివేశే ప్రయోజనాభావ ఇతి శంక్యం ॥ పరత్ర తదనివేశే వహ్న్యభావవజ్జలాది మద్వృత్తిజలాభావవద్ధ్రదపక్షకవహ్నిసాధ్యకస్థలే తాదృశజలవద్ధ్రదరూపాసిద్ధావవ్యాప్తిః జ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదకజ్ఞానద్వయీయాయ వహ్న్యభావవజ్జలావచ్ఛిన్న విషయకత్వాశ్రయ నిశ్చయవిశిష్టతాదృశజల వద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వ విశిష్ట నిశ్చయత్వమనుమితిప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తితద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయితావిశిష్టతద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతాశూన్యప్రతీతివిషయత్వస్యతస్యామభావాత్ ॥ యద్యపి జ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాశూన్యవృత్తియాదృశవిశిష్టవిషయతాకనిశ్చయత్వంప్రకృతానుమితిప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తితాదృశవిశిష్టవిషయితాశూన్యప్రతీతివిషయత్వమేవలాఘవాన్నివేశయితుముచితం, తథాప్యుత్పత్తికాలీన ఘటో గంధవాన్ పృథివీత్వాదిత్యాదౌ తాదృశవిశిష్టాప్రసిద్ధిః ॥ ప్రతియోగి వైయధికరణ్య ఘటితగంధాభావనిరూపితవ్యాప్తి విశిష్టపృథివీత్వాది విశిష్టఘటాదేః ప్రసిద్ధ ఏపి తజ్జ్ఞానస్య ప్రకృతానుమితావప్రతిబంధకత్వాత్ ప్రతియోగివైయధికరణ్య ఘటితగంధాభావనిరూపితవ్యాప్తేః పృథివీత్వాదావభావాదతో విశిష్టద్వయాఘటితత్వనివేశః ॥ నను, నిరుక్తవిశిష్టద్వయాఘటితత్వనివేశే ప్యుత్పత్తికాలీనఘటో గంధవాన్ పృథివీత్వాదిత్యాదావుక్తవిశిష్టద్వయవిషయిత్వాప్రసిద్ధిర్దుర్వారైవ ॥ ఉక్తరీత్యా గంధాభావవత్పృథివీత్వవిశిష్టపృథివీత్వవిశిష్టఘటాదిరూపవిశిష్టద్వయ విషయితయోరగతథాత్వాదితి చేత్ ॥ మైవమ్ ॥ యద్రూపావచ్ఛిన్న విషయతానిరూపిత యద్రూపావచ్ఛిన్న విషయతాకనిశ్చయ విశి

ష్టయధర్మప్రకారావచ్ఛిన్న విషయితాకనిశ్చయత్వంప్రకృతానుమితి ప్రతిబంధకతాన
తిరిక్తవృత్తిజ్ఞానవైశిష్ట్యా నవచ్ఛిన్నప్రకృతానుమితి ప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదక
తద్ధర్మప్రకారావచ్ఛిన్న విషయతానిరూపిత తద్ధర్మప్రకారావచ్ఛిన్నవిషయితావిశిష్ట త
ద్ధర్మప్రకారావచ్ఛిన్నవిషయితాశూన్య ప్రతీతి విషయత్వమితిరీత్యా విశిష్టద్వయాఘ
టితత్వనివేశాత్ పృథివీత్వవ్యాపకోఽగంధాభావః పృథివీత్వవాన్ ఘటఇత్యా
దిజ్ఞానీయ పృథివీత్వవ్యాపకత్వత్వావచ్ఛిన్న విషయతానిరూపిత గంధాభావ
త్వావచ్ఛిన్న విషయిత్వ పృథివీత్వ విశిష్టఘటత్వావచ్ఛిన్నవిషయిత్వయోస్తాదృ
శ తయోస్తచ్ఛూన్యప్రతీతి విషయత్వస్య దర్శితస్థలీయ బాధేసత్త్వాల్లక్షణసమన్వ
య సంభవాదితి దిక్ ॥ అథ, యాదృశవిశిష్టవిషయకనిశ్చయవిశిష్టయాదృశవిశి
ష్టవిషయితా శాలినిశ్చయత్వ మనుమితిప్రతిబంధకతా నిరూపితస్వరూపసంబం
ధరూపావచ్ఛేదకత్వ వత్తాదృశవిశిష్ట ద్వయాఘటితత్వమేవనివేశ్యం ॥ నచైవం,
జలంవహ్నిమజ్జలాదిత్యాదౌ వహ్నివ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగిజలరూపాసా
ధారణ్యేఽవ్యాప్తిః ॥ తస్యప్రతియోగితావాన్వహ్న్యభావవానితి నిశ్చయవిశిష్ట
స్యజలం ప్రతియోగితావదితి నిశ్చయస్య ప్రకృతానుమితి విరోధితయా వహ్ని
త్వావచ్ఛిన్న విషయతాకోఽయః ప్రతియోగితావాన్వహ్న్యభావవానితి నిశ్చయ
తద్విశిష్ట ప్రతియోగితావజ్జలత్వావచ్ఛిన్న విషయతాకనిశ్చయత్వస్య తత్ప్రత్యవ
చ్ఛేదకతయా వహ్నిత్వవిశిష్టప్రతియోగితావజ్జలత్వాది విశిష్టరూపవిశిష్టద్వయ
ఘటితత్వాదితివాచ్యం ॥ జాతిత్వాదినా జలత్వ(ప్ర)దత్వావగాహియః జాతిమ
ద్వాన్వహ్న్యభావవాన్ జాతిమాన్జలవాంశ్చ ఇతినిశ్చయస్తత్సాధారణస్య తా
దృశవిశిష్ట నిశ్చయత్వస్య ప్రతిబంధకతా నతిరిక్తవృత్తిత్వ విరహేణతాదృశ వి
శిష్టద్వయాప్రసిద్ధివారణాయ నిశ్చయద్వయేఽవ్యాపక విషయితాశూన్యత్వస్యా
వశ్యకతయా వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న విషయకత్వావ్యాపికాయా ప్రతియోగితావ
ద్వహ్న్యభావావచ్ఛిన్న విషయిత్వాత్తచ్ఛూన్యప్రతియోగితావజ్జలత్వావచ్ఛిన్న
విషయతాకనిశ్చయత్వస్య తాదృశావచ్ఛేదకత్వ విరహేణ దర్శిత విశిష్టద్వ
యస్య నిరుక్తవిశిష్టద్వయానాత్మకత్వేనా సాధారణ్యావ్యాప్తివిరహాత్ ॥ య
త్తు రూపత్వవద్గంధత్వవత్సంయోగవత్కకే గంధత్వాభావ వ్యాప్య సంయోగ

వత్ప్రమేయసాధ్యకే రూపత్వాభావ వ్యాప్యజాతిత్వ వద్గుణత్వహేతుకే గంధ
త్వాభావవ్యాప్య సంయోగవత్ప్రమేయవ్యాపకీభూతాభావ ప్రతియోగిరూప
త్వాభావ వ్యాప్యజాతిత్వ వద్గుణత్వరూపాసాధారణ్యేఽవ్యాప్తి స్తత్రగంధత్వా
భావ వ్యాప్యః సంయోగః సంయోగవాన్ సంయోగఇతిజ్ఞానద్వయస్య గంధత్వ
ప్రకారకసంయోగవిశేష్యక జ్ఞానంప్రతిప్రతిబంధకతయా గంధత్వాభావ వ్యా
ప్యసంయోగత్వావచ్ఛిన్నవిషయితాయాః స్వరూపసంబంధరూప ప్రతిబంధకతా
వచ్ఛేదకత్వాత్ ॥ఏవంరూపత్వాభావవ్యాప్యంజాతిత్వంజాతిత్వవాన్ సంయోగ ఇ
తిజ్ఞానద్వయస్య రూపత్వప్రకారక బుద్ధింప్రతిప్రతిబంధకతయా రూపత్వాభావ
వ్యాప్యజాతిత్వత్వావచ్ఛిన్నవిషయితాయాఅపిస్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదక
త్వాద్గంధత్వాభావ వ్యాప్యసంయోగత్వావచ్ఛిన్న విషయితావిశిష్టరూపత్వాభా
వ వ్యాప్యజాతిత్వత్వావచ్ఛిన్న విషయితాయాస్తాదృశ జాతిత్వత్వావచ్ఛిన్న వి
షయకత్వావ్యాపకవిషయతాశూన్యం యజ్జాతిత్వవాన్ సంయోగఇతిజ్ఞానవిశి
ష్టం రూపత్వాభావవ్యాప్యం జాతిత్వమితిజ్ఞానం తదీయాయా స్తాదృశజాతిత్వా
వచ్ఛిన్న విషయితావిశిష్టతాదృశసంయోగత్వావచ్ఛిన్నవిషయితాయావా తాదృ
శసంయోగత్వా వచ్ఛిన్నవిషయకత్వా వ్యాపకవిషయితాశూన్యం యత్సంయోగ
వాన్ సంయోగఇతిజ్ఞాన విశిష్టంగంధత్వాభావవ్యాప్యః సంయోగఇతిజ్ఞానం తదీ
యాయాః ప్రకృతానుమితి ప్రతిబంధకతానిరూపిత స్వరూపసంబంధరూపావ
చ్ఛేదకత్వేన తాదృశసంయోగత్వావచ్ఛిన్న విషయితావిశిష్టతాదృశ జాతిత్వావ
చ్ఛిన్న విషయిత్వాభావస్య తాదృశజాతిత్వావచ్ఛిన్నవిషయతావిశిష్టతాదృశసం
యోగత్వావచ్ఛిన్న విషయిత్వాభావస్యచ నిరుక్తస్థలీయాసాధారణ్యజ్ఞానేఽభా
వాదతోఽనతిరిక్తవృత్తిత్వ నివేశ స్తథాసతి కేవలగంధత్వాభావవ్యాప్యః సం
యోగః రూపత్వాభావవ్యాప్యంజాతిత్వమిత్యాకారక జ్ఞానయోరపితాదృశ విశి
ష్టవిషయితా విశిష్టతాదృశ విశిష్టవిషయితాసత్త్వేన తత్ర ప్రతిబంధకతాయా అ
సత్త్వేన నతాదృశవిషయిత్వ మనతిరిక్తవృత్తిత్వ రూపావచ్ఛేదకత్వవదిత్యన్యదే
వ తాదృశవిశిష్టద్వయ విషయిత్వం తచ్ఛూన్యత్వంచాసాధారణ్యజ్ఞానేఽస్తీతి ల
క్షణసమన్వయఇతి ॥ తన్న॥అనతిరిక్తవృత్తిత్వ రూపావచ్ఛేదకత్వ నివేశేపి గగ
నవజ్జలం గగనాభావవ్యాప్యప్రయోగిత్వవద్వహ్నిమజ్జలాదిత్యాదౌ గగనాభావ
వ్యాప్య ప్రతియోగిత్వ వద్వహ్ని వ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగిజలరూపా సా

ధారణ్యేఽవ్యాప్తిర్దుర్వారా తత్ర గగనాభావవ్యాప్యం ప్రతియోగిత్వం ప్రతి
యోగిత్వం ప్రతియోగిత్వవజ్జలమితిజ్ఞానద్వయస్య ప్రతిబంధకత్వేన గగనాభావ
వ్యాప్య ప్రతియోగిత్వత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాక నిశ్చయవిశిష్టప్రతియోగిత్వవజ్జ
లత్వావచ్ఛిన్న విషయతాకనిశ్చయత్వం ప్రకృతానుమితి ప్రతిబంధకతానతిరిక్త
వృత్తిర్భవతి, తద్రూపావచ్ఛిన్న విషయతావిశిష్ట తద్రూపావచ్ఛిన్న విషయతా
శూన్యత్వస్యాసాధారణ్యజ్ఞానేఽనత్త్వాదతోఽసాధారణ్యవిషయతా బహిర్భూ
తత్వం విశిష్టద్వయ విషయతాయామవశ్యంనివేశనీయం తేనైవదర్శితాసాధార
ణ్యావ్యాప్తివారణసంభవాత్ ॥ హ్రదో వహ్నిమాన్ వహ్నిమజ్జలవత్కాలీనజ
లాభావాదిత్యాదౌ వహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తి జలవద్ధ్రదావతివ్యాప్తి
వారణాయ తాదృశ విశిష్టద్వయ విషయతాయాం జ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నప్రతి
బంధకతానవచ్ఛేదకత్వ. మనివేశ్యాప్రయాసిద్ధిఘటకదళద్వయవిషయతాభేదఏవని
వేశ్య స్తథాచనోక్తాసాధారణ్యేఽవ్యాప్తిరిత్యసాదారణ్య విషయతాబహిర్భూ
తత్వ నివేశప్రయోజనాభావఇతి నాశంకనీయం, దర్శితస్థలే దర్శితవిశిష్టస్య వ
హ్న్యభావవజ్జలవదాత్మకవిశిష్టాంతరాఘటితత్వ విరహేణైవవారణాత్ ॥ ఏతే
న, జలవత్సమానకాలీనపర్వతో జలవత్సమాన కాలీనపర్వతకాలీన వహ్నిమాన్
జలాదిత్యాదౌ జలవత్సమానకాలీన పర్వతకాలీన వహ్నివ్యాపకీభూతాభావప్రతి
యోగిజలరూపాసాధారణ్యేఽవ్యాప్తిస్తత్రతాదృశపక్షే జలవత్తానిశ్చయ విశిష్ట
నిశ్చయ విశిష్టాసాధారణ్యజ్ఞానస్యానుమితి ప్రతిబంధకతయా జలత్వావచ్ఛిన్న
ప్రకారతాయాస్తాదృశపక్షయోరైక విశిష్టవిషయకత్వా వ్యాపకత్వాభావేన తా
దృశవిషయతాశూన్యోయః జలవాన్ తాదృశపక్షఇతినిశ్చయస్తద్విశిష్టాసాధార
ణ్యరూపాపరవిశిష్టవిషయకనిశ్చయత్వస్య స్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వే
న తాదృశపక్షరూప తాదృశాసాధారణ్యరూపవిశిష్టద్వయఘటితత్వాదతోఽనతి
రిక్తవృత్తిత్వనివేశ స్తథాసతి జలవత్తానిశ్చయాసమాన కాలీనేపి నిశ్చయే తాదృ
శనిశ్చయత్వ సత్త్వాత్తత్ర ప్రతిబంధకతాయా అభావేననావ్యాప్తిరితి నిరస్తమ్
యద్రూపావచ్ఛిన్న విషయతావిశిష్ట యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతేత్యాదిక్రమే
ణావ్యాపకవిషయితాశూన్యత్వనివేశా వశ్యకతయా జలత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతా
నిరూపిత జలవత్సమానకాలీన పర్వతత్వావచ్ఛిన్న విషయతాయా స్తాదృశపర్వ
తత్వ విశిష్టవిషయకత్వావ్యాపకత్వేన తచ్ఛూన్యాసాధారణ్యవిషయక నిశ్చయా

త్వస్య స్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వాభావేన దర్శితవిశిష్టద్వయమాదా వ్యాప్త్యప్రసక్తేశ్చ । ఉక్తరీత్యా తాదృశ విశిష్టద్వయవిషయితాయా మసాధార ణ్యావిషయతాబహిర్భూతత్వ నివేశావశ్యకతయా పృథివీభేదవాన్ ఘటత్వాది త్యాదౌ పృథివీభేదవ్యాపకీభూతాభావ ప్రతియోగిఘటత్వరూపా సాధారణ్యా వ్యాప్తిరతోఽనతిరిక్తవృత్తిత్వనివేశఆవశ్యకః ॥ అన్యథాఇయంపృథివీఘటోఽయ మితిజ్ఞానయోస్స్వరూపతః పృథివీత్వ ఘటత్వావగాహినోంఽపియద్రూపావచ్ఛి న్న విషయతావిశిష్ట యద్రూపావచ్ఛిన్న విషయతేత్యాద్య వ్యాపకవిషయితా శూన్యయోరవచ్ఛేదక ధర్మదర్శనవిధయా ప్రతిబంధకత్వేన పృథివీత్వవిశిష్టవి షయకోఽయః ఇయంపృథివీతి నిశ్చయస్తద్విశిష్టోఽయః ఘటత్వవిశిష్టవిషయకః ఘ టోఽయమితి నిశ్చయస్తద్వృత్తినిశ్చయత్వస్యానుమితి ప్రతిబంధకతాయాం స్వ రూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వేన పృథివీత్వ విశిష్టఘటత్వ విశిష్టరూపతాదృశ విశిష్టద్వయ ఘటితత్వాదితిచ కేషాంచిదుక్తిః పరాస్తా ॥ ఇయంపృథివీఘటో యమితి జ్ఞానయోర్ఘటత్వ విశిష్టవిషయకత్వావ్యాపికాయాసమవాయావచ్ఛి న్నవిషయతానిరూపితఘటనిష్ఠవిషయతానిరూపిత స్వరూపావచ్ఛిన్న ఇదంత్వని ష్ఠవిషయతానిరూపితవిషయిత్వాయాచ పృథివీత్వ విశిష్టవిషయకత్వావ్యాపికాస మవాయావచ్ఛిన్నవిషయతానిరూపితపృథివీ నిష్ఠవిషయతా నిరూపిత స్వరూ పావచ్ఛిన్న-ఇదంత్వనిష్ఠవిషయతా నిరూపిత విషయిత్వాప్రత్యేకం తద్విశిష్టత యా స్వభిన్నేత్యాద్య వ్యాపకవిషయితాశూన్యత్వవిరహేణ ఘటత్వ విశిష్టపృ థివీత్వ విశిష్టయోస్తాదృశవిశిష్టద్వయానాత్మకత్వాచ్చ ॥ అత్రాహుః ॥ అను మితిగ్రన్థే అనుమితింప్రతియత్రపరామర్శస్య సర్వాంశే ప్రమాత్వనియమస్త త్ర సాధ్యవ్యాప్యహేతుమత్పక్ష వజ్జ్ఞానత్వేన కారణతాయా ఉక్తత్వాత్తుల్య యుక్త్యాయాదృశవిశిష్టస్థలే భ్రమాత్మకంజ్ఞానం నకస్యాపిజాతం తత్రాఽవచ్ఛే దకధర్మదర్శనవిధయా తాదృశజ్ఞానస్య విశిష్టవజ్జ్ఞానత్వేన ప్రతిబంధకత్వంనతు నిరూప్యనిరూపక భావాపన్న విషయితాశాలిజ్ఞానత్వేన ప్రయోజనవిరహా త్త థాచ తాదృశవిశిష్టజ్ఞానీయ విషయితాయాం స్వరూపసంబంధరూపా వచ్ఛేద కత్వ విరహాదన్యదేవతాదృశంవిషయితాద్వయం తచ్ఛూన్యత్వస్య తాదృశవిశిష్ట జ్ఞానేసత్త్వాత్తాదృశవిశిష్టేఽతివ్యాప్తిరతోఽనతిరిక్తవృత్తిత్వనివేశనమ్ ॥ తథా సతి విశిష్టస్య యత్రావచ్ఛేదకత్వం తత్రాపివిశిష్ట విషయితాయాఅనతిరిక్త

వృత్తిత్వసత్త్వాన్నక్షతిః ॥ నచ, తుల్యయుక్త్యా తాదృశవిశిష్టద్వయం యత్రా సిద్ధిఘటకం తత్ర జ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నాసిద్ధిజ్ఞాననిష్ఠప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదకతాదృశవిశిష్టద్వయ విషయితాశూన్యప్రతీతి విషయత్వస్య తాదృశాసిద్ధావభావే నావ్యాప్తిరనతిరిక్తవృత్తిత్వనివేశేపి దుర్వారేతి వాచ్యం ॥ యద్విషయకత్వేనేత్యాది లక్షణమనాహార్యాప్రామాణ్యజ్ఞానానాస్కందిత నిశ్చయీయ విషయితాసంబంధావచ్ఛిన్న యద్రూపావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాకభేదానుయోగితావచ్ఛేదకభేద ప్రతియోగితావచ్ఛేదకా ప్రకృతానుమితి ప్రతిబంధకతా తద్రూపావచ్ఛిన్నత్వమితిరీత్యా అనతిరిక్తవృత్తిత్వకల్పే పరిష్కరణీయం తత్ర యద్రూపావచ్ఛిన్నేత్యత్ర యద్రూపేజ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకత్వాభావావచ్ఛిన్నానుయోగితాకభేద ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకాన్యోయః ప్రకృతానుమితి ప్రతిబంధకత్వాభావావచ్ఛిన్నానుయోగితాకభేద ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకో ధర్మస్తదన్యత్వం దేయం ॥ తథాచ నవహ్న్యభావవజ్జలాది మద్వృత్తిజలవద్ధ్రదేఽతివ్యాప్తిస్తాదృశహ్రదత్వే జ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్న ప్రకృతానుమితి ప్రతిబంధకత్వాభావావచ్ఛిన్నానుయోగితాకభేద ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకాన్యత్వస్య ప్రకృతానుమితి ప్రతిబంధకత్వాభావావచ్ఛిన్నానుయోగితాకభేద ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వస్యచ సత్త్వేన తదుభయభిన్నత్వాభావాత్తస్య యద్రూపపదేనోపాదానాసంభవాత్ ॥ ఇత్థంచ, తాదృశహ్రదాత్మక స్వరూపాసిద్ధౌ నావ్యాప్తిస్తాదృశాసిద్ధిజ్ఞానస్య విశిష్టజ్ఞానత్వేనైవ ప్రతిబంధకతయా తాదృశాసిద్ధితావచ్ఛేదకే జ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకత్వాభావావచ్ఛిన్నానుయోగితాకభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకత్వ సత్త్వాదుక్తవిశేషణవానన్యఏవ ధర్మస్తదన్యత్వస్యాసిద్ధితావచ్ఛేదకే సత్త్వాత్తస్య యద్రూపపదేన గ్రహణసంభవాదితి ధ్యేయమ్ ॥ అథ ప్రమేయత్వ విశిష్టవ్యభిచారత్వావచ్ఛిన్నే వహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తిజలవద్ధ్రదే చాతివ్యాప్తివారణాయ జాతిమాన్ హ్రదో వహ్న్యభావవానితి జ్ఞానమాదాయాసంభవ వారణాయచ స్వానవచ్ఛేదక విషయితాశూన్యత్వం జ్ఞానేవిశేషణం దేయమ్ ॥ స్వం ప్రకృతానుమితి ప్రతిబంధకతా ॥ తథాచ, ప్రమేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారవిషయకజ్ఞానే తాదృశప్రమేయత్వవిశిష్టవిషయితాయాస్తాదృశవిశిష్ట (హ్రదవిషయకజ్ఞానే తాదృశవృత్తిత్వ విషయితా

యా జాతిమాఞ్ వహ్న్యభావవానిత్యాదిజ్ఞానేచ తాదృశజాతిత్వావచ్ఛిన్నవిష
యితాయాః సత్త్వేననిరుక్తజ్ఞానానాం తాదృశవిషయితాశూన్యత్వాభావేనైవ
దోషవారణే విశిష్టాంతరాఘటితత్వస్య విశిష్టద్వయాఘటితత్వస్య వ్యాపకవి
షయితాశూన్యత్వస్యచ వైయర్థ్యం ॥ స్వానవచ్ఛేదక విషయితాశూన్యజ్ఞాన
వృత్తిత్వ విశిష్టయద్రూపావచ్ఛిన్న విషయితావ్యాపకం స్వంతత్త్వస్యైవ లక్షణ
త్వాత్తత్రచ యాదృశదోషేలక్షణసమన్వయిచ్ఛికీర్షితస్తాదృశ దోషజ్ఞాననిష్ఠప్ర
తిబంధకతాయా ఏవస్వపదేనోపాదేయతయా ప్రమేయత్వాభావవద్వహ్నిః కా
లీనపర్వతో ధూమవాన్వహ్నే రిత్యత్రప్రమేయత్వ విషయితాయా మాశ్రయా
సిద్ధిజ్ఞానప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వేపి నప్రమేయత్వ విశిష్టవ్యభిచారేఽతివ్యా
ప్తిః ॥ నచ, ధర్మితావచ్ఛేదక నిష్ఠప్రకారతా నిరూపితవిశేష్యతాయాః ప్ర
కారతానిరూపిత ధర్మితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిశేష్యతాపేక్షయాభిన్నత్వ మ
తే ధర్మితావచ్ఛేదక నిష్ఠప్రకారతా నిరూపితవిశేష్యతాయాః ప్రతిబంధకతా
నవచ్ఛేదకత్వేన తచ్ఛూన్యత్వస్య కస్మిన్నపిదోషజ్ఞానేఽభావాదసంభవ ఇతివా
చ్యం ॥ స్వానవచ్ఛేదకత్వేన స్వావచ్ఛేదకత్వ స్వానవచ్ఛేదకవిషయితావచ్ఛి
న్నత్వాన్యతరసంబంధేన స్వవిశిష్టాన్యత్వస్యైవ వివక్షితత్వాత్తాదృశవిశేష్యత
యోర్భేదమతేతయోరవచ్ఛేద్యావచ్ఛేదకభావస్వీకారాన్నదోష ఇతిచేత్ ॥ నైవం
హ్రదోవహ్నిమాఞ్ ధూమాదిత్యాదౌ సామానాధికరణ్యేన సాధ్యతాయా మవ
చ్ఛేదకావచ్ఛేదేన బాధావ్యాప్తేస్తాదృశబాధజ్ఞానప్రతిబంధకతాయాం హ్రదత్వ
వ్యాపకత్వ విశిష్టస్వరూపసంబంధేన వహ్న్యభావప్రకారకత్వస్యైవావచ్ఛేదక
తయా తదవచ్ఛేదకతాదృశ సంబంధేనవహ్న్యభావవిశిష్ట(హ్ర)దవిషయితాశూ
న్యత్వస్య తాదృశబాధజ్ఞానేఽసత్త్వాత్ ॥ యదిచ, సవ్యభిచారేగదాధరైర్వ
క్ష్యమాణరీత్యా (హ్ర)దత్వవ్యాపకవహ్న్యభావస్యైవ తత్రదోషత్వమిత్యుచ్య
తే, తదాప్యనుమితి ప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదకవిషయితాశూన్యత్వం నైకదేశజ్ఞా
నస్య, అపితువహ్న్యభావవద్ధ్రదవిషయకజ్ఞానస్యైవతద్వృత్తిత్వవిశిష్ట వహ్న్య
భావత్వావచ్ఛిన్న విషయితాయాః ప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తిత్వాదేకదేశ
వహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్నేఽతివ్యాప్తిర్దుర్వారా ॥ ఏవంఘటోఽవృత్తిరి
త్యత్రఘటావచ్ఛిన్నరూపబాధేఽవ్యాప్తిఘటకేవృత్తిత్వ సామాన్యాభావ బుద్ధిం
ప్రతిఘటత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతాకజ్ఞానత్వేనేవ ప్రతిబంధకతయా ఘటావచ్ఛి

న్నవిశేష్యతాయాః ప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదకత్వేన ఘటవానితి ప్రతిబంధకజ్ఞానస్య తచ్ఛూన్యత్వాభావాత్ ॥ అథ వహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తిజలవద్ధ్రదేఽతిప్రసంగవారణాయ ప్రమేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారేఽతిప్రసంగవారణాయ జాతిమాన్వహ్న్యభావవానిత్యాదిజ్ఞానమాదాయాసంభవవారణాయ చ స్వావ్యాపక ప్రతిబంధంకతాశూన్యత్వమేవ జ్ఞానే విశేషణం దేయం ॥ స్వం ప్రకృతానుమితిప్రతిబంధకతా ॥ ఇత్థంచ, వహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తిజలవాన్ హ్రద ఇతి జ్ఞానస్య న తాదృశప్రతిబంధకతాశూన్యత్వం జలవాన్ వహ్న్యభావవాన్ జలవాంశ్చ హ్రద ఇతి జ్ఞానద్వయ నిష్ఠ జలవద్ధ్రదవిషయక నిశ్చయ విశిష్టవహ్న్యభావవజ్జలావచ్ఛిన్న విషయకనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతాయా వహ్న్యభావవజ్జలావచ్ఛిన్న విషయకనిశ్చయ విశిష్టజలవద్ధ్రదవిషయక నిశ్చయత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతాయాశ్చ పరస్పర మవ్యాపకత్వేన తాదృశ విశిష్టజ్ఞానే తాదృశప్రతిబంధకతాద్వయ సత్త్వాత్ ॥ ధూమాభావవద్వృత్తిర్వహ్నిః ప్రమేయ ఇతి జ్ఞానే చ ప్రమేయత్వాభావవాన్ వహ్నిరిత్యాదిజ్ఞాన నిష్ఠప్రతిబధ్యతా నిరూపిత ప్రతిబంధకతాయాః ప్రకృతానుమితి ప్రతిబంధకతా వ్యాపికాయాః సత్త్వాన్న తదాదాయ ప్రమేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారేఽతిప్రసంగః ॥ జాతిమాన్ వహ్న్యభావవానితి జ్ఞానే తాదృశ్యాః జాతిమాన్వహ్నిమానితి జ్ఞాననిష్ఠప్రతిబధ్యతానిరూపిత ప్రతిబంధకతాయాః సత్త్వాన్న తాదృశజ్ఞానస్య తచ్ఛూన్యత్వం ॥ న చ స్వపదస్య తత్తద్వ్యక్తి పరత్వేనాననుగమాద్బాధాదిజ్ఞాన ప్రతిబంధకతానాం పరస్పరమవ్యాపకత్వేన దోషజ్ఞానే తచ్ఛూన్యత్వాభావాత్తేషామసంగ్రహ ఇతి వాచ్యం ॥ సమానాధికరణభేద ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వ సంబంధావచ్ఛిన్న స్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాక ప్రతిబంధకత్వ నిష్ఠప్రతియోగితాకాత్యంతాభావవత్వసంబంధేన ప్రకృతానుమితి ప్రతిబంధకతా విశిష్టత్వస్య స్వావ్యాపకప్రతిబంధకతాశూన్యత్వసంబంధేన ప్రకృతానుమితిబంధకతావిశిష్టత్వస్య వా స్వావ్యాపకప్రతిబంధకతాశూన్యత్వ మిత్యనేనవివక్షితత్వాన్న దోషః వహ్న్యభావవద్ధ్రదవిషయకత్వాద్యవచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకత్వ విశిష్టత్వస్యైవ నిరుక్తసంబంధేన బాధాదిజ్ఞానే సత్త్వాదితి చేత్ ॥ మైవం ॥ ధూమవ్యభిచారీ వహ్నిర్ధూమవాన్ వహ్నిరిత్యాదౌ యత్ర ప్రమేయత్వ విశిష్టధూమవ్యభిచారివహ్నివిషయకజ్ఞానస్య పూర్వం పరత్ర వా నియమేన ప్రమేయత్వవాన్ ధూమాభావవానితి జ్ఞానం సంభవతి తత్ర ప్రమేయ

త్వవిశిష్టధూమవ్యభిచారివహ్ని విషయకజ్ఞానస్య జ్ఞానవైశిష్ట్యావచ్ఛిన్నసాధ్య
వత్తాజ్ఞాన ప్రతిబంధకత్వావ్యాపకప్రతిబంధకతాశూన్యత్వేన తద్విషయప్రమే
యత్వవిశిష్టవ్యభిచారేఽతివ్యాప్తివారణాయ విశిష్టాంతరాఘటితత్వవిశేషణా
వశ్యకతావారణాయ స్వావ్యాపకప్రతిబంధకతాశూన్యత్వవిశేషణే స్వపదేనజ్ఞా
న వైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతాయాఏవోపాదేయతయా హ్రదోవహ్ని
మాన్ ధూమాదిత్యాదౌ యత్రవహ్న్యభావవాన్ ధూమాభావవానితి జ్ఞానస్య
పూర్వం పరతోవావహ్న్యభావవిశిష్టహ్రదాదివిషయకజ్ఞానం సంభవతినాన్య
దా ॥ అన్యదాతు వహ్నిత్వేన గుంజాపుంజావగాహ్యభావత్వేన ఘటావగా
హివహ్న్యభావవాన్ హ్రదఇతిభ్రమాత్మకమేవ,తత్రజ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నా
యా వహ్న్యభావవిశిష్టహ్రదాదిరూపబాధవిషయకజ్ఞానీయాభ్రమప్రమాసాధా
రణ ప్రతిబంధకతా, తదవ్యాపికాయా హ్రదధర్మికధూమప్రకారక బుద్ధిత్వా
వచ్ఛిన్న ప్రతిబధ్యతానిరూపితావహ్న్యభావావచ్ఛేదేన ధూమాభావప్రకార
క నిశ్చయవిశిష్ట హ్రదధర్మికవహ్న్యభావప్రకారక నిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నా
ప్రతిబంధకతా, తస్యా స్తాదృశవిశిష్ట జ్ఞానేసత్త్వాత్తాదృశ భ్రమాత్మకజ్ఞానే తా
దృశప్రతిబంధకతా శూన్యత్వసత్త్వేపి తద్వృత్తిత్వ విశిష్టబాధవిషయకత్వాప్ర
సిద్ధ్యాబాధేఽవ్యాప్తిః ॥ యదిచ, ధూమవ్యభిచారివహ్నిధూమవాన్ వహ్ని
రిత్యాదౌ పక్షేసాధ్య వ్యాప్యవత్తాజ్ఞానస్యాహార్యత్వనియమేన ప్రకృతానుమి
త్యప్రసిద్ధ్యైవ నతత్ర ప్రమేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారేఽతివ్యాప్తిరిత్యుక్తవిశేషణే
స్వపదేనానుమితి ప్రతిబంధకతామాత్రస్యైవోపాదేయ తయోక్తస్థలే జ్ఞానవై
శిష్ట్యానవచ్ఛిన్నహేతుమత్తాగ్రహ ప్రతిబంధకత్వావ్యాపకప్రతిబంధకతాశూ
న్యత్వస్యోక్తప్రమాత్మక బాధజ్ఞానేసత్త్వాన్నతత్రావ్యాప్తిరిత్యుచ్యతే ॥ తదా
పి యత్రవహ్న్యభావవాన్ ధూమాభావవాన్ వహ్న్యభావవాంశ్చ హ్రదఇతిస
మూహాలంబనమేవ వహ్న్యభావవద్ధ్రదాంశే ప్రమాత్మకం అన్యదాతుభ్రమా
త్మకం దోషజ్ఞానం తత్రోక్తరీత్యాఽవ్యాప్తేరపరిహారాత్, ఏవంయత్రప్రమా
త్మకం దోషజ్ఞానందోషైకదేశే నియమేన ప్రమేయత్వాద్యవగాహ్యేవ తత్ర
తదనవగాహి భ్రమాత్మకమేవ జాతం తత్రస్వపదేన ప్రతిబంధకతామాత్రోపా
దానేప్యుక్తరీత్యాఽవ్యాప్తిరపరిహార్యైవ॥ నచ వ్యాపకత్వ శరీరనివిష్టస్వాధి
కరణం భ్రమభిన్నత్వేన విశేషణీయం, తథాచ తాదృశజ్ఞానవైశిష్ట్యావచ్ఛిన్నప్ర

ప్రతిబంధకతాయా సద్బాధజ్ఞానప్రతిబంధకత్వా వ్యాపకత్వమపితు ఘటాదిజ్ఞాననిష్ఠ
ప్రతిబంధకతాయా ఏవ, తచ్ఛూన్యత్వతాదృశవిశిష్టజ్ఞాన మాదాయైవబాధ లక్షణస
మన్వయ ఇతివాచ్యం ॥ ఏవమపి ప్రతిహేతువ్యాపక సాధ్యాభావసమానాధికర
ణప్రతి హేతుమత్పక్షవిషయకజ్ఞాన నిష్ఠప్రతిబంధకతయోః పరస్పర మవ్యాప
కత్వేన తాదృశజ్ఞానస్య తచ్ఛూన్యత్వాభావాత్సత్ప్రతి పక్షావ్యాప్తిర్దుర్వా
రా ॥ యదిచ, వ్యాపకతాఘటిత సత్ప్రతిపక్షస్య లక్షణత్వేసిద్ధాంతే విశిష్టద్వ
యాఘటితత్వ ఘటకతాదృశ విశిష్టద్వయ విషయితాయాః సత్ప్రతిపక్షఘట
కదళద్వయ విషయితాభిన్నత్వనివేశఇవ స్వావ్యాపక ప్రతిబంధకతాయాంస
త్ప్రతిపక్ష ఘటకానియాని ప్రతిహేతువ్యాపక సాధ్యాభావ ప్రతిహేతుసత్ప
క్షప్రతి హేతునిష్ఠ సాధ్యాభావ సామానాధికరణ్యాని తత్తద్విషయకత్వానవచ్ఛి
న్నత్వ నివేశాన్నతదసంగ్రహః ॥ వహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తిలవద్ధ్రద
విషయకజ్ఞానే తాదృశ్యాః జలాదౌ వహ్న్యభావవజ్జలాది మద్వృత్తిత్వాభా
వప్రకారకజ్ఞానీయ ప్రతిబంధకతాయాః సత్త్వాన్న తాదృశ విశిష్టేఽతివ్యా
ప్తిరిత్యుచ్యతే॥ తదాప్యభావో వహ్నిమానిత్యాదౌ సంయోగసంబంధేన వహ్నేః
సాధ్యతాయాం సంయోగసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వసంబంధేనవహ్ని
మద్వహ్న్యభావావచ్ఛిన్నేఽతివ్యాప్తిస్తత్ర సంయోగసంబంధావచ్ఛిన్న ప్ర
తియోగితాకత్వ సంబంధేన వహ్నిమాన్ వహ్న్యభావవాన్తాదృశసంబంధేన వ
హ్నిమాంశ్చాభావ ఇత్యవచ్ఛేదకధర్మదర్శనస్యాభావత్వావచ్ఛిన్నే తాదృశ
సంబంధేన వహ్నిప్రకారకత్వ నియతేన తాదృశసంబంధేన వహ్న్యవచ్ఛేదేన
వహ్న్యభావప్రకారత్వేనైవ లాఘవేన ప్రతిబంధకత్వాద్వహ్ని మద్వహ్న్య
భావావచ్ఛిన్న విషయకజ్ఞానస్య తాదృశప్రతిబంధకతాశూన్యత్వాత్ ॥ యదిచ
జ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదకతాదృశవిశిష్టద్వయవిషయితా
శూన్యత్వ ఘటితవిశిష్టద్వయా ఘటితత్వస్య తత్రసత్త్వా త్సిద్ధాంతేపి తత్రా
తివ్యాప్తి ర్దుర్వారా విశిష్టద్వయాఘటితత్వ ఘటకజ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్న ప్ర
తిబంధకతాయాం తత్ప్రతిబంధకతాభేదంనివేశ్య తదతివ్యాప్తివారణే స్వా
వ్యాపకప్రతిబంధకతాయా మపి తద్భేదం నివేశ్యతద్వారణం సుకరమిత్యుచ్య
తే॥ తదాప్యేతత్కల్పే హ్రదో జాత్యభావవానిత్యాదౌ జాతిమాన్ జాతిమాని
తి జ్ఞానవారణమశక్యం జాతిమాన్ జాత్యభావవానితి జ్ఞానస్యాహార్యతయా త

జ్ఞానే స్వావ్యాపక ప్రతిబంధకత్వా సత్త్వాత్ ॥ నచ, జాతిమాన్ జాతిమాన్వ
హ్నిమానిత్యాకారక ప్రత్యక్షసామగ్రీవిషయ్యా యా ప్రతిబంధకతా సైవావ్యా
పికా తత్రాస్తీతిశంక్యం ॥ జాతిమాన్ జాతిమాన్వహ్న్యభావవానితి బాధగ్రహ
కాలీన తాదృశసామగ్ర్యా అప్రతిబంధకత్వేన తచ్ఛూన్యత్వస్య తత్ర సత్త్వేన త
దవారణాత్ ॥ ఏవంజాతిమాన్ ప్రమేయ ఇతి జ్ఞానకాలీన జాతిమాన్వహ్న్య
భావవానితి జ్ఞాననిష్ఠప్రతిబంధకత్వావ్యాపకత్వస్య జాతిమాన్వహ్నిమానితి జ్ఞా
ననిరూపిత ప్రతిబంధకతాయామసత్త్వేన ప్రమేయోవహ్నిమానిత్యాదౌ జాతి
మాన్వహ్న్యభావవానితిజ్ఞానవారణమశక్యమిత్యవ్యాపకవిషయితాశూన్యత్వ
నివేశఆవశ్యకః ॥ ఏవం ధూమవాన్వహ్నేరిత్యాదౌ వృత్తిత్వ విశిష్టధూమాభావ
వద్వృత్తివహ్నివతివ్యాప్తిస్తత్ర వహ్నిరవృత్తిరితిజ్ఞాననిరూపిత ప్రతిబంధక
తాయాః వ్యభిచారజ్ఞాన ప్రతిబంధకత్వావ్యాపకత్వాభావేన తాదృశఘటాదిజ్ఞా
నప్రతిబంధకతైవ తచ్ఛూన్యత్వస్య తాదృశవిశిష్ట వహ్నిజ్ఞానేఽక్షతత్వాదతోవి
శిష్టాంతరాఘటితత్వ నివేశోప్యావశ్యకః ॥ ఏవం ప్రమేయోవహ్నిమాన్వహ్న్య
భావవజ్జలాదిమద్వృత్తిమేయత్వ విశిష్టజలాభావాదిత్యాదౌ వహ్న్యభావవజ్జ
లాదిమద్వృత్తిజలవద్ధ్రదవిషయకజ్ఞానే స్వరూపాసిద్ధిజ్ఞాననిష్ఠ ప్రతిబంధకత్వా
వ్యాపక ప్రతిబంధకతాయాఅసత్త్వాత్తద్విషయో వహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తి
జలద్ధ్రదేతివ్యాప్తివారణాయ విశిష్టద్వయాఘటితత్వనివేశోప్యావశ్యక ఇతికిమె
తావతా ప్రయాసేన ॥ అత్రేదంబోధ్యమ్ ॥ స్వావ్యాపక ప్రతిబంధకతాశూ
న్యత్వ సంబంధేన యత్ప్రతిబంధకతా విశిష్టనిశ్చయ వృత్తిత్వవిశిష్ట యాదృశవిశి
ష్ట విషయితావ్యాపికా ప్రకృతానుమితి నిరూపిత తత్ప్రతిబంధకతా తాదృశ
త్వ మితి పరిష్కారేవిశిష్ట ద్వయాఘటితత్వ వైయర్థ్యం దుర్వారమేవ జాతి
మాన్ జాతిమానితిజ్ఞానమాదాయప్రమేయోజాత్యభావవానిత్యాదావవ్యాప్తివా
రణాయ వ్యాపకవిషయితాశూన్యత్వం నివేశనీయం విశిష్టాంతరాఘటితత్వనివే
శప్రయోజనమభిహితమేవ ॥ ఇదంపునరత్ర ॥ తత్త్వం స్వావ్యాపకత్వ శరీరే ఉ
క్తరీత్యా ప్రమాత్వనివేశావశ్యకతయా ప్రమాత్వఘటితప్రథమలక్షణం పరి
త్యజ్యతదఘటిత ద్వితీయలక్షణ ప్రణేతుర్లక్షణే ప్రమాత్వనివేశో నాస్తీత్యా
శయ మవగత్యైవ విశిష్టద్వయా ఘటితత్వాదీనాం నివేశోగదాధరాణాం॥అన్య
థా స్వావచ్ఛిన్నావిషయిక ప్రమావృత్తిప్రతిబంధకత్వంయాదృశవిశిష్ట విషయ

కత్వ వ్యాపకంతాదృశత్వం దోషత్వమిత్యుక్తావపి విశిష్టాంతరాఘటితత్వవిశిష్టధ్వ
యాఘటితత్వాదీనాం వైయర్థ్యస్యసువచత్వేన కిమేతావతాప్రయాసేనేతిదిక్॥అ
త్రనవీనాః॥యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయితాసామాన్యమనుమితిప్రతిబంధకతావ
చ్ఛేదకంతత్త్వమేవహేత్వాభాసత్వంపాషాణమయత్వవిశిష్టపర్వతాదావతివ్యాప్తి
వారణాయజ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నత్వమేవానుమితిప్రతిబంధకతాయాంనివేశ
నీయంప్రతిహేతువ్యాపకసాధ్యాభావసమానాధికరణప్రతిహేతుమత్పక్షరూ
పసత్ప్రతిపక్షసంగ్రహాయయోఽయత్ర హేత్వాభాసస్తద్వాన్ వ్యాప్యోపి సఏవతత్ర
దోషఇతి శిరోమణ్యుక్తరీత్యా అసిద్ధ్యాత్మకహేత్వభావవ్యాప్యధర్మవత్పక్షా
దేశ్చసంగ్రహాయచ ప్రకృతానుమితిప్రతిబంధకతేత్యనేనజ్ఞానవైశిష్ట్యానవ
చ్ఛిన్న ప్రకృతానుమితిప్రతిబంధకత్వ ప్రకృతపరామర్శప్రతిబధ్యతాను
మితి జనకతాన్యతరస్యైవ వివక్షణాజ్జ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నేత్యనేన జ్ఞానవై
శిష్ట్యావచ్ఛిన్నత్వసాధారణ్యవిషయకజ్ఞానీయప్రతిబంధకతావ్యక్తిభిన్నత్వో
భయాభావవత్వస్య వివక్షణీయతయా నాసాధారణ్యాసంగ్రహః॥ ప్రతిబంధక
తాయాం సత్ప్రతిపక్షవిషయకత్వానవచ్ఛిన్నత్వాసాధారణ్య విషయకత్వానవ
చ్ఛిన్నత్వజ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నత్వైతత్త్రితయాభావంనివేశ్యసత్ప్రతిపక్షా
సాధారణ్యయోఃసంగ్రహప్రకారంశ్చనసమ్యక్॥ హ్రదోవహ్నిమాన్ జలాదిత్యా
దౌహేతుమత్పక్షాతివ్యాప్తేరసాధారణ్యవిషయకనిశ్చయవిశిష్టహేతుమత్తాజ్ఞాన
ప్రతిబంధకతాయా ముక్తాభావవత్వ్యాం హేతుమత్పక్షవిషయితాసామాన్యస్యా
వచ్ఛేదకత్వాత్॥ నచాసాధారణ్యవిషయకత్వానవచ్ఛిన్నత్వమిత్యత్రాసా
ధారణ్యవిషయకత్వనిష్ఠసాక్షాదవచ్ఛేదకతానిరూపకత్వం స్వసమానాధికరణ
భేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వస్వవృత్తిత్వోభయసంబంధేనా సాధారణ్యవిషయి
తా విశిష్టావచ్ఛేదకతానిరూపకత్వపర్యవసితంగ్రాహ్యమ్॥ ప్రతిబంధకతావ
చ్ఛేదకత్వమపి సాక్షాత్స్వవ్యాప్యత్వ స్వావచ్ఛేదకత్వోభయసంబంధేన ప్రతి
బంధకతా విశిష్టత్వరూపం గ్రాహ్యమితి నహేతుమత్పక్షాతివ్యాప్తిః॥యదిచవి
షయితాయాం వ్యాప్యత్వసంబంధేన ప్రతిబంధకతా విశిష్టత్వనివేశే సామాన్యప
దం వ్యర్థం॥నచ దోషజ్ఞానీయదోషైకదేశ విషయితాయాప్రతిబంధకతాభా
వ్యావృత్తితయా దోషైకదేశాతివ్యాప్తివారణాయ తదావశ్యకమితి శంక్యం వి
శేష్యవృత్తేర్విశిష్టానుయోగికాభావానభ్యుపగమేన వహ్న్యభావద్ధ్రదాది విష

యితాయాం ప్రతిబంధకతా శూన్యావృత్తిత్వవిరహేణ బాధాద్యసంగ్రహాపత్త్యా స్వవ్యాపకతత్తత్త్వరూపస్య వ్యాప్యత్వస్యైవసంబంధతాయా వక్తవ్యత్వాత్ సచ తత్పరిత్యాజ్యమేవేతి వాచ్యం తథాసత్య నతిరిక్తవృత్తిత్వరూపావచ్ఛేదకత్వఏవ పర్యవసాన మితి విభావ్యతే॥ తదాస్వాశ్రయస్వ స్వావచ్ఛిన్నభేద సామానాధికరణ్యోభయసంబంధేనోక్తాభావవత్ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకతావిశిష్టత్వమేవసాక్షాత్ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వమిత్యనేన వివక్షణీయం యత్ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదికా హేతుమత్పక్షవిషయితా, సానిరుక్తాసాధారణ్యవిషయకత్వానవచ్ఛిన్నైవేతి నోక్తాభావవతీ, యా ప్రతిబంధకతోక్తాభావవతీ తస్యాం నహేతుమత్పక్షవిషయితాసామాన్యం నిరుక్తావచ్ఛేదకత్వవదితివాచ్యమ్ ॥ తావతాపి హేత్వాభావవక్షతావచ్ఛేదకాభావవ్యాప్య వత్పక్షాదేరసిద్ధ్యాత్మకస్య సంగ్రహతాదవస్థ్యాత్॥ తత్తద్విషయకత్వానవచ్ఛిన్నత్వమపి ప్రతియోగికోటౌ నివేశ్య చతుష్టయాభావవత్త్వం పంచాభావవత్త్వాదికం ప్రతిబంధకతాయాం నివేశ్యతత్సంగ్రహే బహుతరగౌరవమితి వదంతి ॥ కేచిత్తు, విశిష్టద్వయాఘటితత్వమనివేశ్యైవ శిరోమణ్యభిప్రాయం వర్ణయంతి తథాహి విశిష్టాంతరవిషయిత్వావ్యాపకస్వవిషయితా వ్యాపక ప్రకృతానుమితి ప్రతిబంధకతాక విశిష్టాపర్యాప్తాసతీ విశిష్టాంతర విషయిత్వావ్యాపక ప్రకృత పరామర్శ ప్రతిబధ్యానుమితి జనకతాక విశిష్టాపర్యాప్తాయా విషయతాతత్పర్యాప్త్యనధికరణత్వమేవ విశిష్టాంతరాఘటితత్వవిశేషదలయోర్నిష్కృష్టార్థః ॥ ఇతోఽపి, లాఘవాన్వేషణేవిశిష్టాంతర విషయిత్వావ్యాపకస్వవిషయితావ్యాపక ప్రకృతానుమితి ప్రతిబంధకత్వ ప్రకృతపరామర్శ ప్రతిబధ్యానుమితి జనకత్వాన్యతరకత్వమేవ పర్యవసితదోషలక్షణం వక్తవ్యమితి నకోఽపిదోషః ॥ వహ్న్యభావవజ్జలాది మద్వృత్తిజలవద్ధ్రదాత్మక విశిష్టవిషయితా వ్యాపకజ్ఞానవైశిష్ట్యావచ్ఛిన్న ప్రతి బంధకతాయా వహ్న్యభావవజ్జలవత్కాలీన జలవదాత్మకం జలవద్ధ్రదకాలీనవహ్న్యభావవజ్జలవదాత్మకంవాయద్విశిష్టాంతరం తద్వ్యాపకత్వయా నతాదృశవిశిష్టేఽతివ్యాప్తిః॥ పాషాణమయోనవహ్నిమానితి జ్ఞానకాలీనపర్వతః పాషాణమయఇతి జ్ఞాననిష్ఠ జ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాయాం విశిష్టాంతరవిషయిత్వావ్యాపకత్వేపి పాషాణమయత్వ విశిష్టపర్వత విషయితా వ్యాపకత్వాభావేన నపాషాణమయత్వ విశిష్టపర్వతేఽతివ్యాప్తిః ॥ సత్ప్రతిపక్షజ్ఞానీయ ప్రతిబంధకతాయాం ప్ర

ప్రతిహేతువ్యాపక సాధ్యాభావకాలీన ప్రతిహేతుమత్పక్షరూప విశిష్టాంతరవిష
యిత్వావ్యాపకత్వాసంభవేపి జ్ఞానవైశిష్ట్యేనావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావానుమితి జన
కత్వాపహారాదైన లక్షణసమన్వయ సౌకర్యం ॥ ఇతోఽపి స్వరూపసంబంధ రూ
పానచ్ఛేదకత్వపక్షీయనిష్కృష్టధర్మో లఘీయాన్ తథాహి విశిష్టాంతర విషయి
తానవ్యాపక స్వవిషయితాత్వ వ్యాపకావచ్ఛేదకతాక ప్రకృతానుమితి నిరూ
పితజ్ఞాన వైశిష్ట్యేనావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకత్వ ప్రకృతపరామర్శప్రతిబధ్యతానుమి
తి జనకత్వాన్యతరకత్వం దోషత్వం ॥ అత్రచ, విశిష్టాంతర విషయితాయాం
స్వవిషయితాయాంచానాహార్య జ్ఞానీయత్వనివేశావశ్యకత్వే న ప్రామాణ్యజ్ఞా
నానాస్కందితనిశ్చయీయత్వానివేశా ల్లాఘవం బోధ్యమ్ ॥ ఇత్థంచ, బాధఘ
టిత సత్ప్రతిపక్షోఽపి సంగృహ్యతే తజ్జ్ఞానస్య బాధజ్ఞానప్రతిబంధకతాతః ప్ర
తిబంధకత్వే మానాభావేన విశిష్టాంతరవిషయిత్వావ్యాపకస్వవిషయితా
వ్యాపకప్రతిబంధకతాకత్వే మానాభావేపి విశిష్టాంతరవిషయిత్వావ్యాపకస్వవి
షయితావ్యాపకప్రకృతపరామర్శప్రతిబధ్యసాధ్యాభావానుమితిజనకతాకత్వా
నపాయాత్ ॥ నహి, వ్యాప్త్యాద్యనవగాహిబాధజ్ఞానసాధారణబాధజ్ఞానత్వేనైవాను
మితిజనకత్వమనుమన్యతేన సత్ప్రతిపక్షఘటిత సత్ప్రతిపక్షస్తునలక్ష్యః ॥ సంగృహ్య
తేచ, పక్షవృత్తిత్వ ఘటితమప్యసాధారణ్యం తస్యసాధ్యాభావానున్నాయకత్వా
త్ ॥ యద్వస్తుతశ్చ సాధ్యాభావానున్నాయకత్వేన ప్రతిహేతువ్యాపకసాధ్యా
భావకాలీన ప్రతిహేతుమత్పక్షోఽపి సత్ప్రతిపక్షసంగ్రాహక సత్ప్రతిపక్షఘ
టక దళద్వయవిషయితాభిన్నత్వ విశేషణాక్రాంతవిశిష్టాంతరద్వయ విషయితా
శూన్యప్రతీతి విషయత్వసత్త్వేన గదాధరమతే తదవారణాత్ ॥ యత్తు, సత్ప్ర
తిపక్ష ఘటకదళద్వయ భిన్నం యత్ప్రతిహేతు వ్యాపక సాధ్యాభావకాలీన
త్వం ప్రతిహేతుమత్పక్షశ్చే త్యుభయం తద్ఘటితత్వాదేవ నతత్రాతివ్యాప్తిః ॥
నచ, కాలీనత్వ సంబంధేన ప్రతిహేతువ్యాపక సాధ్యాభావవిశేషిత ప్రతిహే
తుమత్పక్షఏవాతివ్యాప్తిః ప్రతిహేతువ్యాపక సాధ్యాభావప్రతిహేతుమత్పక్ష
యోర్దర్శిత విశిష్టఘటకయోః సత్ప్రతిపక్షీయదళద్వయభిన్నత్వాసంభవాదితి
వాచ్యం ॥ కాలీనత్వసంబంధేన ప్రతిహేతువ్యాపక సాధ్యాభావవిశేషిత ప్ర
తిహేతుః ప్రతిహేతుమత్పక్షశ్చేతి ద్వయస్య దర్శితవిశిష్ట ఘటకస్య సత్ప్ర
తిపక్షీయదళద్వయభిన్నత్వ సంభవాదితి ॥ తదసత్ ॥ సత్ప్రతిపక్ష ఘటకదళద్వ

యచ్ఛబ్దేన విశిష్య ప్రతిహేతువ్యాపక సాధ్యాభావ ప్రతిహేతుమత్పక్షోభయ మేవోపాదేయం॥ఇతరథా జలాదివ్యాపక వహ్న్యభావకాలీనజలవద్హ్రదాదేర్యత్ర ప్రతిహేత్వాది ఘటకతయా సత్ప్రతిపక్ష ఘటకత్వం తత్రతాదృశ విశిష్టద్వయస్య సత్ప్రతిపక్షఘటకతయాభిన్నతయా తాదృశవిశిష్టేఽతివ్యాప్త్యాపత్తేః ఏవంచ ప్రతిహేతువ్యాపక సాధ్యాభావ సామానాధికరణ్యం ప్రతిహేతుమత్పక్షశ్చేతి దళద్వయస్య ప్రతిహేతువ్యాపక సాధ్యాభావప్రతిహేతు మత్పక్షోభయాత్మక సత్ప్రతిపక్షఘటక దళద్వయభిన్నతయా తాదృశ దళద్వయఘటిత సత్ప్రతిపక్షేఽవ్యాప్తివారణందుశ్శకం॥ నచ తాదృశ విశిష్టద్వయ విషయితాద్వయే ప్రతిహేతువ్యాపకసాధ్యాభావ ప్రతిహేతుమత్పక్ష రూపదళద్వయ విషయితాభేదఇవ ప్రతిహేతువ్యాపక సాధ్యాభావ సామానాధికరణ్య రూపతద్ఘటక దళవిషయితాభేదం నివేశ్య తద్వారణం సుశకమితి శక్యం వక్తుం॥తథాసతి సత్ప్రతిపక్ష ఘటకతాదృశ విశిష్టద్వయ విషయితాభిన్న నిరుక్తవిశిష్టద్వయ విషయితాశూన్యప్రతీతి విషయత్వస్య విశిష్టద్వయాఘటితత్వాపత్త్యాదితి గ్రంథవిరోధః స్యాదతో యాదృశ విశిష్టవిషయక నిశ్చయవిశిష్టేత్యాదే ర్యాదృశ విశిష్ట విషయితాసామాన్యావచ్ఛిన్న జ్ఞాననిష్ఠావచ్ఛేదకతాక ప్రతిబంధకత్వ,యాదృశ విశిష్ట విషయితాసామాన్యావచ్ఛిన్నా తాదృశవిశిష్టద్వయమేక్యేవార్థః । విషయితాసామాన్యనివేశస్ఫోరణాయైవ చానతిరిక్తవృత్తిత్వ పర్యన్తాభిధాన మితివక్తవ్యమ్ ॥ ఏవంచ, ప్రతిహేతువ్యాపక సాధ్యాభావకాలీన ప్రతిహేతు మత్పక్షాదేరపి సత్ప్రతిపక్షస్యైవ దర్శితవిశిష్టద్వయాఘటితత్వం నిష్ప్రత్యూహమేవేతి వదంతి ॥ అత్రమతద్వయేపి స్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వనివేశే ఘటోఽవృత్తిరిత్యాదౌ ఘటావచ్ఛిన్నే బాధేఉక్తరీత్యాఽవ్యాప్తిః యద్రూప నిష్ఠవిషయితావచ్ఛేదకతా సామాన్యేప్రకృతానుమితి ప్రతిబంధకతానిరూపిత స్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వ వివక్షయోక్తావ్యాప్తివారణసంభవఇతితు న శంక్యం హ్రదోవహ్నిమానిత్యాదౌ హ్రదత్వాదినిష్ఠధర్మితావచ్ఛేదకతాన్యప్రకారతాయా అపితాదృశావచ్ఛేదకతా సామాన్యాంతర్గతతయా తస్యాశ్చ ప్రకృతానుమితి ప్రతిబంధకతానిరూపిత స్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వవిరహేణ బాధాద్యసంగ్రహప్రసంగాత్ యద్రూపపదగ్రాహ్య వహ్న్యభావాద రూపప్రకార నిష్ఠవిషయతా సంగ్రాహ్యయ ప్రకారతాన్యయద్రూపనిష్ఠవిషయతా

నచైవ ముక్తసత్ప్రతిపక్షావ్యాప్తిః తస్యప్రతిహేతువ్యాపకతావిశిష్ట సాధ్యాభావప్రతిహేతువిశిష్ట పక్షాత్మకనిరుక్తవిశిష్టద్వయఘటితత్వాదితివాచ్యమ్ ॥ సత్ప్రతిపక్ష ఘటకదళ(తాదృశవిశిష్ట)ద్వయవిషయితాభిన్ననిరుక్త విశిష్టద్వయవిషయితాశూన్యప్రతీతి విషయత్వస్య విశిష్టద్వయాఘటితత్వార్థకత్వాత్ ॥ యత్ర సత్ప్రతిపక్షాప్రసిద్ధి స్తత్ర భిన్నాన్తమనుపాదేయమేవ, సాధ్యాదిభేదేన లక్షణభేదాత్ ॥ భ్రమాత్మకజ్ఞానీయ విషయితాసాధారణ రూపేణైవ వాప్రతిహేతువ్యాపకతా విశిష్టసాధ్యాభావ విషయతోపాదేయా ॥ నచదర్శితవిశి

వచ్ఛేదకతా సామాన్యమిత్యాది వివక్షణాసంభవాదతోఽనతిరిక్తవృత్తిత్వ రూపావచ్ఛేదకత్వనివేశఏవ గ్రంథకృన్నిర్భరఇతి ధ్యేయమ్ ॥ * సత్ప్రతిపక్షఘటకదళద్వయవిషయితాభిన్నేతి * అత్రనిరుక్తతాదృశవిశిష్టద్వయవిషయితయోః ప్రత్యేకం సత్ప్రతిపక్షఘటకదళద్వయ విషయితానిష్ఠద్విత్వావచ్ఛిన్న భేదనివేశే సత్ప్రతిపక్ష ఘటకదళద్వయ విషయితయోః ప్రత్యేకం తాదృశవిషయితానిష్ఠ ద్విత్వావచ్ఛిన్న భేదసత్త్వాత్సత్ప్రతిపక్షాసంగ్రహః ॥ యదిచ, తాదృశవిషయితా నిష్ఠతత్తద్వ్యక్తిత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకభేదద్వయంనివేశ్యతే, తదాజలవద్ధ్రదస్య సత్ప్రతిపక్ష ఘటకతయా తద్విషయితాయాం తాదృశభేదద్వయాసత్త్వేన తాదృశవిషయితాక విశిష్టద్వయా ఘటితత్వస్య వహ్న్యభావవజ్జలవద్వృత్తిజలవద్ధ్రదేసత్త్వాత్ తత్రాతివ్యాప్తిరతస్తాదృశ విశిష్టవిషయితానిష్ఠద్విత్వావచ్ఛిన్నే సత్ప్రతిపక్ష ఘటకదళద్వయ విషయితానిష్ఠద్విత్వావచ్ఛిన్న భేదోనివేశ్య స్తథాచ సత్ప్రతిపక్షఘటక దళద్వయవిషయితానిష్ఠ ద్విత్వావచ్ఛిన్నానుయోగితాకభేద ప్రతియోగితావచ్ఛేదక స్వనిష్ఠద్విత్వికాయా తాదృశవిశిష్టద్వయ విషయితాతచ్ఛూన్య ప్రతీతి విషయత్వం పర్యవసితమ్ ॥ నను, పర్వతోధూమవాన్ వహ్నేరిత్యత్ర సత్ప్రతిపక్షాప్రసిద్ధ్యా తత్స్థలీయదోషేఽవ్యాప్తిః ॥ నచ, తత్రత్యదోషలక్షణే విశిష్టద్వయాఘటితత్వ మనుపాదేయమితి వాచ్యం ॥ వహ్నిర్ధూమవ్యాప్యఇతిజ్ఞానం ప్రత్యయోగోలకీయతేజోధూమాభావవద్వృత్తి తాదృశతేజస్త్వవాన్వహ్నిరితి జ్ఞానద్వయస్య ప్రతిబంధకతయా ధూమాభావవద్వృత్త్యయోగోలకీయతేజోవృత్తితాదృశతేజస్త్వవద్వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నేఽతివ్యాప్తివారణాయ తదానవ్యకత్వాదతఆహ ॥ * యత్రేతి * ఏకోక్తినిర్వాహాయాహ * భ్రమాత్మకజ్ఞానీయ విషయితాసాధారణరూపేణేతి * ప్ర

క్షస్య సత్ప్రతిపక్షరూపతా నస్వీక్రియతే, అపితు హేతుతావచ్ఛేదకాఘటితసాధ్యాభావాభావవదవృత్తిమత్పక్షాత్మక విశిష్టస్యైవ వ్యాపకసామానాధికరణ్య రూపవ్యాప్తివిశిష్ట హేతుమత్పక్షస్యోక్తరీత్యాసంగ్రహే తద్ధర్మావ్యాపక సాధ్యాభావ కాలీన తద్ధర్మవిశిష్ట పక్షాది వ్యావృత్తిరప్యశక్యాస్యాదిత్యవిశేషేణవ్యాపకతా ఘటితవిశిష్టమాత్రస్యా లక్ష్యతాయా ఏవ యుక్తత్వాత్ తథావోక్తప్రయాసమపేక్ష్యజ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతానివేశనమేవోచితమితివాచ్యమ్ ॥ ఏవమపి ప్రకృతహేతునిష్ఠసాధ్యవ్యాపకీభూతాభావ ప్రతియోగిత్వఘటితస్య మతభేదేనా సాధారణ్యవిరోధరూపస్య విషయతాయాః పక్షధర్మికప్రకృతహేతుమత్తాజ్ఞానవైశిష్ట్యావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతాయామేవావచ్ఛేదకత్వాత్ప్రతిబన్ధకతాయాం జ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నత్వ నివేశాసంభవాత్ దర్శితాతిప్రసఙ్గవారణాయచ నిరుక్తవిశిష్టద్వయాఘటితత్వస్యైవ నివేశనీయత్వాత్ ॥ నచ పక్షవృత్తిత్వవిశేషితం ప్రకృతహేతునిష్ఠ సాధ్యవ్యాపకీభూతాభావ ప్రతియోగిత్వమేవా సాధారణ్యాదిరూపం వాచ్యమ్, పక్షవృత్తిత్వాఘటితవిశిష్ట విషయతాయా అప్రతిబన్ధకజ్ఞానసాధారణతయా ప్రతిబన్ధకతానవచ్ఛేదకత్వాత్, తాదృశస్యా సాధారణ్యాదేఃపక్షవృత్తిత్వ విశిష్ట ప్రకృతిహేతుసాధ్య వ్యాపకాభావ ప్రతియోగిత్వవిశిష్టప్రకృతహేతురూప నిరుక్తవిశిష్టద్వయ ఘటితతయా నిరుక్తవిశిష్టద్వయా ఘటితత్వనివేశోపి నసంభవతీతి వాచ్యమ్ ॥

తి హేతువ్యాపకత్వనిష్ఠవిషయితా నిరూపితసాధ్యాభావత్వావచ్ఛిన్న విషయితాత్వేనేత్యర్థః ॥ ఆదినాప్రతిహేతుమత్పక్షవిషయితాపరిగ్రహః తథాచ ప్రతిహేతునిష్ఠప్రకారతానిరూపిత పక్షవిషయితాత్వేన ప్రతిహేతుమత్పక్ష విషయితాయా నివేశఇత్యపిలభ్యతే * హేతుతావచ్ఛేదకాఘటితస్యేతి * తద్ఘటితస్యతత్త్వేతు హేతుః సాధ్యాభావాభావవదవృత్తిహేతుమాంశ్చ పక్షఇతిజ్ఞానద్వయసాధారణజ్ఞాన వైశిష్ట్యావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతయైవ తజ్జ్ఞానస్య కార్యానుత్పాదప్రయోజకత్వ నిర్వాహేజ్ఞాన వైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతాంతరే మానాభావాత్తదసంగ్రహోదుర్వారఇతిధ్యేయం ॥ అథ సాధ్యాభావాభావవదవృత్తిమత్పక్షస్య సత్ప్రతిపక్షత్వే నిర్భరోనయుక్తః గగనవాన్ప్రమేయత్వాదిత్యాదౌ సాధ్యాభావాభావస్య గగనరూపత్వ స్వీకారేపి తదధికరణాప్రసి

పక్షవృత్తిత్వాఘటితవిశిష్టస్యైవాసాధారణ్యరూపతాయాః "విరోధోపి ఫలతః ప్రతిరోధకవత్తదన్యత్వేన వా విరోధివిశేషణీయ" మితి పఙ్క్తివ్యాఖ్యానావసరే సంపాదనీయత్వాత్ ॥(౪౦)॥ నన్వనతిరిక్తవృత్తిత్వరూపావచ్ఛేదకత్వనివేశే వ్యభిచారాదిఘటిత పదార్థాన్తరేఽతివ్యాప్తిస్తద్విషయకత్వస్యాపి ప్రతిబన్ధకతానతిరిక్తవృత్తిత్వాదత ఆహ * విశేషణీయమిత్యేతి * తాదృశలక్షణమితి శేషః ॥ * తాదృశవిశిష్టేతి * అనుమితిప్రతిబన్ధకతాయాం యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయకత్వమవచ్ఛేదకం తద్రూపావచ్ఛిన్నేత్యర్థః ॥ వ్యభిచారత్వాద్యవచ్ఛిన్నస్య వ్యభిచారత్వాదిరూప తాదృశరూపావచ్ఛిన్నఘటితత్వాదసంభవ ఇత్యతః అన్తరేతి స్వావచ్ఛిన్నావిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నార్థకమ్, అతశ్శుద్ధవ్యభిచారాదేః ప్రమేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారాద్యభిన్నత్వేపి నక్షతిః ॥

ర్ధేస్తాదృశహేతౌ సత్ప్రతిపక్షితఇతి వ్యవహారానుపపత్తేరితి చేన్న ॥ తత్రపక్షవృత్తిత్వాభావవద్గగనస్యాపి బాధతయా తద్వ్యాప్యతాదృశాభావాభావవద్వృత్తిమద్గగనస్యైవ సత్ప్రతిపక్షతాసంభవేన తమాదాయైవ తాదృశవ్యవహారోపపాదానసంభవాత్ ॥ నహి యోయో బాధస్తత్తద్వ్యాప్యః సత్ప్రతిపక్షఇతి నియమోస్తి, ఉత్పత్తికాలీనఘటే గన్ధసాధనే బాధవ్యాప్యస్య సత్ప్రతిపక్షస్యాభావాత్ ॥ సాధ్యాభావాభావవదవృత్తిమత్పక్షస్యేత్యత్ర సాధ్యాభావపదం సాధ్యవత్తాజ్ఞానప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకవిషయతాశ్రయపరం పక్షపదం బాధజ్ఞానవిశేష్యపరమితి నాసంగతిరితి ధ్యేయం * పక్షవృత్తిత్వాఘటితస్యేతి * గోపక్షకే అశ్వత్వహేతునా గోత్వసాధనే పక్షవృత్తిత్వఘటితస్య తస్యాసంభవాదితిభావః * సంపాదనీయత్వాదితి * యాదృశవిశిష్టవిషయకనిశ్చయత్వవ్యాపకః ప్రకృతానుమిత్యప్రతిబంధకత్వపక్షధర్మతాజ్ఞానసమానకాలీనత్వోభయాభావస్తాదృశత్వం దోషత్వమితి వివక్షయేత్యాదిః ॥(౪౧)॥ * వ్యభిచారాదిఘటితపదార్థాంతరేతి * వ్యభిచారవిశిష్టమేయత్వాదావిత్యర్థః ॥ అత్ర ఘటితేతిపదం తస్యాలక్ష్యతాబీజమావిష్కర్తుం ॥ తస్య దోషత్వాపగమే వ్యభిచారవిశిష్టవస్తుమాత్రస్యైవ లక్ష్యతాపత్తేః ॥ * అనుమితిప్రతిబంధకతాయాం యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయకత్వమవచ్ఛేదకమితి * అత్రావచ్ఛేదకత్వమనతిరిక్తవృత్తిత్వరూపం బోధ్యమన్యథా వహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వస్య స్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వేన వహ్న్యభావస్యాపి విశి

తదఘటితత్వఞ్చ తదవిషయక ప్రతీతి విషయత్వమ్, ఏవఞ్చానుమితిప్రతి
బన్ధకతాయాం యాదృశరూపావచ్ఛిన్న విషయకత్వమవచ్ఛేదకం తాదృశం య
త్స్వావచ్ఛిన్నావిషయకప్రతీతి విషయతావచ్ఛేదకం తదవచ్ఛిన్నావిషయక
ప్రతీతి విషయతావచ్ఛేదకం యత్స్వంతదవచ్ఛిన్నత్వమ్ సముదితార్థః ॥ య
ద్రూపావచ్ఛిన్నే లక్షణం సఙ్గమనీయమ్ తదేవస్వపదార్థః ॥ భవతిహివ్యా

ష్టాంతరత్వా పత్త్యాతదఘటితిత్వస్య వహ్న్యభావవద్ధ్రదాదావసత్త్వేన బాధా
ద్యసంగ్రహాపత్తేః ॥ యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయకత్వం ప్రకృతానుమితి ప్రతిబం
ధకతానతిరిక్త వృత్తిస్వావచ్ఛిన్నావిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నం
యత్తద్రూపావచ్ఛిన్నం తదఘటితత్వమితి యథాశ్రుతార్థే వ్యభిచారత్వావ
చ్ఛిన్నస్య తాదృశప్రమేయత్వావచ్ఛిన్నత్వాదసంభవ ఇత్యనుమితిప్రతిబంధక
తానతిరిక్తవృత్తివిషయితానిరూపకతావచ్ఛేదక స్వావచ్ఛిన్నా విషయకప్రతీతి
విషయతావచ్ఛేదకయోరైక్యం వివక్షయతి * ఏవంచేతి * అథ యద్రూపావ
చ్ఛిన్న విషయితాసామాన్యమనుమితి ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకం తాదృశం య
త్స్వావచ్ఛిన్నావిషయక ప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకమితి వివక్షయావహ్న్యభా
వాద్యేకదేశస్య విశిష్టాంతరత్వాప్రసక్త్యాబాధాది సంగ్రహసంభవఇతి కిమన
తిరిక్తవృత్తిత్వ రూపావచ్ఛేదకత్వ ఘటితవిశిష్టాంతరా ఘటితత్వనివేశనేన ఏ
వంచ వహ్న్యభావవజ్జలాది మద్వృత్తిజలవద్ధ్రదాదే స్తాదృశజలవద్ధ్రదాది
రూపవిశిష్టాంతర ఘటితత్వాదేవవారణెవిశిష్టద్వయాఘటితత్వం ననివేశనీయమి
తిచేన్న ॥ అభావవాన్ వహ్న్యభావవానభావవాంశ్చ హ్రద ఇతిజ్ఞానద్వయ
నిష్ఠప్రతిబంధకతానిరూపిత స్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వాశ్రయాభావవ
ద్ధ్రదఘటితత్వాద్వహ్న్యభావవద్ధ్రదస్య సంగ్రహవారణాయ ప్రతిబంధకతా
యాం జ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నత్వ నివేశావశ్యకత్వేన తాదృశప్రతిబంధకతాని
రూపిత స్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వస్య జలవద్ధ్రద విషయితాయామ
సత్త్వాత్తస్య విశిష్టాంతరత్వాప్రసక్త్యానిరుక్త విశిష్టైతివ్యాప్తివారణాయ విశి
ష్టద్వయాఘటితత్వమావశ్యకమ్ ॥ నచైవమపి స్వరూపసంబంధ రూపావచ్ఛే
దకత్వ ఘటితవిశిష్టాంతరా ఘటితత్వ నివేశనమేవ లాఘవాదుచితమితివాచ్యమ్
ఘటోఽవృత్తిరిత్యత్ర పూర్వోక్తయుక్త్యా ఘటావచ్ఛిన్న విషయతాయాంస్వ
రూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వాభావేన తస్యవిశిష్టాంతరత్వాభావేన ప్రమే

భిచారత్వాద్యవచ్ఛిన్నావిషయక ప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకీభూతాయే బాధత్వాదయస్తదవచ్ఛిన్నావిషయకప్రతీతి విషయతావచ్ఛేదకవ్యభిచారత్వాదిరితి తదవచ్ఛిన్నేలక్షణ సమన్వయః॥ ప్రమేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారత్వాదేస్స్వావచ్ఛిన్నా విషయక ప్రతీతి విషయతావచ్ఛేదక వ్యభిచారత్వాద్యవచ్ఛిన్నావిషయకప్రతీతి విషయతావచ్ఛేదకత్వాభావాన్న తదవచ్ఛిన్నేఽతిప్రసఙ్గః ॥ ప్రమేయత్వవిశిష్ట వ్యభిచారాదేరపి ప్రమేయత్వాదినావ్యభిచారత్వాద్యవచ్ఛిన్నా విషయక ప్రతీతి విషయత్వాత్తద్దోషస్స్యాదతస్తాదృశ రూపాశ్రయధర్మిణాం తదవచ్ఛిన్నావిషయక ప్రతీతి విషయత్వేనావిశేషస్స్వమేవతాదృశ విషయతావచ్ఛేదకత్వేన విశేషితమ్॥ ప్రమేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారత్వాద్యాశ్రయావిషయకత్వస్య వ్యభిచారత్వాద్యవచ్ఛిన్న విషయక ప్రతీతావదుర్ఘటత్వాత్తద్దోషః అతస్స్వాశ్రయావిషయకత్వ ముపేక్ష్యస్వావచ్ఛిన్నావిషయకత్వనివేశః ॥ స్వావచ్ఛిన్నావిషయక ప్రతీతి విషయవృత్తిత్వస్య తాదృశధర్మవిశేషణత్వే వ్యభిచారత్వాదేరపి ప్రమేయత్వాదినా వ్యభిచారత్వాద్యవచ్ఛిన్నా విషయక ప్రతీతి విషయేవ్యభిచారాదౌ వర్తమానత్వాదసంభవ ఇత్యతస్తాదృశ విషయతావచ్ఛేదకత్వేన ధర్మోవిశేషితః ॥ ప్రమేయంగగనవద్వాచ్యత్వాదిత్యాదౌ వ్యభిచారత్వాద్యవచ్ఛిన్నా విషయకప్రతీతి విషయతావచ్ఛేదకం యద్గగనభావవన్మేయత్వాది తదాశ్రయావిషయక ప్రతీత్యప్రసిద్ధ్యా వ్యభిచారాదౌ తాదృశ ప్రతీతివిషయత్వస్య దురుపపాదతయాఽవ్యాప్తిరతస్తదవచ్ఛిన్నా విషయకత్వనివేశః ॥ అత్రచ తాదృశవిశిష్టాన్తరా విషయక ప్రతీతివిషయతా వచ్ఛేదకత్వస్య దోషతావచ్ఛేదక ధర్మ విశేషణత్వాపేక్షయా జ్ఞానస్యేత్యత్ర జ్ఞానపదార్థే తాదృశవిశిష్టాన్తరావిషయకత్వ నివేశఏవా

యత్వ విశిష్టఘటావచ్ఛిన్నేఽతివ్యాప్తివారణాయానతిరిక్త వృత్తిత్వ రూపావచ్ఛేదకత్వఘటితవిశిష్టాంతరాఘటితత్వనివేశఆవశ్యకః ॥ * బాధత్వాదయఇతి * ఏకమాత్రదోషస్థలే విశేషణవిశేష్యభావవ్యత్యాసేనవిశిష్టాంతరమాదాయైవ లక్షణం సంగమనీయమ్ * దుర్ఘటత్వాదితి * నను ప్రమేయత్వవ్యభిచారావిషయిణీవ్యభిచారత్వాదినా ఘటావగాహిప్రతీతిః సంభవతీతిచేన్న ॥ తుల్యయుక్త్యాబాధాద్యవిషయిణ్యాః బాధత్వాదినా ఘటావగాహి ప్రతీతేః సంభవాదసంభవః స్యాదతః స్వాశ్రయవిషయక ప్రతీతావప్రమాత్వం నివేశనీయం తథాచాయందోషఇతిధ్యేయమ్ ॥ * ప్రమేయంగగనవదితి * అత్రేదంబోధ్యంవహ్న్య

చితః, ఏవంచ నిష్కృష్టవక్ష్యమాణకల్పే యద్విషయకనిశ్చయస్యేత్యత్ర నిశ్చయఏవ తన్నివేశ్యం లాఘవాదిత్యవధేయమ్ ॥ అథ ధూమవ్యభిచారివహ్నిమాన్ ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ బాధాదేర్వ్యభిచారాదిఘటితతయా తత్రావ్యాప్తిః ॥ నచ యద్రూపావచ్ఛిన్న విషయకత్వం స్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావచ్ఛి

భావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నావిషయక ప్రతీతి విషయతావచ్ఛేదకం యత్తాదృశం హ్రదవృత్తి వహ్న్యభావత్వం తదాశ్రయావిషయకత్వస్య బాధజ్ఞానేఽసత్త్వాద్ధూమాభావవద్వృత్తి వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నావిషయక ప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకం యత్తాదృశం ధూమాభావవద్వృత్తిత్వ వ్యాప్యవహ్నిత్వం తదాశ్రయావిషయకత్వస్య వ్యభిచారజ్ఞానేఽసత్త్వాచ్చా సంభవఏవ సంభవతీత్యవ్యాప్తికథనమసంగతం ॥ యత్తు, తదాశ్రయముఖ్యవిశేష్యతాశూన్యత్వ నివేశే వహ్న్యభావవద్ధ్రదాదౌ లక్షణసమన్వయ సంభవాదవ్యాప్తి కథనమితి తదసత్ ॥ తథాసతి వ్యభిచారవిశిష్ట మేయత్వాదావతి వ్యాప్తేరవారణాత్ ॥ అత్ర కేచిత్ ॥ పటో గగనవాన్ తాదాత్మ్యేన ఘటాదిత్యాదౌ వ్యభిచారిణి గగనాభావవత్తాదాత్మ్యవిశిష్ట ఘటాదౌ లక్షణ సమన్వయస్తాదృశతాదాత్మ్యస్య కేవలాన్వయితయా తదభావవద్వృత్తిత్వాభావరూపవ్యాప్త్యప్రసిద్ధేస్తాదృశ వ్యాప్తివిశిష్ట ఘటత్వస్య తాదృశస్యాప్రసిద్ధేః ॥ వ్యాపకసామానాధికరణ్య రూపవ్యాప్తి ప్రసిద్ధ్యా ఘటవ్యాపకతత్తాదాత్మ్యవద్ఘటాభిన్నత్వస్య తాదృశత్వేపి విశిష్టద్వయాఘటితత్వాత్ప్రాంతస్య లక్షణసమన్వయాయ తాదృశస్య వివక్షణే తస్య తాదృశత్వాభావాదిత్యాహుస్తదసత్ ॥ ఏవమపి హేతుసమానాధికరణ సాధ్యాభావత్వాదేస్తాదృశత్వ సంభవాత్తత్రావ్యాప్తేర్దుర్వారత్వాత్ ॥ వస్తుతస్తు ॥ తాదృశరూపాశ్రయా విషయకప్రతీత్యప్రసిద్ధినిబంధనా వ్యాప్తిరత్ర వివక్షితా యద్యపి హ్రదాదివృత్తివహ్న్యభావవృత్తిత్వోపలక్షిత ప్రమేయత్వస్యాపి తాదృశరూపత్వాత్తదాశ్రయా విషయకప్రతీత్యప్రసిద్ధినిబంధనాసంభవ శంకా సంభవతి తథాపి తాదృశ రూపశరీరే స్వరూప సంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వస్యాపి విషయితాయాం వివక్షణేన తన్నిబంధనాసంభవ ఇతి జ్ఞేయం ॥ అథేత్యాది ॥ అత్ర ధూమవ్యభిచారి వహ్నేః పక్షత్వే బాధఘటక ధూమవ్యభిచారి వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న మాదాయ తథాసతీత్యాదినా వక్ష్యమాణావ్యాప్తిర్న సంభవతీతి తదర్థం తాదృశవహ్నిమత్త్వావచ్ఛిన్నస్య పక్షత్వానుసరణం *నచ యద్రూపావచ్ఛిన్న విషయకత్వమి

త్యాది * అత్ర యద్రూపంస్వావచ్ఛిన్నావిషయక ప్రతీతివిషయతా వచ్ఛేదకత్వేన వివక్షణీయమన్యథా వ్యభిచారత్వాదే రపి యద్రూపపదేన ధర్తుమశక్యత్వాదసంభవప్రసంగాత్ ॥ ప్రమేయత్వ విశిష్టవ్యభిచారాదేరప్యభిధేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారాద్యఘటితత్వేనాతివ్యాప్తివారణాయ యద్యద్రూపావచ్ఛిన్న విషయకత్వమితి వివక్షాయా ఆవశ్యకత్వాత్ ॥ ప్రతిబంధకతావిశేషణమవచ్ఛిన్నత్వం వ్యాపకత్వరూపంగ్రాహ్యం తేన వహ్న్యభావవద్ధ్రదసమానకాలీనజలవాన్ ధూమాభావవానితి నిశ్చయవిశిష్టస్య తాదృశజలవాన్ హ్రదఇతి నిశ్చయస్యాపి ధూమవత్త్వావగాహ్యనుమితి విరోధితయా తదనతిరిక్తవృత్తి విషయితానిరూపకతావచ్ఛేదకస్య వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నావిషయక ప్రతీతి విషయతావచ్ఛేదకస్యాప్రసిద్ధత్వేపి న(హ్ర)దోవహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదిస్థలీయ బాధాద్యసంగ్రహః ॥ స్వావచ్ఛిన్నవిషయితాసామాన్యావచ్ఛిన్నత్వ నివేశే తత్రైవ జలవద్ధ్రదేఽతివ్యాప్తిః ॥ నచ, జలవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్న విషయిత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతా సామాన్యానతిరిక్త వృత్తివిషయితానిరూపకతావచ్ఛేదకస్య జలవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నా విషయకప్రతీతి విషయతావచ్ఛేదకస్యాప్రసిద్ధ్యానాతివ్యాప్తిరితివాచ్యమ్ ॥ అవచ్ఛేదకధర్మదర్శనవిధయా ప్రతిబంధకయో రపిజలవాన్ (హ్ర)దఃహ్రదేజలమితి నిశ్చయయో ర్జలత్వావచ్ఛిన్నవిషయతానిరూపిత హ్రదత్వావచ్ఛిన్న విషయతాఘటితైక రూపేణైవ ప్రతిబంధకతయా జలవద్ధ్రదవిషయితాసామాన్యా వచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతా నతిరిక్తవృత్తి విషయితానిరూపకతావచ్ఛేదకస్య వహ్న్యభావవజ్జలాది మద్వృత్తిత్వ విశిష్ట హ్రదవృత్తిజలత్వాదేరేవ తాదృశధర్మస్య ప్రసిద్ధతయోక్తాతివ్యాప్తేర్దుర్వారత్వాత్ ॥ విషయితావిశేషణ మవచ్ఛేదకత్వ మనతిరిక్తవృత్తిత్వరూపం గ్రాహ్యం తేన(హ్ర)దోవహ్నిమానిత్యాదౌ బాధజ్ఞానీయాభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్న విషయితాయా స్తాదృశప్రతిబంధకతా నచ్ఛేదకత్వాత్తన్నిరూపకాభావ వద్ధ్రదఘటితత్వేపి నవహ్న్యభావవద్ధ్రదాదేరసంగ్రహః ॥ నచయద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయితాసామాన్యంతాదృశావచ్ఛేదకత్వవదితిరీత్యా వివక్షణాన్నైషదోషఇతిశంక్యం ॥ ఏవమపిఘటోఽవృత్తిరిత్యాదౌ ఘటావచ్ఛిన్న విషయితాయాం తాదృశావచ్ఛేదకత్వ విరహేణ ఘటాదేర్యద్రూపపదేన ధర్తుమశక్యతయా ప్రమేయత్వవిశిష్టఘటావచ్ఛిన్నేతి వ్యాప్తివారణాయ తదావశ్యక

న్న ప్రతిబంధకతాసామాన్యావచ్ఛేదకం తాదృశరూపాన్తరావచ్ఛిన్నా ఘటిత
త్వస్య వివక్షితత్వాన్న దోషః, వ్యభిచారస్యోక్తబాధవిషయకత్వా 'న్యూనవృత్తి
వ్యాప్తిజ్ఞాన ప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకవిషయతాకత్వేపి తాదృశ ప్రతిబన్ధకతా సా
మాన్యాన్తర్గతానుమితి ప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదక విషయితాకత్వ విరహేణ త
ద్ఘటితత్వస్యాకిఞ్చిత్కరత్వాదితి వాచ్యమ్ ॥.....................'

త్వాత్ ॥ నచ తత్ర తాదృశరూపాప్రసిద్ధిః శంక్యా ॥ ఘటోఽవృత్తిరితిజ్ఞానం ప్ర
తిఘటవాన్ ఘటోవృత్తిత్వవానితి జ్ఞానయోర్వృత్తిత్వనిష్ఠవిషయతానిరూపిత
ఘటనిష్ఠవిషయతా ఘటిత్రైకరూపేణైవ ప్రతిబంధకత్వోపగమేన వృత్తిఘట
త్వస్యైవ తాదృశరూపస్య ప్రసిద్ధేః ‡ వ్యభిచారఘటితబాధవ్యాప్తివారణా
యప్రతిబంధకతా సామాన్యేతి ॥ తదేతదుపపాదయతి * వ్యభిచారస్యేత్యాది
నా * అథాస్మిన్కల్పే వహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తిజలవద్ధ్రదాదావతి
వ్యాప్తిరుక్తరీత్యా విశిష్టద్వయాఘటితత్వనివేశే నతద్వారణం పునర్వ్యభిచార
ఘటితబాధవ్యాప్తి బాధవిషయక నిశ్చయవిశిష్టవ్యభిచారవిషయక నిశ్చయ
త్వస్యానుమితి ప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తిత్వాత్తదుభయాఘటితత్వస్య తత్రా
భావాదితి చేత్ ॥ మైవమ్ ॥ వ్యభిచారఘటిత బాధఘటక వ్యభిచారబాధ విష
యత్వయో ర్జ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదకత్వ విరహే
ణ తద్ఘటితవిశిష్టద్వయాఘటితత్వస్య తత్రాబాధాత్ ॥ యద్వా స్వావచ్ఛిన్న
విషయకత్వ వ్యాపక ప్రకృతానుమితి ప్రతిబంధకతా సామాన్యం స్వావచ్ఛి
న్నవిషయక యాదృశ విశిష్టవిషయక నిశ్చయ విశిష్టయాదృశ విశిష్టవిషయక ని
శ్చయత్వవ్యాపకం తాదృశవిశిష్టద్వయఘటిత తానవచ్ఛేదకత్వస్య స్వపదా
ర్థే వివక్షితత్వాన్న తత్రావ్యాప్తిః ॥ భవతిచ వహ్న్యభావవజ్జలాది మద్వృ
త్తిజలవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్న విషయకత్వ వ్యాపకం వహ్నిమత్తాబుద్ధిత్వావచ్ఛి
న్న ప్రతిబధ్యతానిరూపిత ప్రతిబంధకతాసామాన్యముక్తజలవద్ధ్రదావిషయకవ
హ్న్యభావవజ్జలాదిమత్త్వావచ్ఛిన్నవిషయకనిశ్చయవిశిష్టజలవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్న
విషయకనిశ్చయత్వవ్యాపకంతదుభయఘటితతానవచ్ఛేదకంచనతాదృశ జలాదిమ
ద్వృత్తి జలవద్ధ్రదత్వమితినతాదృశజలవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నేఽవ్యాప్తిః ॥ ఉక్తబాధ

---

‡ఘటవానితిజ్ఞానేఘటనిష్ఠాధేయతానిరూపితాధారతాయాః సంసర్గతయాఘటవా
నితిజ్ఞానస్యాధేయత్వనిష్ఠవిషయతానిరూపితఘటనిష్ఠవిషయతాశాలిత్వంబోధ్యం

వ్యభిచారత్వాదిరూపస్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబన్ధకతా సామా
న్యావచ్ఛేదక విషయితానిరూపకతావచ్ఛేదకస్య తదవచ్ఛిన్నవిషయకప్రతీతి
విషయతావచ్ఛేదకస్యాప్రసిద్ధ్యాఽసంభవాత్, ప్రమేయత్వవిశిష్ట వ్యభిచా
రత్వాదేరేవ తథావిధ విషయతా నిరూపకతా వచ్ఛేదకత్వాత్ తస్యచ వ్య
భిచారత్వాద్యవచ్ఛిన్నా విషయకప్రతీతి విషయతావచ్ఛేదకత్వాభావాత్ ॥

సంగ్రహాయైవసామాన్యపదం॥ప్రమేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారత్వస్య ప్రమేయత్వవి
శిష్టవ్యభిచారత్వావచ్ఛిన్నావిషయకస్యప్రమేయత్వవిషయకత్వవిశిష్టనిశ్చయ వి
శిష్టస్యవ్యభిచారత్వ విశిష్టవిషయకస్య ప్రమేయత్వం వ్యభిచారశ్చేతినిశ్చయసా
మాన్యస్య తదవచ్ఛిన్నవిషయకత్వవ్యాపకప్రకృతానుమితిప్రతిబంధకతా సామా
న్యవత్త్వేన ప్రమేయత్వ వ్యభిచారత్వోభయ ఘటితతావచ్ఛేదకత్వాన్న తదవ
చ్ఛిన్నేఽతి ప్రసంగః॥ఇదంచ, హ్రదోవహ్న్యభావవాన్ హ్రదేవహ్న్య
భావఇతి జ్ఞానయోః ప్రథమేస్వరూప సంబంధావచ్ఛిన్నాధేయతా నిరూపితా
ధారత్వం సంసర్గతయా భాసతేద్వితీయే స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్నాధారతాని
రూపితాధేయత్వం సంసర్గతయా భాసతే తథాచద్వయోరపి జ్ఞానయోర్హ్ర
దత్వావచ్ఛిన్న విషయతానిరూపితాధారత్వ విషయతానిరూపిత నిరూపితత్వవి
షయితానిరూపితాధేయత్వ విషయతానిరూపిత వహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్న వి
షయతాశాలినిశ్చయత్వేనైకరూపేణ ప్రతిబంధకత్వమిత్యభిమానేన, తాదృశా
భిమానమేవనిరాకరోతి *వ్యభిచారత్వాదిరూపేణ్యాదినా* తద్బీజంతు హ్రదో
వహ్న్యభావవాన్ హ్రదేవహ్న్యభావఇతి జ్ఞానప్రతిబంధకతయోః ప్రత్యేకం వ
హ్న్యభావాభావవద్విశేష్యకత్వావచ్ఛిన్నవహ్న్యభావప్రకారకత్వరూపాప్రా
మాణ్యగ్రహస్య స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్నాధేయతా సంబంధే హ్రదాభావ
వద్విశేష్యకత్వావచ్ఛిన్నంయత్తాదృశసంబంధేన హ్రదప్రకారకత్వంతదాత్మకా
ప్రామాణ్యగ్రహస్య చోత్తేజకత్వానురోధేనతాదృశజ్ఞానయోర్నైకరూపేణ
ప్రతిబంధకత్వం సంభవతీతి ॥ ఏవం నిశ్చయత్వేనానుగమాదపీతి * అసంభవాది
తి* ప్రతిహేతువ్యాపక సాధ్యాభావసమానాధికరణప్రతిహేతు మత్పక్ష విషయక
త్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతా సామాన్యావచ్ఛేదక విషయతానిరూపకతావచ్ఛే
దక తాదృశ పక్ష విషయకప్రతీతి విషయతావచ్ఛేదకస్య తాదృశసాధ్యాభావ

అస్యప్రమేయత్వవ్యభిచారత్వోభయఘటితతావచ్ఛేదకత్వాదిత్యనేనసంబన్ధ

నచ స్వావచ్ఛిన్న విషయకత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకతాసామాన్యావచ్ఛేదక విష
యతానిరూపకతావచ్ఛేదకః కశ్చిత్స్వావచ్ఛిన్నవిషయక ప్రతీతి విషయితా
వచ్ఛేదకోఽయస్య ఏవంభూతం యద్యత్స్వం ప్రమేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారత్వాది
తదవచ్ఛిన్నవిషయక ప్రతీతివిషయతా వచ్ఛేదకత్వస్య వివక్షణీయతయా న
దోష ఇతి వాచ్యమ్ ॥ తథాసతి ధూమవ్యభిచారివహ్నిమాన్ ధూమవాన్ వ
హ్నేరిత్యాదౌ బాధత్వాద్యవచ్ఛిన్న ఘటకతావచ్ఛేదకస్య ధూమవ్యభిచారి వ
హ్నిమత్త్వాదేస్స్వావచ్ఛిన్నవిషయకప్రతీతి విషయతావచ్ఛేదకీభూత స్వావ
చ్ఛిన్నవిషయకత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకతా సామాన్యావచ్ఛేదకవిషయతానిరూ
పకతావచ్ఛేదక వ్యభిచారత్వకత్వాదవ్యాప్తేర్దుర్వారత్వాత్ ॥..........

కాలీన ప్రతిహేతుమత్పక్షతావచ్ఛేదకస్య సంభవేపి తాదృశసత్ప్రతిపక్షస్యాల
క్ష్యత్వాత్ ప్రతిహేతుమత్పక్ష ప్రతిహేతువ్యాపక సాధ్యాభావ రూపవిశిష్టద్వ
య ఘటితత్వాచ్చ న తత్రాపి లక్షణసమన్వయ ఇతి భావః ॥ అసంభవం పరి
హర్తుమాశంకతే * నచేతి * అత్రాపి ప్రతిబంధకతావిశేషణ మవచ్ఛిన్న
త్వం వ్యాపకత్వరూపం గ్రాహ్యం, నతు స్వరూపసంబంధ విశేషః తథాసతి హ్ర
దో వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ ప్రమేయత్వవిశిష్టో యో వహ్న్యభావస్తద్వ
ద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నాదావతివ్యాప్త్యాపత్తేః తాదృశహ్రదత్వావచ్ఛిన్న విషయ
కత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతా సామాన్యాంతర్గతాయాః ప్రమేయత్వ విశి
ష్టవహ్న్యభావవాన్ ధూమాభావవానితి నిశ్చయ విశిష్టప్రమేయత్వవిశిష్టవ
హ్న్యభావవద్ధ్రద విషయకనిశ్చయ నిష్ఠధూమవత్తాజ్ఞానప్రతిబంధకతా తదన
తిరిక్త వృత్తివిషయితా నిరూపకతావచ్ఛేదక తదవచ్ఛిన్నవిషయక ప్రతీతివిష
యతా వచ్ఛేదకాప్రసిద్ధ్యా స్వపదేన ప్రమేయత్వవిశిష్టో యో వహ్న్యభావ
స్తద్వద్ధ్రదత్వస్య ధర్తుమశక్యత్వాత్ ప్రమేయత్వ విశిష్టం యద్వహ్న్యభావ
వద్ధ్రదత్వం తస్యైవ స్వపదేన గ్రాహ్యత్వాత్ ॥ ద్రవ్యాన్యత్వవ్యభిచారిఘటో
ద్రవ్యభిన్నో ఘటాదిత్యాదౌ స్వరూపతో ద్రవ్యత్వ విశిష్టద్రవ్యాన్యత్వ వ్యభి
చారిద్రవ్యఘటాదావవ్యాప్తివారణాయ సామాన్యపదమ్ ॥ అత్ర యథాశ్రుతే
పి వహ్న్యభావవజ్జలవద్వృత్తిజల వద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నే నాతి వ్యాప్తిస్తదవచ్ఛి
న్న విషయకత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతా సామాన్యావచ్ఛేదక విషయతాని

ష్టే అలక్ష్యేపి తథాచ నాతివ్యాప్తిః కించ సంభవమపి వేతి హృదయమ్ ॥

నను స్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకతా సామాన్యావచ్ఛేదకీభూత
యత్కిఞ్చిద్విషయిత్వం యాదృశయాదృశ ధర్మావచ్ఛిన్నానిరూపితం, తా
దృశతాదృశధర్మావచ్ఛిన్నావిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకంయత్స్వమ్, త
ద్రూపావచ్ఛిన్నత్వమేవ సముదితలక్షణార్థః ॥ ప్రమేయత్వవిశిష్టవ్యభిచార
త్వాద్యవచ్ఛిన్న విషయకత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబన్ధకతాసామాన్యావచ్ఛేదకీభూతా
యాశ్శుద్ధవ్యభిచారత్వాద్యవచ్ఛిన్న నిరూపితవిషయితాయాః ప్రమేయత్వవిశి
ష్టవ్యభిచారత్వాద్యవచ్ఛిన్నా నిరూపితత్వేన తదవచ్ఛిన్నావిషయక ప్రతీతివి
షయతావచ్ఛేదకత్వస్య స్వస్మిన్నసత్త్వేన ప్రమేయత్వ విశిష్టవ్యభిచారత్వా
దేస్స్వపదేనోపాదాతుమశక్యత్వాత్, వ్యభిచారత్వాది విశిష్టవిషయకత్వావ
చ్ఛిన్న ప్రతిబన్ధకతా సామాన్యావచ్ఛేదకీభూతాయాః కస్యాఅపి విషయితా
యాఃవ్యభిచారత్వాదివిశిష్టానిరూపితత్వాసంభవాత్, తాదృశవిషయతాయాయా
దృశధర్మవిశిష్టానిరూపితత్వమ్, ఘటత్వప్రమేయత్వ విశిష్టవ్యభిచారత్వాదేరే
వ తాదృశత్వాత్ తదవచ్ఛిన్నావిషయకప్రతీతి విషయతావచ్ఛేదకతయా వ్య
భిచారత్వాదేస్స్వపదేనోపాదాతుంశక్యత్వాచ్చ నకశ్చిద్దోషః

రూపకతావచ్ఛేదకస్య తదవచ్ఛిన్నా విషయకప్రతీతి విషయతావచ్ఛేదకస్య
వహ్న్యభావవజ్జలవత్కాలీనజలవద్ధ్రదత్వాదేః ప్రసిద్ధత్వాత్స్వపదేన తాదృశ
హ్రదత్వాదే ర్ధర్తుమశక్యత్వాత్ ॥ ప్రతిహేతువ్యాపకసాధ్యాభావ సమా
నాధికరణ ప్రతిహేతుమత్పక్షస్త్వే తత్కల్పేఽలక్ష్యఏవ ॥ ప్రతిబంధకతా సా
మాన్యావచ్ఛేదకత్వ మప్యనతిరిక్తవృత్తిత్వమేవ గ్రాహ్యమ్, అన్యథావహ్న్య
భావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్న విషయకత్వవ్యాపక ప్రతిబంధకతానిరూపిత స్వరూప
సంబంధ రూపావచ్ఛేదకత్వవత్తదవచ్ఛిన్నావిషయకప్రతీతి విషయతావచ్ఛేదక
హ్రదత్వాదికత్వస్య వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వాదేః సత్త్వాద్బాధాద్యసంగ్రహ
ప్రసంగాత్ ॥ యద్రూపావచ్ఛిన్న విషయితాసామాన్యం తాదృశావచ్ఛేదకత్వ
వత్స్వావచ్ఛిన్నావిషయకప్రతీతి విషయతావచ్ఛేదక యత్కించిత్తాదృశరూప
కంయత్స్వమితిరీత్యా వివక్షణేనా సంభవవారణేఽపిఘటోఽవృత్తిరిత్యాదౌ
ప్రమేయత్వ విశిష్టఘటావచ్ఛిన్నేతిఽవ్యాప్తిరతస్తదేవనివేశనీయం ॥ అత్రకల్పే
ఉదాసీనేఽతివ్యాప్తివారణాయవిశేష్యదళందేయం *నచస్వావచ్ఛిన్నేతి* అ
త్ర పాషాణమయత్వ విశిష్టేఽతివ్యాప్తివారణాయోభయత్రాప్యవచ్ఛేదకత్వ

మనతిరిక్తవృత్తిత్వరూపం నివేశనీయం ॥ నచైకత్ర తన్నివేశేనైవ దర్శితాతివ్యాప్తివారణసంభవాదుభయత్ర తన్నివేశనం నిష్ఫలమితి శంక్యమ్ ॥ స్వావచ్ఛిన్నవిషయతాయాం తన్నివేశే వ్యభిచార ఘటితబాధేఽవ్యాప్తిస్తత్ర స్వావచ్ఛిన్నవిషయితా వ్యాపకప్రతిబంధకతా సామాన్యావచ్ఛేదక వ్యభిచారవిషయితాయాం స్వావచ్ఛిన్ననిరూపితత్వాభావ సత్త్వాద్దోషైకదేశవిషయితాయాం తాదృశ్యాం దోషనిరూపితత్వాభావ సత్త్వాదసంభవో వా ॥ యత్కించిద్విషయితాయాం తన్నివేశే హ్రదో వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ స్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతాసామాన్యానతిరిక్త వృత్తివిషయితాయా అప్రసిద్ధిః వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్న విషయితాయా జ్ఞానవైశిష్ట్యావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతాశూన్య వృత్తిత్వాదుభయత్ర తన్నివేశ ఆవశ్యకః ॥ ప్రమేయత్వవిశిష్ట వ్యభిచారవిషయిత్వమాదాయాతివ్యాప్తివారణాయ యద్యద్రూపావచ్ఛిన్న విషయిత్వం తాదృశప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకం తత్తద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయితాన్యతమత్వ సామానాధికరణ్యేన నిరూపితత్వాభావో నివేశనీయః ॥ ఏతల్లాభాయైవ యత్కించిదితి ॥ వ్యభిచారఘటిత బాధవిషయిత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకవ్యభిచారవిషయితాయాం తాదృశబాధనిరూపితత్వాభావ సత్త్వాత్తత్రావ్యాప్తిరతః ప్రతిబంధకతాసామాన్యేతి ॥ అథ, దోషవద్దేశత్వావచ్ఛిన్న విషయితాయాం తాదృశవిషయితాన్యతమాంతర్గతాయాం దోషనిరూపితత్వాభావ సత్త్వాదసంభవ ఇతి చేత్ ॥ అత్ర బ్రూమః ॥ యద్యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయితాయాం స్వరూప సంబంధరూపానతిరిక్తవృత్తిత్వరూపయోర్ద్వయోరేవావచ్ఛేదకత్వయోర్వివక్షణీయతయా దోషవిశిష్టదేశాదివిషయితాయాం స్వరూప సంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వ విరహాన్నైవనాసంభవః ॥ నచైవం, వ్యభిచారఘటిత బాధే స్వావచ్ఛిన్న విషయితావ్యాపకప్రతిబంధకతా సామాన్యనిరూపిత తాదృశావచ్ఛేదకత్వ ద్వయవద్విషయిత్వాప్రసిద్ధిరితి వాచ్యం ॥ స్వావచ్ఛిన్న విషయికత్వావచ్ఛిన్నేత్యత్రాపి స్వావచ్ఛిన్నవిషయితానిష్ఠతాదృశోభయ రూపావచ్ఛేదకత్వస్య వివక్షణాత్, ఏవం సతి ధూమవ్యభిచారివహ్నిర్ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ వ్యభిచారవిషయితాయాం తాదృశ్యాం వ్యభిచారఘటిత బాధానిరూపితత్వ సత్త్వాద్వ్యభిచార ఘటితబాధసంగ్రహాయ సామాన్యపదమ్ ॥ నచైవం సతి ఘటోఽవృత్తిరిత్యాదౌ ఘటావచ్ఛిన్నబాధేఽవ్యాప్తిస్తత్ర ఘటావచ్ఛిన్నవిషయ

తాయాం పూర్వోక్తయుక్త్యా స్వరూపసంబంధరూపప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వ విరహేణ స్వపదేన ఘటాదేరుపాదానాయోగాదితి వాచ్యమ్ ॥ స్వావచ్ఛిన్న విషయతానిరూపిత ప్రకారతానిష్ఠోభయరూపావచ్ఛేదకతాకత్వస్యైవ స్వావచ్ఛిన్న విషయకత్వావచ్ఛిన్నత్యనేన వివక్షణాత్ ॥ అగ్రేపి యద్యద్రూపావచ్ఛిన్న విషయతానిరూపితప్రకారతా,నిరుక్తోభయరూపావచ్ఛేదకత్వవతీ తత్తద్రూపావచ్ఛిన్న విషయితాన్యతమత్వసామానాధికరణ్యేన నిరూపితత్వాభావో వివక్షణీయః నిరుక్తస్థలే ఘటవానితిజ్ఞానీయఘటావచ్ఛిన్నవిషయతానిరూపిత ఘటత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతాయాం తాదృశావచ్ఛేదకత్వ ద్వయసత్త్వేన ఘటావచ్ఛిన్నరూపబాధేఽవ్యాప్తివిరహాత్ ॥ నచ, దోషవద్దేశతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిషయతానిరూపిత దోషప్రకారతాయా అపి తాదృశోభయరూపావచ్ఛేదకత్వవత్త్వేనతాదృశదేశతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విషయతాయాస్తాదృశ విషయితాన్యతమత్వ ప్రసక్త్యాతస్యాం దోషనిరూపితత్వాభావ మాదాయాసంభవఇతి వాచ్యమ్ ॥ యద్యద్రూపావచ్ఛిన్న విషయతానిరూపిత ప్రకారతాత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతానిష్ఠోక్తోభయరూపావచ్ఛేదకతాకత్వస్యస్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాయాం నివేశేన దేశాది నిష్ఠ విషయతానిరూపిత దోషవిషయతాయా విశేష్యతాత్వేనైవావచ్ఛేదకత్వాదనుపపత్త్యభావాత్ ॥ నచ, విశిష్టదోష విషయితాయాం తద్ఘటకతావచ్ఛేదక వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్న నిరూపితత్వాభావ మాదాయాసంభవవారణాయ యద్యద్రూపావచ్ఛిన్నానిరూపితత్వేనేన యద్యద్రూపఘటిత ధర్మావచ్ఛిన్నానిరూపితత్వస్య యద్యద్రూపావచ్ఛిన్నా విషయకప్రతీతి వృత్తిత్వస్యవా వివక్షణావశ్యకత్వేన దోషవద్దేశాది విషయితాయాం తాదృశదోషతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న నిరూపితత్వాభావాసత్త్వేనైవాసంభవాప్రసక్త్యా దోషవద్దేశ విషయతావ్యావర్తక నిరుక్తోభయరూపావచ్ఛేదకత్వ విశేషణస్యానుపయోగ ఇతివాచ్యం ॥ ఉదాసీనఘటత్వ పటత్వాద్యవచ్ఛిన్నా నిరూపితత్వస్య తాదృశవిషయితాన్యతమత్వ సామానాధికరణ్యేన సత్త్వాత్ తత్తదవచ్ఛిన్న విషయకత్వాభావ కూటస్య ప్రతీతివిశేషణత్వాపేక్షయా యద్యద్రూపావచ్ఛిన్నానిరూపితమిత్యత్ర స్వావచ్ఛిన్న విషయకత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతా నతిరిక్తవృత్తివిషయితానిరూపకతావచ్ఛేదకత్వేన యద్రూపస్య విశేషణీయతయా వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్నానిరూపితత్వ మాదాయా సంభవా

నవకాశః ॥ ఏవంసతి, దోషవద్ధేతౌ విషయితాయాం తాదృశ్యాందోషనిరూపిత త్వాభావమాదాయాసంభవవారణాయ నిరుక్తోభయరూపావచ్ఛేదకత్వనివ ష్టా ఆవశ్యకీ ॥ నచైవం బాధవిశిష్టవ్యభిచారేఽతివ్యాప్తికథనాసంగతిర్బాధవి శిష్టవ్యభిచారవిషయకత్వనిష్ఠనిరుక్తోభయరూపావచ్ఛేదకతాక ప్రతిబంధక త్వాప్రసిద్ధేః ॥ యద్యప్యనతిరిక్తవృత్తిత్వరూపావచ్ఛేదకత్వమాత్రనివేశేపిబా ధవిశిష్టవ్యభిచారవిషయకత్వవ్యాపకప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తావేకసంబం ధేన బాధవిశిష్టవ్యభిచారనిరూపితవిషయతాయామపరసంబంధేన బాధవిశిష్ట వ్యభిచారనిరూపితత్వాభావసత్త్వాద్బాధవిశిష్టవ్యభిచారత్వావచ్ఛిన్నేన స ర్వత్రాఽతివ్యాప్తిః సంభవతి, తథాపి కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితా కాయోగోలకాభావవద్వహ్నిహేతుకే ధూమేసాధ్యే కాలికసంబంధేన ధూమా భావవదయోగోలకవిశిష్టధూమాభావవద్వృత్తివహ్నిరూపేబాధవిశిష్టవ్యభిచా రేఽతివ్యాప్తిః కాలికసంబంధేన తాదృశబాధవిశిష్టవ్యభిచారవిషయకత్వావ చ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాసామాన్యాంతర్గతహేత్వాదిప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృ త్తిత్వస్య కాలికసంబంధాతిరిక్తసంబంధేన బాధవిశిష్టవ్యభిచారవిషయితాయా మసత్త్వాదితివాచ్యం ॥ ఉభయరూపావచ్ఛేదకత్వనివేశేవహ్నిధూమవా న్వహ్నేరిత్యత్ర ధూమాభావవిశిష్టధూమాభావవద్వృత్తిత్వవిశిష్టవహ్నిత్వావ చ్ఛిన్నఏవాతివ్యాప్తిస్తాదృశవహ్నివిషయితాయా ధూమాభావత్వావచ్ఛిన్నవి షయతానిరూపితవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవిషయితాత్వేన సాధ్యవత్తాబుద్ధిప్రతిబంధ కతానిరూపితోభయరూపావచ్ఛేదకత్వస్య ధూమాభావవద్వృత్తిత్వనిష్ఠవిష యతానిరూపితవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవిషయితాత్వేనచవ్యాప్తిబుద్ధిప్రతిబంధకతా నిరూపితోభయరూపావచ్ఛేదకత్వస్యచసత్త్వాత్ ॥ విషయిత్వద్వయేస్వరూపసం బంధరూపానతిరిక్తవృత్తిత్వరూపయోర్ద్వయోరేవావచ్ఛేదకత్వయోరేవోక్త యుక్త్యా నివేశావశ్యకత్వేనవిషయితాద్వయేఽనతిరిక్తవృత్తిత్వరూపావచ్ఛేదక త్వమాత్రనివేశాభిమానమూలకయోః ॥ అథ, బాధవిశిష్టవ్యభిచారవిషయకత్వవ్యా పకప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తివ్యభిచారవిశిష్టబాధనిరూపితవిషయితాయాంబా ధవిశిష్టవ్యభిచారనిరూపితత్వాభావసత్త్వాన్నబాధవిశిష్టవ్యభిచారేఽతివ్యాప్తిః ॥ న చ, హ్రదోవహ్న్యభావవాన్ హ్రదేవహ్న్యభావఇతిజ్ఞానయోరేకరూపేణప్ర

అస్యచాగ్రేతనేన పూర్వపక్షసమాధానయోరిత్యనేనాన్వయోబోధ్యః ॥

తిబంధకతయావహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నసంగ్రహస్తదవచ్ఛిన్నవిషయకత్వావ్యాపకప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తిహ్రదవృత్తివహ్న్యభావవిషయితాయాంచ వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్ననిరూపితత్వసత్త్వాదితి యత్కించిద్విషయిత్వే స్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావ్యాపకవిషయితాశూన్యజ్ఞానీయత్వ విశేషణ మావశ్యకం,ఏవంచ వ్యభిచారవిశిష్టబాధవిషయితాయాఃబాధవిశిష్టవ్యభిచార విషయకత్వావ్యాపక విషయితాశూన్యజ్ఞానీయత్వాభావేన బాధవిశిష్టవ్యభిచారత్వావచ్ఛిన్నేఽతివ్యాప్తిసంగతిరితివాచ్యం ॥ ఉత్తేజకీభూతాప్రామాణ్యాననుగమేన తాదృశజ్ఞానయోరేక రూపేణప్రతిబంధకత్వా యోగాత్ప్రథమనచేత్యాదికల్పేఽసంభవమభిధాస్యతో గ్రంథకర్తుస్తాదృశజ్ఞానయోరేకరూపేణ ప్రతిబంధకత్వస్యా ననుమతత్వాచ్చ ॥ నచ - మహానసీయవహ్న్యసాధ్యత్వే మహానసీయ వహ్న్యభావవద్ధ్రదే వహ్న్యభావవద్ధ్రదశ్చ బాధస్తత్ర మహానసీయ వహ్నిమత్తాబుద్ధిం ప్రతిమహానసీయ వహ్న్యభావవత్తాజ్ఞాన వహ్న్యభావవత్తాజ్ఞానసాధారణం మహానసీయత్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాభిన్నం వహ్నిత్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతా భిన్నంచ యదవచ్ఛేదకత్వం తదనిరూపక ప్రతియోగితాకాభావవత్తాజ్ఞానత్వేనైక ప్రతిబంధకత్వంసంభవతి తాదృశాభావాభావవద్విశేష్యకత్వావచ్ఛిన్న తాదృశాభావప్రకారకత్వ ప్రకారకగ్రహత్వేనానుగతేన తాదృశజ్ఞానప్రతిబంధకతాయా మప్రామాణ్యగ్రహస్యోత్తేజకత్వ సంభవాత్తథాచ మహానసీయ వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్న విషయితావ్యాపకప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తివహ్న్యభావవద్ధ్రదవిషయితాయాం మహానసీయవహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్ననిరూపితత్వసత్త్వాన్మహానసీయవహ్న్యభావవద్ధ్రదరూపబాధావ్యాప్తివారణాయ యత్కించిద్విషయిత్వే స్వావచ్ఛిన్న విషయకత్వావ్యాపక విషయితాశూన్యజ్ఞానీయత్వ విశేషణమావశ్యకమితి బాధవిశిష్టవ్యభిచారేఽతివ్యాప్తిసంగతిరితి వాచ్యం ॥ వహ్నిమత్తాబుద్ధిం ప్రతివహ్న్యభావవత్తాజ్ఞానత్వేన ప్రతిబంధకతాయాః క్లృప్తత్వేన తత్సాధారణ్యైక ప్రతిబంధకతాయాం మానాభావాత్ ॥ నచ మహానసీయవహ్నిమత్తాబుద్ధింప్రతి మహానసీయ వహ్నిఘటోభయాభావవత్తాజ్ఞానస్య ప్రతిబంధకతావారణాయ మహానసీయత్వ నిష్ఠావచ్ఛేదకతాభిన్నేత్యాది దర్శితరూపేణ ప్రతిబంధకతాయా ఆవశ్యకత్వేన తాదృశప్రతిబంధకతాయా వహ్న్యభావవత్తాజ్ఞాన సాధారణ్యం కేనవార్యతఇతివాచ్యమ్ ॥మహాన

సీయత్వ వహ్నిత్వోభయపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాక ప్రతియోగితా ఘటితరూపే
ణ వహ్నిత్వ విషయతామహానసీయత్వత్వావచ్ఛిన్న విషయతోభయ పర్యాప్త
నిరూపకతాక ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వీయ సాంసర్గిక విషయతా ఘటితరూ
పేణవా మహానసీయ వహ్న్యభావవత్తాజ్ఞానస్య ప్రతిబంధకతయా తాదృశరూ
పస్య వహ్న్యభావవత్తాజ్ఞాన సాధారణ్యాభావాత్ ॥ నచ, దోషజ్ఞానీయ దో
షైకదేశ విషయితాయాం దోషనిరూపితత్వాభావ సత్త్వాదసంభవ వారణాయ
యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయితా వ్యాపకంతాదృశ ప్రతిబంధకతాసామాన్యం త
ద్రూపావచ్ఛిన్న విషయితాయామేవ యద్రూపావచ్ఛిన్న నిరూపితత్వాభావో
నివేశనీయ స్తథాచ, జాతిత్వాదినా (హ్ర)దత్వా వగాహియజ్జ్ఞానం తత్సాధార
ణ యద్రూపపదగ్రాహ్య వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్న విషయితాం ప్రతి
తాదృశ ప్రతిబంధకతా సామాన్యస్య వ్యాపకత్వాభావేన తద్రూపాప్రసిద్ధివార
ణాయ యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయిత్వే స్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావ్యాపక విష
యితాశూన్యజ్ఞానీయత్వ విశేషణమావశ్యకమితిబాధవిశిష్టవ్యభిచారేఽతివ్యాప్తి
సంగతిరితివాచ్యమ్ ॥ తాదృశతద్రూపాప్రసిద్ధ్యర్థం యద్రూపావచ్ఛిన్నవిష
యకత్వావ్యాపకవిషయితా శూన్యజ్ఞానీయత్వస్యైవ యద్రూపావచ్ఛిన్న విష
యితాయాంనివేశనీయత్వాదప్రసిద్ధి వారకాతివ్యాప్తిసంపాదకవిశేషణదానస్యా
నుచితత్వాత్ ॥ దోషతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విషయకత్వావ్యాపక విషయితాశూ
న్యత్వ నివేశే వహ్న్యభావవజ్జాతిమత్కాలీనత్వ విశిష్టవహ్న్యభావవద్ధ్రదే
ఽతివ్యాప్తిశ్చ ॥ వహ్న్యభావవజ్జాతిమత్కాలీనత్వ విశిష్టవహ్న్యభావవద్ధ్రద
త్వ రూపదోషతావచ్ఛేదకత్వాభిమతస్వావచ్ఛిన్న విషయకత్వావ్యాపకత్వం
నవహ్న్యభావవజ్జాతిమత్త్వావచ్ఛిన్న విషయితాయా ఇతి తాదృశవిషయితాశూ
న్యం యజ్జాతిమాన్ వహ్న్యభావవానితిజ్ఞానం తత్సాధారణ వహ్న్యభావవద్ధ్ర
దత్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వ వ్యాపకతాయాస్తాదృశ ప్రతిబంధకతాసామాన్యేఽ
సత్త్వాద్వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వస్య యద్రూపపదేన ధర్తుమశక్యత్వాత్తద్రూ
పావచ్ఛిన్న విషయిత్వంనతాదృశ విషయితాన్యతమాంతర్గతం కింతువహ్న్య
భావవజ్జాతిమత్కాలీన వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయిత్వం తచ్చతా
దృశహ్రదత్వావచ్ఛిన్ననిరూపితమేవేతి ॥ నచ- బాధాభావవిశిష్ట బుద్ధిత్వావచ్ఛి
న్న నిరూపిత ప్రతిబంధకతాపి ప్రతిబంధకతా సామాన్యాంతర్గతా తస్యా

చ వ్యభిచారవిశిష్టబాధత్వావచ్ఛిన్న విషయితానావచ్ఛేదకేతి బాధవిశిష్టేఽతి వ్యాప్తిసంగతిరితివాచ్యమ్ ॥ వ్యభిచార విషయితాయాః ప్రమేయత్వాభావ బుద్ధిత్వా వచ్ఛిన్ననిరూపిత ప్రతిబంధకతా నవచ్ఛేదకతయా ప్రమేయత్వవిశిష్ట వ్యభిచారాదావతిప్రసంగవారణాయ ప్రకృతానుమితి ప్రతిబంధకతా సామాన్యస్యైవ నివేశ్యత్వాత్ ॥ నచ, ద్రవ్యత్వం వహ్నిమద్ద్రవ్యత్వాభావవచ్ఛైవాలాదిత్యాదిస్థలీయే వహ్న్యభావవద్ద్రవ్యత్వరూప బాధవిశిష్ట వహ్న్యభావవద్వృత్తిశైవాల రూపవ్యభిచారేఽతివ్యాప్తిస్తత్ర వ్యభిచారవిశిష్ట బాధవిషయితాయాం తాదృశప్రతిబంధకతా సామాన్యాంతర్గతా సిద్ధిజ్ఞానప్రతి బంధకతా నవచ్ఛేదకత్వాదితివాచ్యమ్ ॥ తత్రాపి ద్రవ్యత్వ వహ్న్యభావవద్వృత్తి శైవాల విశిష్టవహ్న్యభావవద్ద్రవ్యత్వ విషయితాయా స్తాదృశతయా తత్ర స్వావచ్ఛిన్ననిరూపితత్వ సత్త్వాత్ ॥ నచ వహ్న్యభావవజ్జలాభావవద్వహ్ని వ్యభిచారిజలం వహ్నిమజ్జలాదిత్యాదిస్థలీయ వహ్న్యభావవజ్జలరూపబాధవిశిష్ట వహ్నివ్యభిచారి జలరూపే బాధవిశిష్టవ్యభిచారేఽతివ్యాప్తిస్తత్ర వ్యభిచారవిశిష్ట బాధవిషయితాయా స్తాదృశప్రతిబంధకతాసామాన్యాంతర్గత విశిష్ట పక్షగ్రహత్వావచ్ఛిన్న నిరూపిత వహ్నివ్యభిచారిజలత్వావచ్ఛిన్నధర్మికవహ్న్యభావవజ్జలత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారకనిశ్చయత్వా వచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాయా మనవచ్ఛేదకత్వాజ్జలత్వ సామానాధికరణ్యేనైవ వహ్నితదభావయో ర్నివేశాన్నదర్శిత స్థలీయానుమితేరాహార్యత్వశంకా ॥ యద్యపి, తాదృశబాధవిశిష్టవ్యభిచాస్యవిశిష్ట పక్షగ్రహవిరోధిజ్ఞాన విషయతయా లక్ష్యత్వమేవేతి శంకా సంభవతి॥ తథాపి, జలత్వవ్యాపకతా విశిష్టస్వరూప సంబంధేన వహ్న్యభావవిశిష్ట జలరూపబాధ విశిష్టవ్యభిచారస్య శుద్ధస్వరూప సంబంధేన వహ్న్యభావవిశిష్ట జలవిశిష్టవ్యభిచారాత్మకాశ్రయాసిద్ధి రూపవిశిష్టాంతర ఘటితతయాఽలక్ష్యత్వమేవేతివాచ్యమ్ ॥ శుద్ధస్వరూపసంబంధేన వహ్న్యభావవజ్జలఘటితవహ్న్యభావవజ్జలవిశిష్టంయద్వహ్నివ్యభిచారి జలం తద్విశిష్టం యజ్జలత్వవ్యాపకతావిశిష్ట స్వరూపసంబంధేన వహ్న్యభావవజ్జలరూపం బాధస్వరూపం తదీయవిషయిత్వమపితాదృశ ప్రతిబంధకతా సామాన్యావచ్ఛేదకం తాదృశబాధవిశిష్టవ్యభిచారానిరూపితంచేతి తత్రాతివ్యాప్త్యభావాత్ ॥ స్వరూపసంబంధేన వహ్న్యభావవజ్జలాభావవత్తా బుద్ధిం ప్రతిస్వరూప సంబంధేన వహ్న్యభావవై

అథవా, యద్ధర్మావచ్ఛిన్న విషయకత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబన్ధకతాసామాన్యావచ్ఛేదకీభూతవిషయితాత్వమ్, యద్ధర్మావచ్ఛిన్న నిరూపితత్వవ్యాప్యమ్, తద్ధర్మవత్త్వమేవ సముదితార్థ ఇతివాచ్యమ్, బాధవిశిష్టవ్యభిచారత్వావచ్ఛిన్నే ఽతిప్రసంగాత్ । తాదృశధర్మావచ్ఛిన్న విషయకత్వావచ్ఛిన్న బాధజ్ఞానప్రతిబంధకతాయాం కేవలవ్యభిచార విషయితాయా స్తాదృశవ్యభిచారజ్ఞాన ప్రతిబన్ధకతాయాఞ్చ కేవలబాధ విషయితాయా అనవచ్ఛేదకత్వేన బాధవిశిష్టవ్యభిచారత్వాద్యవచ్ఛిన్నవిషయితాయా ఏవ తథావిధ ప్రతిబన్ధకతాసామాన్యా

శిష్ట ఘటితవహ్న్యభావవజ్జలవత్తాబుద్ధేః ప్రతిబంధకతాయాం స్వరూపస్య జలత్వవ్యాపకతావిశిష్ట స్వరూపస్యచ శుద్ధరూప సాధారణస్వరూపత్వేనైవ నివేశాత్ప్రతిబంధకత్వైక్యాదితి చేత్ ॥ అత్రకేచిత్ ॥ ప్రతిహేతువ్యాపకసాధ్యాభావ సమానాధికరణ ప్రతిహేతుమత్పక్షస్య సత్ప్రతిపక్షతా మతాభిప్రాయకం బాధవిశిష్ట వ్యభిచారే ఽతివ్యాప్తికథనం, తాదృశ సత్ప్రతిపక్షవిషయకత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతా సామాన్యావచ్ఛేదకం యత్ప్రతిహేతు వ్యాపకసాధ్యాభావ కాలీనప్రతిహేతు మత్పక్షనిరూపితవిషయిత్వం తత్రసత్ప్రతిపక్షనిరూపితత్వాభావ సత్త్వాత్తాదృశ సత్ప్రతిపక్షావ్యాప్తివారణాయయత్కించిద్విషయత్వేసావచ్ఛిన్న విషయకత్వావ్యాపక విషయితాశూన్యజ్ఞానీయత్వస్య సావచ్ఛిన్న నిరూపితత్వస్యవావిశేషణస్యావశ్యకతయా వ్యభిచారవిశిష్టబాధవిషయితాయాం తాదృశవిశేషణ విరహేణబాధ విశిష్టవ్యభిచార విషయితాయా ఏవ తాదృశతయా తస్యాంచ బాధవిశిష్ట వ్యభిచారనిరూపితత్వాభావాసత్త్వేన బాధవిశిష్టవ్యభిచారే ఽతివ్యాప్తేర్దుర్వారత్వాదితి, పూర్వపక్షసమాధానయోరనవకాశః ॥ సత్ప్రతిపక్ష విషయిత్వావ్యాపక విషయితావత్త్వ సత్ప్రతిపక్ష. విషయకత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదక విషయితాత్వోభయాభావవజ్జ్ఞానవృత్తి తాదృశ యత్కించిద్విషయిత్వం యాదృశయాదృశధర్మావచ్ఛిన్నానిరూపిత మితిపరిష్కారేనిరుక్త విశేషణస్యయత్కించిద్విషయితాయామదానేపిదర్శితసత్ప్రతిపక్షసంగ్రహస్య వ్యభిచారవిశిష్ట బాధవిషయితామాదాయ బాధవిశిష్ట వ్యభిచారాసంగ్రహస్యచ సంభవాచ్చ, అస్మదుక్తం విషయితాద్వయే నిరుక్తోభయరూపావచ్ఛేదకత్వ వివక్షణమేవ గ్రంథకృదభిప్రేతమితి, సుధియోవిదాంకుర్వంతు ॥ లాఘవాదాహ * అథవేతి * అత్రాపిపాషాణమయత్వవిశిష్ట పర్వ

వచ్ఛేదకత్వం, తస్యాస్తాదృశధర్మవిశిష్టఘటకతావచ్ఛేదకధర్మవిశిష్టనిరూపితత్వ
స్యావశ్యకత్వాత్, ప్రథమకల్పే స్వపదేన చరమకల్పే యత్పదేన తస్యోపాదానసం
భవాత్ ॥ అథ, వహ్న్యభావాది ధర్మితావచ్ఛేదకకవహ్న్యాది ప్రకారకబుద్ధేరి
వ, ధూమవ్యభిచార విశిష్టవహ్న్యాది ధర్మితావచ్ఛేదకకస్య ధూమవ్యాప్యత
యా వహ్న్యాదిప్రకారక గ్రహస్యానాహార్యస్యాసంభవేన తాదృశపక్షతావచ్ఛే
దకావచ్ఛిన్నపక్షక సమూహాలమ్బనానుమితేరప్రసిద్ధ్యా తాదృశానుమితిప్ర
తిబన్ధకతాఘటిత యథాశ్రుతలక్షణస్య తద్రూపావచ్ఛిన్న పక్షకవహ్న్యాదిహే
తుక దోషావ్యాప్తిం స్వయమేవ వక్ష్యతీతి తద్వారణాయాసోఽయం వృథేతి చేత్
॥ భవతు తావదేవమ్ ॥ తథాపి విశేషగుణవద్భిన్నో ఘటో గుణసామాన్యవద్భిన్న ఇ
త్యాదౌ దర్శితసమూహాలంబనానుమితి ప్రసిద్ధ్యా విశేష గుణవద్ఘటాదిరూ
పాశ్రయాసిద్ధిగుణవద్ఘటాదిరూపబాధ ఘటితాయాస్సంగ్రహ ఆవశ్యకః ॥
యది చ, తత్ర ఘటత్వావచ్ఛేదేన గుణవత్త్వమేవ బాధః. ఆశ్రయాసిద్ధిస్తు

తాదావతివ్యాప్తివారణాయ విషయితాద్వయేఽనతిరిక్తవృత్తిత్వ రూపావచ్ఛే
దకత్వం నివేశనీయం, తాదృశదోషవద్దేశాది విషయితామాదాయాసంభవవార
ణాయ వ్యభిచార ఘటితబాధేఽవ్యాప్తివారణాయ చ స్వరూపసంబంధ రూపా
వచ్ఛేదకత్వమపి నివేశనీయం, యద్ధర్మావచ్ఛిన్న విషయకత్వావచ్ఛిన్నమిత్య
స్య యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతా నిరూపితప్రకారకత్వావచ్ఛిన్నత్వం తాదృ
శప్రకారకత్వయద్ధర్మావచ్ఛిన్న విషయకత్వాన్యతరావచ్ఛిన్నత్వం వాఽర్థః ॥
యద్ధర్మావచ్ఛిన్న నిరూపితత్వవ్యాప్యమిత్యస్య యద్ధర్మావచ్ఛిన్న విషయ
తానిరూపిత ప్రకారితాత్వ వ్యాప్యంతాదృశ ప్రకారితాత్వ యద్ధర్మావచ్ఛిన్నని
రూపితత్వాన్యతరవ్యాప్యమితి వాఽర్థః, తేన ఘటోఽవృత్తిరిత్యాదౌ ఘటావ
చ్ఛిన్నరూపబాధేఽవ్యాప్తిః ॥ శేషం పూర్వవద్బోధ్యం ॥ విషయితాద్వయేఽనతి
రిక్త వృత్తిత్వరూపావచ్ఛేదకత్వస్య కల్పద్వయేపి నివేశాత్పాషాణమయత్వాది
విశిష్టపర్వతాదావతివ్యాప్తివిరహాద్విశేష్యదళం వ్యర్థమిత్యాశయేనాహ * స
ముదితలక్షణార్థ ఇతి * విశేషగుణవద్భిన్న ఇతి * అత్ర సంఖ్యాన్యత్వం పరిమాణా
న్యత్వం వా విశేష ఇతి కేచిత్ * ఘటత్వావచ్ఛేదేన గుణవత్త్వమేవేతి * ధర్మి
తావచ్ఛేదకైకదేశవ్యాపకత్వావగాహనస్య ధర్మితావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన విశి
ష్టబుద్ధావనభ్యుపగమేన విశేషగుణవద్భిన్నత్వ ఘటత్వోభయావచ్ఛేదేన గుణవ

ఘటత్వసామానాధికరణ్యేన ఘటత్వావచ్ఛేదేన వా విశేషగుణవత్త్వం, తస్యాశ్చ గుణత్వరూప సామాన్యధర్మావచ్ఛిన్న ఘటత్వవ్యాపకతా ఘటితోక్త బాధస్య న ప్రవేశః, విశేషగుణత్వేన ఘటత్వవ్యాపకతాయాస్తత్ప్రవేశేపి సామాన్యరూపేణ వ్యాపకతాయాస్తదన్తర్భావాదితి న తాదృశాసిద్ధ్యసఙ్గ్రహ ఇత్యుచ్యతే॥ తదా విశేషగుణాభావవాన్ద్వితీయాదిక్షణావచ్ఛిన్నో ఘటో గుణసామాన్యాభావవానిత్యాదౌ ద్వితీయక్షణావచ్ఛిన్నే ఘటే విశేషగుణవత్త్వరూపాశ్రయాసిద్ధౌ తదవచ్ఛిన్నే ఘటే గుణవత్త్వరూప బాధప్రవేశావశ్యకత్వాత్, యథాశ్రుతలక్షణే చ తత్సఙ్గ్రహస్యావశ్యకతయోక్తవిశేషణదానానుపపత్తేః

ద్భేదావగాహిజ్ఞానస్య గుణవద్భేదాంశే తత్సంసర్గాంశే వా ఘటత్వమాత్రవ్యాపకత్వావగాహిత్వాభావేన తదప్రతిబధ్యజ్ఞానవిషయస్య ఘటత్వసామానాధికరణ్యేన గుణవత్త్వస్య నిరుక్తస్థలే బాధత్వం న సంభవతీతి భావః * ఘటత్వసామానాధికరణ్యేన ఘటత్వావచ్ఛేదేన వేతి * ఘటత్వావచ్ఛేదేన విశేషగుణవద్భేదస్య పక్షతావచ్ఛేదక ఘటకత్వే తత్సామానాధికరణ్యేన విశేషగుణవత్త్వమాశ్రయాసిద్ధిః, ఘటత్వసామానాధికరణ్యేన తస్య పక్షతావచ్ఛేదకఘటకత్వే తదవచ్ఛేదేన విశేషగుణవత్త్వమాశ్రయాసిద్ధిరితి భావః * న ప్రవేశ ఇతి * విశేషగుణత్వత్వపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాకానుయోగితాక ఘటత్వ సమానాధికరణాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకభేద వద్విశేష గుణత్వవద్విశేష గుణవద్ఘటరూపాశ్రయా సిద్ధౌ గుణత్వత్వ పర్యాప్తావచ్ఛేదకతాకానుయోగితాక ఘటత్వ సమానాధికరణాభావ ప్రతియోగితా వచ్ఛేదకత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకభేద వద్గుణత్వ వద్గుణవద్ఘటరూపబాధస్యా ప్రవేశాదిత్యర్థః। * ఆవశ్యకత్వాదితి * ఘటత్వసామానాధికరణ్యేన విశేపగుణవద్ద్వితీయక్షణావచ్ఛిన్న ఘటరూపాశ్రయాసిద్ధౌ ఘటత్వ సామానాధికరణ్యేన గుణవద్ద్వితీయక్షణావచ్ఛిన్న ఘటరూపబాధేచ ఘటత్వవ్యాపకతాయా విశేషరూపావచ్ఛిన్నాయాః సామాన్యరూపావచ్ఛిన్నాయా వా అఘటకత్వాదితి భావః ॥ అత్రేదం బోధ్యం ॥ విరుద్ధయోరపి గ్రాహ్య తదభావయోర్ధర్మితావచ్ఛేదక సామానాధికరణ్యం భిన్నాధికరణాంతర్భావేణ సంభావితమితి, ధర్మితావచ్ఛేదక సామానాధికరణ్యేన గ్రాహ్యబుద్ధిం ప్రతిధర్మితావచ్ఛేదక సామానాధికరణ్యేన గ్రాహ్యాభావావగాహిజ్ఞానస్య న ప్రతిబంధకత్వం విషయవిరోధాభావేనైతజ్జ్ఞానాభా

వస్తుతస్త్వత్ర వదన్తీత్యాది నిష్కృష్టకల్పేపి ప్రమేయత్వవిశిష్ట వ్యభిచారాది వారణాయ విశిష్టాన్తరాఘటితత్వస్య నివేశనీయతయా తన్మతేదర్శితబాధాద్య సఙ్గ్రహో దోష ఏవ॥ ఏతేన, స్వావచ్ఛిన్ననిరూపిత విషయికత్వావచ్ఛిన్న యత్కిఞ్చిత్ప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకవిషయితాక విశిష్టనిరూపిత విషయితాత్వవ్యా

పేన ప్రతిబధ్యప్రతిబన్ధకభావానుపగమాత్, అతఏవ ప్రాచీనాః సమానవిశేష్యకత్వం జ్ఞానస్య ప్రతిబన్ధకతాయాం తన్త్రమిత్యూచుః ॥ నవ్యతార్కికాస్తు, ప్రతిబధ్యప్రతిబన్ధకాన్యతరస్య ధర్మితావచ్ఛేదకవ్యాపకత్వావగాహిత్వం ప్రతిబధ్యప్రతిబన్ధకభావే తన్త్రమిత్యూరరీచక్రుః॥ ఏవఞ్చ, గ్రాహ్యతదభావయోర్ద్వితీయక్షణాది రూపానుగతైకకాలావచ్ఛేదేన భిన్నాధికరణాం తద్భావేన ధర్మితావచ్ఛేదకసామానాధికరణ్యం సమ్భావితోపపత్తికమేవేతి గ్రాహ్యగుణ సామాన్యాభావాదౌ ద్వితీయాదిక్షణావచ్ఛేదేనఘటత్వ సామానాధికరణ్యావగాహిబుద్ధిం ప్రతిగ్రాహ్యాభావే గుణత్వావచ్ఛిన్నే ద్వితీయాదిక్షణావచ్ఛేదేనఘటత్వసామానాధికరణ్యావగాహిజ్ఞానం నప్రతిబన్ధకం, అతఏవద్వితీయక్షణావచ్ఛిన్నో నీలఘటో గుణ సామాన్యాభావవానితి బుద్ధిం ప్రతిద్వితీయక్షణావచ్ఛిన్నపీత ఘటో గుణవానితిజ్ఞానం నప్రతిబన్ధకమిత్యుపపద్యతే, తస్మాద్ద్వితీయక్షణాదేః స్వరూపసమ్బన్ధరూపం ఘటత్వాదేస్తువ్యాపకత్వరూపంగ్రాహ్యాభావావచ్ఛేదకత్వ మవగాహమానస్యైవ ద్వితీయక్షణావచ్ఛిన్న ఘటోగుణవానితి జ్ఞానస్యప్రతిబన్ధకత్వమ్ ॥ నచ, గ్రాహ్యే తత్కాలావచ్ఛిన్నత్వ బుద్ధిం ప్రతిగ్రాహ్యాభావే తత్కాలావచ్ఛిన్నత్వావగాహిజ్ఞానత్వేనప్రతిబన్ధకత్వాత్ ద్వితీయక్షణావచ్ఛిన్న గుణాదిరేవ బాధాదిరితి వాచ్యమ్ ॥ విషయవిరోధస్యోక్తరీత్యాఽభావేన తాదృశ జ్ఞానస్యప్రతిబన్ధకతాయానిర్బీజత్వాత్ ॥ ఏతేన, విశేషగుణవద్భిన్నో ద్వితీయక్షణావచ్ఛిన్న ఘటోగుణసామాన్యవద్భిన్న ఇతి పాఠకల్పన మప్యపాస్తం ॥ వస్తుతస్తు ॥ ఘటోగుణసామాన్యాభావవాన్విశేషగుణాభావాదిత్యాదావవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన సాధ్యహేతుభావే ఘటత్వసామానాధికరణ్యేన విశేషగుణవద్ఘటరూపభాగాసిద్ధేః సామానాధికరణ్యేన గుణవద్ఘటరూప బాధఘటితత్వ మావశ్యకమితి ॥ నను, ప్రతిబన్ధకతా ఘటితలక్షణస్య దీధితికారైరేవత్యాజ్యతయేయ మవ్యాప్తిరపి తత్త్యాగబీజమధ్యేప్రవేశ్యేత్యతఆహ * వస్తుతస్త్వితి * ఏతేనేత్యాది * అత్రోభయత్రాపి విషయితా

నిష్ఠస్వరూపసంబంధ రూపావచ్ఛేదకత్వ వివక్షణే పాషాణమయత్వవిశిష్టపర్వతే ఽతివ్యాప్తిస్తద్వారణాయ ప్రథమతోఽనతిరిక్తవృత్తిత్వ రూపావచ్ఛేదకత్వ నివేశేఽసాధారణ్యేఽవ్యాప్తిః, పక్షధర్మతాజ్ఞానాసమానకాలీనత్వా సాధారణ్యవిషయకత్వోభయాభావవజ్జ్ఞానవృత్తిత్వ విశిష్టాసాధారణ్యవిషయితావ్యాపకప్రతిబంధకతావచ్ఛేదక విషయితాక హేతుమత్పక్షరూప విశిష్టనిరూపిత విషయితాత్వ వ్యాపకత్వస్యాసాధారణ్యనిరూప్యతాయా మసత్త్వాత్ ॥ పూర్వమనివేశ్య పరత్రైవానతిరిక్తవృత్తిత్వనివేశేఽసాధారణ్యవిషయితా నిష్ఠస్వరూపసంబంధ రూపావచ్ఛేదకతాక ప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తినిరుక్తోభయాభావవజ్జ్ఞానవృత్త్యసాధారణ్య విషయిత్వమేవేతి నాసాధారణ్యేఽవ్యాప్తిః, నవా పాషాణమయత్వవిశిష్ట పర్వతేఽతివ్యాప్తిః; పరంతు, జలవద్ధ్రదేఽతివ్యాప్తిస్తద్విషయత్వనిష్ఠస్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకతాక ప్రతిబంధకతానతిరిక్త వృత్తివిషయితాకవహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తిజలవద్ధ్రదరూపవిశిష్టవిషయితాత్వ వ్యాపకత్వస్య జలవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్ననిరూపితత్వే సత్త్వాదత ఉభయత్రాపి విషయితానిష్ఠమవచ్ఛేదకత్వ మనతిరిక్తవృత్తిత్వరూపం నివేశ్యమ్ ॥ ప్రమేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారత్వావచ్ఛిన్న విషయకత్వవ్యాపక ప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తివిషయితాకప్రమేయత్వ విశిష్టవ్యభిచారరూపవిశిష్టనిరూపిత విషయితాత్వ వ్యాపకత్వస్య ప్రమేయత్వవిశిష్ట వ్యభిచారత్వావచ్ఛిన్ననిరూప్యత్వే సత్త్వాత్ప్రమేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారత్వావచ్ఛిన్నేఽతివ్యాప్తివారణాయ తాదృశప్రతిబంధకత్వం యద్యద్ధర్మావచ్ఛిన్న విషయిత్వవ్యాపకం తత్తద్ధర్మావచ్ఛిన్నవిషయితాన్యతమత్వ వ్యాపకం స్వావచ్ఛిన్న నిరూప్యత్వమితి వక్తవ్యమ్ ॥ నను, స్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తివిషయితాత్వవ్యాపక స్వావచ్ఛిన్ననిరూప్యతాకధర్మవత్త్వమేవ వక్తవ్యం నతు తాదృశ విషయితాక విశిష్ట నిరూపితేతి,తథాచ తాదృశవిషయితాత్వస్య కేవలవ్యభిచార విషయితాయామపి సత్త్వాన్న ప్రమేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారేఽతివ్యాప్తిరితి చేన్న ॥ అనతిరిక్తవృత్తిత్వస్య స్వవ్యాపకతత్కత్వ రూపతయా స్వపదస్య తత్తద్వ్యక్తిపరతయా హ్రదో వహ్న్యభావవానితి జ్ఞానీయనిరూప్య నిరూపకభావాపన్నవహ్న్యభావాది విషయితాసాధారణ తత్కత్వ విశిష్టవిషయితాత్వవ్యాపకత్వస్య స్వావచ్ఛిన్ననిరూప్యత్వేఽసంభవాదసంభవవారణాయ యద్యద్ధర్మావచ్ఛిన్నేత్యాది వి

పకస్యావచ్ఛిన్న నిరూప్యతాక ధర్మవత్త్వం సముదితలక్షణార్థః ప్రమేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారత్వాదికం నైతాదృశంస్వం, తదవచ్ఛిన్న విషయకత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదక విషయితాకశుద్ధవ్యభిచారాది విషయితాత్వస్య తదవచ్ఛిన్న నిరూపితత్వావ్యావృత్త్వాత్ ఉక్తస్థలె విశేషగుణవిశిష్టఘటాదిరూపాశ్రయాసిద్ధ్యాదివిషయకత్వావచ్ఛిన్నవిశిష్టపక్ష గ్రహాదినిరూపిత యత్కించిత్ప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకవిషయితాక విశిష్టనిరూపిత విషయితాత్వస్య తాదృశాశ్రయాసిద్ధ్యాదినిరూపితత్వ వ్యావృత్త్వా త్తత్ర లక్షణసమన్వయః ప్రతిబన్ధకతాయాంయావత్త్వానివేశాన్నోక్తరీత్యా బాధవిశిష్టవ్యభిచారాదావతి ప్రసఙ్గః ॥ స్వావచ్ఛిన్నానిరూపిత విశిష్ట విషయిత్వానవచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదక స్వావచ్ఛిన్నవిషయితాకోయోధర్మస్తద్వత్త్వం వాసముదితలక్షణార్థః।ప్రమేయత్వవిశిష్ట వ్యభిచారత్వాదికం నైతాదృశంస్వం, తదవచ్ఛిన్నానిరూపిత శుద్ధవ్యభిచారత్వాద్యవచ్ఛిన్నవిషయితావచ్ఛిన్నాయామేవ ప్రతిబన్ధకతాయాస్తదనచ్ఛిన్న విషయతాయా అవచ్ఛేదకత్వాత్ । ఉక్తస్థలేచాశ్రయాసిద్ధి విషయకత్వస్యతదనిరూపిత బాధాదివిషయిత్వానవచ్ఛిన్నాయావిశిష్టపక్షగ్రహప్రతిబన్ధకతాతదవచ్ఛేదకత్వాల్లక్షణసమన్వయఇతి,పరాస్తమ్॥యద్విషయకనిశ్చయస్య విరోధివిషయితాప్రయుక్తఇత్యాదినిష్కృష్టకల్పేఽనుమితిప్రతిబన్ధకతాయా అఘటకత్వాత్ ప్రతిబన్ధకతాయాం విశిష్టాన్తర విషయకత్వానవచ్ఛిన్నత్వవిశేషణదానస్యాసంభవేన యత్పదార్థస్యైవ తాదృశపదార్థాన్తరాఘటితత్వేనవిశేషణీయతయోక్త బాధావ్యాప్తేరశక్యపరిహార్యత్వాత్ ॥

లక్షణస్యావశ్యకత్వాదేతాదృశ వివక్షాతాత్పర్యక మేవతాదృశవిషయితాకవిశిష్టనిరూపితవిషయితోపాదానమితి ధ్యేయం॥నచైవందోషవద్ధర్మవిషయితాసాధారణతాదృశవిషయితాన్యతమత్వవ్యాపకత్వస్యదోషనిరూప్యత్వేఽభావాదసంభవఇతి వాచ్యం॥స్వావచ్ఛిన్నవిషయకజ్ఞానవృత్తిత్వేఉక్తవిషయితాన్యతమత్వవ్యాపకత్వవివక్షణాత్ *స్వావచ్ఛిన్నానిరూపితేతి* అత్రస్వావచ్ఛిన్నానిరూపితవిషయిత్వనిష్ఠస్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వా నిరూపకప్రతిబంధకతానిరూపిత స్వరూప సంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వనివేశేఽసాధారణ్యేఽవ్యాప్తిః,తజ్జ్ఞానీయప్రతిబంధకతాయా స్తదనిరూపిత హేతుమత్పక్షనిరూపితవిషయిత్వనిష్ఠస్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వ నిరూపకత్వాత్తాదృశవిషయిత్వా వ్యాపకత్వమేవతా

* అత్రకేచిత్ * స్వసజాతీయవిశిష్టాన్తరాఘటితత్వమేవ యత్పదార్థే విశేషణన్దేయమ్, సాజాత్యఞ్చ హేత్వాభాసవిభాజకరూపేణ, తచ్చరూపంబాధత్వవ్యభిచారత్వాది తేనరూపేణ వ్యభిచారాదేర్నబాధాది సాజాత్యమితి వ్యభిచారాది ఘటితబాధాదౌ నావ్యాప్తిః, నచైవం యద్విషయకనిశ్చయస్య విరో

ధ్యుత్వ మేరు యదవచ్ఛిన్నత్వం వక్తవ్యం, తథాచ హేతుమత్పక్షవిషయితాయాః కేవలహేతుమత్పక్షజ్ఞానేపి సత్త్వాత్తదవ్యాపకత్వం తజ్జ్ఞానీయప్రతిబంధకతాయాఅవ్యాహతమితి నావ్యాప్తిస్తథాపి పాషాణమయత్వ విశిష్టపర్వతేఽతివ్యాప్తిరతః ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వమనతిరిక్తవృత్తిత్వరూపమేవనివేశనీయం। ప్రమేయత్వవిశిష్ట వ్యభిచారత్వావచ్ఛిన్నా నిరూపితఘటత్వా వచ్ఛిన్నవిషయిత్వానవచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకవిషయితానిరూపకత్వావచ్ఛేదక ప్రమేయత్వ విశిష్టవ్యభిచారత్వ మాదాయ తదవచ్ఛిన్నేఽతివ్యాప్తివారణాయస్వావచ్ఛిన్నా విషయకప్రతీతివృత్తియద్యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయిత్వం తత్తద్రూపావచ్ఛిన్న విషయిత్వానవచ్ఛిన్నత్వమేవ నివేశనీయం ॥ వ్యభిచారఘటిత బాధావ్యాప్తింవారయతాంమతమాహ * అత్రకేచిదితి * సాజాత్యంచహేత్వాభాసవిభాజకరూపేణేతి * తథాచ స్వసమానాధికరణ హేత్వాభాసవిభాజక రూపసమానాధికరణం యత్స్వావచ్ఛిన్నా విషయకప్రతీతి విషయతావచ్ఛేదకం తాదృశంరూపం తదవచ్ఛిన్నావిషయక ప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకం యత్స్వం తదవచ్ఛిన్నత్వంస్వసజాతీయవిశిష్టాన్తరాఘటితత్వమితిఫలితం॥ వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వరూప స్వసమానాధికరణహేత్వాభాసవిభాజకబాధత్వ సమానాధికరణస్వావచ్ఛిన్నా విషయక ప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకహ్రదత్వావచ్ఛిన్నా విషయక ప్రతీతి విషయతావచ్ఛేదకత్వస్య వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వరూప స్వపదార్థేఽసత్త్వాత్తాదృశప్రతీతి విషయతావచ్ఛేదకే తాదృశత్వనివేశః, తాదృశత్వంచ యద్రూపావచ్ఛిన్న విషయకనిశ్చయావ్యవహితోత్తరానుమితి సామాన్యేవిరోధివిషయతా ప్రయుక్తోభయాభావస్తత్వంతాదృశంచ రూపం నహ్రదత్వాదికం కింతుహ్రదవృత్తి వహ్న్యభావత్వాదికమేవేతి నదోషః * తచ్చరూపంబాధత్వవ్యభిచారత్వాదీతి * ఆదినా, సత్ప్రతిపక్షత్వాసాధారణత్వానుపసంహారిత్వ విరోధత్వాశ్రయాసిద్ధిత్వ సాధనాసిద్ధిత్వ వ్యాప్యత్వాసిద్ధిత్వ స్వరూపాసిద్ధిత్వ సాధ్యాసిద్ధిత్వ పరిగ్రహః ॥ తత్రబాధత్వం, యాదృశవిషయతాత్వం పక్షే

పక్షతావచ్ఛేదక వైశిష్ట్యావగాహిత్వాభావప్రయోజకతానవచ్ఛేదకంసత్సాధ్యసా ధ్యతావచ్ఛేదకవైశిష్ట్యావగాహిత్వాభావప్రయోజకతానవచ్ఛేదకంతాదృశవిషయ తాత్వావచ్ఛిన్న తాదృశవిషయతానిష్ఠప్రయోజకతాకః ప్రకృతపక్షతావచ్ఛేదకా వచ్ఛిన్నే ప్రకృతసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవైశిష్ట్యావగాహిత్వాభావో యద్రూ పావచ్ఛిన్న విషయతాకనిశ్చయావ్యవహితోత్తరానుమితిత్వ వ్యాపక స్తద్రూ పవత్త్వం ॥ అత్ర విషయతానిష్ఠ ప్రయోజకతాయాం యాదృశవిషయతాత్వం ప క్షేపక్షతావచ్ఛేదకవైశిష్ట్యావగాహిత్వాభావ ప్రయోజకతానవచ్ఛేదకం తాదృశ విషయతాత్వావచ్ఛిన్నత్వ నివేశాన్నాశ్రయాసిద్ధౌ బాధలక్షణాతివ్యాప్తిః ॥ నవా, గుణవద్భిన్నో ఘటోవిశేష గుణవద్భిన్న ఇత్యాదౌ గుణవద్ఘటరూపా శ్రయాసిద్ధ్యాస్వసజాతీయయాఘటితే విశేషగుణవద్ఘటరూపబాధాదౌ సామా న్యలక్షణావ్యాప్తిః ॥ విషయతాయాం తాదృశాభావాప్రయోజకత్వ మాత్రనివే శే ఉక్తస్థలేబాధ ‡ విషయతాయా ఆశ్రయసిద్ధివిషయత్వాభిన్నతయాఆశ్రయా సిద్ధివిషయతాయా స్తాదృశాభావప్రయోజకత్వే బాధవిషయతాయాఅపి తాదృశా భావప్రయోజకత్వంసంభవతీత్యవ్యాప్తిరతః ప్రయోజకతానవచ్ఛేదక తాదృశ వి షయతాత్వా వచ్ఛిన్నత్వస్య విషయతానిష్ఠప్రయోజకతాయాం నివేశః,తథాసతి పక్షతావచ్ఛేదకవైశిష్ట్యావగాహిత్వాభావ ప్రయోజకతానవచ్ఛేదకం యద్ఘట త్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యతానిరూపిత విశేషత్వవిశిష్ట గుణత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతా త్వం తదవచ్ఛిన్నత్వస్య పక్షసాధ్యవైశిష్ట్య వగాహిత్వాభావప్రయోజకతాయాం సత్త్వాన్నదోషః ॥ నిరూపితత్వ విశిష్టవృత్తిత్వ పక్షకే నిరూపితత్వాభావవిశిష్ట వృత్తిత్వాభావసాధ్యకే వృత్తిత్వవన్నిరూపితత్వ విశిష్టవృత్తిత్వరూపబాధేస్వస జాతీయ నిరూపితత్వవిశిష్ట వృత్తిత్వరూపసాధ్యాసిద్ధిఘటితే సామాన్యలక్షణా వ్యాప్తిః॥నచ నిరూపితత్వవిశిష్టవృత్తిత్వరూపసాధ్యాప్రసిద్ధి విషయతాయా వృ త్తిత్వ రూపపక్షేనిరూపితత్వ రూపపక్షతావచ్ఛేదక వైశిష్ట్యావగాహిత్వా భావ ప్రయోజకత్వాత్తథమవ్యాప్తిరితి వాచ్యమ్ ॥ వృత్తిత్వత్వ సామానాధికరణ్యేన నిరూపితత్వస్య పక్షతావచ్ఛేదకత్వాద్వృత్తిత్వత్వావచ్ఛేదేన నిరూపితత్వాభావ

---

‡ విశేషగుణవద్ఘటవిషయతాయాః పక్షేపక్షతావచ్ఛేదక వైశిష్ట్యావగాహిత్వా భావప్రయోజకతావచ్ఛేదకం యద్గుణవద్ఘట విషయతాత్వం తదవృత్తయాగుణవ ద్ఘటరూప స్వరూపాసిద్ధివిషయతాత్వేనేత్యాది

స్య సాధ్యతావచ్ఛేదక ఘటకత్వాత్ సామానాధికరణ్యేన నిరూపితత్వవిశిష్ట వృత్తిత్వవిషయతాయా అతథాత్వేన తాదృశాసిద్ధా సామాన్యలక్షణావ్యాప్తిరతస్తాదృశ ప్రయోజకతానవచ్ఛేదక యాదృశవిషయతాత్వే సాధ్యతావచ్ఛేదక వైశిష్ట్యావగాహిత్వాభావ ప్రయోజకతానవచ్ఛేదకత్వ నివేశః ॥ విషయతాయాం తాదృశావగాహిత్వాభావాప్రయోజకత్వమాత్ర నివేశే ఉక్తబాధాసిద్ధివిషయతయోరైక్యాత్పూర్వోక్తరీత్యా తాదృశబాధేఽవ్యాప్తిరతః ప్రయోజకతానవచ్ఛేదక రూపావచ్ఛిన్నత్వ పర్యంతనివేశః ॥ అథవా తాదృశ విషయతాత్వానవచ్ఛిన్న విషయతానిష్ఠప్రయోజకతాకత్వ నివేశాన్న నిర్వహ్నిః పర్వతో వహ్నిమానిత్యాదావేకదేశే ఉదాసీనే తద్ఘటితాశ్రయాసిద్ధావాతివ్యాప్తిః సామాన్యలక్షణావ్యాప్తిర్వా ॥ యద్యపి, నిరుక్తబాధత్వస్య యద్రూపపదగ్రాహ్యావహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వరూప తయా తస్య చ (హ్ర)దవృత్తివహ్న్యభావేఽసత్త్వాద్వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వరూపం యత్స్వంతత్సమానాధికరణం యద్ధేత్వాభాసవిభాజకనిరుక్తబాధత్వ సమానాధికరణం తదవచ్ఛిన్నావిషయక ప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదక తాదృశ రూపాప్రసిద్ధిః, తథాపి తాదృశాభావో యద్యద్రూపావచ్ఛిన్న విషయతాకనిశ్చయావ్యవహితోత్తరానుమితిత్వ వ్యాపకస్తత్తద్రూపావచ్ఛిన్నాన్యతమత్వ రూపబాధత్వేన సాజాత్యం దోషసామాన్యలక్షణే వివక్షణీయం ॥ ఏవంరీత్యైవ వ్యభిచారత్వాదినాపీతి న దోషః ॥ ఉక్తబాధత్వస్య సత్ప్రతిపక్ష సాధారణ్యేపి సత్ప్రతిపక్షఘటిత బాధస్యాలక్ష్యత్వాదేవ న తత్ర తాదృశసామాన్యలక్షణస్యావ్యాప్తిః ॥ ప్రకృతసామాన్యలక్షణ ఘటకం సత్ప్రతిపక్షత్వంతు నిరుక్తబాధత్వ రూపమేవ ॥ నచైవం, బాధఘటిత సత్ప్రతిపక్షే సామాన్యలక్షణావ్యాప్తిస్తస్య స్వసజాతీయ బాధరూప విశిష్టాంతరఘటితత్వాదితి వాచ్యం ॥ బాధఘటితసత్ప్రతిపక్షస్థలే బాధస్యైవ దోషత్వాంగీకారాత్తద్ఘటిత సత్ప్రతిపక్షస్యాలక్ష్యత్వాత్ ॥ వ్యభిచారత్వంచ, యాదృశవిషయతాత్వం హేతౌ హేతుతావచ్ఛేదక వైశిష్ట్యావగాహిత్వాభావప్రయోజకతానవచ్ఛేదకం సత్ సాధ్యే సాధ్యతావచ్ఛేదక వైశిష్ట్యావగాహిత్వాభావప్రయోజకతానవచ్ఛేదకం తాదృశవిషయతాత్వావచ్ఛిన్న విషయతానిష్ఠప్రయోజకతాకః ప్రకృత హేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నే ప్రకృతసాధ్యాత్యన్తాభావవదవృత్తిత్వ ప్రకృతసాధ్య వదన్యావృత్తిత్వాదిరూపం యచ్చ సాధ్యతావచ్ఛేదకే హేతుసమానాధికరణాభా

వప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వాదిరూప మవ్యభిచరితత్వం తత్తదవగాహిత్వకూటాభావో యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతాకనిశ్చయావ్యవహితోత్తరానుమితిత్వవ్యాపకస్తద్రూపావచ్ఛిన్నత్వం ॥ అత్రవృత్తిత్వవిశిష్ట వహ్నిహేతుకధూమసాధ్యకస్థలె వృత్తిత్వవిశిష్ట వహ్నిరూపహేత్వసిద్ధావతివ్యాప్తి స్తద్విషయితాయా అపి స్వప్రయుక్త హేతుతావచ్ఛేదక వైశిష్ట్యావగాహిత్వాభావప్రయోజ్యోక్తాభావప్రయోజకత్వాదత స్తద్వారణాయ విషయతానిష్ఠప్రయోజకతాయాం హేతుతావచ్ఛేదక వైశిష్ట్యావగాహిభావ ప్రయోజకతానవచ్ఛేదకతాదృశవిషయతావచ్ఛిన్నత్వ నివేశః ॥ నచైతల్లక్షణస్య వ్యవహారాప్రయోజకత్వేనాతివ్యాప్తిర్నక్షతికరీతివాచ్యం ॥ తథాసతి, వ్యభిచారత్వేన స్వసజాతీయవృత్తిత్వ విశిష్టవహ్నిరూపహేత్వసిద్ధిరూపవిశిష్టాంతర ఘటితతయా సామాన్యలక్షణస్య తాదృశవ్యభిచారేఽవ్యాప్తిరత స్తద్వారణాయోక్తవిశేషణ సార్థక్యాత్ ॥ ఏవం, నిరూపితత్వాభావవిశిష్టవృత్తిత్వ సాధ్యకప్రమేయత్వ హేతుకస్థలె నిరూపితత్వవిశిష్ట వృత్తిత్వరూపసాధ్యాసిద్ధావతివ్యాప్త్యాతాదృశసాధ్యాసిద్ధిఘటిత ప్రమేయత్వనిష్ఠవృత్తిత్వాభావ వన్నిరూపిత వృత్తిత్వరూపవ్యభిచారే సామాన్యలక్షణా వ్యాప్తిరత స్తద్వారణాయ యాదృశవిషయతాత్వేసాధ్య సాధ్యతావచ్ఛేదక వైశిష్ట్యావగాహిత్వా భావప్రయోజకతానవచ్ఛేదకత్వ నివేశః ॥ ధూమవ్యభిచారి వహ్నిర్ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాద్యాహార్యవ్యభిచారస్థలేఽదాసీనే ఏకదేశేచాతివ్యాప్తిరతోవిషయతాప్రయుక్తత్వనివేశః ॥ అత్రసాధ్యాభావా వ్యాపకహేత్వభావస్యాపి వ్యభిచారత్వే తత్రావ్యాప్తివారణాయవ్యతిరేక వ్యాప్త్యవగాహిత్వ మపి కూటమధ్యేనివేశనీయం, ఇత్థంచ వ్యతిరేకవ్యాప్త్యవగాహిత్వాభావం ప్రతితద్విషయతాయాః ప్రయోజకతయా తదవగాహిత్వఘటితతాదృశ కూటాభావస్య తజ్జ్ఞానోత్తరానుమితిత్వ వ్యాపకత్వాచ్చ న తత్రావ్యాప్తిః ॥ నచ వ్యతిరేకవ్యాప్తినివెశే వహ్న్యాది సాధ్యకాభావప్రతియోగిత్వ విశిష్ట వాచ్యత్వాది హేతుకస్థలే వహ్న్యభావవద్వృత్త్యభావ ప్రతియోగిత్వవిశిష్టవాచ్యత్వ రూపవ్యభిచారె అభావప్రతియోగిత్వ విశిష్టవాచ్యత్వ రూపానుపసంహారిత్వ ఘటితత్వాత్సామాన్య లక్షణాసత్త్వం స్యాదితివాచ్యం ॥ విషయతానిష్ఠ ప్రయోజకతావచ్ఛేదకరూపె హేతుసాధ్యాదృశవిషయతాత్వేనైతత్ఫలం ॥

ధ్యాన్యతరస్మిన్నత్యంతాభావ ప్రతియోగిత్వావగాహిత్వాభావ ప్రయోజకతానవ
చ్ఛేదకత్వస్యాపి నివేశేనతాదృశావ్యాప్తి వారణాత్ ॥ అసాధారణత్వంచ, యా
దృశవిషయతాత్వం పక్షేపక్షతావచ్ఛేదక వైశిష్ట్యావగాహిత్వా భావప్రయోజక
తా నవచ్ఛేదకం సత్సాధ్యేసాధ్యతావచ్ఛేదక వైశిష్ట్యావగాహిత్వాభావ ప్రయో
జకతానవచ్ఛేదకం తాదృశవిషయతాత్వావచ్ఛిన్న విషయతానిష్ఠప్రయోజకతా
కః పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నే సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవైశిష్ట్య వగాహి
త్వాభావః పక్షధర్మతాజ్ఞాన సమానకాలీన యద్రూపావచ్ఛిన్న విషయతాకని
శ్చయా వ్యవహితోత్తరానుమితిత్వ వ్యాపక స్తద్రూపావచ్ఛిన్నత్వం ॥ అత్ర
ప్రతియోగిత్వవిశిష్ట జలపక్షక వహ్నిసాధ్యక జలహేతుకే౽సిద్ధిఘటితా సాధార
ణ్యసంగ్రహాయ యాదృశవిషయతాత్వే పక్షేపక్షతావచ్ఛేదక వైశిష్ట్యావగాహి
త్వాభావ ప్రయోజకతా నవచ్ఛేదకత్వ నివేశః ॥ ఏవమవృత్తి వహ్నివ్యాపకీ
భూతాభావప్రతియోగిత్వ కాలీనవహ్నిమాన్ జలాదిత్యాదౌ వృత్తివహ్నివ్యా
పకీభూతాభావ ప్రతియోగిత్వరూప సాధ్యాసిద్ధిఘటిత జలవృత్తివహ్నివ్యాపకీ
భూతాభావప్రతియోగిత్వ రూపాసాధారణ్యే సామాన్యలక్షణావ్యాప్తివారణా
య సాధ్యేసాధ్యతావచ్ఛేదక వైశిష్ట్యావగాహిత్వా భావప్రయోజకతానవచ్ఛే
దకత్వ నివేశః ॥ ఏతాదృశాసాధారణ్యస్యబాధసాధారణ్యేపిబాధఘటితాసాధార
ణ్యస్థలే బాధస్యైవదోషత్వోపగమేన తద్ఘటితాసాధారణ్యస్యాలక్ష్యత్వాన్నక్ష
తిః ॥ యాదృశవిషయతాత్వం హేతౌహేతుతావచ్ఛేదక వైశిష్ట్యావగాహిత్వాభా
వప్రయోజకతానవచ్ఛేదకంసత్ సాధ్యేసాధ్యతావచ్ఛేదక వైశిష్ట్యావగాహిత్వా
భావప్రయోజకతానవచ్ఛేదకంతాదృశవిషయతాత్వా వచ్ఛిన్నవిషయతా నిష్ఠప్ర
యోజకతాకః ప్రకృతసాధ్యప్రకృత హేత్వన్యతర నిష్ఠవిశేష్యతా నిరూపితా
భావ ప్రతియోగిత్వ విషయతాకత్వాభావో యద్రూపావచ్ఛిన్న విషయతాకని
శ్చయావ్యవహితోత్తరానుమితిత్వ వ్యాపక స్తద్రూపావచ్ఛిన్నత్వ- మనుప
సంహారిత్వం ॥ సర్వంవాచ్యం కాంచనమయత్వాభావవత్ప్రమేయత్వవత్కాం
చన మయమేయత్వాదిత్యాదౌ వభావాప్రతియోగిత్వవిశిష్టంయత్కాంచన మ
యత్వాభావవత్ప్రమేయత్వం తద్రూపానుపసంహారిణిస్వసజాతీయ కాంచనమ
యత్వాభావవత్ప్రమేయత్వరూపహేత్వసిద్ధిఘటితేసామాన్యలక్షణావ్యాప్తిరతో

అస్యప్రతియోగిత్వమిత్యనేన సంబంధః ॥

యాదృశ విషతాత్వే హేతౌ హేతుతావచ్ఛేదక వైశిష్ట్యావగాహిత్వా భావప్రయోజకతానవచ్ఛేదకత్వనివేశః॥ ఏవం,సర్వపక్షకే కాంచనమయప్రమేయత్వసాధ్యక కాంచనమయత్వాభావవత్ప్రమేయత్వహేతుకే౽భావాప్రతియోగిత్వవిశిష్ట కాంచ మయత్వాభావవత్ప్రమేయత్వరూపానుపసంహారిత్వే కాంచనమయత్వాభావవత్ప్రమేయత్వరూపసాధ్యాసిద్ధి ఘటితే సామాన్యలక్షణావ్యాప్తిరత స్తత్ర సాధ్యతావచ్ఛేదక వైశిష్ట్యావగాహిత్వాభావ ప్రయోజకతానవచ్ఛేదకత్వనివేశః॥ విరోధత్వంతు,యాదృశవిషయతాత్వం హేతౌ హేతుతావచ్ఛేదక వైశిష్ట్యావగాహిత్వా భావప్రయోజకతానవచ్ఛేదకం సత్సాధ్యే సాధ్యతావచ్ఛేదక వైశిష్ట్యావగాహిత్వాభావప్రయోజకతానవచ్ఛేదకం తాదృశవిషయతాత్వా వచ్ఛిన్నవిషయతానిష్ఠప్రయోజకతాకః హేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నే సాధ్యసామానాధికరణ్యావగాహిత్వాభావో యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతాక నిశ్చయావ్యవహితోత్తరానుమితిత్వవ్యాపక స్తద్రూపావచ్ఛిన్నత్వం ॥ వహ్నిసాధ్యక కాంచన మయత్వాభావవజ్జల కాలీనకాంచన మయజలహేతుకే వహ్న్యసమానాధికరణ కాంచనమయత్వాభావవజ్జల రూపవిరోధే కాంచన మయత్వాభావవజ్జలరూపస్వసజాతీయ విశిష్టాంతర ఘటితే కాంచనమయత్వాభావవద్వహ్ని కాలీనకాంచన మయవహ్నిసాధ్యకే జలహేతుకే కాంచనమయత్వాభావవద్వహ్న్యసమానాధికరణ జలరూపవిరోధే స్వసజాతీయ కాంచన మయత్వాభావవద్వహ్ని రూపసాధ్యాసిద్ధిఘటితే చ సామాన్యలక్షణావ్యాప్తివారణాయ యాదృశ విషయతాత్వే హేతుతావచ్ఛేదక వైశిష్ట్యావగాహిత్వా భావప్రయోజకతానవచ్ఛేదకత్వ సాధ్యతావచ్ఛేదక వైశిష్ట్యావగాహిత్వాభావప్రయోజకతానవచ్ఛేదకత్వయోర్నివేశః ॥ స్వరూపాసిద్ధిత్వంతు,యాదృశవిషయతాత్వం హేతౌ హేతుతావచ్ఛేదక వైశిష్ట్యావగాహిత్వాభావప్రయోజకతానవచ్ఛేదకం సత్ పక్షే పక్షతావచ్ఛేదక వైశిష్ట్యావగాహిత్వాభావ ప్రయోజకతానవచ్ఛేదకం తాదృశవిషయతాత్వావచ్ఛిన్న విషయతానిష్ఠప్రయోజకతాకః ప్రకృతపక్షతా వచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నే హేతుతావచ్ఛేదక విశిష్టవైశిష్ట్యావగాహిత్వాభావో యద్రూపావచ్ఛిన్న విషయతాకనిశ్చయావ్యవహితోత్తరానుమితిత్వవ్యాపక స్తద్రూపావచ్ఛిన్నత్వం ॥ యాదృశవిషయతాత్వే పక్షతావచ్ఛేదక వైశిష్ట్యావగాహిత్వాభావప్రయోజకతానవచ్ఛేదకత్వ విశేషణప్రయోజనం బాధలక్షణోక్త మేవాత్రాపి జ్ఞేయం ॥ వి

రూపితత్వ విశిష్టవృత్తిత్వ పక్షకనిరూపితత్వాభావవిశిష్టవృత్తిత్వాభావహేతుకే
వృత్తిత్వ వన్నిరూపితత్వ విశిష్టవృత్తిత్వరూపస్వరూపాసిద్ధౌ స్వసజాతీయని
రూపితత్వ విశిష్టవృత్తిత్వరూపహేత్వసిద్ధిఘటితాయాం సామాన్యలక్షణావ్యాప్తి
వారణాయ తత్ర హేతుతావచ్ఛేదక వైశిష్ట్యావగాహిత్వాభావ ప్రయోజకతా
వచ్ఛేదకత్వ నివేశః ॥ విషయతాప్రయుక్తః పక్షేపక్షతావచ్ఛేదకవైశిష్ట్యావ
గాహిత్వాభావో హేతుమత్పక్ష విషయకజ్ఞానాసమానకాలీనత్వ పక్షతావచ్ఛే
దకవ్యాపకాభావప్రతియోగిత్వ విశిష్టహేతువిషయకత్వోభయాభావవజ్జ్ఞాన
వృత్తిత్వ విశిష్టయద్రూపావచ్ఛిన్న విషయతాకనిశ్చయోత్తరానుమితిత్వవ్యాప
కస్తద్రూపావచ్ఛిన్నత్వం ఆశ్రయాసిద్ధిత్వం ॥ ఆహార్యస్థలీయాశ్రయాసిద్ధౌ
స్వసజాతీయైకదేశ ఘటితాయాం సామాన్యలక్షణావ్యాప్తివారణాయ విషయ
తాప్రయుక్తత్వ మభావేవిశేషణం ॥ సాంప్రదాయికైః, కాంచనమయహ్రదో
వహ్నిమాన్ జలాదిత్యాదౌ కాంచనమయత్వ వ్యాపకీభూతాభావ ప్రతియోగిజల
స్యాశ్రయా సిద్ధిత్వస్వీకారాత్తత్రచ హేతుమత్పక్షజ్ఞాన సమానకాలీన తజ్జ్ఞా
నస్యైవ ప్రతిబంధకత్వా దసమానకాలీన జ్ఞానోత్తరానుమితౌ లక్షణఘటకో
క్తాభావస్యా సత్త్వాదవ్యాప్తిరతో జ్ఞానేనిరుక్తోభయాభావ నివేశనం ॥ విషయ
తాప్రయుక్తః ప్రకృతసాధ్యే ప్రకృతసాధ్యతావచ్ఛేదకవైశిష్ట్యావగాహిత్వాభా
వః పక్షధర్మతాజ్ఞానాసమానకాలీనత్వ సాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాపకీభూతాభా
వ ప్రతియోగిహేతువిషయకత్వోభయాభావవజ్జ్ఞాన వృత్తిత్వ విశిష్టయద్రూపా
వచ్ఛిన్న విషయతాకనిశ్చయా వ్యవహితోత్తరానుమితిత్వ వ్యాపకస్తద్రూపా
వచ్ఛిన్నత్వం సాధ్యాసిద్ధిత్వం విషయతాప్రయుక్తత్వవ్యావృత్తిః పూర్వవత్ ॥
జలంకాంచనమయ జలవజ్జలాదిత్యాదౌ కాంచనమయత్వ వ్యాపకీభూతాభావ
ప్రతియోగిజలరూపసాధ్యాసిద్ధావవ్యాప్తి వారణాయజ్ఞానే ఉభయాభావనివేశ
నం ॥ విషయతాప్రయుక్తో హేతౌ హేతుతావచ్ఛేదక వైశిష్ట్యావగాహిత్వాభా
వః పక్షధర్మతాజ్ఞానా సమానకాలీనత్వ హేతుతావచ్ఛేదక వ్యాపకీభూతాభా
వ ప్రతియోగిహేతువిషయకత్వోభయాభావవన్నిశ్చయ వృత్తిత్వవిశిష్ట యద్రూ
పావచ్ఛిన్న విషయతాకనిశ్చయా వ్యవహితోత్తరానుమితిత్వ వ్యాపకస్తద్రూ
పావచ్ఛిన్నత్వం హేత్వసిద్ధిత్వం ॥ జలంవహ్నిమత్కాంచనమయ జలాదిత్యా
దౌ కాంచనమయత్వవ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగిజలరూపహేత్వసిద్ధావవ్యా

ధివిషయితాప్రయుక్తోభయాభావ స్తత్త్వమిత్యత్ర విరోధివిషయితాప్రయుక్త త్వదళస్య వైయర్థ్యం ఘటాదేస్తాదృశరూపేణసజాతీయాప్రసిద్ధ్యైవనాతిప్రసఙ్గ ఇతివాచ్యమ్

ప్తివారణాయోభయాభావో నిశ్చయేనివిష్టః ॥ అత్రైవంసాజాత్యఘటకబాధత్వాదినిర్వచనేపి విశేషగుణవద్భిన్నో ఘటో గుణసామాన్యవద్భిన్న ఇత్యాదావిశేషగుణవద్ఘట రూపా సిద్ధావవ్యాప్తి ర్దుర్వారా గుణవద్ఘటత్వాది రూపనిరుక్త బాధత్వస్య స్వపదగ్రాహ్య విశేషగుణ వద్ఘటత్వ సమానాధికరణత్వాన్నస్వసమానాధికరణ హేత్వాభాస విభాజక బాధత్వ సమానాధికరణం యత్స్వావచ్ఛిన్నావిషయక ప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకం తాదృశరూపం గుణవద్ఘటత్వాదితదవచ్ఛిన్నావిషయక ప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వస్య స్వపదగ్రాహ్య విశేషగుణవద్ఘటత్వేఽసత్త్వాదితిచేన్న ॥ స్వావచ్ఛిన్నవిషయతావృత్తి హేత్వాభాసవిభాజకరూపవత్స్వావచ్ఛిన్నావిషయకప్రతీతి విషయతావచ్ఛేదక యద్రూపావచ్ఛిన్న విషయతాసామాన్యం తద్రూపావచ్ఛిన్నా విషయక ప్రతీతి విషయతావచ్ఛేదకం యత్స్వంతదవచ్ఛిన్నత్వమితిరీత్యా స్వసజాతీయ విశిష్టాంతరాఘటితత్వస్య పరిష్కరణీయత్వాత్ ॥ విషయతావృత్తిహేత్వాభాసవిభాజక బాధత్వాదికంచనిరుక్తత ద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతాన్యతమత్వాదిరూపమేవ ॥ తథాచ, గుణవద్ఘటత్వరూపయద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతాయాం విశేషగుణవద్ఘటత్వ రూపస్వావచ్ఛిన్న విషయతావృత్తితాదృశవిషయ తాన్యతమత్వరూపస్య హేత్వాభాస విభాజకాశ్రయాసిద్ధిత్వస్యాభావాన్నావ్యాప్తిః* విరోధివిషయతాప్రయుక్తత్వదళస్యవైయర్థ్యమితి* అథ, స్వసజాతీయవిశిష్టాంతరాఘటితత్వనివేశే సర్వస్యైవ విశేష్యదళస్య వైయర్థ్యం సంభవేవిరోధివిషయతా ప్రయుక్తత్వ దళమాత్రవైయర్థ్యకథన మసంగతం ॥ నచ, హ్రదో వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ వహ్న్యభావేఽతివ్యాప్తిర్వహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్నాయా (హ్ర) దేవహ్న్యభావ ఇతిజ్ఞానీయవిషయతాతస్యాం హేత్వాభాసవిభాజకహ్రదవృత్తివహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాత్వరూపబాధత్వస్యసత్త్వేనస్వపదేనవహ్న్యభావత్వముపాదాయతదవచ్ఛిన్నవిషయతావృత్తిహేత్వాభాసవిభాజకనిరుక్తబాధత్వవద్వృత్తిదవచ్ఛిన్నావిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదక (హ్ర) దనిష్ఠాత్యన్తాభావప్రతియోగివహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాసామాన్యంతాదృశవహ్నితా

వచ్ఛిన్నావిషయక ప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకం యత్స్వంవహ్న్యభావత్వం తద
వచ్ఛిన్నత్వస్య తస్మిన్నసత్త్వాదతో విశేష్యదళమావశ్యకం తథాచ, వహ్న్యభా
వత్వావచ్ఛిన్న విషయకోయోవహ్న్యభావఇతి నిశ్చయస్తదుత్తరం జాయమా
నాయాం (హ్ర)దోవహ్నిమాన్ వహ్నివ్యాప్యధూమవాంశ్చేత్యనుమితావుభయా
భావాసత్త్వాన్నాతివ్యాప్తిరితివాచ్యం ॥ స్వావచ్ఛిన్నవిషయతాసామాన్యవృత్తి
త్వస్య హేత్వాభాస విభాజకరూపే వివక్షణాన్నైవవహ్న్యభావేఽతివ్యాప్తివా
రణసంభవాత్ ॥ యదిచ, స్వావచ్ఛిన్నవిషయతాయాం యావత్త్వాననుసంధానే
న విరోధివిషయతాప్రయుక్తత్వ మాత్రవైయర్థ్యకథనసంగతిరిత్యుచ్యతే॥త
దాతుల్యయుక్త్యావహ్నిమాన్ (హ్ర)దోనిర్వహ్ని రిత్యాదౌహ్రదేవహ్న్యభా
వఇతి జ్ఞానీయవహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్న విషయతాయాంహేత్వాభాసవిభాజ
కాసిద్ధిత్వసత్త్వాద్వహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్నేఽతివ్యాప్తివారణాయ విరోధివిష
యతాప్రయుక్తత్వనివేశనసార్థక్య సంభవేతద్వైయర్థ్యకథనాసంగతిరితి
చేన్న ॥ హ్రదోఽభావానిరూపితప్రతియోగిత్వవద్వహ్నిమాన్ధూమాదిత్యాదౌ
బాధసాధ్యాసిద్ధ్యన్యతరేఽభావనిరూపితప్రతియోగిత్వ విశిష్టేఽతివ్యాప్తిస్తత్ర
(హ్ర)దవృత్త్యభావ ప్రతియోగీవహ్నిరితిబాధజ్ఞానీయనిరూప్యనిరూపకభావాప
న్నాభావనిరూపితత్వ విశిష్టప్రతియోగిత్వావచ్ఛిన్న విషయతాయాం బాధత్వస
త్త్వేన బాధత్వావచ్ఛిన్నా ఘటితత్వస్యచాభావ నిరూపితత్వ విశిష్టప్రతియోగి
త్వావచ్ఛిన్నే అక్షతత్వాత్తత్రాతిప్రసంగవారణాయస్వపదగ్రాహ్యరూపే య
ద్రూపావచ్ఛిన్న విషయితా సామాన్యముక్తోభయాభావాధికరణతాప్రయోజకం
తద్రూపావచ్ఛిన్నానిరూపితత్వ యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయక నిశ్చయావ్యవహి
తోత్తరానుమితి సామాన్యేఉక్తోభయానస్తద్రూపావచ్ఛిన్న నిరూపితత్వోభ
యాభావవత్త్వావచ్ఛిన్న విషయతాసామాన్యకత్వరూపవిశేషణమావశ్యకం ॥ త
థాచ, అభావనిరూపితత్వ విశిష్టప్రతియోగిత్వావచ్ఛిన్న విషయతాసామాన్యస్య
ప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదకత్వేనోక్తోభయాభావాధికరణత్వాప్రయోజకతయా తా
దృశరూపావచ్ఛిన్నా నిరూపితత్వస్యాభావ నిరూపితప్రతియోగిత్వస్యాసిద్ధిఘ
టితత్వేన యద్రూపావచ్ఛిన్న విషయకనిశ్చయావ్యవహితోత్తరమనుమితి సా
మాన్యేఉభయాభావ స్తద్రూపావచ్ఛిన్న నిరూపితత్వస్యచ స్వపదగ్రాహ్యాభా
వనిరూపితప్రతియోగిత్వావచ్ఛిన్నవిషయితా సామాన్యేసత్త్వేప్యుభయాభావా

సత్త్వేన తాదృశప్రతియోగిత్వస్య స్వపదేనగృహీతు మశక్యత్వాన్న తదవచ్ఛిన్నేఽతివ్యాప్తిః ॥ తథాచ, (హ్రదో వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ వహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్న విషయితాసామాన్యే యద్రూపావచ్ఛిన్న విషయకనిశ్చయావ్యవహితోత్తరానుమితి సామాన్యేఽభయాభావ స్తద్రూపావచ్ఛిన్న నిరూపితత్వాభావ ప్రయుక్తోభయాభావ సత్త్వేన వహ్న్యభావత్వాదేః స్వపదేనోపాదానసంభవేన తదవచ్ఛిన్నే పూర్వోక్తరీత్యాఽతివ్యాప్తివారణాయ విశేష్యదళసార్థక్యం ॥ నిర్వహ్నిః పర్వతో వహ్నిమానిత్యాదౌ ఘటత్వవహ్నిత్వాద్య వచ్ఛిన్నవిషయితా సామాన్యేఽభయస్యైవ పూర్వోక్తరీత్యా సత్త్వేన తదభావాసత్త్వాదేవస్వపదేనఘటత్వ వహ్నిత్వాద్యుపాదానాయోగేన తదవచ్ఛిన్నేఽతివ్యాప్తివిరహాద్విరోధివిషయితా ప్రయుక్తత్వ వైయర్థ్యశంకాయాః సుసంగతిః ॥ నచైవమపి నిర్వహ్నిః పర్వతో వహ్నిమానిత్యాదౌ వృత్తివహ్నిరూపైకదేశేఽతివ్యాప్తిః పర్వతవృత్తిర్వహ్నిరితిజ్ఞానీయవృత్తివహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవిషయితాయాంహేత్వాభాసవిభాజకాసిద్ధిత్వసత్త్వేన సమానాకారకజ్ఞానీయవిషయతయోరైక్యేనవృత్తిత్వవాన్పర్వతవృత్తిత్వవాన్, వృత్తిత్వవాంశ్చవహ్నిరితిజ్ఞానీయ వృత్తివహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవిషయితా సామాన్యేఽభయాభావాధికరణతాప్రయోజకత్వ సత్త్వేన తదవచ్ఛిన్నానిరూపితత్వాభావ ప్రయుక్తోభయాభావసత్త్వేన వృత్తివహ్నిత్వస్య స్వపదేనోపాదాన సంభవాదితి తద్వారణాయైవవిరోధివిషయితా ప్రయుక్తత్వ దళసార్థక్యం సంభవత్యేవేతితద్వైయర్థ్యశంకాఽనుచితైవేతి వాచ్యమ్ ॥ వృత్తివహ్నిత్వావచ్ఛిన్నేఽతివ్యాప్తివారణాయస్వావచ్ఛిన్నవిషయితా సామాన్యేఽక్తోభయాభావమనివేశ్య స్వావచ్ఛిన్నవిషయితాధికరణతా సామాన్యఏవోభయాభావోనివేశనీయః, తథాచ జ్ఞానభేదేన విషయితాధికరణతాయా భేదావశ్యకత్వేనా సమానకాలీనజ్ఞాననిష్ఠ విషయితాధికరణతాయాముభయాభావాధికరణతాప్రయోజకత్వాసత్త్వేనవృత్తివహ్నిత్వావచ్ఛిన్న విషయితాధికరణతా సామాన్యేఽభయాభావాసత్త్వేనవృత్తివహ్నిత్వస్య స్వపదేనోపాదానా యోగేన తదవచ్ఛిన్నేఽతివ్యాప్తివిరహాత్ ॥ నచాధికరణతాయావుభయాభావనివేశేఽసాధారణ్యాసంగ్రహః పక్షధర్మతాజ్ఞానా సమానకాలీనా సాధారణ్యజ్ఞాననిష్ఠవిషయితాధికరణతాయా ముభయాభావాధికరణతా ప్రయోజకత్వాసత్త్వేన తద్విషయితాధికరణతా సామాన్యేనిరుక్తోభయా-

స్సత్త్వేనస్వపదేనాసాధారణ్యతావచ్ఛేదకగ్రహణాయోగాదితివాచ్యం ॥ నిరుక్తోభయాభావవత్త్వాద్యశాధికరణతా సామాన్యేనపక్షధర్మతాజ్ఞానాసమానకాలీనత్వాసాధారణ్యవిషయకత్వోభయాభావవజ్జ్ఞానవృత్తిత్వ విశేషణదానేన తత్సంగ్రహాసంభవాత్ ॥ కేచిత్తు- స్వస్వవృత్తిహేత్వాభాసవిభాజకస్య స్వావచ్ఛిన్నసత్త్వం తస్యప్రతివ్యక్తిభిన్నత్వాదిత్యసంభవ ఏవ స్యాదతో యద్రూపావచ్ఛిన్న విషయితాప్రయుక్తోభయాభావప్రయోజకాభావాధికరణతాయాం జ్ఞానవైశిష్ట్యప్రయోజ్యత్వే సతి స్వావచ్ఛిన్నవిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకధర్మావచ్ఛిన్నవిషయితాత్వవ్యాపకరూపావచ్ఛిన్నప్రయోజ్యత్వం తద్ధర్మావచ్ఛిన్నవిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకతద్ధర్మవత్త్వమితి స్వసజాతీయ విశిష్టాంతరాఘటితత్వం పరిష్కరణీయమ్ ॥ తథాచ, వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్న విషయితాప్రయోజ్యం యద్వహ్న్యభావవద్ధ్రద(హ్ర)దవృత్తి వహ్న్యభావసత్ప్రతిపక్షాది విషయకనిశ్చయోత్తరానుమితి సామాన్యనిష్ఠం పక్షేసాధ్యవైశిష్ట్యావగాహిత్వాభావాధికరణత్వం తద్ధ్రదవృత్తివహ్న్యభావసత్ప్రతిపక్షవిషయితాప్రయోజ్యమపీతి సత్ప్రతిపక్ష(హ్ర)దవృత్తివహ్న్యభావాద్యఘటితత్వస్య వహ్న్యభావవద్ధ్రదే సత్త్వాల్లక్షణసమన్వయః ॥ అభావవాన్ వహ్న్యభావవానితి నిశ్చయకాలీననిశ్చయీయాభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్న విషయతాప్రయుక్తత్వమాదాయదోషవారణాయ జ్ఞానవైశిష్ట్యప్రయోజ్యత్వ విశేషణం॥ తచ్చ, జ్ఞానవైశిష్ట్యనిష్ఠప్రయోజకతాకత్వాసాధారణ్యవిషయితానిష్ఠ ప్రయోజకతాకత్వాభావోభయాభావవత్త్వం, తేన నాసాధారణ్యసంగ్రహః ॥ ఏకదేశీయనిరూప్యనిరూపకభావాపన్నవిషయితామాదాయాసంభవవారణాయ తాదృశవిషయితాత్వవ్యాపకరూపావచ్ఛిన్నత్వస్య నివేశః ॥ ఇత్థంచ, (హ్ర)దో వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదావేకదేశవహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్నేఽతివ్యాప్తివారణాయ విశేష్యదళసార్థక్యం, పరంతు విరోధివిషయితాప్రయుక్తత్వదళం వ్యర్థమితి తదభిధానమసంగతమిత్యాహుః, తదసత్ ॥ ఉక్తరీత్యాఽనుగతబాధత్వాదిఘటితసాజాత్యనివేశ సంభవేనాసంభవాభావాత్తదర్థం యద్రూపావచ్ఛిన్న విషయితాప్రయుక్తత్వాదనిష్కర్షా నావశ్యకత్వాత్ ॥ తథానిష్కర్షేఽపి వహ్న్యభావత్వాద్యవచ్ఛిన్నాతివ్యాప్తివారణస్య యద్రూపావచ్ఛిన్న విషయితాధికరణతాసామాన్యప్రయుక్తత్వనివేశేనైవసంభవేన విశేష్యద

స్వసజాతీయవిశిష్టాంతరఘటితం యత్స్వంతదవిషయకప్రతీతి విషయత్వస్య వివ
క్షయాఽనుయోగినిస్వత్వాన్తర్భావేన పదార్థాన్తరేష్వతిప్రసఙ్గవారకత
యా తద్దళసార్థక్యాత్॥నచ వ్యభిచారవిశిష్టప్రమేయత్వాదేర్హేత్వాభాసత్వ వి
రహో ద్ధేత్వాభాసవిభాజకరూపేణసజాతీయాప్రసిద్ధ్యాతస్యస్వపదేనోపాదాతు
మశక్యత్వాత్ప్రమేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారత్వాదికమేవస్వపదేనోపాదేయంతస్య
శుద్ధవ్యభిచారాద్యభిన్నతయావ్యభిచారత్వాది రూపహేత్వాభాసవిభాజక రూ
పేణతత్సజాతీయప్రసిద్ధిరితితదవిషయకప్రతీతివిషయత్వస్యవ్యభిచారవిశిష్టప్రమే
యత్వాదావసత్త్వాత్తత్రాతిప్రసఙ్గ ఇతివాచ్యమ్॥విశిష్టాన్తరాఘటితత్వేనాఘటిత
స్య విశిష్టసాధ్య సాధనగ్రహ విరోధిజ్ఞాననిష్ఠవిషయితా సంబన్ధేనవ్యాప్తిగ్రహ
ప్రతిబన్ధకతా నతిరిక్తవృత్తిత్వాదిరూపస్య వ్యభిచారాది విభాజకస్యాత్రని వే
శాత్తాదృశ రూపస్యచవ్యభిచారవిశిష్టప్రమెయత్వాది సాధారణత్వాదిత్యాహుః॥
* తన్న *వ్యభిచారాదిఘటితబాధాదావపి విశిష్టాన్తరాఘటితత్వా ఘటితవ్యభి
చారత్వాదిసత్త్వేన తద్ఘటకవ్యభిచారాదే ర్వ్యభిచారత్వాదినా తత్సజాతీయత
యా తత్సఙ్గ్రహానుపపత్తేః ॥ నచ స్వవృత్తియావద్ధేత్వాభాసవిభాజకరూపేణ
సాజాత్యంవివక్షణీయం, తథాచ బాధాది ఘటకవ్యభిచారాదౌ బాధత్వాద్యస
త్వాన్నతత్ర తాదృశ బాధాదిసజాతీయత్వమతస్తత్సంగ్రహసంభవ ఇతి వాచ్యమ్॥

శ వైయర్థ్యస్య దుర్వారత్వాత్ ॥ అధికరణతాపర్యంత నివేశాన్న(హ్ర)దో వ
హ్నిమాన్ జలాదిత్యాదౌ హేతుమత్పక్షేఽతివ్యాప్తిరితి,వివేచనీయంసుధీభిః॥
* స్వసజాతీయ విశిష్టాంతరఘటితం యత్స్వమితి * స్వావచ్ఛిన్నవిషయతావృ
త్తిహేత్వాభాసవిభాజకరూపవత్వావచ్ఛిన్నావిషయక ప్రతీతి విషయతావ
చ్ఛేదక యద్రూపావచ్ఛిన్న విషయితాసామాన్యం తద్రూపావచ్ఛిన్నఘటితం
యత్స్వమిత్యర్థః, తేనవిశేషగుణవద్భిన్నో ఘటో గుణ సామాన్యవద్భిన్న ఇత్యా
దావాశ్రయాసిద్ధౌనావ్యాప్తిః * సాధ్యసాధనగ్రహవిరోధీతి * ప్రతిబంధక
తాఘటితలక్షణాభి(ప్రా)యేణేదం ॥ యాదృశవిషయితాత్వం హేతౌహేతుతా
వచ్ఛేదక వైశిష్ట్యావగాహిత్వా భావప్రయోజకతానవచ్ఛేదకంసత్ సాధ్యేసాధ్య
తావచ్ఛేదకవైశిష్ట్యావగాహిత్వాభావ ప్రయోజకతానవచ్ఛేదకంతాదృశవిషయి
తాత్వావచ్ఛిన్న విషయితానిష్ఠ ప్రయోజకతాకేత్యాదిపూర్వనిరుక్తవిశిష్టాంతరా
ఘటితత్వా ఘటితవ్యభిచారత్వస్యాపి వ్యభిచారనిష్ఠం మేయత్వమితిజ్ఞానీయవి

ఏవం సతి, బాధవిశిష్టవ్యభిచారాదౌ స్వవృత్తిబాధత్వవ్యభిచారత్వాది యావద్ధర్మేణ సజాతీయవిశిష్టాన్తరస్య వ్యభిచారవిశిష్టబాధాదేః ప్రసిద్ధావపి తద్ఘటితత్వాసత్త్వేనాతివ్యాప్తేః॥ తస్మాద్వ్యభిచారాదిఘటితబాధాదేస్సంగ్రహప్రకారోఽగ్రే దర్శనీయ ఏవాదరణీయః* ప్రమేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారాదౌ* తాదృశవ్యభిచారత్వావచ్ఛిన్నే * నాతిప్రసఙ్గః* న దోషవ్యవహారప్రసఙ్గః॥ అత్ర ప్రమేయత్వ విశిష్టవ్యభిచారో దోష ఇత్యాదివ్యవహారాభావాన్నేష్టాపత్తిస్సంభవతి ॥ న చ విశిష్టవ్యభిచారాదేశ్శుద్ధవ్యభిచారత్వాదినా దోషత్వస్యాక్షతతయా ఉక్తవిశేషణదానేపి తాదృశవ్యవహారాపత్తిర్దుర్వారైవేతి;

భిచారవిషయతానిష్ఠప్రయోజకతామాదాయ వ్యభిచారవిశిష్టమేయత్వసాధారణ్యం బోధ్యమ్ * బాధవిశిష్టవ్యభిచారాదావితి * అయోగోలకం ధూమవద్వహ్నేరిత్యాదౌ ధూమాభావవదయోగోలకవృత్తిధూమాభావవద్వృత్తివహ్నిత్వావచ్ఛిన్న ఇత్యర్థః * అతివ్యాప్తేరితి* అత్రేదంచిత్యం॥ స్వవృత్తీని, స్వవిషయతావృత్తీని, వాయావంతి హేత్వాభాసవిభాజకరూపాణి తావద్రూపవిశిష్టం యద్విశిష్టాన్తరం, విశిష్టాంతరవిషయతాసామాన్యం వా తద్ఘటితం యత్స్వం తదఘటితత్వమితి పరిష్కారఏవేయమతివ్యాప్తిస్సంభవతి॥ యది చ, స్వవృత్తీని, స్వవిషయతావృత్తీని వా యావంతి హేత్వాభాసవిభాజక రూపాణి ప్రత్యేకం తద్రూపవిశిష్టం యద్విశిష్టాంతరం విశిష్టాంతరవిషయత్వం వా తద్ఘటితత్వే సతి తద్రూపవిశిష్టం యద్విశిష్టాంతరం విశిష్టాంతరవిషయత్వం వా తద్ఘటితం యత్స్వం తదఘటితత్వమితిరీత్యా పరిష్క్రియతే తదా నేయమతివ్యాప్తిః ॥ బాధవిశిష్టవ్యభిచారే స్వవృత్తిబాధత్వవిశిష్ట విశిష్టాంతరబాధఘటితత్వే సతి స్వవృత్తివ్యభిచారత్వవిశిష్టవిశిష్టాన్తరవ్యభిచారఘటితత్వసత్త్వాత్ తస్య చ స్వపదేన ధర్తుం శక్యత్వేన తదఘటితత్వస్య బాధవిశిష్టవ్యభిచారేఽసత్త్వాత్ ॥ వ్యభిచారఘటితబాధే స్వవృత్తివ్యభిచారత్వ విశిష్టాంతరవ్యభిచార ఘటితత్వసత్త్వేపి స్వవృత్తిబాధత్వ విశిష్టాంతరఘటితత్వాసత్త్వేన తస్య స్వపదేనోపాదానాయోగాత్తత్ర లక్షణ సమన్వయః న చైవమపి స్వవృత్తివ్యభిచారత్వవిశిష్ట విశిష్టాంతరవ్యభిచారఘటితం యత్స్వం ధూమవ్యభిచారివహ్నిమత్త్వాదివిశిష్టం తదఘటితత్వస్య వ్యభిచారఘటితబాధేఽసత్త్వాద్ధూమవ్యభిచారివహ్నిమాన్ ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ ధూమాభావవద్ధూమవ్యభిచారివహ్నిమత్త్వావచ్ఛిన్న రూపవ్యభిచార ఘటితబాధా

అత్రేష్టాపత్త్యాచ వ్యర్థం విశేషణమితివాచ్యం ॥ దోషాదిపదస్య నిరుక్తవిశేష ణావచ్ఛిన్నానుమితి ప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకస్వావచ్ఛిన్న నిరూపితవిషయతాక

వ్యాప్తిర్దుర్వారైవేతివాచ్యం ॥ తదఘటితత్వమిత్యనేన తదపర్యాప్తిక విష యతాకత్వస్య తద్విషయకత్వావ్యాపక విషయతాక ప్రతీతివిషయత్వస్యవా వివ క్షితత్వాత్ ॥ యత్తు, ప్రమేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారవృత్తియావద్ధేత్వాభాస విభా జక రూపాప్రసిద్ధ్యా తస్యస్వపదేన గ్రహణాయోగాత్ప్రమేయత్వ విశిష్టబా ధవిశిష్టవ్యభిచారాదికమేవతాదృశం స్వంతదఘటితత్వస్య ప్రమేయత్వవిశిష్ట వ్యభిచారేసత్త్వాత్తత్రాతివ్యాప్తివారణాయ స్వవృత్తిహేత్వాభాస విభాజకో పాధిత్వవ్యాపకతావచ్ఛేదకస్వవృత్తితాత్వక విశిష్టాంతరఘటితం యత్స్వమితిస్వ వృత్తియావద్ధేత్వాభాసవిభాజక రూపేణస్వసజాతీయ విశిష్టాంతరఘటితం య త్స్వమిత్యనేన వివక్షణీయం,ఏవంచ బాధత్వవ్యభిచారత్వ సాధారణ బాధవిశి ష్టవ్యభిచారవృత్తిహేత్వాభాస విభాజకోపాధిత్వ వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వస్య స్వపదగ్రాహ్య ప్రత్యేకం బాధవ్యభిచారవృత్తితాత్వేఽసత్త్వాద్బాధవిశిష్టవ్యభి చారాదికంనతాదృశంస్వం,కింతుప్రమేయత్వవిశిష్టబాధవిశిష్టవ్యభిచారాదిక మే వ, తదఘటితత్వస్య తత్ర క్షతత్వాత్తత్రాతివ్యాప్తిర్దుర్వారైవేతి॥తదసత్॥ ప్రమేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారవారణాయానతిరిక్తవృత్తివిషయితానిరూపకతావచ్ఛే దకత్వ సంబంధేనస్వవిషయితావ్యాపకప్రతిబంధకతావత్త్వరూపం యత్స్వవృ త్తిహేత్వాభాసవిభాజకోపాధిత్వం తద్వ్యాపకతావచ్ఛేదకస్వఘటక విశిష్టాం తరవృత్తితాత్వకత్వరూపతాదృశ విశిష్టాంతర ఘటితత్వస్య స్వపదార్థవివక్ష ణేనైన బాధవిశిష్ట వ్యభిచారవారణసంభవాత్ ॥ స్వఘటక విశిష్టాంతర మిత్య నేన స్వవిషయితావ్యాపక విషయితానిరూపకతావచ్ఛేదకస్వావిషయక ప్రతీతి విషయతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నం,స్వావిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నం వా వివక్షణీయం,తేనస్వావిషయక ప్రతీత్యవృత్తిస్వవిషయితాకత్వస్య స్వఘట కతారూపత్వే స్వపదస్య తత్తద్వ్యక్తిపరతయా ప్రత్యేకబాధవ్యభిచారవృత్తి తాత్వస్య తాదృశోపాధిత్వవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వాభావాద్బాధవిశిష్ట వ్యభిచా రేఽతివ్యాప్తిర్దుర్వారైవేతి శంకానవకాశః * వ్యర్థంవిశేషణమితి * దీధి త్యుక్తప్రయోజనాసంగతిరిత్యర్థః * దోషాదిపదస్యేతి * దుష్టవ్యవహారేనై తద్విశేషణ ప్రయోజనం సంభవతీతి ధ్యేయం * నిరుక్తవిశేషణావచ్ఛిన్నేతి*

శ్యేనాన్వయితావచ్ఛేదకధర్మబోధకతయా వ్యుత్పన్నతయా ప్రకృతే చ ప్రమే
యత్వవిశిష్టవ్యభిచారత్వాదిరూపస్యాన్వయితావచ్ఛేదకస్యోక్తవిశేషణవిర
హేణాతిప్రసఙ్గాభావాదితి హృదయమ్ ॥ ౫ ॥ నన్వాశ్రయాసిద్ధ్యాదిస్థలే ప
క్షతావచ్ఛేదకాభావవత్పక్షకత్వాదికమేవ దోషస్తస్యైవ హేతునిష్ఠతయా హే
తౌ దుష్టతావ్యవహారనిర్వాహకత్వాత్, తాదృశధర్మస్య చ తాదృశాభావవత్ప
క్షాదిరూపతాదృశవిశిష్టాన్తరఘటితతయాఽవ్యాప్తిరిత్యత ఆహ * ఏవం చేతి *
తాదృశవిశేషణదానే చేత్యర్థః * పక్షతావచ్ఛేదకాదీతి * ఆదిపదాత్సాధ్యాదిప
రిగ్రహః ॥ పర్వతాదిధర్మికకాఞ్చనమయత్వాదివిశిష్టబుద్ధౌ పర్వతః కాఞ్చనమ
యత్వాభావవానిత్యాదిధర్మివిశేష్యకనిశ్చయస్యేవ పర్వతే కాఞ్చనమయత్వ
నాస్తీత్యాదిధర్మివిశేషణకనిశ్చయస్యాపి విరోధిత్వమానుభావికమతస్తద్వి
షయస్యాపి దోషత్వమాహ * పక్షనిష్ఠ ఇతి * ఆధేయతాసంబన్ధేన పక్షవిశిష్ట
ఇత్యర్థః, వాకారస్సముచ్చయే ఏవమగ్రేఽపి * సాధనవద్వృత్తిసాధ్యాభావ ఇ
తి * సాధనధర్మికసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వప్రకారకజ్ఞానం సాధనధర్మిక
వ్యాప్తిజ్ఞానే ప్రతిబన్ధకం సాధనవతి సాధ్యాభావ ఇతి జ్ఞానేఽపి సాధనే సాధ్యాభా
వవద్వృత్తిత్వం తుల్యవిత్తివేద్యతయా నియమతో భాసత ఇత్యభిప్రాయేణ సా
ధనవతి సాధ్యాభావ ఇతి జ్ఞానస్యాసమానవిశేష్యకస్య (మణియన్త్రాదిన్యాయేన)
ప్రతిబన్ధకత్వమితి ప్రాచీనమతాభిప్రాయేణైవేదమ్ ॥ * దోష ఇతి * న తు
పక్షతావచ్ఛేదకాభావవత్పక్షకత్వాదిరితి శేషః । తథా చాలక్ష్యత్వాన్న తత్రా
వ్యాప్తిరితి భావః ॥ నను పక్షతావచ్ఛేదకాభావవత్పక్షాదీనాం హేత్వవృత్తిత్వా
త్కథం హేతౌ దుష్టతావ్యవహార ఇత్యత ఆహ * యేన కేనాపీతి * ఏకజ్ఞానవిషయ
త్వాదినేత్యాదిః

విశిష్టాన్తరాఘటితత్వవిశేషణవిశేషితేత్యర్థః ॥ ఇదం చ, ఫలతస్స్వప
దార్థే ద్రష్టవ్యమ్ * వ్యుత్పన్నతయేతి * వ్యభిచారవిశిష్టమేయత్వాదౌ దో
షత్వవ్యవహారాభావానురోధేనేత్యాదిః * అన్వయితావచ్ఛేదకేతి * దోషపదా
ర్థాన్వయితావచ్ఛేదకేత్యర్థః ॥ హ్రదో వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ హ్రదనిష్ఠవ
హ్న్యభావహ్రదనిష్ఠాభావప్రతియోగిత్వాదేర్ధూమే సత్త్వాత్తావత్పర్యన్తావి
వక్షణేఽపి ధూమే దుష్టత్వవ్యవహారసంభవాదాశ్రయాసిద్ధ్యాదీతి ॥ సంబన్ధత్వేన
సంబన్ధస్య విశిష్టబుద్ధ్యనియామకత్వాద్యేన కేనాపీతి ॥ దోషస్య దుష్టపదప్రతిపా

*తద్వాన్*తదవచ్ఛిన్నః * దుష్టః*దుష్టపదప్రతిపాద్యః॥ తథాచ హేతోస్తా దృశదోషానధికరణత్వేపి నక్షతిః దుష్టఇత్యాదౌ సామాన్యతస్సంబన్ధిన ఏవనిష్ఠార్థకత్వాత్. ఏవంచైకజ్ఞాన విషయత్వాదినా వహ్న్యభావవద్ధ్రదాది రూపదోషస్య ధూమాదౌ సత్త్వేన (సత్త్వేపి) పర్వతాదౌ వహ్న్యాదిసాధనే తస్యదుష్టతావ్యవహారవిషయతాయాః తద్రూపావచ్ఛిన్న పక్షసాధ్యహేతు వాచక పదసమభివ్యాహారస్థలెదుష్టపదస్య తద్రూపావచ్ఛిన్న పక్షసాధ్యహేతుకానుమితి ప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదక స్వావచ్ఛిన్ననిరూపిత విషయితాకధర్మావచ్ఛిన్నసంబన్ధిబోధకత్వ వ్యుత్పత్త్యాపూర్వవద్వారణేపి పూర్వవదేవవహ్నినా ధూమసాధనే రాసభోదుష్టఇత్యాది వ్యవహారో నిరుక్తదోషమాత్రస్య దుష్టతా వ్యవహార విషయతావచ్ఛేదకత్వే దుర్వారఇతిప్రకృత హేతుతావచ్ఛేదక విశిష్ట సంబన్ధో నిష్ఠార్థతావచ్ఛేదకోవాచ్యః ॥ ఏతల్లాభాయైవ ప్రకృతహేతురిత్యుక్తం ॥ హ్రదేవహ్నిసాధనే ధూమోదుష్టఇత్యత్ర హ్రదత్వావచ్ఛిన్న పక్షకవహ్నిత్వావచ్ఛిన్న సాధ్యకధూమత్వావచ్ఛిన్న హేతుకానుమితి ప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదక స్వావచ్ఛిన్నవిషయితాక ధర్మావచ్ఛిన్నసమ్బన్ధీధూమఇత్యన్వయబోధః। తత్ర ప్రతిబన్ధకతా వచ్ఛేదకస్వావచ్ఛిన్న విషయతాకధర్మావిశిష్ట ఏవ దుష్టధాత్వర్థః। సాధనపదం లక్షణయాధూమత్వావచ్ఛిన్న హేతుకానుమితిపరమ్ । తత్ర హ్రదఇతి సప్తమ్యన్తార్థ హ్రదత్వావచ్ఛిన్నపక్షకత్వస్య వహ్నేరితిషష్ఠ్యన్తార్థస్య వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న సాధ్యకత్వస్యచాన్వయః తాదృశానుమిత్యన్వితసప్తమ్యర్థ నిరూపితత్వస్య దుషధాత్వర్థైకదేశే ప్రతిబన్ధకత్వేఽన్వయః ఏవఞ్చ పర్వతేవహ్నిస్సాధనే ధూమోదుష్టఇత్యత్ర పర్వతత్వావచ్ఛి

ద్యతావచ్ఛేదకత్వ లాభాయవ్యాచష్టే * తదవచ్ఛిన్నఇతి*ఏతల్లాభాయైవప్రకృతహేతురిత్యుక్తమితి * తథాచైకజ్ఞానవిషయతావిశిష్టహేతుతావచ్ఛేదకవత్వస్సంబంధేన దోషవత్త్వమేవతాదృశవ్యవహారనియామకమితి భావః * హ్రదత్వావచ్ఛిన్నపక్షకత్వస్యేతి * హ్రదత్వావచ్ఛిన్నహ్రదనిష్ఠోద్దేశ్యతాకత్వస్యేత్యర్థః ॥ సప్తమ్యర్థఉద్దేశ్యత్వం తత్రప్రకృత్యర్థస్య హ్రదస్యాధేయతాసంబంధేనాన్వయేతద్విశేషణతాపన్నం హ్రదత్వమపి స్వావచ్ఛిన్నత్వ సంబంధేనధర్మిపారతంత్ర్యేణాన్వేతీతి తాదృశార్థలాభః ॥ * వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నసాధ్యకత్వస్యేతి * వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న వహ్నినిష్ఠవిధేయతాకత్వస్యేత్యర్థః

న్నపక్షక వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న సాధ్యకధూమత్వావచ్ఛిన్న హేతుకానుమితి ప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకస్వావచ్ఛిన్న నిరూపితవిషయితాకధర్మవిశిష్టసమ్బన్ధీ ధూమ ఇత్యేవప్రతీయతే తాదృశధర్మశ్చాప్రసిద్ధఏవేతి నతథావ్యవహారః । పక్షవిశేషాదికమన్తర్భావ్యధూమోదుష్టఇత్యాదివ్యవహారస్తు ఇష్యతఏవేతిదిక్ ॥ సాధననిష్ఠసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వాదేరేవ వ్యభిచారతయా ప్రసిద్ధిర్నతుతద్విశిష్టసాధనాదేరతోనతస్యదోషత్వమితి కశ్చిదాహ, వ్యాచష్టేపి లక్షణమస్యైవ

షష్ఠ్యర్థవిధేయతాయాం ప్రకృత్యర్థస్య వహ్నేరాధేయతా సంబంధేనాన్వయే తద్విశేషణతాపన్నవహ్నిత్వస్య 'స్వావచ్ఛిన్నత్వ సంబంధేన ధర్మిపారతంత్ర్యేణాన్వయేతాదృశార్థలాభః ॥ అత్రచ, తాదృశోద్దేశ్యతాకత్వతాదృశవిధేయతాకత్వయోరేకత్రద్వయమితి రీత్యాఽనుమితావన్వయే హ్రదోధూమవాన్ భూతలం వహ్నిమదిత్యనుమితి సాధారణతాదృశానుమితిత్వ వ్యాపకప్రతిబధ్యతానిరూపిత ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదక స్వావచ్ఛిన్నవిషయితాకధర్మావచ్ఛిన్నత్వస్య వహ్న్యభావవద్ధ్రదాదావసత్త్వాత్తదాదాయ హ్రదేవహ్నిసాధనేధూమోదుష్టఇతి వ్యవహారానుపపత్తిరతస్తాదృశోద్దేశ్యతాకత్వ విశిష్టేతాదృశవిధేయతాకత్వాన్వయఏవోపగంతవ్యః, తథాచ సతి విశిష్టాన్వయస్థలే విధేయేఉద్దేశ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వాన్వయస్యౌత్సర్గికసిద్ధతయా తాదృశోద్దేశ్యతాకత్వావచ్ఛిన్న తాదృశవిధేయతాకత్వ విశిష్టానుమితి లాభేన తాదృశానుమితిత్వస్యదర్శితసమూహాలంబనానుమితి సాధారణ్యాభావాన్నోక్తవ్యవహారానుపపత్తిరితి ధ్యేయం ॥ నన్వేవమపి, పర్వతేవహ్నిసాధనేధూమోనదుష్టఇతి వ్యవహారానుపపత్తిస్తాదృశపక్షసాధ్యహేతుకత్వాన్వితానుమితి ప్రతిబంధకజ్ఞానవిషయరూపదుష్టత్వార్థాప్రసిద్ధ్యా నిరుక్తసంబంధేన తదభావప్రత్యాయనాసంభవాదితిచేన్న ॥ తత్రప్రతిబంధకత్వమాత్రం దుష్టత్వార్థః, ఉక్తరీత్యాఽన్వయలభ్యతాదృశపక్షసాధ్యకానుమిత్యన్వితస్య తస్యానతిరిక్తవృత్తివిషయితా నిరూపకతావచ్ఛేదక ధర్మావచ్ఛిన్న విషయకజ్ఞాన విషయప్రకృతహేతుతావచ్ఛేదకవత్త్వరూపవ్యధికరణసంబంధేనాభావ ఏవహేతౌ నఞాప్రతీయతే, క్తప్రత్యయస్యతు తాత్పర్యగ్రాహకత్వమేవ ॥ ప్రతియోగ్యభావాన్వయావితి వ్యుత్పత్తావాగ్రహేఽంధఆకాశంనపశ్యతీతి వ్యవహారఇవ తాదృశవ్యవహారస్యా (ప్రా)మాణ్యమేవోపగంతవ్యం * వ్యాచష్టేపీతి * లక్షణమప్యస్యైవ వ్యాచష్టఇతియోజనా ॥

అన్యథాఽతిప్రసఙ్గాత్ తాదృశవ్యాఖ్యాముపన్యస్యతి * యాదృశేతి * యద్రూపావచ్ఛిన్నేత్యర్థః * జ్ఞానం * జ్ఞానత్వావచ్ఛిన్నం * తస్యధర్మిణః * తద్ధర్మావచ్ఛిన్నస్య, తేనసంబంధేనేతి శేషః * తాదృశధర్మవత్త్వం* తద్రూపావచ్ఛిన్నవత్త్వం, సాధనాదివిశేషణకసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వాదివిశేష్యకజ్ఞానస్య వ్యాప్త్యాదిజ్ఞాన ప్రతిబన్ధకత్వేపి సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వాదేరాధేయతాసంబన్ధేన సాధనీయత్వాదికంనదోషః సాధనాదేస్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ ధర్మతావిరహాత్ ॥ అ(త్రా)ప్యవచ్ఛేదకత్వం పూర్వవత్ నతు స్వరూపసంబన్ధవిశేషః, పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న నిష్ఠకేవలాభావత్వావచ్ఛిన్నవత్త్వాభావతివ్యాప్తిప్రసఙ్గాత్ । తదవచ్ఛిన్నధర్మిక తద్రూపావచ్ఛిన్నవత్త్వాజ్ఞానత్వస్యాపి ప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకకోటి ప్రవిష్టత్వాత్ ॥ అవచ్ఛేదకతాపర్యాప్తి వివక్షణేచ హ్రదత్వాద్యవచ్ఛిన్న నిష్ఠవహ్న్యభావత్వాద్యవచ్ఛిన్నవత్త్వేఽవ్యాప్తిః, యత్రోవహ్నిత్వాదినా ఘటాద్యవగాహినోపిహ్రదోనవహ్నిమానిత్యాదినిశ్చయస్య (హ్ర)దోవహ్నిమానిత్యాద్యనుమితిప్రతిబన్ధకతయా హ్రదత్వావచ్ఛిన్న విశేష్యకవాస్తవవహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారక నిశ్చయత్వేన న ప్రతిబన్ధకతా అపితుతద్విశేష్యక వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపితాభావత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతాకనిశ్చయత్వేనైవ, అతస్తాదృశమేవరూపం ప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణం, నతు (హ్ర)దత్వావచ్ఛిన్నధర్మికవహ్న్యభావత్వాద్యవచ్ఛిన్నప్రకారకనిశ్చయత్వమితి, యద్రూపపదేనవహ్న్యభావత్వాద్యుపాదానంనసంభవతీతి॥ పర్వతోవహ్న్యభావవానిత్యాదౌ పర్వతత్వావచ్ఛిన్న నిష్ఠవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవత్త్వరూపబాధాదేరసఙ్గ్రహభయేన యద్రూపావచ్ఛిన్నేధర్మిణి యద్రూపావచ్ఛిన్న ప్రకారతానిరూపిత యద్రూపావచ్ఛిన్న ప్రకారతాకనిశ్చయత్వేన ప్రతిబన్ధకతా, తద్రూపవిశిష్టే తద్రూ

నను,కిమర్థమన్యథావ్యాఖ్యానమతఆహ * అన్యథేతి * అతిప్రసంగాదితి * సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ విశిష్టసాధనాదావిత్యాది జ్ఞానత్వే ప్రతిబంధకతాసతిరిక్తవృత్తిత్వ రూపప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వ లాభాయాహ * జ్ఞానత్వావచ్ఛిన్నమితి * సాధనీయత్వం * సాధనవత్త్వంసాధనమితియావత్ ॥ ఆధేయతాయా వృత్త్యనియామకతయాతత్సంబంధావచ్ఛిన్నాధేయతా విరహాదితిభావః ॥ * అవ్యాప్తిరితి * పర్వతోవహ్న్యభావవానిత్యాదౌ పర్వతత్వావచ్ఛిన్న ని

పావచ్ఛిన్న విశేషిత తద్రూపావచ్ఛిన్నవత్త్వం దోషఇతి వివక్షాయామసంభవాత్, అత్రసాధననిష్ఠ సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వాదేరివసాధ్యాభావవద్వృత్తిసాధనాదేరపి దోషత్వేక్షతివిరహాత్ ఏతావానాయాసోఽనర్థ ఇత్యస్వరసః కశ్చిదిత్యనేనసూచితః ॥ యథావ్యాఖ్యాతే యథాశ్రుతార్థే నిర్వహ్నిః పర్వతోవహ్నిమానిత్యాదౌ ప్రకృతపక్షతావచ్ఛేదక విశిష్ట విశేష్యకప్రకృతసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రకారకానుమితేరప్రసిద్ధ్యాఽవ్యాప్తిర్దర్శయిష్యతేతత్రవిశిష్య పక్షతావచ్ఛేదకాద్యప్రవేశే, నాప్రసిద్ధిరతస్తన్నివేశనప్రయోజనమాహ * అథేతి * పర్వతాదేః కాఞ్చనమయత్వవిరహ ఇత్యాదౌ సర్వత్రనదోషఇతిసంబధ్యతే । తథాచ, పక్షతావచ్ఛేదకాప్రవేశే పూర్వోక్తయుక్త్యాఽసంభవవారణాయ యత్కిఞ్చిద్ధర్మావచ్ఛిన్న పక్షసాధ్యహేతుకానుమితి సామాన్యప్రతిబన్ధకత్వమేవనివేశ్యమితిపర్వతో వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ పర్వతనిష్ఠకాఞ్చనమయత్వాభావాదావతివ్యాప్తిః, తస్యాపికాఞ్చనమయత్వాది సహితపర్వతత్వాదిరూప యత్కిఞ్చిద్ధర్మావచ్ఛిన్నపక్షసాధ్యహేతుకానుమితి సామాన్యప్రతిబన్ధకజ్ఞాన విషయత్వాదితిభావః ॥ ఆదిపదం వస్త్వన్తరసఙ్గ్రాహకమ్ ॥ ప్రకృతానుమిత్యవిషయపదార్థాభావేఽతివ్యాప్తిం సూచయిత్వా తద్విషయసాధ్యాభావే తాం సూచయతి * హ్రదస్యేతి * హ్రదనిష్ఠవహ్నిశూన్యత్వం ధూమశూన్యత్వం చేత్యర్థః- హ్రదనిష్ఠాభావేఽతివ్యాప్తిసూచనఞ్చ ప్రకృతపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నపక్షకత్వరూపసముదాయదళస్యైవానివేశే బోధ్యమ్ * మహానసీయేతి * మహానసీయవహ్న్యభావో మహానసీయధూమాభావశ్చేత్యర్థః ॥ అత్రాతివ్యాప్తిసూచనఞ్చ ప్రకృతసాధ్యతావచ్ఛేదక ప్రకృతహేతుతావచ్ఛేదకయోరనివేశే బోధ్యమ్

ష్ఠవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవత్త్వరూపబాధాదావవచ్ఛేదకతా పర్యాప్తిఘటితలక్షణ సత్త్వాన్నాసంభవః ॥ పర్వతత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యకవహ్నిత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారకనిశ్చయత్వే పర్వతో వహ్న్యభావవానిత్యనుమితి ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకతా పర్యాప్తేః * పూర్వోక్తయుక్త్యేతి * సామాన్యతోఽనుమితినిష్ఠ ప్రతిబధ్యతానిరూపితప్రతిబంధకతానివేశే సమూహాలంబనానుమితి మాదాయాతిప్రసంగః, అనుమితిత్వవ్యాపకప్రతిబధ్యతేత్యాదిరీత్యా నివేశే తాదృశప్రతిబధ్యతాయా దోషజ్ఞానీయాయా అప్రసిద్ధిరితిరీత్యేత్యర్థః * వస్త్వన్తరమితి * హ్రదాదిరూపమిత్యర్థః * హ్రదేతి * పూర్వదళేతదనివేశే హ్రదవృత్తివహ్న్య

ఇదముపలక్షణమ్ ॥ సాధ్యహేత్వోరనివేశేపి జలత్వాభావాదావతివ్యాప్తిర్బోధ్యా, ప్రకృతహేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న హేతుకత్వానివేశే పక్షధర్మతాజ్ఞాన ప్రతిబన్ధకతామాదాయాతిప్రసఙ్గం సూచయిత్వా, వ్యాప్తిజ్ఞాన ప్రతిబన్ధకతామాదాయాతిప్రసఙ్గం సూచయతి * ప్రమేయత్వస్యేతి * వహ్న్యవ్యభిచార ఇత్యనేనాన్వయః అత్రాతివ్యాప్తిస్తాదృశ సముదాయదలస్యైవానివేశే బోధ్యా ॥ ప్రకృతహేతుకత్వం నివేశ్యాప్యేతద్దోషస్య శక్యవారణతయా హేతుతావచ్ఛేదక నివేశాయాహ * కేవలధూమస్యేతి * వహ్నిశూన్యదేశాన్తరవృత్తిధూమవ్యక్తివ్యావర్తక విశేషణానవచ్ఛిన్నస్యేత్యర్థః ॥ సాధ్యతావచ్ఛేదకానివేశే పూర్వం సాధ్యవత్తాజ్ఞానవిరోధిన్యతివ్యాప్తిర్దర్శితా, ఇదానీం వ్యాప్తిజ్ఞాన విరోధిన్యతివ్యాప్తిం దర్శయతి * విశిష్టధూమస్యవా పర్వతీయవహ్న్యవ్యభిచార ఇతి * దోషలక్షణ ఇవ దుష్టలక్షణేపి పక్షతావచ్ఛేదకాది నివేశస్యావశ్యకతాం దర్శయతి * నవాతత్సంబన్ధేనేతి * తత్ర * పర్వతత్వావచ్ఛిన్నే వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నసాధనే * తస్య * విశిష్టధూమత్వావచ్ఛిన్నస్య, పక్షాదౌ పక్షతావచ్ఛేదకాదేర్యాదృశసంబన్ధేన విశేషణత్వం యత్రాభిమతం తత్ర తత్సంబన్ధేన తదవచ్ఛిన్నత్వం నివేశ్యమితి సూచయితుం తత్పక్షకేత్యుక్తమ్ పక్షతావచ్ఛేదకాది నివేశే పక్షాది నివేశస్యాప్రయోజకత్వాత్ ॥ * వాచ్యమ్ * తన్మాత్రావచ్ఛిన్న పక్షసాధ్యహేతుక దోషలక్షణే నివేశనీయం * తథాచేతి * నిర్వహ్నిగవత్వాత్ వహ్నిమానిత్యత్ర చ పక్షతావచ్ఛేదకనిర్వహ్నిత్వ విశిష్టపర్వతే వహ్నివైశిష్ట్యావగాహిత్వమనుమితేర్న సంభవతి స్వవిరోధిధర్మ ధర్మితావచ్ఛేదకక స్వప్రకారకానాహార్యజ్ఞానస్యానభ్యుపగమాత్ ॥ పర్వతః పర్వతావృత్తివహ్నిమానిత్యత్ర పర్వతావృత్తిత్వరూపసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రకారకత్వమనుమితేర్న సంభవతి స్వస్మిన్ స్వావృత్తిత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారకానాహార్యజ్ఞానస్యాననుభావికత్వాత్ ॥ ఏవం పర్వతో వహ్నిమాన్ వహ్న్యవ్యభిచారిణ ఇత్యత్ర వహ్ని

భావే ఉత్తరపక్షే తదనివేశే హ్రదవృత్తిధూమాభావేతి వివేకః ॥ నను, కించిన్మాత్రావచ్ఛిన్నసాధ్యహేతుకానుమితిత్వవ్యాపకత్వనివేశే దోషస్యోక్తావపిప్రకృతసాధ్యహేత్వోరనివేశే దోషస్యానుక్తేర్న్యూనతేత్యత ఆహ * ఇదముపలక్షణమితి * వహ్నిశూన్యేతి * దేశాంతరం ప్రభామండలాది * వ్యావర్తకవిశేషణేతి * వహ్నిమదవృత్తిత్వ విశిష్టత్వపర్వతాదివృత్తిత్వాది రూపేత్యర్థః ॥

వ్యభిచారిత్వరూపహేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నే వహ్నివ్యాప్యత్వవైశిష్ట్యావ
గాహిత్వమనుమితౌనసంభవతి పూర్వోక్తయుక్తేః, పర్వతోవహ్నిమాన్పర్వ
తావృత్తేరిత్యత్ర పర్వతేపర్వతావృత్తిత్వరూపహేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నే వైశి
ష్ట్యావగాహిత్వంనానుమితేస్సంభవతి ఉక్తయుక్తేరితి॥యథావివక్షితానుమిత్య
ప్రసిద్ధి ప్రయోజకభేదేన నానాస్థలేఽవ్యాప్తికథనం * నకోఽపిహేత్వాభాస
స్స్యాదితి * తథాచ, అపార్థకత్వరూప నిగ్రహస్థానసత్త్వేన తథాప్రయోక్తు
ర్నిగ్రహోపపత్తావపి నిర్వహ్నిత్వేన పర్వతేవహ్నేస్సాధనే, ధూమోదుష్టఇ
త్యాదివ్యవహారోదురుపపాదఇతిభావః * తాదృశానుమితేః*తథావివక్షితానుమి
తేః * అప్రసిద్ధత్వాదితి * ఆహార్యపరోక్షజ్ఞానానుపగమాదితిభావః ॥ ౫౦ ॥
*యద్విషయకనిశ్చయస్యేతి*యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయకనిశ్చయస్యేత్యర్థః, ఉ
త్తరపదస్యోత్తరకాలీనార్థకతయా తదుత్తరమితి ధాతూపస్థాప్యానుమితిరూ
పక్రియావిశేషణమతోద్వితీయా ॥ అగ్రిమకల్పే తాదృశజ్ఞానరూపక్రియావిశేష
ణం, అతఏవజ్ఞానపదమపి సార్థకం తత్పదఞ్చతాదృశనిశ్చయ పరామర్శకం॥
ఉత్తరపదఞ్చావ్యవహితోత్తరార్థకం కాలాధ్వనోరత్యన్తసంయోగే ఇత్యనేన
ద్వితీయాఽధికరణే ఉత్తరపదస్యోత్తరకాలపరత్వాదితుసయుక్తమ్ ॥ వ్యాపకతావ
చ్ఛేదకస్యాత్యన్తసంయోగస్య ప్రకృతేఽవివక్షితత్వాత్ * అనుమితౌ* అనుమితి
సామాన్యే॥ ద్వయోర్వ్యతిరేక ఇతిసమ్బన్ధః *తత్త్వం*తద్రూపావచ్ఛిన్నత్వం॥

---

* ఉత్తరకాలీనార్థకతయేతి * ఉత్తరపదస్యోత్తరకాలపరత్వేఽజన్యమాత్రస్య
కాలోపాధిత్వాభావేఽనుమితౌతదభేదోనసంభవతీత్యుత్తరపదస్యతాదృశకాల
వృత్త్యర్థకత్వాదరః *ద్వితీయేతి*అభేదేన ధాత్వర్థాన్విత స్వార్థబోధక ప
దానాం ద్వితీయాన్తత్వమిత్యేతదర్థక క్రియావిశేషణానాంకర్మత్వమిత్యను
శాసనసిద్ధత్వాదిః * అగ్రిమేతి * అనాహార్యమానసజ్ఞానేవేత్యాదికల్పేత్య
ర్థః * సార్థకమితి * జ్ఞప్తిరూపజ్ఞాధాత్వర్థక్రియావిశేషణత్వ సంపాద
నాయజ్ఞానపదముక్తం॥అన్యథామానసపదేనమానసత్వవ్యాప్య జాత్యవచ్ఛిన్నలా
భేతత్పదంవ్యర్థం స్యాత్,తథాచద్వితీయాయాఃసాధుత్వార్థమేవజ్ఞానపదమితి
ధ్యేయం ॥ మతాన్తరముపన్యస్యతి * ఉత్తరపదమితి * అవ్యవహితోత్తరా
ర్థకమితి * అవ్యవహితోత్తరకాలార్థకమిత్యర్థః * కాలాధ్వనోరత్యన్త
సంయోగఇత్యనేనేతి * అత్యన్తసంయోగవివక్షాయాం కాలవాచకాదధ్వవాచ

అత్రచ, తజ్జ్ఞానానన్తరజ్ఞాననిష్ఠతాదృశోభయాభావే తజ్జ్ఞానీయాయా ఏవ విరోధివిషయితాయాః ప్రయోజకత్వాద్విరోధివిషయితాయాం తాదృశనిశ్చయీయత్వకథనం స్వరూపకీర్తనమాత్రం న తు లక్షణఘటకమ్, తథాచ, యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయకనిశ్చయావ్యవహితోత్తరానుమితి సామాన్యస్య విరోధివిషయితా ప్రయుక్తోభయాభావవత్త్వం తాదృశరూపావచ్ఛిన్నత్వం దోషత్వమితి సముదితార్థః ॥ వహ్న్యభావవిశిష్టహ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయకనిశ్చయానన్తరం హ్రదో వహ్నిమాన్వహ్నివ్యాప్యధూమవాంశ్చేత్యాకారకానుమితేః కదాచిదప్యనుత్పత్త్యా ఘటాద్యనుమితయ ఏవ తాదృశనిశ్చయావ్యవహితోత్తరానుమితి సామాన్యాన్తర్గతాః తాసు చ హ్రదత్వాదివిశిష్టే యద్వహ్నిత్వాది విశిష్టవైశిష్ట్యావగాహిత్వం వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్న నిరూపితవ్యాప్తివిశిష్టధూమత్వాద్యవచ్ఛిన్న

కాచ్ఛ శబ్దాద్ద్వితీయేత్యేతదర్థకేనేత్యాదిః ॥ అధికరణే ॥ అధికరణత్వవాచికా ఆధేయత్వవాచికా వేత్యర్థః ॥ అత్రాధికరణత్వమాత్రేన ద్వితీయా ॥ అత్యన్తపద వైయర్థ్యాపత్తేః ॥ కిన్తు సమభివ్యాహృతపదార్థతావచ్ఛేదకవ్యాపకతా విశిష్టాధికరణత్వే, తాదృశాధికరణత్వలాభశ్చ మాసమధీతే చైత్ర ఇత్యాదౌ ద్వితీయార్థాధికరణత్వే ప్రకృత్యర్థస్య మాసస్యాధేయతావదభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వసంబంధేన స్వావచ్ఛిన్నస్య యో భేదస్తదాశ్రయ ధర్మవత్త్వాసంబంధేనాన్వయాదేవ ॥ తాదృశధర్మశ్చైత్రకర్తృకాధ్యయనాధారతాత్వం ఏవం చ ప్రకృతే తదుత్తరమితి ద్వితీయార్థాధారత్వే ఉత్తరపదార్థస్యోత్తరకాలస్య యద్విషయక నిశ్చయోత్తరానుమిత్యాధారతాత్వరూపధర్మమాదాయ తాదృశసంబంధేనాన్వయస్సంభవతి, పరం తు ప్రయోజనాభావేన తద్వివక్షణాభావాన్నాత్యన్త సంయోగార్థకద్వితీయాసంభవతీత్యాశయేనాహ *వ్యాపకత్వేనేతి* నిర్వహ్నిః పర్వతో వహ్నిమానిత్యాదౌ వస్తుమాత్రనిశ్చయోత్తరానుమితినిష్ఠోభయాభావమాదాయ వస్తుమాత్రేఽతివ్యాప్తివారణాయ యద్విషయక నిశ్చయనిష్ఠవిరోధివిషయితా ప్రయుక్తత్వముపాత్తం తచ్చ వ్యవహితపూర్వనిశ్చయనిష్ఠ విరోధివిషయితా ప్రయుక్తత్వమాదాయాతివ్యాప్తిం వారయితుం న సమర్థమితి నియమవిశేషమవలంబ్యైవాతివ్యాప్తివారణం కర్తవ్యం తథా చ సతి విషయితాయాం నిష్ఠాన్తవిశేషణం వ్యర్థమిత్యతోఽస్తాపత్తిమాహ ॥ * అత్రచేతి * తజ్జ్ఞానానంతరమితి * తజ్జ్ఞానావ్యవహితోత్తరమిత్యర్థః * ప్రయోజకత్వాదితి *

వైశిష్ట్యావగాహిత్వఞ్చ తదుభయాభావవత్త్వమక్షతమేవ, తత్రతాదృశనిశ్చయీ
యవిరోధివిషయితాప్రయుక్తత్వమపి స్వనిష్ఠప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకధర్మస్యస్వా
నన్తరోత్పన్నజ్ఞాననిష్ఠప్రతిబధ్యతా వచ్ఛేదకధర్మాభావప్రయోజకత్వాత్ ॥హ్ర
దత్వవిశిష్ట విశేష్యకత్వావచ్ఛిన్న వహ్నిత్వవిశిష్టప్రకారితాఘటిత ధర్మావచ్ఛి
న్న ప్రతిబధ్యతానిరూపితప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకీభూతాయా హ్రదత్వావచ్ఛి
న్న విశేష్యకత్వావచ్ఛిన్న వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నాభావీయ ప్రకారితాయాస్తాదృ
శవహ్నిత్వవిశిష్ట ప్రకారకత్వ ఘటితోభయాభావే తథాత్వాత్ ॥ నచతాదృశవి
శిష్టప్రకారకత్వమాత్రం న విపరీత నిశ్చయప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదక మపితుతద్వి
శేషితానా హార్యజ్ఞానత్వమ్ తత్కథం తత్ప్రకారకత్వాభావస్య తథావిధవిరో
ధివిషయితాప్రయుక్తత్వమితివాచ్యమ్॥ విశిష్టాభావప్రయోజకస్య విశేష్యవన్ని
ష్ఠ విశేషణాభావ ప్రయోజకత్వాదనాహార్యజ్ఞానత్వవ్యాశ్రయానుమిత్యాది ని
ష్ఠ తాదృశవిశిష్టప్రకారకత్వాభావస్య విరోధివిషయితాప్రయుక్తత్వాక్షతేరితి
హ్రదోవహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ వహ్న్యభావాదివిశిష్టహ్రదత్వావచ్ఛి
న్నే లక్షణసమన్వయః ॥ నిర్వహ్నిః పర్వతోవహ్నిమానిత్యాదౌతాదృశానుమి
తేరప్రసిద్ధావపి వహ్నిమత్పర్వతాదిరూపాశ్రయాసిద్ధ్యాదివిషయక నిశ్చయాన
న్తరప్రసిద్ధఘటాద్యనుమితిషు అన్యత్రప్రసిద్ధపక్షతావచ్ఛేదకవిశిష్ట విషయకత్వా
వచ్ఛిన్న సాధ్యతావచ్ఛేదక విశిష్టప్రకారకత్వ ఘటితోభయాభావవత్త్వమక్ష
తమేవేతి తత్రలక్షణసమన్వయః ॥ నచాహార్యజ్ఞాన మాత్రప్రసిద్ధస్య నిర్వహ్ని
పర్వతత్వావచ్ఛిన్న విశేష్యకవహ్ని ప్రకారకజ్ఞానత్వస్య విరోధివిషయకజ్ఞాన
ప్రతిబధ్యతానవచ్ఛేదకతయా తాదృశధర్మావచ్ఛిన్నే వహ్న్యాదిప్రకారకత్వ
స్యాభావేవిరోధివిషయితాప్రయుక్తత్వమప్రామాణికమితివాచ్యమ్ ॥ తాదృశ
జ్ఞానత్వస్య ప్రతిబధ్యతానవచ్ఛేదకత్వేపి తద్వ్యాపకస్య పర్వతత్వావచ్ఛిన్నే
వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నాభావ ప్రకారకజ్ఞానత్వస్యైవ వహ్నివిశిష్టపర్వత విషయక
జ్ఞానప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకతయా వ్యాపకాభావప్రయోజకస్య సుతరాం వ్యా
ప్యాభావ ప్రయోజకతయా తాదృశవిశిష్టవిశేష్యకత్వావచ్ఛిన్నవహ్న్యాదిప్రకా

ప్రయోజకత్వ నియమాదిత్యర్థః * అన్యత్ర * నిర్వహ్నిః పర్వతోవహ్ని
మానిత్యాకారకాహార్యే ॥ తాదృశోభయాభావస్యేచ్ఛాఘటిత సామగ్ర్యభావ
మాత్రప్రయుక్తతయా విషయితా ప్రయుక్తత్వమేవనాస్తి ఇతోవిరోధివిషయి

రకత్వాభావస్య తాదృశదోషవిషయితా ప్రయుక్తత్వస్యావశ్యకత్వాత్ ॥ నచవి విరోధిజ్ఞానాసత్త్వేపి నిర్వహ్నిః పర్వతో వహ్నిమానితిజ్ఞానస్యానాహార్యస్యానుత్పత్త్యా ఇచ్ఛాఘటితతాదృశాహార్యజ్ఞానసామగ్ర్యభావస్యైవ నిర్వహ్నిత్వాదివిశిష్టైవహ్న్యాదివైశిష్ట్యావగాహిత్వాభావ ప్రయోజకత్వం నతువిరోధివిషయకత్వస్య క్వచిదవ్యాప్తత్వాదితివాచ్యమ్ ॥ అభావాధికరణతాయామేవ విరోధివిషయితాప్రయుక్తత్వస్య నివేశ్యతయా అధికరణతానామిచ్ఛాభావాభేదేప్యధికరణభేదేన భిన్నతయావిరోధిజ్ఞానానన్తరోత్పన్నజ్ఞానే తాదృశ వైశిష్ట్యావగాహిత్వాభావాధికరణతాయాం వినిగమనావిరహేణ పూర్వజ్ఞానీయవిరోధివిషయితాయా అపిప్రయోజకత్వాత్ ॥ యద్విషయితాప్రయుక్తస్తాదృశోభయాభావస్తత్వమిత్యేతావన్మాత్రోక్తౌ హ్రదోవహ్న్యభావవానిత్యాదిజ్ఞానీయ వహ్న్యభావాదివిశిష్టహ్రదాది విషయతాయా ఇవతదన్తఃపాతివహ్న్యభావత్వాదివిశిష్టవిషయతాయాఅపి ప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకకోటి ప్రవిష్టతయా ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకస్య హ్రదత్వాదివిశిష్టైవహ్న్యాది వైశిష్ట్యావగాహిత్వస్య విరహప్రయోజకతయాబాధాద్యేకదేశే వహ్న్యభావాదిరూపవిశిష్టేఽతివ్యాప్తిరితి యద్విషయకనిశ్చయావ్యవహితోత్తరానుమితి సామాన్యస్య విరోధివిషయితా ప్రయుక్తోభయాభావవత్త్వంనివేశితమ్

తా ప్రయుక్తత్వమితి శంకతే * నచేతి * అనాహార్యస్య * ఇచ్ఛానుత్తరస్యేత్యర్థః ॥ తథాచనిర్వహ్నిః పర్వతోవహ్నిమానిత్యాకారకజ్ఞానస్య విరోధిజ్ఞాన ప్రయుక్తానుత్పత్తికత్వే తదసత్త్వదశాయామిచ్ఛాయా అసత్త్వేపి తదుత్పత్త్యాపత్తిరత ఇచ్ఛాయా ఏవ తదుత్పత్తిప్రయోజకత్వ ముపగమ్య తదభావప్రయుక్తానుత్పత్తికత్వంవాచ్యమితీచ్ఛాఘటిత సామగ్ర్యభావస్యైవనిర్వహ్నిత్వవిశిష్ట పర్వతేవహ్నిత్వవిశిష్ట వైశిష్ట్యావగాహిత్వాభావప్రయోజకత్వమితిభావః * వినిగమనావిరహేణపూర్వజ్ఞానీయవిరోధివిషయితాయాఅపిప్రయోజకత్వాదితి * అత్రేదంచిన్త్యం ॥ ఆహార్యజ్ఞానసామగ్ర్యభావస్యైవైకస్యోభయాభావాధికరణతాసామాన్యేప్రయోజకత్వ కల్పనే ఉభయాభావాధికారణతాత్వ మేకమేవప్రయోజ్యతావచ్ఛేదకం సంభవతీతి ప్రయోజ్యప్రయోజకభావైక్యమధికరణతావిశేషే విరోధివిషయితాయాః ప్రయోజకత్వ కల్పనేత్వధికరణతావిశేషత్వ

నచ యాదృశవిశిష్టవిషయితాసామాన్యప్రయుక్తస్తాదృశోభయాభావస్తత్త్వమిత్యేవసమ్యక్, హ్రదత్వాదివిశిష్టవిషయతాసామాన్యాన్తర్గతాయాం హ్రదఇత్యాదిజ్ఞానీయవిషయతాయా ముభయాభావప్రయోజకత్వాసత్త్వాదతివ్యాప్తేరనవకాశాదితివాచ్యమ్॥ పాషాణమయోనవహ్నిమానిత్యాది జ్ఞానవిశిష్టస్య పర్వతః పాషాణమయఇతి జ్ఞానస్యపర్వతోవహ్నిమానితిజ్ఞానప్రతిబన్ధకతయా జ్ఞానభేదేన విషయితాభేదాభావాత్ పాషాణమయత్వవిశిష్ట పర్వతాదివిషయితాసామాన్యస్యైవోభయాభావప్రయోజకత్వాత్పాషాణమయత్వవిశిష్టపర్వతాదావతివ్యాప్తేర్దుర్వారత్వాత్॥ హ్రదోవహ్న్యభావవానిత్యాది హ్రదాదివిషయకనిశ్చయోత్తరోత్పన్నఘటాద్యనుమితౌ విరోధివిషయతాప్రయుక్తోభయాభావసత్త్వాత్ కేవలహ్రదాదావతివ్యాప్తిరతస్సామాన్యపదంపూరితమ్ ॥ తథాసతివహ్న్యభావాదివిషయక నిశ్చయానన్తరోత్పన్నానుమితి సామాన్యాన్తర్గతాయాం హ్రదఇత్యాదినిశ్చయానన్తరజాతహ్రదోవహ్నిమాన్వహ్నివ్యాప్యధూమవాంశ్చేత్యాద్యనుమితౌ విరోధివిషయతాప్రయుక్తతాదృశోభయాభావాసత్త్వాన్నాతివ్యాప్తిః॥ కేవలహ్రదత్వాదినా వహ్న్యభావవిశిష్టహ్రదాదివిషయకనిశ్చయానన్తరముక్తసమూహాలంబనానుమిత్యుత్పత్త్యా తాదృశవిశిష్టస్యాపి దోషత్వానుపపత్తిరతోయత్పదంయద్రూపావచ్ఛిన్న పరతయోపవర్ణితం॥వహ్న్యభావవిశిష్టహ్రదాదివిషయకస్య హ్రదోవహ్నిమాన్నవేత్యాదిజ్ఞానస్యానన్తరస్థా

మేవ తత్ప్రయోజ్యతావచ్ఛేదకమితి తదనాలీఢవిశేషాంతరే ఆహార్యజ్ఞానసామగ్ర్యభావస్య ప్రయోజకత్వకల్పనే లాఘవమేవవినిగమకం సంభవతి ॥ అన్యథా అధికరణతావిశేషే వస్తుమాత్రవిషయితాయాః వినిగమనావిరహేణ ప్రయోజకత్వం కోవారయేదితి ॥ వస్తుతస్తు ॥ లక్షణే ఉభయాభావ శబ్దేనోభయాభావప్రయోజకీభూతాభావస్యైవాగ్రే వివక్షణీయతయావహ్నిమత్పర్వతాది రూపాశ్రయాసిద్ధివిషయతాయాఉభయాభావే తదధికరణత్వేవాప్రయోజకత్వాభావే ప్యుభయాభావప్రయోజకీభూతే పక్షే పక్షతావచ్ఛేదకవైశిష్ట్యావగాహిత్వాభావేప్రయోజకతాయాం వివాదాభావేనలక్షణసమన్వయస్సుఘటఏవ ॥ ఉభయాభావప్రయోజకీభూతాభావేత్యత్ర ప్రయోజకత్వం స్వరూపసంబంధరూప ముభయావదవృత్తిత్వ పర్యవసిత ముభయాభావవ్యాప్తిరూపంవాగ్రాహ్యమితితత్త్వం ॥ *యాదృశవిశిష్టవిషయితాసామాన్యప్రయుక్తేతి* అత్రయాదృశవిశిష్టవిషయితా

దృశసమూహాలమ్బనానుమిత్యుత్పత్త్యా తద్దోషతాదవస్థ్యమతో నిశ్చయేతి॥ అనా
హార్యాప్రామాణ్యజ్ఞానానాస్కన్దితసంశయాన్యజ్ఞానపరమ్, తేనాహార్య(ప్రా)
మాణ్యజ్ఞానాస్కన్దితజ్ఞానానన్తరం తాదృశానుమిత్యుత్పత్తావపి న క్షతిః—॥ దో
షవిషయకనిశ్చయనాశే సతి తదనుమితేరుత్పత్త్యా తద్దోషాపత్తిరతోఽవ్యవధానని
వేశః॥ ఏవం దోషవిషయకలౌకికనిశ్చయావ్యవహితపూర్వమనుమిత్యుత్పత్తావపి త
ద్దోషః అత ఉత్తరేతి, తత్సామానాధికరణ్యమనుమితౌ నివేశ్యం, అతఏకస్య బాధని
శ్చయానన్తరమన్యస్యానుమిత్యుత్పత్తావపి న క్షతిః॥ బాధాదినిశ్చయానన్తరం పక్ష
తావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నే సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సాధ్యాదిప్రకారకస్యాహార్య
స్య లౌకికప్రత్యక్షస్య చోత్పత్త్యా తాదృశజ్ఞానసామాన్యముపేక్ష్యానుమితి సా
మాన్యనివేశః॥ యత్సాధ్యకయత్పక్షకయద్ధేతుకయాదృశదోషవిషయకనిశ్చయా
నన్తరం కస్యాప్యనుమితిర్న జాతా తత్ర తాదృశానుమితేరప్రసిద్ధ్యాఽవ్యాప్తిరతో
ఽనుమితిస్థలేఽనాహార్యదోషవిశేషాజన్యజ్ఞానం నివేశ్యకల్పాన్తరమాహ *అనా
హార్యేతి* తథా చ తాదృశానుమిత్యప్రసిద్ధిర్యత్ర తత్ర తథావిధమానసోపనీతభానాది
కమాదాయైవ లక్షణం సఙ్గమనీయమితి భావః, బాధాదినిశ్చయానన్తరమాహార్యసా
ధ్యాదిప్రకారకప్రత్యక్షోత్పత్త్యాఽసంభవోఽవ్యాప్తిర్వేత్యతో అనాహార్యేతి
శఙ్ఖో న పీత ఇత్యాదినిశ్చయానన్తరం శఙ్ఖాదౌ పీతత్వాది ప్రకారకస్య దోష

వ్యాపకవిషయితా శూన్యజ్ఞానీయవిషయితాపర్యన్త నివేశావశ్యకత్వే సామాన్య
పదవ్యావృత్తిః పూర్వరీత్యావసేయా * అవ్యవధాననివేశ ఇతి * అ(త్రా)వ్యవ
హితత్వం, యదిస్వాధికరణకాలధ్వంసాధికరణకాలధ్వంసానధికరణత్వం; తదాఽ
లౌకిక దోషజ్ఞానాత్పూర్వపంచక్షణైర్ జాయమానాయామనుమితావపి తత్స
త్త్వాద్దోష విషయకలౌకిక నిశ్చయమాదాయోత్తరత్వ నివేశవ్యావృత్తికథనే బీ
జాభావ ఇతి స్వవృత్తికృతిమత్త్వ రూపమేవ తదభిప్రేతమ్ ॥ ఉత్తరత్వం స్వాధి
కరణక్షణధ్వంసాధికరణత్వం, తథా చ స్వవృత్తికృతిమత్త్వే సతి స్వాధికరణక్షణ
ధ్వంసాధికరణక్షణవృత్తిత్వముత్తరకాలీనత్వ మనుమితౌ విశేషణం ఫలితం * లౌ
కికప్రత్యక్షస్య చేతి * లౌకికత్వం దోషవిశేషజన్య మత్ర వివక్షితం, తేన హ్ర
దో వహ్నిమానితి ప్రత్యక్షస్య విశేషణవద్విశేష్యసన్నికర్షజన్యత్వరూపలౌకి
కత్వస్య (హ్ర)దేవహ్న్యంశే సత్త్వేనాసంభవేపి న క్షతిః ॥ ఆహార్యస్యాసార్వత్రిక
త్వ మభ్యుపేత్యాహ *అవ్యాప్తిర్వేతి* వహ్న్యభావవాన్ (హ్ర)దో వహ్నిమా

విశేషజన్యచాక్షుషాదేరుత్పత్త్యా శంఖః పీతశ్శంఖత్వాదిత్యాదిస్థలీయ బాధాదావ
వ్యాప్తిరతో మానసేతి ॥ మానసపదం దోషవిశేషాజన్యజ్ఞానపరమ్ ॥ తేన నా
హం గౌర ఇత్యాదినిశ్చయానన్తరం ముఖ్యాజ్ఞానజన్యవాసనాది రూపదోషవిశేషజ
న్యస్యాత్మవిశేష్యక గౌరత్వాదిప్రకారకమానసస్యోత్పత్త్యాఽప్యహం గౌర ఆత్మ
త్వాదిత్యాదిస్థలీయ బాధాదౌ నావ్యాప్తిః॥ ఏతేన, యాదృశపక్షసాధ్యహేతుక
స్థలే యద్దోషవిషయకనిశ్చయానన్తరం విరోధిసామగ్ర్యాదివశేన మానసజ్ఞానం
కదాపి న జాతం తత్రావ్యాప్తిరిత్యపి నిరస్తమ్ ॥ తత్రాప్యనుమితిశాబ్దబోధాదిక
మాదాయ లక్షణగమనసంభవాత్॥ పక్షతావచ్ఛేదకేత్యాదిదళద్వయనివేశ వ్యా
వృత్తిః పూర్వవదేవ బోధ్యా॥ విరోధివిషయితాప్రయుక్తత్వనివేశప్రయోజనం స్వ
యమేవ వక్ష్యతి॥ యత్ర విషయవిశేషే సమూహాలమ్బనజ్ఞానం నకస్యాపి జాతం
తత్ర పక్షతావచ్ఛేదకవిశిష్టే సాధ్యవైశిష్ట్యావగాహిత్వ, విశిష్ట సాధ్యవ్యాప్య హేతు
వైశిష్ట్యానవగాహిత్వాభావరూపవిశిష్టాభావాప్రసిద్ధిరతో విశిష్టాభా
వముపేక్ష్యోభయాభావనివేశః కృతః ॥ తాదృశోభయాభావప్ర
యోజకవిరోధివిషయతావత్త్వం యద్రూపవిశిష్టవిషయిత్వవ్యాపకం తద్రూ
పావచ్ఛిన్నత్వం దోషత్వమిత్యస్య సమ్యక్త్వేపి యథాసన్నివేశే న వైయర్థ్యం,
నను కాఞ్చనమయపర్వతో వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ పక్షతావచ్ఛేదకవిశి
నిత్యాహార్యే పక్షతావచ్ఛేదకతాదిపర్యాప్తిఘటితోభయాభావ సంభవేపి హ్ర
దో వహ్న్యభావవానితి నిశ్చయోత్తరమిచ్ఛాజన్యే కేవలం హ్రదో వహ్నిమా
నిత్యాహార్యే హ్రదో ధూమవాన్ ధూమవ్యభిచారి వహ్నిమానిత్యాహార్యేచ
న తత్సంభవ ఇతి ధ్యేయం ॥ అత్రావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన సాధ్యతాస్థలీయ లక్షణం ప
క్షతావచ్ఛేదకవ్యాపకత్వ విశిష్టసంయోగాది సంబంధావచ్ఛిన్నసాధ్య ప్రకారక
త్వ ఘటితోభయాభావఘటితం సామానాధికరణ్యేన సాధ్యకస్థలీయం కేవలసం
యోగాది సంబంధావచ్ఛిన్న సాధ్యప్రకారకత్వ ఘటితోభయాభావ ఘటితంభి
న్న భిన్నమేవ వాచ్యం ॥ ఉభయసాధారణమేకం తు న సంభవతి తత్ర కేవలసం
యోగాదిసంబంధనివేశేఽవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన సాధ్యే సామానాధికరణ్యేన బా
ధాదావవ్యాప్తేర్వ్యాపకత్వ విశిష్టసంయోగాది సంబంధనివేశే సామానాధిక
రణ్యేన సాధ్యే సామానాధికరణ్యేన బాధాదావతివ్యాప్తేర[illegible] *
దృశోభయాభావప్రయోజకవిరోధివిషయితావత్త్వమితి * తాదృశోభయాభావ

ష్టపక్షాద్యప్రసిద్ధ్యావిశిష్టపక్షే విశిష్టసాధ్యాదివైశిష్ట్యావగాహిత్వాప్రసిద్ధిరిత్యాశ్రయాసిద్ధ్యాద్యావ్యాప్తిరిత్యతఆహ * పక్షతావచ్ఛేదకేతి * ఆదిపదాత్సాధ్యతావచ్ఛేదకే వైశిష్ట్యాదిపరిగ్రహః * వైజ్ఞానికమితి * తత్ప్రకారేణ జ్ఞాయమానత్వ రూపమిత్యర్థః, తథాచ, పర్వతాంశే కాఞ్చనమయత్వాది వైశిష్ట్యస్య వాస్తవికస్య విరహేఽపి తేన రూపేణ జ్ఞాయమానత్వ మాదాయ లక్షణ సమన్వయ ఇతి భావః॥ నచ హ్రదో వహ్న్యభావవానిత్యాది నిశ్చయానన్తరం జాయమానే హ్రదో ద్రవ్యంజలమయో వహ్నిమాన్వహ్నివ్యాప్యధూమవాంశ్చేత్యాద్యాకారక సమూహాలంబనే హ్రదత్వాదినా జ్ఞాయమానే వహ్న్యాదివైశిష్ట్యావగాహిత్వ సత్త్వాదసంభవ ఇతి వాచ్యమ్॥ పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాయా పక్షనిష్ఠ విశేష్యతాతన్నిరూపితాయా సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సాధ్యప్రకారతాయాచ సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సాధ్యప్రకారితానిరూపిత వ్యాప్యత్వ ప్రకారతా నిరూపితహేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న హేతుప్రకారతా తత్ప్రతియోగిత్వయోరవగాహిత్వాన్తద్వయేన వివక్షణాత్॥ విశిష్టవిషయాప్రసిద్ధావపి పర్వతాద్యంశే కాఞ్చనమయత్వాద్యవగాహి భ్రమవిషయితాయా వ్యధికరణకాఞ్చనమయత్వాద్యవచ్ఛిన్నాయాః ప్రసిద్ధ్యా లక్షణసమన్వయాత్ వ్యాప్తిప్రకారతాస్థానే చ నిరూప్యనిరూపక భావాపన్న వ్యాప్తి ఘటకతత్తత్పదార్థప్రకారతా నివేశనీయా, తేన ధూమవాన్వహ్నేరిత్యాదౌ వహ్నివ్యాపకధూమసామానాధికరణ్యాదిరూపవ్యాప్తేరప్రసిద్ధావపి నక్షతిః ॥—॥ నన్వత్రవ్యాప్తిపదేనాన్వయవ్యాప్తిశ్చేదుచ్యతే, తదా వ్యతిరేకవ్యాప్తిజ్ఞానవిరోధిని సాధ్యనిష్ఠాభావా ప్రతియోగిత్వాదిరూపానుపసంహారిత్వేఽవ్యాప్తిః తాదృశజ్ఞానస్యాన్వయవ్యాప్తిజ్ఞానావిరోధిత్వాత్, వ్యతిరేకవ్యాప్తివివక్షణేచ, హేతునిష్ఠసాధ్యాభావవదవృత్తిత్వసాధ్యతావచ్ఛేదక నిష్ఠహేతుసమానాధికరణాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాదేవ వ్యాప్తిః తజ్జ్ఞానస్య గ్రాహ్యాభావాద్యనవగాహితయా వ్యతిరేకవ్యాప్తిజ్ఞాన విరోధిత్వ మానాభావాదతఆహ *వ్యాప్తిశ్చేతి * అన్వయతః* అన్వయనిరూపి

ప్రయోజకతావచ్ఛేదకతా పర్యాప్త్యధికరణ ధర్మవిశిష్టవిరోధి విషయితాధికరణత్వ మిత్యర్థః, తేనపర్వతో వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ పాషాణమయత్వవిశిష్టపర్వతేనాతివ్యాప్తిః ॥ * సాధ్యనిష్ఠాభావాప్రతియోగిత్వాదిరూపానుపసంహారిత్వేఽవ్యాప్తిరితి * నన్వన్వయవ్యాప్తినివేశే సాధ్యాభావవదవృత్తిత్వ

తా ॥ ప్రకృతహేతునిష్ఠాప్రకృతసాధ్య నిరూపితేతియావత్ ॥ సాచాత్యన్తాన్యో
న్యాభావభేదేనభిన్నా, అవ్యభిచరితవ్యాపక సామానాధికరణ్యరూపానానావిధై
వగ్రాహ్యా॥ అతోఽత్యన్తాభావాదిగర్భవ్యాప్తిజ్ఞానేఽన్యోన్యాభావాది గర్భవ్య
భిచారజ్ఞానస్య వ్యాపకతాజ్ఞానే సాధ్యాభావవద్వృత్తిహేత్వాదిజ్ఞానస్యచ గ్రా
హ్యాభావానవగాహితయాఽవిరోధిత్వేపి నక్షతిః. *వ్యతిరేకతః * వ్యతిరేకని
రూపితా ॥ సాచసాధ్యాభావవ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగిత్వరూపా * వా
చ్యా*వ్యాప్తిపదేనవివక్షణీయా॥తథాచ తత్తద్వ్యాప్తిప్రకారతానిరూపితహేతు
తావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రకారతాప్రతియోగిత్వకూటాభావఏవనివేశనీయఇతిభావః
నను నిర్వహ్నిః పర్వతోవహ్నిమానిత్యాదౌ పక్షతావచ్ఛేదకవిశిష్టేపక్షే సాధ్య
తావచ్ఛేదక విశిష్టవైశిష్ట్యావగాహిత్వమేవాప్రసిద్ధమితికథం లక్షణసమన్వయఇ
త్యతఆహ * తాదృశావగాహిత్వప్రసిద్ధిరితి * ఆహార్యజ్ఞానఏవేతి * నిర్వహ్ని
త్వ విశిష్టపర్వతేవహ్నిప్రత్యక్షంజాయతామిత్యాద్యాకారకేచ్ఛాజన్య ప్రత్యక్ష
ఏవేత్యర్థః॥ విరోధివిషయితాప్రయుక్తత్వ నివేశన ప్రయోజనమాహ * ఏవం
చేతి * విరోధవిషయితాప్రయుక్తత్వనివేశనేచేత్యర్థః *నక్షతిః* ననిర్వహ్నిః ప
ర్వతోవహ్నిమానిత్యాదౌ ఘటాదావతివ్యాప్తిః * తస్య* ఘటాదినిశ్చయస్య॥
*విరోధ్యవిషయకత్వాత్ *స్వానన్తరానుమితి సామాన్యనిష్ఠతాదృశోభయాభావ
ప్రయోజక విరోధివిషయతాకత్వవిరహాత్॥ వహ్నిమత్పర్వతాదివిషయకసమూ
హాలమ్బనాత్మకఘటాదినిశ్చయానన్తర జాతజ్ఞాననిష్ఠతాదృశోభయాభావవత్త్వ
స్య తజ్జ్ఞానీయవిరోధివిషయితా ప్రయుక్తత్వేపి ఘటాదినిశ్చయావ్యవహితో త్త
రానుమితి సామాన్యాన్తర్గతసమూహాలమ్బనాత్మకఘటాదినిశ్చయావ్యవహి
తోత్తరానుమితౌ విరోధివిషయితాప్రయుక్తోభయాభావవత్త్వ విరహాన్నాతి
వ్యాప్తిరితిభావః॥ ప్రయోజ్యప్రయోజకభావశ్చానుభవ సిద్ధస్స్వరూపసంబన్ధవిశే
షః॥ విరోధిపదప్రయోజనమాహ * ఏవమితి * అనుమితావపీతి* నక్షతిః త
స్య విరోధ్యవిషయకత్వాదిత్యనుషజ్యతె * నక్షతిః * నసాధ్యవత్పక్షేఽతివ్యా
ప్తిః॥ విరోధివిషయితాపదేన తాదృశోభయాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకకోటౌ
యద్రూపావచ్ఛిన్నాంశే యద్రూపావచ్ఛిన్న వైశిష్ట్యావగాహిత్వం నివిష్టం,

---

రూప వ్యాప్తేరపి నివేశాత్తత్రాభావాంశే సాధ్యభానేసాధ్యేఽభావప్రతియోగి
త్వభానస్యతుల్యవిత్తివేద్యత్వ సిద్ధతయా తజ్జ్ఞానవిరోధి తయాసాధ్యనిష్ఠాత్వ

తద్రూపావచ్ఛిన్న విషయితానిరూపిత తద్రూపావచ్ఛిన్నాభావ తద్వ్యాప్యా
న్యతరవిషయితాయాః

స్తాభావాప్రతియోగిత్వరూపానుపసంహారిత్వ సంగ్రహః సంభవతీతి చేన్న ॥సా
ధ్యాభావవదవృత్తిత్వరూపవ్యాప్తిశరీరే ప్రతియోగితాసంబంధేన సాధ్యస్యనివె
శాదసమానప్రకారక జ్ఞానస్య విరోధితయాతాదృశానుపసంహారిత్వసంగ్రహా
నుపపత్తేః ॥ యద్వా, సాధ్యనిష్ఠాభావాప్రతియోగిత్వమాదిర్యస్యతచ్చ తదను
పసంహారిత్వంచేతి, విగ్రహేఽతద్గుణసంవిజ్ఞానబహువ్రీహిణా గ్రంథకృతా వ్యవ
స్థాపనీయసాధ్యాభావావ్యాపకత్వ విశిష్ట హేత్వభావరూపానుపసంహారిత్వ ఏ
వావ్యాప్తిర్వివక్షితేతి నదోషః * తద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతానిరూపితతద్రూ
పావచ్ఛిన్నాభావ తద్వ్యాప్యాన్యతర విషయతేతి * తద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయ
తా నిరూపితాయాతద్రూపావచ్ఛిన్నాభావత్వావచ్ఛిన్నవిషయతా తద్రూపా
వచ్ఛిన్నాభావ వ్యాప్యత్వావచ్ఛిన్నవిషయతా,ఏతదన్యతర విషయతేత్యర్థః॥వ
హ్న్యభావవద్ధ్రదకాలీనో వహ్న్యభావవ్యాప్య వద్ధ్రదకాలీనో వా పర్వతో వ
హ్నిమానిత్యాదౌ సిద్ధివిషయవహ్నిమత్పర్వతేఽతివ్యాప్తివారణాయ నిరూపి
తాంతం ॥ వహ్న్యభావవత్పాషాణమయకాలీన పర్వతో వహ్నిమానిత్యాదౌ
సిద్ధివిషయవారణాయ తత్ర తద్రూపావచ్ఛిన్నేతి ॥ తద్రూపపర్యాప్తావచ్ఛేదక
తాకేతి తదర్థః॥తేన వహ్న్యభావవత్పర్వతకాలీనపర్వతో వహ్నిమానిత్యాదౌ సి
ద్ధివిషయేనాతివ్యాప్తిః ॥ తద్రూపావచ్ఛిన్నాభావస్తద్రూపావచ్ఛిన్న రూపా
భావప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నస్తేన నిర్వహ్నిః పర్వతో వహ్నిమానిత్యా
దావాశ్రయాసిద్ధ్యాత్మకవహ్నిమత్పర్వతవిషయతాసంగ్రహః॥ తద్రూపావచ్ఛి
న్నాభావ నిష్ఠవిషయతానివేశే పర్వతో వహ్నిమాన్ ద్రవ్యాభావాదిత్యాదౌ సి
ద్ధివిషయేఽతివ్యాప్తిరతస్తద్రూపావచ్ఛిన్నాభావత్వావచ్ఛిన్నవిషయతానివేశః
ఏవం తాదృశాభావవ్యాప్యనిష్ఠవిషయతానివేశే శైవాలసాధ్యకే వహ్నిహేతుకే
సిద్ధివిషయేఽతివ్యాప్తిరతస్తాదృశ వ్యాప్యత్వావచ్ఛిన్న విషయతానివేశః ॥ సా
ధ్యవచ్ఛేదశ్చ పృథగేవ నివేశ్యః ॥ పక్షధర్మతాజ్ఞాన కాలీనజ్ఞానీయహేతుతా
వచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విషయతానిరూపిత సాధ్యాభావవ్యాప్యత్వా వచ్ఛిన్న విష
యతాపృథగేవ నివేశ్యా, తేననాసాధారణ్యాసంగ్రహః ॥ నన్వేవంవిరోధివిషయ
తానిర్వచనేఘటః పృథివీభిన్న ఇత్యాదౌ స్వరూపతః పృథివీత్వఘటితబాధే-

సాధ్యవత్పక్షవిషయతా,(సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపితపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిషయితా) బహిర్భూతవిషయితాద్యా,వావివక్షితత్వాదితిభావః॥ నచసిసాధయిషాధీనాయాం సాధ్యనిశ్చయోత్తరసమూహాలమ్బనానుమితౌ తాదృశోభయాభావాసత్త్వాత్సిద్ధివిషయేఽతిప్రసఙ్గ ఏవనాస్తి,ఏవంపక్షే సాధ్యనిశ్చయోత్తరం తదతిరిక్తావిషయకసాధ్యవిధేయకానుమితేరనుత్పాదేపి పక్షాంశే సాధ్యాంశే వాఽధికావగాహిన్యా అనుమితేస్సాధ్యధర్మితావచ్ఛేదకాన్య విధేయకానుమితేస్సాధ్యావచ్ఛిన్నపక్షవిధేయకానుమితేశ్చోత్పత్త్యా తత్రోభయాభావాసత్త్వాదపి నాతిప్రసఙ్గప్రసక్తిరితివాచ్యమ్॥ యత్రవిషయవిశేషే సిసాధయిషాబలాత్సిద్ధ్యుత్తరన్తాదృశానుమితిః కదాచిదపి నజాతా తత్రైవాతివ్యాప్తేస్సంభవాత్॥

వ్యాప్తిస్తద్విషయతాయాః పృథివీభేదత్వావచ్ఛిన్నాభావత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపితత్వాభావాత్॥ ఏవంఘటోఽవృత్తిరిత్యాదౌ ఘటావచ్ఛిన్నరూపవాధే కాంచనమయపర్వతో వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ కాంచనమయత్వవ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగిధూమరూపాశ్రయాసిద్ధౌ హ్రదనిష్ఠాభావప్రతియోగివహ్నిరూపబాధే చావ్యాప్తిః॥ఏవంపర్వతత్వసామానాధికరణ్యేనవహ్నేః సాధ్యత్వే పర్వతత్వసామానాధికరణ్యేనవహ్న్యభావస్య హేతుత్వే పర్వతత్వసామానాధికరణ్యేనసిద్ధివిషయే వహ్నిమత్పర్వతేఽతివ్యాప్తిస్తద్విషయతాయామపినిరుక్తవిరోధి విషయతాత్వసత్త్వాత్ ॥ తాదృశాన్యతరవిషయతాయాముభయాభావప్రతియోగికోటౌ యేనసంబన్ధేన యత్రయదవగాహిత్వం నివిష్టంతత్ర తేనసంబన్ధేన తదవగాహిజ్ఞానత్వావచ్ఛిన్న నిరూపితప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకత్వ వివక్షయా తద్విషయతాయా విరోధివిషయతాత్వవారణే నిర్వహ్నిర్వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదావవ్యాప్తిస్తాదృశవిరోధివిషయత్వాప్రసిద్ధేరతో నిష్కృష్టంవిరోధిత్వమాహ * సాధ్యవత్పక్షవిషయతాబహిర్భూతేతి * సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపితపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విశేష్యతాబహిర్భూతేత్యర్థః ॥ పర్వతో వహ్నిమాన్ద్రవ్యాభావాదిత్యాదౌ స్వరూపాసిద్ధివిషయతాయా విరోధిత్వనిర్వాహాయ ప్రకారతాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వనివేశః॥ తచ్చ సాధ్యతావచ్ఛేదకపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాకత్వం॥ తేన, మహానసం వహ్నిమ

హాసనీయ వహ్న్యభావాదిత్యాదౌ స్వరూపాసిద్ధివిషయతాయా న విరోధి విష
యతాత్వానుపపత్తిః ॥ ద్రవ్యం వహ్నిమద్వహ్న్యభావవిశిష్ట పర్వతాదిత్యా
దౌ హేత్వసిద్ధివిషయతాయాం విరోధివిషయతాత్వనిర్వాహాయ తాదృశప్రకా
రతా నిరూపితవిశేష్యతాయాం పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వనివేశః ॥ తచ్చ ప
క్షతావచ్ఛేదకపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాకత్వం ॥ తేన, వృత్తిత్వంఘటవృత్తి ఘ
టాదిత్యాదౌ ఘటవృత్తిత్వాభావవద్వృత్తిత్వం ఘటవృత్తిత్యాకారకవ్యభిచార
జ్ఞానీయవిషయతాయా నవిరోధిత్వానుపపత్తిః ॥ యద్యపి, తాదృశవిశేష్యతాభి
న్నత్వం నతాదృశవిశేష్యతా బహిర్భూతత్వం పర్వతో వహ్నిమానితిజ్ఞానీయప్ర
కారతాయా స్తాదృశవిశేష్యతాభిన్నత్వాత్సిద్ధివిషయేఽతివ్యాప్తేరవారణా,
త్ ॥ తథాపి, తాదృశవిశేష్యతా ఘటకవిషయతాభిన్నత్వమేవ తాదృశవిశేష్య
తా బహిర్భూతత్వం తాదృశవిశేష్యతా ఘటకత్వంచ తాదృశవిశేష్యతావన్ని
ష్ఠభేద ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వం దర్శితవహ్నిత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతాయా
స్తాదృశవిశేష్యతావన్నిష్ఠభేద ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకతయా ఘటకవిషయతాభి
న్నత్వాభావాన్న సిద్ధివిషయేఽతివ్యాప్తిః ॥ తాదృశవిశేష్యతావన్నిష్ఠభేద ప్రతి
యోగితావచ్ఛేదకత్వమేవవా బహిర్భూతాం తేన వివక్షణీయమభావద్వయనివేశే
ప్రయోజనాభావాత్ ॥ నచ, సిద్ధ్యాత్మజ్ఞానీయ విషయతానామపి విషయభే
దేనభిన్నానాంచాలినీన్యాయేన తత్తద్వ్యక్తిత్వేన తాదృశవిశేష్యతావన్నిష్ఠభే
దప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాత్సిద్ధివిషయాతివ్యాప్తివారణం దుర్ఘటమితి వా
చ్యమ్ ॥ తాదృశభేద ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకోక్తోభయాభావాధికర
ణతా ప్రయోజకతావచ్ఛేదకవిషయతాత్వకత్వస్య వివక్షణీయతయాసిద్ధివిషయ
తాయాస్తత్తద్వ్యక్తిత్వేన తాదృశభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వే ప్యుక్తోభయా
భావాధికరణతా ప్రయోజకతావచ్ఛేదక నిరూప్యనిరూపకభావాపన్న విషయ
తాత్వస్య తాదృశవిశేష్యతావత్సిద్ధ్యాత్మకజ్ఞాననిష్ఠభేద ప్రతియోగితావచ్ఛేద
కతావచ్ఛేదకత్వ విరహేణసిద్ధివిషయేఽతివ్యాప్తివారణాత్ ॥ యదిచైవమపి,
పాషాణమయః పర్వతో వహ్నిమాన్ పాషాణమయత్వాభావవత్పర్వతకాలీనధూ
మాదిత్యాదౌ పాషాణమయత్వ వత్పర్వతరూపహేత్వసిద్ధావవ్యాప్తిస్తద్విషయ
తాత్వస్య తాదృశవిశేష్యతావన్నిష్ఠభేద ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతా వచ్ఛేదక
త్వాభావాత్ ॥ సాధ్యవిశిష్టపక్షవిషయతాంతః పాతిత్వఞ్చ సాధ్యవ్యాప్యహేతు

వైశిష్ట్యావగాహిత్వాభావాప్రయోజకత్వోభయాభావరూపం విరోధిత్వంనిరు
చ్యదర్శితహేత్వసిద్ధిసంగ్రహేపర్వతోవహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌసాధ్యవ్యా
ప్యహేతుమత్పక్షేఽతివ్యాప్తిస్తజ్జ్ఞానస్యసిద్ధివిధయాసమూహాలంబనానుమితిప్ర
తిబంధకతయాతద్విషయతాయాంపక్షేసాధ్యవ్యాప్యహేతు వైశిష్ట్యావగాహిత్వా
భావాప్రయోజకత్వ విరహేణోభయాభావరూపవిరోధిత్వానపాయాదితి విభా
వ్యతే,తదా తాదృశవిశేష్యత్వావచ్ఛిన్న భేదప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వమేవ
తాదృశవిశేష్యతా బహిర్భూతత్వం వక్తవ్యం వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతాని
రూపితా,యా పర్వతత్వావచ్ఛిన్నానిరూప్య నిరూపకభావాపన్నవిశేష్యతా,త
స్యా స్తాదృశవిశేష్యత్వావచ్ఛిన్నభేద ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వేపి పాషాణమ
యత్వవాన్పర్వతఇతి జ్ఞానీయపాషాణమయత్వ విశిష్టపర్వతత్వావచ్ఛిన్నాయాః
హేత్వసిద్ధి విషయతాయా స్తాదృశభేదప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వాన్న హేత్వసి
ద్ధావవ్యాప్తిః,సిద్ధ్యాత్మకజ్ఞానీయ వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతాయా అవచ్ఛే
దక కుక్షిప్రవిష్టానామవచ్ఛేదకతయా తాదృశభేదప్రతియోగితా వచ్ఛేదకత
యా తదనవచ్ఛేదకత్వాభావాన్నసిద్ధివిషయాతివ్యాప్తిరపి ॥ నచైవమపి, హ్ర
దోవహ్న్యభావవాన్వహ్నేరిత్యాదౌ స్వరూపాసిద్ధావవ్యాప్తి స్తద్విషయతా
యా స్తాదృశభేదప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వ విరహాదితివాచ్యమ్ ॥ తాదృశవిశే
ష్యత్వావచ్ఛిన్నభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వపక్షేసాధ్యవ్యాప్యహేతువైశిష్ట్యా
వగాహిత్వాభావాప్రయోజకత్వోభయాభావస్యైవానవచ్ఛేదకత్వాంతేన వివక్ష
ణాత్ ॥ సాధ్యవ్యాప్యహేతుమత్పక్ష విశేష్యత్వావచ్ఛిన్నభేదప్రతియోగితాన
వచ్ఛేదకత్వమపి విశేషణందేయం, తేన నసిద్ధివిషయేసాధ్యవ్యాప్యహేతుమత్ప
క్షేఽతివ్యాప్తిః ॥ అత్రైవమపిసుందరదండిపురుష సాధ్యకేసాధ్యప్రకారకసిద్ధ్యా
త్మకజ్ఞానీయాయాః సౌందర్యనిష్ఠప్రకారతానిరూపిత దండత్వావచ్ఛిన్న విషయ
తాయాః సుందరదండవిశిష్ట పురుషత్వరూప సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్ర
కారతానిరూపిత విశేష్యత్వావచ్ఛిన్నభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదికాయా తాదృశ
పురుషత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతాఘటకత్వాభావేన తాదృశభేద ప్రతియోగితా
నవచ్ఛేదకతయాఽుక్తవిరోధివిషయతాత్వేన నిరూప్యనిరూపకభావాపన్నాయా
స్తస్యాస్తాదృశోభయాభావాధికరణతా ప్రయోజకత్వేనచసిద్ధివిషయేఽతివ్యాప్తి
దుర్వారైవేతిచేన్న ॥ విశిష్టసాధ్యకే తద్ఘటక పదార్థీయ నిరూప్య నిరూపక

భావాపన్నవిషయతానిరూపిత సాధ్యప్రకారతాయాఏవసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛి
న్న ప్రకారతాపదేన వివక్షితత్వాదేవం పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిశేష్యతావ
దికమపి ॥ యద్వా సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రకారతానిరూపిత పక్షతా
వచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విశేష్యతావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదకత్వమేవ తా
దృశవిశేష్యతా బహిర్భూతత్వం వివక్షితం,నిరుక్తసాధ్యకె సౌందర్యనిష్ఠ ప్రకార
తానిరూపిత దండత్వావచ్ఛిన్న విషయతాయా నిరూప్యనిరూపకభావాపన్నా
యా స్తాదృశవిశేష్యతావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతాయా మనవచ్ఛేదకత్వాన్న సిద్ధివి
షయేఽతివ్యాప్తిః ॥ నచ హ్రదోవహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ ధూమాభావవి
శిష్ట హ్రదరూపస్వరూపాసిద్ధావవ్యాప్తిస్తదీయవిషయతాయా హ్రదత్వావచ్ఛి
న్నే ఏకత్రద్వయమితిరీత్యా జాయమానవహ్నిధూమాభావావగాహిజ్ఞానీయ వ
హ్నిత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతానిరూపిత విశేష్యతావచ్ఛిన్నతయా తదవచ్ఛిన్న
ప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదకత్వవిరహాద్భేదస్య వ్యాప్యవృత్తితయా ధూమాభావ
త్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతానిరూపిత (హ్ర)దత్వావచ్ఛిన్న విశేష్యతాత్వేనాపితా
దృశప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదకత్వాయోగాదితివాచ్యమ్ ॥ సాధ్యతావచ్ఛేదకావ
చ్ఛిన్న ప్రకారతానిరూపితత్వావచ్ఛిన్నవిషయతానిష్ఠావచ్ఛేదకతాకప్రతిబం
ధకతానవచ్ఛేదకస్యవివక్షితత్వాత్ ॥ తాదృశనిరూపితత్వావచ్ఛిన్నత్వంచ తా
దృశనిరూపితత్వపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాకత్వమతోహ్రదోవహ్నిమత్త్వప్రకారక
ప్రమావిశేష్యత్వవాన్ ధూమాదిత్యాదౌయత్ర ధూమాభావస్య తాదృశప్రమా
విశేష్యతాత్వధూమాభావత్వోభయరూపేణభానం తాదృశజ్ఞానీయసాధ్యతావ
చ్ఛేదకస్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్న సాధ్యతావచ్ఛేదకతాదృశప్రమావిశేష్యతా
త్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతానిరూపిత విశేష్యతావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాయాం
ధూమాభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్న విషయతాయా అవచ్ఛేదకత్వేపి సస్వరూ
పాసిద్ధావవ్యాప్తిః ॥ నన్వేవమపి, ఘటవృత్తిత్వాభావవద్వృత్తిత్వం ఘటవృత్తి
ఘటాదిత్యాదౌ ఘటవృత్తిత్వాభావవద్వృత్తిత్వం ఘటవృత్తిత్వాకారక వ్యభి
చారజ్ఞానీయ విషయతాయాస్తాదృశవిశేష్యతావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతానవచ్ఛే
దకత్వవిరహాత్తాదృశవ్యభిచారేఽవ్యాప్తిః ॥ ఏవం పర్వతోవహ్నిమాన్వహ్న్య
భావవత్పర్వతకాలీనధూమాదిత్యాదౌ వహ్నిమత్పర్వతరూపహేత్వసిద్ధావవ్యా
ప్తిఃవహ్నిమత్పర్వతరూపహేత్వసిద్ధివిషయతాయాస్తాదృశవిశేష్యతావచ్ఛిన్నా

సిద్ధిప్రతిబంధకతాయామవచ్ఛేదకత్వాత్ ॥ హ్రదోవహ్న్యభావవాన్వహ్నేరి
త్యాదౌ వహ్న్యభావవద్ధ్రదరూపస్వరూపాసిద్ధావవ్యాప్తిశ్చేతి చేన్న ॥ తా
దృశప్రతిబంధకతావచ్ఛేదత్వపక్షే సాధ్యవ్యాప్యహేతువైశిష్ట్యావగాహిత్వాభా
వప్రయోజకత్వోభయాభావస్యైవానవచ్ఛేదకత్వం తేనవివక్షణాత్ ॥ సాధ్యవ్యా
ప్యహేతువిశిష్ట పక్షవిశేష్యత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదకత్వస్యాపి
స్వాతంత్ర్యేణ విశేషణత్వాన్న సిద్ధివిషయే సాధ్యవ్యాప్యహేతుమత్పక్షేఽతివ్యా
ప్తిరపి ॥ నచైవమపి, నిర్వహ్నిర్వహ్నిమానిత్యాదిస్థలీయబోధేఽవ్యాప్తిస్తా
దృశవిశేష్యత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకత్వాప్రసిద్ధిరితివాచ్యం ॥ తాదృశావ్యాప్తే
రత్రవదంతీతి కల్పేఽస్వరసబీజత్వస్య గ్రంథకృతైవ వక్ష్యమాణత్వాత్ ॥ యది
చ, విరోధివిషయత్వాప్రసిద్ధినిబంధనావ్యాప్తిర్నాస్వరసబీజతయావక్ష్యతే కిం
తూభయాభావే విరోధి విషయతాప్రయుక్తత్వాభావ నిబంధనావ్యాప్తిరేవేతి
సూక్ష్మమీక్ష్యతే ॥ తదా ప్రతిబంధకతాస్థానే తాదృశ విశేష్యత్వావచ్ఛిన్నకారణ
తైవ నివేశ్యేతిదిక్ ॥ వస్తుతస్తు ॥ అనుమితిత్వాభావ ప్రయోజకతానవచ్ఛేదక
రూపవిశేషితవిషయతా విరోధివిషయతాపదేన వివక్షితా, హ్రదోవహ్న్యభావ
వానిత్యాదిజ్ఞానీయవహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాయా (హ్ర)దత్వాద్యవచ్ఛి
న్న విషయతానిరూపిత వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్న ప్రకారకత్వాభావ ఏవ ప్రయోజ
కత్వం నత్వనుమితిత్వాభావ ఇతి వహ్న్యభావవద్ధ్రదాదౌ లక్షణసమన్వయః ॥
సిద్ధివిషయతాయాశ్చానుమితిత్వాభావ ఏవ ప్రయోజకత్వాన్న సిద్ధివిషయేఽతివ్యా
ప్తిః ॥ నచ, పర్వతోవహ్నిమాన్వహ్న్యభావవత్పర్వతకాలీన ధూమాదిత్యాదౌ
వహ్నిమత్పర్వతరూపహేత్వసిద్ధావవ్యాప్తిస్తద్విషయతాయా అనుమితిత్వాభా
వే ప్రయోజకత్వాదితి శంక్యం ॥ ఉభయాభావప్రయోజకతావచ్ఛేదకస్యానుమితి
త్వాభావప్రయోజకతానవచ్ఛేదకత్వ విశిష్టయా అనుమితిజనకసకలకారణసమవ
ధానకాలీనసిద్ధేరేవానుమితి ప్రతిబంధకతయా తాదృశయావత్కారణ సమవ
ధానకాలీనా ప్రామాణ్యజ్ఞానానాంచైవ సిద్ధావుత్తేజకతయా తాదృశా(ప్రా)మా
ణ్యజ్ఞానాభావవిశిష్టసిద్ధివిషయతాత్వస్యానుమితిత్వాభావప్రయోజకతావచ్ఛేదక
త్వేప్యుభయాభావ ప్రయోజకతావచ్ఛేదక సకలా(ప్రా)మాణ్యజ్ఞానాభావవిశిష్ట
హేత్వసిద్ధి జ్ఞానీయవిషయతాత్వేఽనుమితిత్వాభావ ప్రయోజకతానవచ్ఛేదక
త్వాక్షతేః ॥ హేత్వసిద్ధి జ్ఞానప్రతిబంధకతాయాం సకలకారణ సమవధా

ద్వితీయకల్పే విషయితామాత్రన్నివేశ్యన్నతు విరోధివిషయితా పర్యన్తనివేశన
మిత్యాశయేనాహ * మానసజ్ఞానేతి * సాధ్యనిశ్చయస్యేత్యాదిః ॥

న కాలీనానాం సర్వేషామేవా ప్రామాణ్యజ్ఞానానాముత్తేజకత్వాత్ ॥నచ, బా
ధవిషయతాయా అపివహ్నిత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతానిరూపిత (హ్ర)దత్వావచ్ఛి
న్న విశేష్యతాశాలీచ్ఛానిష్ఠవహ్నిప్రకారకజ్ఞానత్వాభావప్రయోజకత్వం విశి
ష్టాభావ ప్రయోజకస్య విశేష్యవన్నిష్ఠ విశేషణాభావ ప్రయోజకత్వవద్విశేషణ
వన్నిష్ఠవిశేష్యాభావ ప్రయోజకత్వాదావశ్యకం తథాచ వ్యాపకాభావప్రయో
జకస్య సుతరాంవ్యాప్యాభావప్రయోజకత్వాద్బాధాదివిషయతాయామనుమితి
త్వాభావ ప్రయోజకత్వాదసంభవ ఇతివాచ్యమ్ ॥ అనాహార్యజ్ఞాననిష్ఠానుమితి
త్వాభావప్రయోజకతా నవచ్ఛేదకత్వస్యైవవివక్షితత్వాదిచ్ఛాదినిష్ఠానుమితిత్వా
భావె బాధాదివిషయతాయాః ప్రయోజకత్వేపి తాదృశజ్ఞాననిష్ఠానుమితిత్వాభా
వే సిద్ధివిషయతాయాఏవప్రయోజకత్వాద్బాధాది విషయతాయా అతథాత్వా
న్నాసంభవః ॥ ఆహార్యజ్ఞాననిష్ఠానాహార్యజ్ఞానత్వాభావేబాధాదివిషయతాయాః
ప్రయోజకత్వేఽనుమితిత్వాభావే ప్యుక్తన్యాయేనప్రయోజకత్వాదసంభవస్తద
వస్థఏవేతిజ్ఞానేఽనాహార్యత్వనివేశః * ద్వితీయకల్పవిషయితామాత్రంనివేశ్యం
నతువిరోధివిషయతాపర్యంతమితి * అథపూర్వకల్పేయాదృశస్థలే సాధ్యవత్పక్ష
విషయకనిశ్చయోత్తరంసిషాధయిషాధీనానుమితిః కస్యాపి నజాతాతాదృశస్థల
సంభవమభిప్రేత్య యథావిషయితాయాం విరోధిత్వనివేశ వ్యావృత్తిరభిహితా
తథైవ యాదృశ స్థలే సాధ్యవత్పక్షవిషయకనిశ్చయ కాలేభిన్నవిషయకానుమి
తి సామగ్రినైయ్యత్యం తత్రతదుత్తరం తాదృశానుమితిరేవ జాయతేన సాధ్యవ
త్పక్ష విషయకమానసజ్ఞానోత్పాదఇతి తత్థలమభిప్రేత్యతత్ర సిద్ధివిషయేఽ
తివ్యాప్తివారకతయా విరోధి విషయతాపర్యంత నివేశవ్యావృత్తిరభిధాతుం శ
క్యవేతిచేన్న ॥ యోగజప్రత్యాసత్త్యాసర్వదాఽతీతానాగతసర్వంమనసా విశి
ష్యాపరోక్షీకృతవతాయుక్తయోగినఃసిషాధయిషాబలాదేవానుమిత్యుత్పత్తావపి
సతతప్రత్యయానువృత్తిరూప సాధ్యవిశిష్టపక్షవిషయకనిశ్చయావ్యవహితోత్తర
త్వస్యానుమితి ద్వితీయక్షణేసాధ్యవత్పక్షజ్ఞానె సత్త్వాత్తత్రచోభయాభావా స
త్త్వాత్సిద్ధివిషయాతివ్యాప్త్యభావాన్నతావత్పర్యంత నివేశవ్యావృత్తిః ॥నచ,యత్ర
పక్షే సాధ్యమస్తిహేతుశ్చనాస్తి తత్రసిద్ధ్యుత్తర మనాహార్య మానసే ఉభయా

ఉభయాభావ ఘటితలక్షణే ప్రమేయత్వవిశిష్ట వ్యభిచారాది వారణాయ యథాశ్రుతవిశిష్టాన్తరాఘటితత్వనివేశే ఉపదర్శితవ్యభిచార ఘటితబాధాదావ్యాప్త్యావిశిష్టాన్తరవిషయిత్వావప్రయోజ్యస్వవిషయితాప్రయోజ్యతాదృశోభయాభావ ప్రయోజకాభావాధికరణతాకత్వరూపం తాదృశవిశేషణం నివేశ్యమ్॥ ప్రమేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారాది విషయితాప్రయోజ్యాయాఉక్తోభయాభావ ప్రయోజకవ్యాప్త్యాద్యవగాహిత్వాభావవత్తాయాశ్శుద్ధవ్యభిచారాది విషయితాప్రయోజ్యత్వ నియమేన నప్రమేయత్వవిశిష్ట వ్యభిచారాదౌ విశిష్టాన్తరవిషయిత్వా ప్రయోజ్య స్వవిషయతాప్రయోజ్య నిరుక్తోభయాభావప్రయోజకాభావాధికరణతాకత్వమితి నాతిప్రసఙ్గః ॥ ఉపదర్శితవ్యభిచారాది ఘటితబాధాదివిషయితాప్రయోజ్యాయాఃపక్షేసాధ్యావగాహిత్వాభావాధికరణతాయాస్సద్ఘటక వ్యభిచారాది విషయిత్వా ప్రయోజ్యత్వేన తత్సఙ్గ్రహః॥—॥

భావోఽక్షతఏవయోగిజ్ఞానస్య ప్రమాత్వనియమేనతత్ర పక్షేహేతువైశిష్ట్యావగాహిత్వాభావాదితివాచ్యమ్॥ తత్ర తాదృశోభయాభావస్య పక్షే హేతువైశిష్ట్యాభావ ప్రయుక్తత్వేన స్వరూపాసిద్ధిజ్ఞానీయ విషయతాప్రయుక్తత్వేనవా సిద్ధివిషయతాప్రయుక్తత్వాభావాత్ ॥ యత్తు దోషనిశ్చయవ్యధికరణానుమిత్యాదావుభయాభావా సత్త్వాదసంభవవారణాయవివక్షణీయసామానాధికరణ్యస్థానేఽసామానాధికరణ్యానిత్యత్వోభయాభావో నివేశ్యః,తథాచతాదృశోభయాభావ సహితావ్యవహితోత్తరత్వకాన్త ఈశ్వరీయజ్ఞానే ఉభయాభావాసత్త్వాన్నోక్తస్థలేపి సిద్ధివిషయేఽతివ్యాప్తిరితి విరోధిపద మనర్థకమేవ ॥ నచైశ్వరజ్ఞానస్య మానసత్వాభావః శంక్యః ॥ గ్రంథకృతామానసపదేన వివక్షణీయ దోషవిశేషాజన్యత్వరూపస్య తస్యతత్రాక్షతత్వాదితి కేషాంచిత్సమాధానం ॥ తత్సిద్ధమసన్నమితి న్యాయగ్రస్తత్వాద్ధేయమేవ * యథాశ్రుతవిశిష్టాంతరాఘటితత్వనివేశఇతి * యద్రూపావచ్ఛిన్న విషయకనిశ్చయా వ్యవహితోత్తరానుమితి సామాన్యేఉభయాభావః స్వావచ్ఛిన్నవిషయక ప్రతీతివిషయతా వచ్ఛేదకం యత్తద్రూపం తదవచ్ఛిన్నాఘటితత్వనివేశఇత్యర్థః * విశిష్టాంతరవిషయిత్వాప్రయోజ్యేత్యాది * అత్రప్రమేయత్వవిశిష్ట వ్యభిచారాదావతివ్యాప్తివారణాయ విశిష్టాంతరవిషయిత్వాప్రయోజ్యేతి ॥ స్వావచ్ఛిన్నవిషయక ప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకం యద్యద్రూపం తత్తద్రూపావచ్ఛిన్న విషయిత్వాప్రయోజ్యేతి తదర్థః

తేన ప్రమేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారవిషయితాప్రయోజ్యాయామధికరణతాయాంతా
దృశయతిరంచిద్బాధాదివిషయితాప్రయోజ్యత్వాభావ సత్త్వేపి నక్షతిః ॥ వ్య
భిచారగ్రహకాలీన ఘటానుమితి నిష్ఠవిశేషణజ్ఞానాది రూపకారణాంతరా
భావ మాత్రప్రయుక్తవ్యాప్త్యనవగాహిత్వాభావాధికరణతాయాం విశిష్టాంతరవి
షయిత్వాప్రయోజ్యత్వ సత్త్వాత్ప్రమేయత్వ విశిష్టవ్యభిచారేఽతివ్యాప్తిరతః
స్వవిషయితాప్రయుక్తేతి ॥ స్వావచ్ఛిన్నవిషయితాప్రయుక్తేతి తదర్థః ॥ విష
యితాప్రయుక్తత్వ మాత్రనివేశే ధూమత్వాదినా ధూళీపటలావగాహివ్యభిచార
జ్ఞానోత్తర ఘటాద్యనుమితి నిష్ఠవ్యాప్త్యవగాహిత్వాభావాధికరణతాయాం వ్య
భిచారభ్రమీయవిషయితాప్రయుక్తాయాం ధూమాభావవద్వృత్తిత్వవిశిష్టవహ్న్య
దిరూపవిశిష్టాంతరవిషయిత్వాప్రయుక్తత్వాఽనపాయాద్బాధారాధేయభావవత్,
ప్రయోజ్యప్రయోజకభావస్యానుగతరూపావచ్ఛిన్నస్యాప్యాశ్రయభేదేన భిన్న
త్వాత్ప్రమేయత్వ విశిష్టవ్యభిచారత్వావచ్ఛిన్నేఽతివ్యాప్తితాదవస్థ్యమతః స్వ
విషయితాప్రయుక్తత్వనివేశః ॥ నచ, వివక్షణీయవిశిష్టాంతరవిషయితాత్వ వ్యాప
కత్వస్యదర్శితభ్రమీయ విషయితా సాధారణధర్మస్యాక్షతత్వాత్తద్ధర్మావచ్ఛి
న్నాప్రయోజ్యత్వస్య భ్రమీయవిషయితాప్రయుక్తాధికరణతాయామసత్త్వేన ద
ర్శితాతివ్యాప్త్యనవకాశాద్విషయితాయాం స్వీయత్వ నివేశో వ్యర్థ ఇతివాచ్యం
యాదృశ విశిష్టాంతరవిషయితాత్వవ్యాపకో యో ధర్మస్తద్ధర్మావచ్ఛిన్న తా
దృశవిశిష్టాంతరవిషయితానిష్ఠప్రయోజకతాకాన్యత్వస్య వక్ష్యమాణవ్యాపకతా
ఘటితసత్ప్రతిపక్ష సంగ్రహానురోధేనాప్రయోజ్యాంతేనా వశ్యం వివక్షణీయస్య
భ్రమీయవిషయితా ప్రయుక్తాధికరణతాయాంసత్త్వాద్దర్శితాతివ్యాప్తేర్దుర్వా
రత్వాత్స్వీయత్వ నివేశఆవశ్యకః ॥ పర్వతో ధూమాభావవానితి బాధభ్రమీయవి
షయితా ప్రయుక్తాయాం పక్షేసాధ్య వైశిష్ట్యావగాహిత్వాభావాధి కరణతా
యాం విశిష్టాంతర వియితాత్వ వ్యాపకరూపావచ్ఛిన్నాప్రయోజ్యత్వసత్త్వాద్వి
షయితాప్రయుక్తత్వ సత్త్వాచ్చ ప్రమేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారేఽతివ్యాప్తిరితివిష
యితాయాం స్వీయత్వనివేశ ఇత్యపికేచిత్ ॥ పర్వతో వహ్నిమాన్ధూమాదిత్యా
దౌ పాషాణమయత్వవిశిష్ట పర్వతత్వావచ్ఛిన్న విషయితాప్రయోజ్యాయాం ప
క్షే సాధ్యవైశిష్ట్యావగాహిత్వాభావాధికరణతాయాం విశిష్టాంతరవిషయిత్వాప్ర
యోజ్యత్వ సత్త్వాత్పాషాణమయత్వవిశిష్ట పర్వతేఽతివ్యాప్తిరతో విశేష్యదళే

మావశ్యకం॥ తథాచ,పాషాణమయో నవహ్నిమానితి జ్ఞానసమానకాలీనపాషాణ
మయపర్వత విషయకనిశ్చయోత్తర సాధ్యతద్వ్యాప్యానుమితావుభయాభావా
సత్త్వాన్న తత్రాతివ్యాప్తిః ॥ సచ స్వవిషయితాప్రయోజ్యత్వత్వవిరోధివిషయి
తానిరూపిత స్వవిషయితాప్రయోజ్యత్వనివేశేన, తత్రాతివ్యాప్తివారణశంక్యం ॥
సాధ్యవత్పక్ష విషయితాబహిర్భూతత్వ రూపవిరోధిత్వస్య పాషాణమయత్వవిశి
ష్టపర్వతవిషయతాయా మక్షతత్వాత్ ॥ యదిచోభయాభావప్రతియోగితావచ్ఛే
దకకోటావిత్యాదినిరుక్తరూపంవిరోధిత్వంనివేశ్యతే,తదాపి పర్వతత్వావచ్ఛేదే
న వహ్నిసాధ్యకే పర్వతత్వసామానాధికరణ్యేన పాషాణమయత్వాభావ విశిష్టప
ర్వత కాలీనధూమహేతుకే పర్వతత్వసామానాధికరణ్యేన పాషాణమయత్వ విశి
ష్టపర్వతస్యాదోషత్వాత్తత్రాతివ్యాప్తిః,ఉభయాభావప్రయోజికాయాంపర్వతేప
ర్వతత్వావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావావగాహిత్వాభావాధికరణతాయాం పాషాణమ
యత్వావచ్ఛేదేనవహ్న్యభావావగాహిజ్ఞానసమానకాలీనపర్వతత్వసామానాధి
కరణ్యేన పాషాణమయత్వావగాహి జ్ఞానీయపర్వతత్వసామానాధికరణ్యేన పా
షాణమయత్వవిశిష్టపర్వత విషయతాయా స్తాదృశవిరోధి విషయితానిరూపితత్వ
క్రాంతాయాః ప్రయోజ్యకత్వాద్విశేష్యదళమావశ్యకం ॥ అథైవమపి విశేష్య
దళే విరోధివిషయతాప్రయుక్తత్వంవ్యర్థం,నిర్వహ్నిః పర్వతోవహ్నిమానిత్యా
దావుభయాభావప్రయోజకీభూతాభావాధికరణతాయాం ఘటాదివిషయిత్వాప్ర
యుక్తత్వేన ఘటాదేః స్వపదేనధర్తుమశక్యత్వా ద్విశిష్టాంతరాఘటితత్వ ద
శైనైవవారణాత్ ॥ మైవమ్॥ విశేష్యదళేతదనివేశేనిర్వహ్నిః పర్వతోవహ్ని
మానిత్యాదౌ పాషాణమయత్వ విశిష్టపర్వతత్వావచ్ఛిన్నేఽతివ్యాప్తిస్తద్విషయ
తాయాః పర్వతత్వావచ్ఛిన్నే వహ్న్యవగాహిత్వాభావాధికరణతాప్రయోజక
త్వేన వ్యాపకాభావస్యేత్యాదిన్యాయేన నిర్వహ్ని పర్వతత్వావచ్ఛిన్నేవహ్న్య
వగాహిత్వాభావాధికరణతాయా మపిప్రయోజకత్వాత్॥ తన్నివేశే కేవలపాషా
ణమయత్వ విశిష్టపర్వత విషయకనిశ్చయోత్తరం పర్వతవహ్న్యవగాహ్యనుమి
త్యుత్పత్త్యాతన్నిశ్చయోత్తరానుమితి సామాన్యనిష్ఠస్య పర్వతే వహ్న్యవగాహి
త్వాభావస్య కథమపి పాషాణ మయత్వవిశిష్ట పర్వతవిషయితాప్రయుక్తత్వవిర
హేణ తాదృశపర్వత విషయితాయాం సాధ్యవత్పక్ష విషయితాబహిర్భూతత్వ
రూప విరోధిత్వాక్రాంత విషయతానిరూపితత్వసత్త్వేపి తత్రాతివ్యాప్త్యన

వకాశః॥ అత్రైవమపి విరోధివిషయతాప్రయుక్తత్వవిశేషణస్య వస్తుమాత్రాతివ్యాప్తివారణప్రయోజనకత్వ కథనాసంగతిర్దుర్వారైవ ఘటాదావతివ్యాప్తివిరహాదితి చేన్న॥ ఘటాదిమాన్వహ్న్యభావవాన్ ఘటాదిమాంశ్చ పర్వత ఇతి జ్ఞానీయ నిరూప్య నిరూపక భావాపన్నఘటాదినిష్ఠవిషయతాయా అప్యుక్తయుక్త్యా తాదృశ పక్షే సాధ్యావగాహిత్వా భావాధికరణతాప్రయోజకత్వేన ఘటత్వాదేరపి స్వపదేన ధర్తుం శక్యత్వాద్వస్తుమాత్రేఽతివ్యాప్తిస్తదనుపాదానే దుర్వారైవ॥ యత్తు, స్వవిషయితాప్రయుక్తేత్యనేన స్వవిషయితాత్వవ్యాపకరూపావచ్ఛిన్నప్రయోజకతాకత్వ మవశ్యం నివేశనీయమన్యథా ధూమవ్యభిచారి వహ్నిమాన్ ధూమవానిత్యాదౌ ధూమవ్యభిచారివహ్నిమత్త్వావచ్ఛిన్నేఽతివ్యాప్తిః విశిష్టాంతర వ్యభిచారవిషయిత్వా ప్రయోజ్యాయాం పక్షే సాధ్యావగాహిత్వా భావాధికరణతాయాం ధూమవ్యభిచారివహ్నిమాన్ ధూమాభావవానితి జ్ఞానీయాయా నిరూప్యనిరూపక భావాపన్నాస్వపదగ్రాహ్య ధూమవ్యభిచారి వహ్నిమత్త్వావచ్ఛిన్న విషయితాతత్ప్రయోజ్యత్వాద్విశేష్యదళసత్త్వాచ్చ తథాచ ఘటత్వాదేః స్వపదేన గ్రహణే తదవచ్ఛిన్నవిషయితాత్వవ్యాపికాయా, ఘటఇతి జ్ఞానీయవిషయితా, తత్సాధారణవిషయితాత్వావచ్ఛిన్నప్రయోజ్యత్వస్య తాదృశోభయాభావప్రయోజకీభూతాభావాధికరణతాయామసత్త్వాన్నవస్తుమాత్రేఽతివ్యాప్తిరితి ॥ తన్న॥ స్వవిషయితాత్వవ్యాపకరూపావచ్ఛిన్నప్రయోజకతాకత్వనివేశేపి యథాశ్రుతైతల్లక్షణస్య హ్రదో ధూమవాన్వహ్నేరిత్యాదౌ ప్రమేయత్వవిశిష్టో యో ధూమాభావ స్తద్విశిష్టహ్రదేఽతివ్యాప్తి స్తద్ఘటక ధూమాభావవద్ధ్రదరూపబాధాత్మక విశిష్టాంతర విషయితాత్వ వ్యాపకరూపావచ్ఛిన్నా ప్రయోజ్యాయాం హ్రదత్వావచ్ఛిన్నే పక్షే యద్వహ్ని రూపం హేతుమత్త్వం తదవగాహిత్వాభావాధికరణతాయాం వహ్న్యభావావచ్ఛేదకత్వేన గృహీతప్రమేయత్వ విశిష్టధూమాభావవద్ధ్రద విషయితాప్రయోజ్యత్వాత్ ॥ నచ తాదృశాధికరణతాయాం వహ్న్యభావావచ్ఛేదక ధూమాభావావచ్ఛిన్న రూపవిశిష్టాంతరవిషయితా ప్రయోజ్యత్వం శంక్యం॥ వహ్న్యభావవ్యాప్య ధూమాభావాప్రసిద్ధేస్తదవచ్ఛిన్నస్యాప్రసిద్ధేరతో విశిష్టాంతర విషయిత్వాప్రయోజ్య స్వవిషయితాప్రయోజ్య యత్కించిదధికరణతానిరూపకో యః ఉభయాభావప్రయోజకీభూతాభావో విరోధి విషయితాప్రయుక్త తదధికరణతావత్స్వవిషయక నిశ్చయావ్యవహితోత్త

నచవిశిష్టపక్షేవిశిష్టసాధ్యవత్తాగ్రహప్రతిబంధకతావచ్ఛేదికాయాస్తాదృశబాధా దివిషయతాన్తర్గపాతివ్యభిచారాదివిషయితాయా అపితాదృశబాధాదివిషయితా ప్రయోజ్యాయాం విశిష్టపక్షే విశిష్టసాధ్య వైశిష్ట్యావగాహిత్వాభావాధికరణ తాయాం ప్రయోజకతయా తాదృశబాధాద్యసఙ్గ్రహ ఇతివాచ్యమ్ ॥ యత్కిం చిద్విశిష్టాన్తరవిషయితాత్వవ్యాపక రూపావచ్ఛిన్నా ప్రయోజ్యత్వనివేశేన త త్సఙ్గ్రహసమ్భవాత్ ॥ వ్యభిచారాదివిషయితాయా బాధాదివిషయితాన్తర్గపాతి విషయితామాత్రవృత్తి రూపేణైవోపదర్శిత సాధ్యవత్తాగ్రహ ప్రతిబన్ధకతావ చ్ఛేదకతయా తేనైవరూపేణ తాదృశసాధ్యావగాహితా విరహవత్త్వాప్రయోజ కత్వాత్, తాదృశస్యచ రూపస్యబాధాది విషయితాన న్తర్గపాతివ్యభిచారాది వి షయితా సాధారణవ్యభిచారాది రూపవిశిష్ట విషయితాత్వావ్యాపకత్వాత్,

---

రానుమితి సామాన్యకత్వమేవైకాధికరణతాఘటితం దళద్వయ నిష్కృష్టార్థ తయోపాదేయంతథాచనోక్తాతివ్యాప్తిః ప్రమేయత్వవిశిష్టోయోధూమాభావస్త ద్విశిష్టహ్రదవిషయకనిశ్చయావ్యవహితోత్తరానుమితి సామాన్యనిష్ఠంయత్పక్షే సాధ్యావగాహిత్వాభావాధికరణత్వం తన్నవిశిష్టాంతర విషయిత్వాప్రయోజ్యం యచ్చ విశిష్టాంతర విషయిత్వాప్రయోజ్యం పక్షే హేతుమత్త్వావగాహిత్వా భావాధికరణత్వం తన్నవిరోధివిషయితా ప్రయుక్తం సత్, స్వవిషయకనిశ్చ యోత్తరానుమితి సామాన్యనిష్ఠం, వహ్న్యభావావచ్ఛేదకత్వ గ్రహకాలీన విశిష్ట ధూమాభావవత్తా నిశ్చయోత్తరం వహ్నిమత్త్వావగాహ్యనుమిత్యుత్పా దాత్ ॥ ఏవంసతిస్వవిషయితాత్వవ్యాపక రూపావచ్ఛిన్నప్రయోజ్యత్వావివక్షణే పి ధూమవ్యభిచారి వహ్నిమాన్ ధూమవానిత్యాదౌధూమవ్యభిచారవహ్నిమ త్త్వావచ్ఛిన్నే నాతివ్యాప్తిస్తద్విషయక నిశ్చయోత్తరానుమితి సామాన్యనిష్ఠం యద్వాప్త్యవగాహిత్వాభావాధికరణత్వం తన్నవిశిష్టాంతర విషయిత్వాప్రయో జ్యం, యచ్చ విశిష్టాంతరవిషయిత్వాప్రయోజ్యం పక్షేసాధ్యావగాహిత్వాభావా ధికరణత్వం తన్న విరోధి విషయితాప్రయుక్తం సత్,స్వవిషయకనిశ్చయోత్త రానుమితి సామాన్యనిష్ఠం, స్వపదగ్రాహ్య ధూమవ్యభిచారి వహ్నిమత్త్వావ చ్ఛిన్న విషయకనిశ్చయోత్తరం తాదృశవహ్నిమత్త్వావచ్ఛిన్నే సాధ్యానుమిత్యు త్పాదాదితి సుధియోవిదాంకుర్వంతు * యత్కించిద్విశిష్టాంతరవిషయితాత్వ వ్యాపక రూపావచ్ఛిన్నాప్రయోజ్యత్వనివేశేనేతి * వ్యభిచారవిషయితాత్వస్య

సామాన్యతోవిశిష్టాంతర విషయితాత్వ వ్యాపకత్వాసంభవాత్ప్రమేయత్వ విశిష్టవ్యభిచారేఽతివ్యాప్తిరతో యత్కించిదితి స్వావచ్ఛిన్నా విషయకప్రతీతి విషయతావచ్ఛేదకం యద్యద్రూపం ప్రత్యేకం తత్తద్రూపావచ్ఛిన్న విషయితాత్వవ్యాపక రూపావచ్ఛిన్న ప్రయోజ్యత్వాభావ కూటనివేశలాభాయ ॥ అథ యత్కించిద్విశిష్టాంతర విషయితాత్వ వ్యాపక ప్రయోజకతానిరూపిత ప్రయోజ్యత్వ శూన్యత్వనివేశేనాపి వ్యభిచార ఘటితబాధ సంగ్రహస్సంభవతి తాదృశబాధ విషయితాప్రయోజ్యా,యావత్సాధ్యావగాహిత్వాభావాధికరణతా, తన్నిష్ఠ ప్రయోజ్యతానిరూపకప్రయోజకతాయాః కేవలవ్యభిచారజ్ఞానీయ విషయితా సాధారణతాదృశ విషయితాత్వ వ్యాపకత్వవిరహాదితి ప్రయోజకతాయాం తాదృశవిషయితాత్వ వ్యాపకరూపావచ్ఛిన్నత్వ నివేశోఽనర్థక ఇతిచేన్న ॥ విషయభేదభిన్న విషయితా స్వరూపప్రయోజకతానాంచాలినీ న్యాయేన తాదృశవిషయితాత్వవన్నిష్ఠాభావప్రతియోగితయా తాదృశప్రయోజకతాయా అప్రసిద్ధేః ॥ నచ,తాదృశవిషయితాత్వవన్నిష్ఠాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదక రూపావచ్ఛిన్న నిరూపకతాక ప్రయోజ్యతా శూన్యత్వమేవనివేశనీయమితివాచ్యమ్॥ తాదృశప్రయోజకతాత్వ రూపమాదాయతదవచ్ఛిన్న నిరూపకతాక ప్రయోజ్యతాశూన్యత్వస్య కస్యామప్యధికరణతాయా మసత్త్వాత్తాదృశాధికరణత్వాప్రసిద్ధేరసంభవస్యైవప్రసంగాత్ ॥ యదిచ, స్వనిష్ఠప్రయోజ్యతానిరూపకత్వసంబంధేన తాదృశవిషయితాత్వవ్యాపకాధికరణతాన్యత్వ మప్రయోజ్యాంతేన వివక్షితమిత్యుచ్యతే॥ తదాఽసంభవవారణేఽప్యేతాదృశపరంపరాసంబంధస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వే వివాదాత్తథా వివక్షితుమశక్యమితితాదృశవిషయితాత్వవ్యాపక రూపావచ్ఛిన్నాప్రయోజ్యత్వమేవనివిష్టమిత్యవధేయం ॥ అత్ర ప్రతిహేతువ్యాపక సాధ్యాభావ సమానాధికరణ ప్రతిహేతుమత్పక్షరూపసత్ప్రతిపక్షవిషయితాప్రయోజ్యాయామధికరణతాయాం ప్రతిహేతువ్యాపక సాధ్యాభావకాలీన ప్రతిహేతుమత్పక్ష రూపవిశిష్టాంతర విషయితాత్వ వ్యాపకం యత్ప్రతిహేతువ్యాపకతా గ్రహవిశిష్టగ్రహవృత్తిప్రతిహేతుమత్పక్షవిషయితాత్వం తదవచ్ఛిన్న ప్రయోజ్యత్వ నియమేన తాదృశసత్ప్రతిపక్షాసంగ్రహ ఇతి యాదృశవిశిష్టాంతరవిషయితాత్వవ్యాపకోయోధర్మస్తదవచ్ఛిన్నతాదృశవిశిష్టాంతరవిషయితానిష్ఠ ప్రయోజకతాకాన్యత్వమేవా ప్రయోజ్యాంతేన వివక్షణీయం ॥ ఏవం

చ సతి, వహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తిజలవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నేఽతివ్యాప్తిః స్యాద్వి
షయితా ప్రయోజ్యాయాం తాదృశోభయాభావ ప్రయోజకాభావాధికరణతా
యాం విశిష్టాంతరగవహ్న్యభావవజ్జలాదిమత్తావలీన జలవద్ధ్రద నిష్ఠవిషయితా ని
ష్ఠప్రయోజకతాకాన్యత్వ సత్త్వాత్తద్వారణాయ యాదృశవిశిష్ట విషయకనిశ్చ
య విశిష్టయాదృశ విశిష్టవిషయక నిశ్చయోత్తరానుమితి సామాన్యేఉభయాభా
వ స్తాదృశవిశిష్టద్వయవిషయతాశూన్య ప్రతీతి విషయత్వ రూపంవిశిష్టద్వయా
ఘటితత్వం నశక్యతే నివేశయితుం, దర్శితసత్ప్రతిపక్షస్య ప్రతిహేతువ్యాపక
సాధ్యాభావ ప్రతిహేతుమత్పక్ష రూపతాదృశవిశిష్ట ద్వయవిషయతాశూన్యప్ర
తీతి విషయత్వాభావా త్తదసంగ్రహాపత్తేః ॥ కింతు, విశిష్టాంతరగవిషయిత్వా ప్ర
యోజ్యాధికరణతాయామేవ ప్రతిహేతువ్యాపకత్వ ప్రకారకత్వ ప్రతిహేతుప్ర
కారకత్వోభయాప్రయోజ్యజ్ఞానవైశిష్ట్యప్రయోజ్యాధికరణతాభిన్నత్వమేవ దే
యమితి కేచిద్వదంతి ॥ తదపరేనక్షమంతే॥ వ్యాపకసామానాధికరణ్య ఘటితస
త్ప్రతిపక్షవిషయితా ప్రయోజ్యాయా మధికరణతాయాం విశిష్టాంతరహేతుమ
త్పక్ష ప్రతిహేతువ్యాపక సాధ్యాభావాదివిషయితాప్రయోజ్యత్వ నియమేనతా
దృశ సత్ప్రతిపక్షాసంగ్రహ తాదవస్థ్యాత్ ॥ హేతుమత్పక్ష ప్రతిహేతువ్యాప
క సాధ్యాభావాది విషయితావ్యావృత్తప్రయోజకతానివేశేచ ప్రమేయత్వ విశి
ష్టతాదృశ సత్ప్రతిపక్షాతివ్యాప్తేర్దుర్వారత్వాత్ ॥ వస్తుతస్తు ॥ యాదృశవిశి
ష్టాంతర విషయితాత్వవ్యాపకం తాదృశవిషయితాత్వావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావ
చ్ఛేదకంవా యద్రూపం, అనాహార్యజ్ఞానాదివృత్తిత్వాదిసహితతద్రూపపర్యా
ప్త్యావచ్ఛేదకతాక తాదృశవిశిష్టాంతర విషయితానిష్ఠ ప్రయోజకతాకాన్యత్వమే
వాప్రయోజ్యం తేన వివక్షణీయం, సత్ప్రతిప.. ప్రయోజ్యాయా మధికరణతా
యాం తాదృశహేతుమత్పక్ష విషయితాత్వ పర్యాప్తావచ్ఛేదకతాకత్వాభావాద
ప్రయోజ్యాంతవిశేషణవత్త్వాన్న సత్ప్రతిపక్షాసంగ్రహః ॥ నచైవంసతి, ప్రమే
యత్వ విశిష్టాసాధారణ్యాతివ్యాప్తిః, పక్షధర్మతాజ్ఞానకాలీనజ్ఞానవృత్త్యసాధార
ణ్య విషయితాప్రయోజ్యాధికరణతాయాం విశిష్టాంతరాసాధారణ్య విషయితా
త్వపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాకాన్యత్వసత్త్వాత్ ॥ యదిచ, పక్షవృత్త్యసాధారణ్య
స్యాపి విశిష్టాంతరత్వా త్తద్విషయితాత్వ వ్యాపకరూపపర్యాప్త్యావచ్ఛేదకతా
కత్వస్యైవ ప్రమేయత్వవిశిష్టా సాధారణ్యప్రయోజ్యాధికరణతాయాంసత్త్వాన్న

సామాన్యతో౽విశిష్టాంతర విషయితాత్వ వ్యాపకత్వాసంభవాత్ప్రమేయత్వ విశిష్టవ్యభిచారే౽తివ్యాప్తిరతో యత్కించిదితి స్వావచ్ఛిన్న విషయకప్రతీతి విషయితావచ్ఛేదకం యద్యద్రూపం ప్రత్యేకం తత్తద్రూపావచ్ఛిన్న విషయితాత్వవ్యాపక రూపావచ్ఛిన్న ప్రయోజ్యతాభావ కూటనివేశలాభాయ ॥ అథ యత్కించిద్విశిష్టాంతర విషయితాత్వ వ్యాపకప్రయోజకతానిరూపిత ప్రయోజ్యత్వ సామాన్యత్వనివేశేనాపి వ్యభిచార ఘటితబాధ సంగ్రహస్సంభవతి తాదృశ బాధ విషయితాప్రయోజ్యాయాః పక్షేసాధ్యావగాహిత్వాభావాధికరణతా, తన్నిష్ఠ ప్రయోజ్యతానిరూపకప్రయోజకతాయాః కేవలవ్యభిచారజ్ఞానీయ విషయితా సాధారణతాదృశ విషయితాత్వ వ్యాపకత్వవిరహాదితి ప్రయోజకతాయాం తాదృశవిషయితాత్వ వ్యాపకరూపావచ్ఛిన్నత్వ నివేశో౽నర్థక ఇతి చేన్న ॥ విషయభేదభిన్న విషయితా స్వరూపప్రయోజకతానాంచాలినీ న్యాయేన తాదృశవిషయితాత్వవన్నిష్ఠాభావప్రతియోగితయా తాదృశప్రయోజకతాయా అప్రసిద్ధేః ॥ నచ, తాదృశవిషయితాత్వవన్నిష్ఠాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదక రూపావచ్ఛిన్న నిరూపకతాక ప్రయోజ్యతా సామాన్యత్వమేవనివేశనీయమితివాచ్యమ్॥ తాదృశప్రయోజకతాత్వ రూపమాదాయతదవచ్ఛిన్న నిరూపకతాక ప్రయోజ్యతాసామాన్యత్వస్య కస్యామప్యధికరణతాయా మసత్త్వాత్తాదృశాధికరణత్వాప్రసిద్ధేరసంభవస్యైవప్రసంగాత్ ॥ యదిచ, స్వనిష్ఠప్రయోజ్యతానిరూపకత్వసంబంధేన తాదృశవిషయితాత్వవ్యాపకాధికరణతాన్యత్వ మప్రయోజ్యాంతేన వివక్షితమిత్యుచ్యతే॥ తదా౽సంభవవారణాయైతాదృశపరంపరాసంబంధస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వే వివాదాత్తథా వివక్షితుమశక్యమితితాదృశవిషయితాత్వవ్యాపక రూపావచ్ఛిన్నా ప్రయోజ్యత్వమేవనివిష్టమిత్యవధేయం ॥ అత్ర ప్రతిహేతువ్యాపక సాధ్యాభావ సమానాధికరణ ప్రతిహేతు మత్పక్షరూపసత్ప్రతిపక్షవిషయితాప్రయోజ్యాయామధికరణతాయాం ప్రతిహేతువ్యాపక సాధ్యాభావశాలీన ప్రతిహేతుమత్పక్ష రూపవిశిష్టాంతర విషయితాత్వ వ్యాపకం యత్ప్రతిహేతువ్యాపకతా గ్రహవిశిష్టగ్రహవృత్తిప్రతిహేతు మత్పక్షవిషయితాత్వం తదవచ్ఛిన్న ప్రయోజ్యత్వ నియమేన తాదృశ సత్ప్రతిపక్షాసంగ్రహఇతి యాదృశవిష్టాంతరవిషయితాత్వవ్యాపకో యోధర్మ స్తదవచ్ఛిన్నతాదృశవిశిష్టాంతరవిషయితానిష్ఠ ప్రయోజకతాకాన్యత్వమేవా ప్రయోజ్యాంతేన వివక్షణీయం ॥ ఏవం

చ సతి,వహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తిజలవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నే౽తివ్యాప్తి స్తద్వి షయితా ప్రయోజ్యాయాం తాదృశోభయాభావ ప్రయోజకాభావాధికరణతా యాం విశిష్టాంతరవహ్న్యభావవజ్జలాదిమత్తాకాలీన జలవద్ధ్రద నిష్ఠవిషయితా ని ష్ఠప్రయోజకతాకాన్యత్వ సత్త్వా త్తద్వారణాయ యాదృశవిశిష్ట విషయకనిశ్చ య విశిష్టయాదృశ విశిష్టవిషయక నిశ్చయో త్తరానుమితి సామాన్యేఽభయాభా వ స్తాదృశవిశిష్టద్వయవిషయతాశూన్య ప్రతీతి విషయత్వ రూపంవిశిష్టద్వయా ఘటితత్వం నశక్యతే నివేశయితుం, దర్శితసత్ప్రతిపక్షస్య ప్రతిహేతువ్యాపక సాధ్యాభావ ప్రతిహేతుమత్పక్ష రూపతాదృశవిశిష్ట ద్వయవిషయతాశూన్యప్ర తీతి విషయత్వాభావా త్తదసంగ్రహాపత్తేః ॥ కింతు, విశిష్టాంతరవిషయిత్వా ప్ర యోజ్యాధికరణతాయామేవ ప్రతిహేతువ్యాపకత్వ ప్రకారకత్వ ప్రతిహేతుప్ర కారకత్వోభయాప్రయోజ్యజ్ఞానవైశిష్ట్యప్రయోజ్యాధికరణతాభిన్నత్వమేవ దే యమితి కేచిద్వదంతి ॥ తదప రేనక్షమంతే॥ వ్యాపకసామానాధికరణ్య ఘటితస త్ప్రతిపక్షవిషయితా ప్రయోజ్యాయా మధికరణతాయాం విశిష్టాంతరహేతుమ త్పక్ష ప్రతిహేతువ్యాపక సాధ్యాభావాదివిషయితాప్రయోజ్యత్వ నియమేనతా దృశ సత్ప్రతిపక్షాసంగ్రహ తాదవస్థ్యాత్ ॥ హేతుమత్పక్ష ప్రతిహేతువ్యాప క సాధ్యాభావాది విషయితావ్యావృత్తప్రయోజకతానివేశేచ ప్రమేయత్వ విశి ష్టతాదృశ సత్ప్రతిపక్షాతివ్యాప్తేర్దుర్వారత్వాత్ ॥ వస్తుతస్తు ॥ యాదృశవిశి ష్టాంతర విషయితాత్వవ్యాపకం తాదృశవిషయితాత్వావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావ చ్ఛేదకంవా యద్రూపం, అనాహార్యజ్ఞానాదివృత్తిత్వాదిసహితతద్రూపపర్యా ప్తావచ్ఛేదక తాక తాదృశవిశిష్టాంతర విషయితానిష్ఠ ప్రయోజకతాకాన్యత్వమే వాప్రయోజ్యం తేన వివక్షణీయం, సత్ప్రతిప. ప్రయోజ్యాయా మధికరణతా యాం తాదృశహేతుమత్పక్ష విషయితాత్వ పర్యాప్తావచ్ఛేదకతాకత్వాభావాద ప్రయోజ్యాంతవిశేషణవత్త్వాన్న సత్ప్రతిపక్షాసంగ్రహః ॥ నచైవంసతి, ప్రమే యత్వ విశిష్టాసాధారణ్యాతివ్యాప్తిః,పక్షధర్మతాజ్ఞానకాలీనజ్ఞానవృత్త్యసాధార ణ్య విషయితాప్రయోజ్యాధికరణతాయాం విశిష్టాంతరా సాధారణ్య విషయితా త్వపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాకాన్యత్వసత్త్వాత్ ॥ యదిచ, పక్షవృత్త్యసాధారణ్య స్యాపి విశిష్టాంతరత్వా త్తద్విషయితాత్వ వ్యాపకరూపపర్యాప్తావచ్ఛేదకతా కత్వస్యైవ ప్రమేయత్వవిశిష్టా సాధారణ్యాప్రయోజ్యాధికరణతాయాంసత్త్వాన్న

ప్రమేయత్వ విశిష్టాసాధారణ్యేఽతివ్యాప్తిరితి విభావ్యతే॥తదాపి పక్షవృత్తి
సాధారణ్యేఽతివ్యాప్తిర్దుర్వారేతి వాచ్యం ॥ వ్యాపకసామానాధికరణ్య రూప
వ్యాప్తి ఘటితస్య సత్ప్రతిపక్షత్వే పక్షవృత్తిత్వ విశేషితస్యైవాసాధారణ్యరూ
పతాస్వీకారాత్తత్రా(త్రా)తివ్యాప్తే రభావాత్ ॥ పక్షవృత్తిత్వాఘటితాసాధారణ్
స్యచ విశేష్యదళవిరహాదేవ వారణాత్ ॥ కేచిన్తుక్తరీత్యా, విశిష్టాంతర వి
షయిత్వా ప్రయోజ్యానధికరణతాయాం భిన్నాంతవిశేషణముపాదాయైవ విశిష్ట
ద్వయా ఘటితత్వవిశేషణ వారణీయాతిప్రసంగో వారణీయఇతి పక్షవృత్తిత్వఘ
టితా సాధారణ్యస్య యథాశ్రుతవిశిష్టద్వయాఘటితత్వ విరహేపి నక్షతిః ॥ యా
ద్యావిశిష్టద్వయాఘటితత్వంవిశిష్టాంతర విషయిత్వాప్రయోజ్యాధికరణతాయాం
నిరుక్తభిన్నాంతంవాఽనివేశ్యైవ లక్షణం పరిష్కార్యం॥తథాహి ॥ ఉభయాభా
వప్రయోజకాభావాధికరణతేత్యత్ర ద్వితీయమభావ పదమవివక్షితార్థకం, ఏవం
చ వ్యాపకసామానాధికరణ్య రూపవ్యాప్తిఘటిత సత్ప్రతిపక్షప్రయోజ్యాయాం
పక్షే సాధ్యావగాహిత్వా భావాధికరణతాయాం పూర్వోక్తరీత్యా విశిష్టాంతర
విషయితాప్రయోజ్యత్వ సత్త్వేఽపి పక్షే సాధ్యావగాహిత్వాధికరణతాయా మను
మితి నిష్ఠాయాంపరామర్శీయ సత్ప్రతిపక్ష విషయితాప్రయోజ్యాయాం ప్రతి
బంధకతావచ్ఛేదకాధికరణతావిధయాదర్శితోభయాభావ ప్రయోజికాయాంప్ర
తిహేతువ్యాపక సాధ్యాభావకాలీనప్రతిహేతుమత్పక్ష రూపవిశిష్టాంతర విష
యితాత్వ వ్యాపకరూపావచ్ఛిన్నప్రయోజకతాకాన్యత్వ సత్త్వాత్తాదృశ సత్ప్ర
తిపక్షసంగ్రహః ॥ వహ్న్యభావవజ్జలాది మద్వృత్తిజలవద్ధ్రదవిషయితాప్రయో
జ్యాసు న సాధ్యాభావావగాహిత్వాధికరణతా,యాతు తత్ప్రయోజ్యాసాధ్యావ
గాహిత్వాభావాధికరణతాసాతువహ్న్యభావవజ్జలాదిమత్కాలీనజలవద్ధ్రదరూ
ప విశిష్టాంతరవిషయితాత్వ వ్యాపకరూపావచ్ఛిన్న ప్రయోజ్యైవేతి నతత్రాతి
వ్యాప్తిరపి ॥ స్వవిషయతాప్రయోజ్యేత్యనేన స్వవిషయితావ్యాపకతావచ్ఛేద
కం యద్రూపమనాహార్యజ్ఞానాదివృత్తిత్వ సహితతద్రూపపర్యాప్తా వచ్ఛేదక
తాకత్వం వివక్షణీయం, తేన హ్రదోవహ్నిమాన్వహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృ
త్తి జలవద్ధ్రదాదిత్యాదౌ తాదృశవిశిష్టహ్రదేనాతివ్యాప్తిః॥ఇత్థంచపక్షవృత్తిత్వ
ఘటితాసాధారణ్యస్య లక్ష్యత్వేపి నతదసంగ్రహః ॥ నవా ప్రతిహేతువ్యాపక
సాధ్యాభావకాలీన ప్రతిహేతుమత్పక్ష సంగ్రహోపీతి ధ్యేయం ॥ ఏతేన,అద్వైత

స్తిః లక్షణే (ప్రా)ప్తో వహ్నిమాన్ జలాదిత్యాదౌ హేతునిష్ఠసాధ్య వ్యాపకీభూ
తాభావప్రతియోగిత్వస్య పక్షవృత్తిత్వాఘటితస్యైవాసాధారణ్యరూపతామతే త
(త్రా)వ్యాప్తిః ॥ వహ్న్యభావవ్యాప్యతయా గృహీతస్య జలాదేర్వహ్నిమత్త్వాబు
ద్ధి ౦ శేష్యప్రకారతయాధానే తాదృశ సమూహాలంబనానుమితేః కార్యకాలవి
ధయా ప్రతిబంధకత్వమతే ఉత్పాదేన తాదృశాసాధారణ్యవిషయక నిశ్చయో
త్తరానుమితి ఘటాద్యనుమితిరేవ తస్యా ముభయాభావసత్త్వేపి పక్షధర్మ
తా జ్ఞానశూన్యకాలే కేవలాసాధారణ్యజ్ఞానస్యాప్రతిబంధకతయాతదుత్తరానుమి
తి నిష్ఠోభయాభావవిరోధివిషయితా ప్రయుక్తత్వాభావాత్ ॥ అన్యథానిర్వహ్నిః
పర్వతో వహ్నిమానిత్యాదౌ పాషాణమయత్వ విశిష్టపర్వతాదావతివ్యాప్తిప్ర
సంగాత్ ॥ నచ, యద్విషయక నిశ్చయే పక్షధర్మతాజ్ఞానసమానకాలీనత్వ విశే
షణాన్నావ్యాప్తిరితివాచ్యం ॥ ఆహార్యపక్షధర్మతాజ్ఞానకాలీనా సాధారణ్య
విషయక జ్ఞానస్యాప్రతిబంధకతయోక్తదోషతాదవస్థ్యేనానా హార్యత్వస్య పక్షధ
ర్మతాజ్ఞాన విశేషణత్వావశ్యకత్వేన స్వరూపాసిద్ధ్యసంగ్రహ ప్రసంగాత్ ॥
అనాహార్యపక్షధర్మతాజ్ఞానకాలీనానాహార్యతద్విషయక నిశ్చయాసంభవాత్ ॥
నచానాహార్యత్వ మసాధారణ్య విషయకనిశ్చయ కాలీనత్వాహార్యత్వోభయా
భావవత్త్వరూపం గ్రాహ్యమతో నోక్తాసంగ్రహ ఇతివాచ్యం ॥ వహ్నివ్యాప
కీభూతాభావ ప్రతియోగిజలం వహ్నిమజ్జలాదిత్యాదౌ స్వరూపాసిద్ధిజ్ఞానస్యో
క్తోభయాభావవత్త్వవిరహేణతాదృశస్థలీయస్వరూపాసిద్ధ్యసంగ్రహస్యదుర్వా
రత్వాత్ ॥ అత్రకేచిత్ ॥ అసాధారణ్యత్వావచ్ఛిన్న విషయితా మాత్రనిరూపక
త్వానాహార్యపక్ష ధర్మతాజ్ఞానకాలీనత్వోభయాభావస్య యద్విషయకనిశ్చ
య విశేషణత్వ ముపగమ్యోక్తస్థలీయ స్వరూపాసిద్ధిసంగ్రహ స్తజ్జ్ఞానస్యా సా
ధారణ్యవిషయితాతిరిక్తహేత్వభావాది విషయతానిరూపకత్వేన తద్విషయితా
మాత్రనిరూపకత్వా భావేనోభయాభావస్యాక్షతత్వాత్ తద్విషయితా మాత్రని
రూపకత్వంచ, తద్విషయిత్వావ్యాపకవిషయితా శూన్యత్వేసతి తద్విషయతావ
త్త్వం, తేన తద్ఘటక పదార్థవిషయితానాం తద్విషయతాతిరిక్తత్వేన తద్విష
యితామాత్ర నిరూపకత్వస్యాప్రసిద్ధావపి నక్షతిః ॥ నచైవం సత్యసాధారణ్యా
సంగ్రహో దుర్వారః అసాధారణ్య ఘటాదివిషయక నిశ్చయస్య పక్షధర్మతా
జ్ఞానశూన్య కాలీనస్యాపి నిరుక్తోభయాభావవత్త్వేన తదుత్తరానుమితా త్ర

యాభావస్య విరోధివిషయితా ప్రయుక్తత్వవిరహాదితివాచ్యం ॥ జాతిమాన్ వ హ్న్యభావవానితి నిశ్చయవారణాయా వ్యాపకవిషయితాశూన్యత్వనివేశావశ్య కతయా తాదృశ నిశ్చయస్యాతథాత్వాదితి పూర్వపక్షసమాధానాడంబరోనిరవ కాశః ॥ నిరవకాశశ్చేష్టఅత్రైవ మప్యసాధారణ్యా విషయితాప్రయోజ్యాయామధిక రణతాయాం నియమేన విశిష్టాంతరహేతుమత్పక్ష విషయితాప్రయుక్తేన విశిష్టా న్తరాఘటితత్వ విరహేణతదసంగ్రహోదుర్వారః ॥ యత్తు, విశిష్టాంతరవిషయి తాయాం హేతుమత్పక్షవిషయితాభిన్నత్వం హేతుమత్పక్ష విషయితాంతర్గవా తిత్వాసాధారణ్య విషయిత్వాభిన్నత్వోభయాభావో వానివేశనీయః ॥ నచ,జల వ్యాపక వహ్న్యభావాదావతివ్యాప్తిశ్శంక్యా ॥ తస్య లక్ష్యత్వాదితినోక్తదోష ఇతి॥ తన్న ॥ ఏవంసతి, ధూమాభావవత్పర్వతకాలీన పర్వతపక్షకవహ్నిసాధ్యక ధూమ హేతుకే ప్రమేయత్వ విశిష్టధూమవత్పర్వతరూపాశ్రయాసిద్ధావతివ్యా ప్తిఃవిశిష్టాంతరీభూతధూమవత్పర్వత రూపాశ్రయా సిద్ధివిషయితాయాం నిరుక్తో భయాభావాసత్త్వాత్ ॥ మైవమ్ ॥ అసాధారణ్యేఽవ్యాప్తివారణాయ విశిష్టాం తర విషయితా నిష్ఠప్రయోజకతాయాం జ్ఞానవైశిష్ట్యావచ్ఛిన్నత్వాసాధారణ్య వి షయితాత్వానవచ్ఛిన్నత్వోభయాభావో నివేశనీయః హేతుమత్పక్షవిషయితాని ష్ఠప్రయోజకతాచ నోక్తోభయాభావవతీకింతు దోషాంతరవిపరీతా సాధారణ్యా ది విషయితానిష్ఠప్రయోజకతైవ తన్నిరూపితప్రయోజ్యత్వాభావస్య స్వవిషయి తాప్రయోజ్యాధికరణతాయాంసత్త్వాన్నాసాధారణ్యేఽవ్యాప్తిః ॥ నచైవమపి, కాంచనమయహ్రదోవహ్నిమాన్ జలాదిత్యాదౌ కాంచనమయత్వ వ్యాపకీ భూతాభావ ప్రతియోగిజలాదే రాశ్రయాసిద్ధిత్వస్య గ్రంథకృతావ్యవస్థాపనా త్ప్రమేయత్వ విశిష్టాయాం తస్యామతివ్యాప్తిర్విశిష్టాంతరీభూతతాదృశ జల త్వావచ్ఛిన్న విషయితానిష్ఠప్రయోజకతాయా ముక్తోభయాభావాసత్త్వేన దో షాంతరవిషయితానిష్ఠప్రయోజకతాయా ఏవోభయాభావవత్త్వేన తన్నిరూపితప్ర యోజ్యత్వాభావస్య స్వవిషయితాప్రయోజ్యాధికరణతాయా మక్షతత్వాదితి వాచ్యమ్ ॥ జ్ఞానవైశిష్ట్యావచ్ఛిన్నత్వా సాధారణ్యవిషయితాత్వాశ్రయాసిద్ధి సా ధ్యాసిద్ధి విషయితాత్వాన్యతమానవచ్ఛిన్నత్వోభయాభావస్యైవనిరుక్తోభయా భావపదేనవివక్షణే నానుపపత్త్యభావాత్ ఇత్థంచప్రతిహేతువ్యాపకసాధ్యాభావ

---

* అస్యచ అగ్రేతన కోలాహలశ్చైత్యనేనాన్వయోబోధ్యః ॥

సమానాధికరణ ప్రతిహేతుమత్పక్షాదేరపి నాసంగ్రహ స్తత్రాపి విశిష్టాంతరప్ర
తిహేతుమత్పక్ష విషయితానిష్ఠప్రయోజకతాయాముక్తోభయాభావాసత్త్వేన వి
శిష్టాంతరాఘటితత్వాక్షతేః ॥ నచైవమపి, ప్రమేయత్వవిశిష్ట వహ్న్యభావవజ్జ
లాదిమద్వృత్తిజలవద్హ్రదత్వావచ్ఛిన్నేఽతివ్యాప్తిర్విశిష్టాంతరతాదృశహ్రదవిష
యితానిష్ఠప్రయోజకతాయాముభయాభావాసత్త్వాదితివాచ్యమ్; యాదృశవిశిష్ట వి
షయకనిశ్చయ విశిష్టయాదృశవిశిష్ట విషయకనిశ్చయోత్తరానుమితావుభయాభా
వస్తాదృశ విశిష్టద్వయా ఘటితత్వరూప విశిష్టద్వయాఘటితత్వ విశేషణేన తస్య
వారణీయత్వాత్ ॥ విశిష్టద్వయాఘటితత్వ శరీరేచ సత్ప్రతిపక్షఘటకదళద్వయ
విషయతాభిన్నత్వం దేయం॥ తేననసత్ప్రతిపక్షాసంగ్రహః ॥ నచైవంసతి, హ్ర
దోవహ్నిమాన్వహ్న్యభావవజ్జలాది మద్వృత్తిజలాభావాదిత్యాదౌ తాదృశజల
వద్హ్రదరూపస్వరూపాసిద్ధావవ్యాప్తి స్తస్యాఃవహ్న్యభావవజ్జలావచ్ఛిన్న జల
వద్హ్రద రూపవిశిష్ట ఘటితత్వాదితివాచ్యం ॥ తాదృశవిశిష్టద్వయవిషయితయోః
జ్ఞానవైశిష్ట్యాప్రయోజ్యాధికరణత్వాప్రయోజకత్వేన విశేషణీయత్వాత్ ॥ స్వ
రూపాసిద్ధి ఘటకదళద్వయ విషయితయోః జ్ఞానవైశిష్ట్యాప్రయోజ్యహేతువైశి
ష్ట్యావగాహిత్వాభావాధికరణత్వ ప్రయోజకతయా తదభావవిరహేణోక్తస్వ
రూపాసిద్ధావవ్యాప్తివిరహాదిత్యాహుః ॥ కేచిత్తు ॥ అసాధారణ్యేఽవ్యాప్తివా
రణాయ విశిష్టాంతర విషయితాయామసాధారణ్య విషయితాప్రయోజ్యాధికరణ
తాప్రయోజకత్వాసాధారణ్య విషయితాభిన్నత్వోభయాభావో నివేశ్యః హే
తుమత్పక్ష విషయతాయాముక్తోభయసత్త్వేనోభయాభావవతీ దోషాంతర విపరీ
తా సాధారణ్యవిషయితైవ తదప్రయోజ్యత్వస్య స్వవిషయితా ప్రయోజ్యాధికర
ణతాయాం సత్త్వాదసాధారణ్య లక్షణసమన్వయః ॥ నచైవమపి, (హ్ర) దోవ
హ్నిమాన్ జలాదిత్యాదౌ ప్రమేయత్వవిశిష్టబాధేఽతివ్యాప్తిఃవిశిష్టాంతర కేవల
బాధవిషయితాయాంపక్ష ధర్మతాజ్ఞాన కాలీనబాధా సాధారణ్యోభయ విషయ
క సమూహాలంబనాత్మక జ్ఞానీయాసాధారణ్యవిషయితాప్రయోజ్యాధికరణతాప్ర
యోజకత్వేన నిరుక్తోభయాభావ విరహేణోభయాభావవతీ వ్యభిచారవిషయితై
వ తదప్రయోజ్యత్వస్య స్వవిషయితా ప్రయోజ్యాధికరణతాయాంసత్త్వాత్ ॥ అ
సాధారణ్యస్య విశిష్టాంతరత్వేపి తద్విషయిత్వాప్రయోజ్యత్వస్యపక్షధర్మతాజ్ఞా
నాసమాన కాలీనబాధజ్ఞానోత్తర జ్ఞాననిష్ఠపక్షే సాధ్యవైశిష్ట్యావగాహిత్వా జ్ఞా

వాధికరణతాయామక్షతత్వాదితి వాచ్యం॥ స్వవిషయితాయామపి నిరుక్తోభయాభా
వస్య నివేశనీయత్వాత్॥ యద్వా అసాధారణ్యవిషయితాప్రయోజ్యాధికరణతా ని
రూపితత్వసాధారణ్యవిషయితాత్వానవచ్ఛిన్నత్వోభయాభావవతీయా విశిష్టాం
తరవిషయితానిష్ఠప్రయోజకతా తన్నిరూపిత ప్రయోజ్యత్వాభావ ఏవా ప్రయో
జ్యం తేన వివక్షణీయః ॥ ఇత్థంచాసాధారణ్యస్థలీయ ప్రమేయత్వ విశిష్టబాధేనా
తివ్యాప్తిర్విశిష్టాంతర కేవలబాధ విశిషయితానిష్ఠప్రయోజకతాయా మసాధార
ణ్య విషయకబాధజ్ఞానానంతరోత్పన్నానుమితి నిష్ఠసాధ్యవైశిష్ట్యావగాహిత్వా
భావాధికరణతానిరూపితాయా మసాధారణ్య విషయితాప్రయోజ్యాధికరణతా
నిరూపితత్వాభావేనత దభావప్రయుక్తోభయాభావవత్త్వాత్తన్నిరూపిత ప్రయో
జ్యత్వాభావస్య ప్రమేయత్వవిశిష్ట బాధవిషయితా ప్రయోజ్యాధికరణతాయా మ
భావాత్ ॥ నచ యత్రాసాధారణ్య ప్రసిద్ధిస్తత్ర పర్వతో ధూమవాన్వహ్నేరి
త్యాదౌ వ్యభిచారేఽవ్యాప్తిరితి వాచ్యం ॥ భ్రమప్రమాసాధారణ నిరూప్య ని
రూపకభావాపన్నాసాధారణ్య విషయితాయా ఏవ నివేశాత్ ॥ ధూమవ్యాపకా
భావ ప్రతియోగీవహ్నిరిత్యాకారజ్ఞానీయ విషయితామాదాయ తత్ర లక్షణగ
మన సంభవాత్ ॥ నచైవం నివేశే యత్రాసాధారణ్యమప్రసిద్ధమథచాసాధా
రణ్యపక్షధర్మత్వదోషాణాం సమూహాలంబన మేవజాతం తత్ర ప్రమేయత్వ విశి
ష్టదోషేఽతివ్యాప్తిః కేవలదోషవిషయితానిష్ఠప్రయోజకతాయాం నిరుక్తోభ
యాభావాసత్త్వాత్తాదృశోభయాభావవతీ విపరీతదోష విషయితానిష్ఠప్రయో
జకతైవ తన్నిరూపితప్రయోజ్యత్వాభావస్య ప్రమేయత్వవిశిష్టదోష విషయి
తాప్రయోజ్యాధికరణతాయాం సత్త్వాదసాధారణ్యస్యచాప్రసిద్ధత్వాత్తస్యవి
శిష్టాంతరత్వాసంభవేన తద్విషయితానిష్ఠప్రయోజకతాయా ముభయాభావ స
త్త్వేప్యనిస్తారాదితి వాచ్యమ్ ॥ సామానాధికరణ్యేన సాధ్యకేఽవచ్ఛేదకావచ్ఛే
దేన సాధ్యకేచ లక్షణభేదవదగత్యాఽసాధారణ్యప్రసిద్ధ్య ప్రసిద్ధిస్థలీయ లక్షణ
యోరపి భేద స్వీకారేణాసాధారణ్య ప్రసిద్ధిస్థలీయ లక్షణ ఏవ ప్రయోజకతా
యాముభయాభావ నివేశేనానుపపత్త్యభావాత్ ॥ నన్వేవమపి, వహ్నివ్యాప
కీభూతాభావప్రతియోగిజలం వహ్నిమజ్జలాదిత్యాదౌ ప్రమేయత్వవిశిష్టే వహ్ని
వ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగిజలవృత్తి వహ్న్యభావరూపబాధేఽతివ్యాప్తిర్దు
ర్వారా విశిష్టాంతర తాదృశ జలవృత్తిత్వ విశిష్టవహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్న విష

యితానిష్టప్రయోజకతాయా మవచ్ఛేదకక్షిప్రవిష్టానామవచ్ఛేదకత్వానంగీకా
రనయేఽసాధారణ్యవిషయితా ప్రయోజ్యాధికరణతానిరూపితత్వ సాధారణ్య వి
షయితాత్వానవచ్ఛిన్నత్వోభయవత్త్వేనోభయాభావ విరహాద్విపరీత దోషాది
విషయితానిష్ట ప్రయోజకతాయా ఏవతథాత్వాత్ ॥ నచ విశిష్టాంతర విషయితా
త్వ వ్యాపకరూపావచ్ఛిన్నేత్యనేన విశిష్టాంతర విషయితాత్వావచ్ఛిన్న వ్యాప
కతావచ్ఛేదక రూపావచ్ఛిన్నత్వం వివక్షణీయం, తథాచ నిరుక్తస్థలే తాదృశం
రూపం తాదృశజలత్వావచ్ఛిన్న విషయితాత్వమపి తదవచ్ఛిన్న ప్రయోజకతా
యా మసాధారణ్య విషయితాత్వానవచ్ఛిన్నత్వాభావ ప్రయుక్తనిరుక్తోభయా
భావసత్త్వేన తన్నిరూపితప్రయోజ్యతా శూన్యత్వస్య స్వవిషయితాప్రయోజ్యా
ధికరణతాయా మసత్త్వాన్న ప్రమేయత్వవిశిష్ట నిరుక్తబాధేఽతివ్యాప్తిరితి వా
చ్యం ॥ తథాపి (హ్ర)దోవహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ ప్రమేయత్వవిశిష్టబాధే
ఽతివ్యాప్తిర్విశిష్టాంతర కేవలబాధ విషయితానిష్టప్రయోజకతాయా వహ్నివ్యా
పకీభూతాభావ ప్రతియోగిజలహ్రదోవహ్న్యభావవానితిజ్ఞానీయాసాధారణ్య వి
షయితాప్రయోజ్యాధికరణతా నిరూపితత్వాసాధారణ్య విషయితాత్వానవచ్ఛి
న్నత్వోభయవత్త్వేన విపరీతబాధాది విషయితానిష్ట ప్రయోజకతాయా ఏవ తథా
త్వాదితిచేన్న ॥ అసాధారణ్య విషయితాత్వవ్యాపక రూపావచ్ఛిన్నప్రయోజక
తాకాధికరణతా నిరూపితత్వస్యైవ నిరూపితత్వాంతేనవివక్షితత్వాత్, ఉక్తవిశి
ష్టాంతర విషయితాయాం తాదృశాధికరణతానిరూపితత్వ విరహేణోభయాభావ
స్యాక్షతత్వాత్ ॥ యదిచైవమప్యసాధారణ్య విషయితాత్వస్యాతిప్రసక్తతయా
జ్ఞానవృత్తిత్వ విశిష్టస్యైవ తస్యప్రయోజకత్వం తస్యచాసాధారణ్యవిషయితాత్వ
వ్యాపకత్వాభావాత్తాదృశ రూపావచ్ఛిన్న ప్రయోజకతాకాధికరణత్వా ప్రసి
ద్ధిరితివిభావ్యతే॥ తదాఽసాధారణ్య విషయిత్వావ్యాపకవిషయితాశూన్యజ్ఞాన వృ
త్తిత్వ విశిష్టాసాధారణ్య విషయితాత్వ వ్యాపకరూపావచ్ఛిన్నత్వమేవ వివక్షణీ
యం, శూన్యాంతోపాదానాత్ప్రమేయత్వాదినాఽసాధారణ్యతావచ్ఛేదకావగా
హిజ్ఞానీయ విషయితా సాధారణవిషయితాత్వ వ్యాపకత్వస్యప్రయోజకతావచ్ఛే
దక విషయితాత్వేఽసత్త్వేపి నక్షతిరితివదంతి ॥ తదుభయమపినయుక్తం॥ ప్రతి
హేతువ్యాపకసాధ్యాభావ సమానాధికరణప్రతిహేతుమత్పక్షరూపసత్ప్రతిప
క్షరూపవిశిష్టాంతరవిషయితాయాంనిరుక్తోభయాభావవిరహేణతాదృశ విషయి

॥న్యా॥ తాదృశదోషాంతరవిషయతైవస్వవిషయితాప్రయోజ్యాయామధికరణతాయాం తదప్రయోజ్యత్వస్యాక్షతత్వాత్ప్రమేయత్వ విశిష్టతాదృశసత్ప్రతిపక్షాతివ్యాప్తి ర్దుర్వారత్వాదిత్యాదిపూర్వపక్షసమాధానతత్ఖండనకోలాహలశ్చేత్యలంబహునా॥

॥పా॥ ఉభయాభావఘటితలక్షణే ప్రమేయత్వ విశిష్టవ్యభిచారాద్యా వతిప్రసంగ వారణాయ యథాశ్రుతవిశిష్టాంతరా ఘటితత్వనివేశే ఉపదర్శితవ్యభిచార ఘటితబాధాద్యవ్యాప్తిరితి విశిష్టాంతరవిషయిత్వావ్రయోజ్య స్వవిషయతా ప్రయోజ్య నిరుక్తోభయాభావప్రయోజకాభావాధికరణతాకత్వం వివక్షణీయం ॥ వ్యభిచారాదిఘటిత బాధాదిస్థలే ప్రకృతపక్షే ప్రకృతసాధ్యవైశిష్ట్యావగాహిత్వాదేః బాధాదివిషయతా ప్రయోజ్యనిరుక్తోభయాభావప్రయోజకాభావానవిశిష్టాంతర విషయతాయాః ప్రయోజ్యః వ్యభిచారాదిజ్ఞాన ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాప్త్యవగాహితా విరహస్యైవ వ్యభిచారాది విషయతాప్రయోజ్యత్వాన్నతాదృశబాధాద్యసంగ్రహః ॥ నచ బాధవిషయతాయాఇవతదంతర్గతవ్యభిచార విషయతాయాఅపి పక్షేసాధ్యావగాహితావిరహ ప్రయోజకత్వం దుర్వారం బాధవిషయత్వావచ్ఛిన్నసాధ్యవత్తాజ్ఞాన ప్రతిబంధకతాయాం బాధవిషయతాంతర్గతి సకలవిషయతానామేవావచ్ఛేదకత్వేనావిశేషాదితివాచ్యం ॥ యత్కించి ద్విశిష్టాంతర విషయతాత్వ వ్యాపకరూపావచ్ఛిన్నప్రయోజ్యత్వ నివేశాత్ దోషవిషయతానంతర్గతివ్యభిచార విషయతాసాధారణవ్యభిచారవిషయతాత్వేనసాధ్యావగాహితా విరహాప్రయోజకతయా తద్విరహస్య తాదృశవిషయితాత్వ వ్యాపకరూపావచ్ఛిన్నా ప్రయోజ్యతయాసామంజస్యాత్, మేయత్వాదివిశిష్ట విషయతాప్రయోజ్యస్యోభయాభావ ప్రయోజక వ్యాప్త్యాద్యవగాహిత్వాద్యభావవత్త్వస్య విశిష్టాంతరవ్యభిచారాదివిషయతాప్రయోజ్యత్వ నియమాత్తాదృశ విశిష్టేనాతిప్రసంగః ॥ వ్యభిచారాదిఘటితబాధాదిజ్ఞానానంతరోత్పన్నానుమితి నిష్ఠప్రకృతసాధ్యాదివైశిష్ట్యావగాహిత్వ ఘటితోభయాభావవత్త్వస్య బాధాదిఘటకవ్యభిచారాదిరూపవిశిష్టాంతరవిషయతాప్రయోజ్యత్వ నియమాత్తాదృశబాధాద్యసంగ్రహఇతినిరుక్తోభయాభావవత్త్వే విశిష్టాంతరవిషయత్వా ప్రయోజ్యత్వముపేక్ష్య తత్ప్రయోజకాభావవత్త్వే తదప్రయోజ్యత్వనివేశః ॥ బాధాదివిషయతాప్రయోజ్యస్య సాధ్యాదిమత్తావగాహితావిరహస్య సత్ప్రతిపక్షాది రూప విశిష్టాంతర విషయతాప్రయోజ్యత్వ నియమాదసంభవస్యాదితి ఉభయాభావప్ర

॥గ॥తద్వ్యాపకరూపావచ్ఛిన్నప్రయోజ్యత్వస్యోక్తబాధాదివిషయితాప్రయోజ్యోక్తసాధ్యాద్యవగాహిత్వాభావవత్త్వాయామక్షతత్వాత్ ప్రమేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారాదివిషయతాయాయేనరూపేణవ్యాప్త్యాదిగ్రహప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకతా తద్రూపేణ నిరుక్తవిషయితాత్వవ్యాపకేన ప్రమేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారాదివిషయతాన్తఃపాతివ్యభిచారాది విషయతాయాః ప్రమేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారాది విషయితా ప్రయోజ్యవ్యాప్త్యాద్యవగాహిత్వాభావవత్త్వాయాం నియమతః ప్రయోజకత్వాన్నాతి ప్రసఙ్గావకాశః ॥ బాధసత్ప్రతిపక్షాదివిషయకజ్ఞానస్య నానావిధబాధాది విషయకజ్ఞానస్య చానన్తరం జాయమానాయాం ఘటాద్యనుమితౌ బాధాదివిషయితాప్రయోజ్యా, యాఽభావాధికరణతా, తస్యా విశిష్టాన్తరవిషయితా ప్రయోజ్యత్వేపి స్వపూర్వవృత్తిజ్ఞానీయ విరోధివిషయితాయా ఏవ స్వనిష్ఠప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదక ధర్మాభావాధికరణతాప్రయోజకత్వాత్, ఏకైకవిషయబాధాదిమాత్రజ్ఞానానన్తరజాతజ్ఞానే, యా తత్తద్బాధాది విషయితాప్రయోజ్యావగాహిత్వాభావాధికరణతా, తస్యా విశిష్టాన్తర విషయిత్వాప్రయోజ్యతయా బాధాదౌ లక్షణసమన్వయః॥ వ్యభిచారాదిఘటితబాధాది విషయితాప్రయోజ్యా యా దీధితికారోక్తోభయాభావాధికరణతాయా వ్యాప్త్యాద్యవగాహితా విరహప్రయోజ్యత్వేన యత్కిఞ్చిద్విశిష్టాన్తరవిషయితాత్వ వ్యాపకరూపావచ్ఛిన్నతాదృశబాధాది విషయితాన్తఃపాతివ్యభిచారాదివిషయితాప్రయోజ్యత్వ నియమాత్తత్ర తత్సంగ్రహాయ తాదృశోభయాభావప్రయోజకాభావాధికరణతా పర్యన్త నివేశః ॥ తథాసతి దర్శితోభయాభావాధికరణతాయా ఉక్తరూపావచ్ఛిన్న వ్యభిచారాది విషయితాప్రయోజ్యత్వనియమేపి తాదృశోభయాభావాధికరణతాప్ర

॥పా॥యోజకాభావేవిశిష్టాన్తరవిషయతాప్రయోజ్యత్వమనివేశ్య తాదృశాభావాధికరణతాయాం తన్నివేశః తథాసత్యనేకరణతాయా అధికరణభేదేన భిన్నతయా పూర్వవర్తినిష్ఠప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకధర్మస్యైవ తదుత్తరోత్పన్ననిష్ఠప్రతిబంధకతావచ్ఛేదక ధర్మాభావానేకరణతా ప్రయోజకత్వేన బాధాది నిశ్చయానంతరోత్పన్నానుమితి నిష్ఠసాధ్యాదిమత్త్వావగాహితావిరహాధికరణతాయాం సత్ప్రతిపక్షాన్యాదృశాబాధాది విషయతాయా అప్రయోజకత్వేన సామంజస్యాత్॥ అయంగ్రన్థః గదాధరీయోఽభయాభావ ఇత్యారభ్య సామంజస్యాదిత్యంతస్స్థానే కేషుచిత్కోశేషు పాఠాంతరత్వేన దృశ్యతే॥

యోజక సాధ్యాదిమత్త్వావగాహిత్వాభావాదికరణతాయా ఉక్తరూపావచ్ఛిన్నవ్యభిచారాదివిషయితాప్రయోజ్యత్వేన తాదృశబాధాదేస్సంగ్రహః ॥ బాధాదివిషయితాప్రయోజ్యస్య సాధ్యాదిమత్త్వావగాహిత్వాదివిరహస్య సత్ప్రతిపక్షాదిరూపవిశిష్టాన్తరవిషయితాప్రయోజ్యత్వ నియమాదసంభవస్స్యాదిత్యుభయాభావ ప్రయోజకాభావవిశిష్టాన్తరవిషయితాప్రయోజ్యత్వ మనివేశ్య తాదృశాభావాధికరణతాయాం తన్నివేశ ॥ తథాసత్యధికరణతాయా అధికరణభేదేన భిన్నతయా పూర్వవృత్తిస్వనిష్ఠ ప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదక ధర్మస్యైవలయ ఉత్తరోత్పన్న నిష్ఠప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదక ధర్మాభావాధికరణతా ప్రయోజకత్వేనైవ బాధాదినిశ్చయానన్తరోత్పన్నానుమితి నిష్ఠసాధ్యాదిమత్త్వావగాహిత్వాభావాధికరణతాయాం సత్ప్రతిపక్షాన్యాదృశబాధాదివిషయితాయా అప్రయోజకత్వేన సామఞ్జస్యాత్ ॥ అథైతాదృశోభయాభావ ఘటితలక్షణకరణేపి కేవలనిర్వహ్నిత్వాదిపక్షతావచ్ఛేదకకవహ్న్యాదిసాధ్యకస్థలీయ నిర్వహ్నిర్వహ్న్యభావాదిరూపబాధాదిదోషేఽవ్యాప్తిః తాదృశబాధాదిజ్ఞానస్యాప్రతిబన్ధకతయా తదీయవిరోధివిషయితాయా స్తథావిధోభయాభావాప్రయోజకత్వాత్ తస్యదోషత్వానుగమే తత్ప్రహేతోర్దుష్టత్వ వ్యవహారానుపపత్తే, ఇష్టాపత్తౌచ నిర్వహ్నిః పర్వతో వహ్నిమానిత్యాదావపి తత్సంభవేనైతాదృశ ప్రయాసనైష్ఫల్యాత్ ॥ నచ త(త్రా)భావవాన్ వహ్నిమానిత్యనాహార్య జ్ఞానస్యాప్రసిద్ధ్యా తత్ప్రతిబన్ధకీభూతస్యాభావవాన్నిర్వహ్నిరిత్యాదిజ్ఞానస్య విషయ ఏవ దోష ఇతి వాచ్యమ్ ॥ అభావవత్త్వ సామానాధికరణ్యేన నిర్వహ్నిత్వగ్రహస్య తాదృశవహ్నిమత్త్వ గ్రహవిరోధిత్వాత్, అభావవత్త్వావచ్ఛేదేన వహ్న్యాదిమత్త్వ గ్రహవిరోధిత్వేపి తాదృశవహ్న్యాదిమత్త్వావగాహిత్వస్య వహ్న్యభావాదిమత్త్వరూపపక్షతావచ్ఛేదకవిశిష్టసాధ్యవైశిష్ట్యావగాహిత్వావ్యాపకతయాఽతదవచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకవిషయితాయా స్తథావిధోభయాభావాప్రయోజకత్వే తద్విషయస్య దోషత్వానుపపత్తే ॥ అభావవత్త్వావచ్ఛేదేన నిర్వహ్నిత్వగ్రహస్య భ్రమరూపతయా తద్విషయవిశిష్టస్యైవాప్రసిద్ధే ॥ ఏవం వహ్నిమాన్నిర్వహ్నిరిత్యాదిస్థలీయదోషే నితరామవ్యాప్తిః వహ్నిమన్నిష్ఠవహ్నిమత్త్వాదేరేవ తత్ప్రదోషత్వసంభవాత్తద్విషయకజ్ఞానస్య క్వచిదపిప్రతిబన్ధకత్వాయోగాత్

దోషజ్ఞాన విషయివిషయకజ్ఞాన ప్రతిబధ్యానాహార్యజ్ఞానాప్రసిద్ధిస్థలే దోష ముక్త్వా తదప్రసిద్ధిస్థలేఽవ్యాప్తిమాహ * ఏవమితి *దీధితికృతా పర్వతత్వావచ్ఛే

ఏవంయత్రనిర్వహ్నిః పర్వతోవహ్నిమానిత్యాదౌ పర్వతత్వాదిసామానాధికరణ్యేన వహ్న్యభావాదిమత్త్వస్య పక్షతావచ్ఛేదక ఘటకతా తత్రపర్వతత్వాది సామానాధికరణ్యేన వహ్న్యాదిమత్త్వస్యదోషః విశిష్టపక్షగ్రహాద్య విరోధిత్వేనాశ్రయాసిద్ధ్యాదిరూపతానుపపత్తేఃఉక్తరీత్యాతల్లక్షణానాక్రాంతత్వాచ్చ॥పర్వతత్వావచ్ఛేదేనవహ్న్యాదిమత్త్వమప్రసిద్ధం,వహ్నిశూన్యపర్వతాదేరపిసత్త్వాత్॥ నాపి పర్వతత్వాది సామానాధికరణ్యేన నిర్వహ్నిపర్వతత్వాద్యవచ్ఛేదేనవా వహ్న్యభావాదిమత్త్వరూపబాధాదిః॥ తజ్జ్ఞానస్య పక్షతావచ్ఛేదకవిశిష్టే సాధ్యవైశిష్ట్యావగాహిత్వ వ్యాపకవిషయితా ఘటితధర్మావచ్ఛిన్నాప్రతిబన్ధకతయా తత్రలక్షణ గమనాయోగాత్॥నాపి పర్వతత్వావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావాదిమత్త్వ మప్రసిద్ధత్వాదితి తత్ర నకోపిదోషస్స్యాత్॥—॥ యత్తు ప్రయుక్తత్వం వ్యాపకత్వం యద్విషయకనిశ్చయ నిష్ఠవిరోధివిషయితాయాం ఉభయాభావవ్యాప్యత్వంచ స్వాశ్రయతాదృశనిశ్చయావ్యవహితోత్తరానుమితిత్వ సంబన్ధేన తాదృశసంబన్ధలాభాయైవ తదుత్తరమనుమితావిత్యుక్తమ్, ఏవంచ విరోధివిషయక యద్విషయకనిశ్చయావ్యవహితోత్తరానుమితిత్వ వ్యాపకస్తాదృశోభయాభావఇతి పర్యవసితమ్॥ ఏవంచ నిర్వహ్నిర్వహ్నిమానిత్యాదిస్థలీయ బాధాదేర్విషయతాయాం స్వరూపసంబన్ధ రూపోభయాభావప్రయోజకత్వాసంభవేపి నిరుక్తోభయాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకకోటౌ యద్రూపావచ్ఛిన్న విశేష్యక యద్రూపావచ్ఛిన్నప్రకారకత్వంనివిష్టం తద్రూపావచ్ఛిన్న విశేష్యక

దేన వహ్న్యభావస్య పక్షతావచ్ఛేదక ఘటకత్వఏవావ్యాప్తిరుద్ధృతానత్వన్యత్రేత్యాశయేనాహ * ఏవమితి * తజ్జ్ఞానస్య * పర్వతత్వ సామానాధికరణ్యేన వహ్న్యభావజ్ఞానస్యేత్యర్థః ॥ * అప్రతిబంధకతయేతి * తజ్జ్ఞానస్య పర్వతత్వావచ్ఛేదేన వహ్న్యవగాహిజ్ఞానప్రతిబంధకత్వేపి తాదృశావగాహితాయా నిర్వహ్నిపర్వతత్వావచ్ఛిన్నే వహ్న్యవగాహిత్వా వ్యాపకతయా ప్రకృతేఽనుపయోగాదితిభావః ॥ * నాపీత్యాది * పర్వతత్వావచ్ఛేదేనవహ్న్యభావవత్త్వస్య * పర్వతత్వవ్యాపక స్వరూపసంబంధేన వహ్న్యభావవత్త్వస్య ॥ స్వరూపసంబంధరూపప్రయోజ్యప్రయోజక భావనివేశఏవోక్తావ్యాప్తిరితితమనివేశ్య ప్రకారాంతరేణావ్యాప్తిముద్ధరతాం మతముపన్యస్య దూషయతి* యత్త్వితి * * విరోధివిషయకయద్విషయకేతి * తాదృశయద్రూపావచ్ఛిన్న విషయకేత్యు

తద్రూపావచ్ఛిన్నాభావ తద్వ్యాప్యాన్యతరప్రకారకత్వస్యైవవిరోధివిషయక
త్వార్థకతయా తత్రలక్షణసమన్వయఏవ, తాదృశప్రయోజకత్వస్యానివేశాత్
నచైవం తత్రవస్తుమాత్రేఽతివ్యాప్తిదుర్వారైవ తాదృశోభయాభావస్య వి
రోధివిషయక సమూహాలమ్బనరూపఘటాదివిషయకనిశ్చయావ్యవహితోత్తరా
నుమితిత్వవ్యాపకతాయాఅక్షతత్వాదితివాచ్యమ్॥ విరోధివిషయితానతిరిక్తవృత్తి
యద్విషయతాశాలినిశ్చయస్య నిశ్చయాన్తేన వివక్షితత్వాత్, ఘటాదివిషయితా
యాస్తత్రనిరుక్తవిరోధివిషయితాతిరిక్తవృత్తిత్వ విరహాత్॥ నచైవం విరోధివిష
యితానతిరిక్తవృత్తిర్యదీయ విషయితా తత్త్వమిత్యేతావతైవసామంజస్యేశేషవై
యర్థ్యమితివాచ్యమ్॥ యత్ర పర్వతత్వాది సామానాధికరణ్యేన వహ్న్యాదె
స్సాధ్యతా తత్రపర్వతత్వాది సామానాధికరణ్యేన వహ్న్యభావాదిమత్త్వస్య
విషయితాయా నిరుక్తవిరోధి విషయితానతిరిక్తవృత్తితయా తత్రాతివ్యాప్తివా

ర్థః॥ అత్ర యద్రూపావచ్ఛిన్నవిరోధి విషయతాకనిశ్చయేత్యుక్తౌ వహ్న్య
భావత్వావచ్ఛిన్నే ఏకదేశేఽతివ్యాప్తిర్నిరూప్యనిరూపకభావాపన్నతద్రూ
పావచ్ఛిన్న విరోధి విషయతాకనిశ్చయోత్తరానుమితావుభయాభావ సత్త్వాద
తో విరోధి విషయక యద్విషయకేత్యుక్తం॥ తథాచైకదేశవిషయితాయా వివ
క్షణీయ విరోధివిషయితా నతిరిక్తవృత్తిత్వవిరహాన్నాతివ్యాప్తిః॥ నచైకదేశ
వారణాయ స్వావచ్ఛిన్నవిషయితాత్వ వ్యాపకవిరోధితాక యద్రూపావచ్ఛిన్న
విషయితాక నిశ్చయేత్యాదిరీత్యా వివక్షణీయం॥విరోధి విషయతాయాం యద్విష
యతావ్యాపకత్వ వివక్షణె విషయతాత్వ నివేశగౌరవాద్విరోధిత్వస్య వహ్న్య
భావత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాత్వ వ్యాపకత్వాభావాన్నైకదేశేఽతివ్యాప్తిరితి
వాచ్యమ్॥ తథాసతి సాధనసమానాధికరణ సాధ్యాభావరూపవ్యభిచారేఽవ్యా
ప్తిస్తజ్జ్ఞానే తుల్యవిత్తివేద్యతయాభాసమానం యత్సాధ్యాభావవద్వృత్తి సాధన
తా వచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నంతద్విషయితాయాఏవవిరోధితయా విరోధిత్వే ఉక్త
వ్యభిచార విషయితాత్వ వ్యాపకత్వాభావాత్॥ ఏవంఘటోఽవృత్తిరిత్యాదౌ
ఘటావచ్ఛిన్నాత్మక బాధావ్యాప్తిస్తత్రాపితజ్జ్ఞానే తుల్యవిత్తివేద్యతయాభాస
మానః వృత్తిత్వవద్ఘటః తద్విషయితాయాఏవ విరోధిత్వేన తాదృశబాధవిషయి
తాత్వ వ్యాపకత్వస్య విరోధిత్వేఽసత్త్వాత్ * నచైవంతత్రవస్తుమాత్రేఽతివ్యా
ప్తిదుర్వారైవేతి * ననుహ్రదోవహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ సర్వత్రైవవ

రకతయా శేషసార్థక్యాత్, తదుపాదానే తాదృశవహ్న్యభావాదిమత్త్వవిషయకనిశ్చయానన్తరం పర్వతత్వాది సామానాధికరణ్యేన వహ్న్యద్యనుమిత్యుత్పత్త్యా తాదృశానుమితౌ తథావిధోభయసత్త్వేనాతివ్యాప్త్యనవకాశాదితి ॥

॥తత్తుచ్ఛమ్ ॥ నిర్వహ్నిః పర్వతో వహ్నిమానిత్యాదౌ యత్ర పర్వతత్వాదిసామానాధికరణ్యేన వహ్న్యభావాదేః పక్షతావచ్ఛేదకఘటకతా తత్ర పర్వతత్వాదిసామానాధికరణ్యేన వహ్న్యాదిమత్త్వస్య విశిష్టపక్షగ్రహే విరోధిత్వేనాశ్రయాసిద్ధ్యనాత్మకస్య హేత్వాభాసాన్తరతాభయేనాసంభవద్దోష (ల్లక్ష్య) భావస్య నిరుక్తవిరోధివిషయితానతిరిక్తవృత్తి విషయితాకతయాఽతివ్యాప్తేః తాదృశోభయాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదక గర్భే యద్రూపవిశిష్టే యేన సంబన్ధేన యద్రూపావచ్ఛిన్న వైశిష్ట్యావగాహిత్వం నివేశ్యతే తద్రూపావచ్ఛిన్న విశేష్యకతత్సంసర్గక తద్రూపావచ్ఛిన్న ప్రకారకానుమితిత్వావచ్ఛిన్న నిరూపితప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకత్వరూప విరోధిత్వస్య విషయితాయాః నివేశేతు శేషవైయర్థ్యమ్, ఉక్తరీత్యా నిర్వహ్నిర్వహ్నిమానిత్యాదిస్థలీయదోషేఽవ్యాప్తిశ్చ ॥—

స్తుమాత్రేఽతివ్యాప్తిసంభవాత్తత్రేత్యనేన నిర్వహ్నిర్వహ్నిమానిత్యాదౌ వస్తుమాత్రేఽతివ్యాప్తి కథనమసంగతమ్ ॥ నచ తత్రేత్యస్య తాదృశపరిష్కారేత్యర్థకతయా వస్తుమాత్రేసర్వత్రైవాతివ్యాప్తిరిష్టేతి వాచ్యమ్ ॥ తథాసతి విరోధివిషయితా ప్రయోజ్యత్వ విశేషణ నివర్తనీయ వస్తుమాత్రాతివ్యాప్తి తాదవస్థ్య సూచక దుర్వారైవేత్యస్య వైయర్థ్యాపత్తేరితిచేన్న ॥ సామానాధికరణ్యేన సాధ్యకస్థలీయ లక్షణస్యావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన సాధ్యకస్థలీయ లక్షణస్యచ పూర్వోక్తరీత్యా భిన్నత్వేన సామానాధికరణ్యేన సాధ్యకస్థలీయ లక్షణస్య సర్వత్రోదాసీనేఽతివ్యాప్తిః సామానాధికరణ్యేన సాధ్యవత్త్వోభయాభావ ప్రతియోగికోటావిత్యాది విరోధిత్వస్య సామానాధికరణ్యేనయా సాధ్యాభావవిషయితాతచ్ఛాలిజ్ఞానీయ విషయితాయామపి సత్త్వేనసామానాధికరణ్యానయః సాధ్యాభావస్తద్విషయకోదాసీన విషయకవిరోధి విషయకనిశ్చయోత్తరానుమితి సామాన్యే ఉభయాభావాసత్త్వాదత స్తస్యాప్యుదాసీనేఽతివ్యాప్తిరపేక్షితేత్యభిప్రాయేణ నిర్వహ్నిర్వహ్నిమానిత్యాద్యాహార్యస్థలబోధకతత్రేత్యుపన్యస్తం॥ఇత్థంచాహార్యస్థలే ఉదాసీనేఽతివ్యాప్తేర్వి విషయితాప్రయుక్తత్వ సార్థక్య ప్రదర్శనాయోపన్యస్తతయాసైవాతివ్యాప్తిరిదానీమపి తద

యత్తు పక్షతావచ్ఛేదక విశిష్టే నిరుక్తసాధ్యహేతు వైశిష్ట్యావగాహి నిశ్చయావృత్తివిషయితైవ విరోధివిషయితా పదార్థః, తథాచ యన్నిరూపిత తాదృశవిషయితాశాలినిశ్చయోత్తరానుమిత్వ వ్యాపకోభయాభావ స్తత్త్వమితి సముదాయార్థః॥నిశ్చయత్వంచ విశేషణవిశేష్యతావచ్ఛేదకభావానాపన్న విరోధికోటిద్వయ ప్రకారకైక ధర్మివిశేష్యకజ్ఞానాన్యజ్ఞానత్వమ్, కోటిద్వయేవిశేషణవిశేష్యతావచ్ఛేదకభావానాపన్నత్వ నివేశాన్నిర్వహ్నిః పర్వతోవహ్నిమా నిత్యాదౌ పక్షతావచ్ఛేదక విశిష్టే సాధ్యాదివైశిష్ట్యగ్రహస్య ఏకత్రవిరోధిద్వయ ప్రకారకత్వనియమేపి నతాదృశ వైశిష్ట్యావగాహి నిశ్చయాప్రసిద్ధిః యదీయవిషయితా తాదృశనిశ్చయావృత్తితత్త్వమిత్యేతావతిక్రృతే హ్రదోవహ్ని వ్యాప్య ధూమవానిత్యాదౌ (హ్ర)దాదినిష్ఠవహ్న్యభావాదిమత్త్వేఽతివ్యాప్తిఃవహ్న్యదివ్యాప్యవత్తానిశ్చయస్యాపి వహ్న్యాదినిశ్చయవతాఽర్థసహభావేన వహ్న్యభావాది గ్రహవిరోధిత్వాత్ వహ్న్యభావాది మత్త్వవిషయితాయా స్తాదృశనిశ్చయావృత్తిత్వాదితి నశేషవైయర్థ్యమితి॥

వద్ధేతి సూచనాయ దుర్వారైవేత్యుక్తమపి సంగతం॥ అత్రప్రమేయత్వవిశిష్టే వ్యభిచారాదావతివ్యాప్తివారణాయ విరోధి విషయిత్వానతిరిక్త వృత్తివిశిష్టాంతర విషయిత్వావ్యాపక స్వవిషయితావ్యాపకోభయాభావప్రయోజకాభావవత్త్వ రూపవిశిష్టాంతరాఘటితత్వం దేయం॥యేతు విరోధిత్వ మన్యథా నిరుచ్య లక్షణ ముపవర్ణయన్తి తన్మతముపన్యస్య దూషయతి ॥ * యత్త్వితి * * నిరుక్తసాధ్యహేతువైశిష్ట్యావగాహీతి * సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సాధ్యతద్వ్యాప్తి విశిష్టహేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న హేతువైశిష్ట్యావగాహీత్యర్థః * విశేషణేత్యాది * అత్రవిశేషణవిశేష్యతావచ్ఛేదక భావానాపన్న విరుద్ధకోటిద్వయప్రకారకైక ధర్మివిశేష్యకజ్ఞానత్వం ధర్మితావచ్ఛేదకతాన్యస్వావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యనుయోగితావచ్ఛేదక ధర్మావచ్ఛిన్నానుయోగితాక పర్యాప్తిప్రతి యోగితావృత్తిప్రతియోగితాకాభావత్వావచ్ఛిన్న ధర్మితావచ్ఛేదకతానాత్మక ప్రకారతానిరూపితత్వ స్వావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్ననిరూపిత విరోధి విషయితానిరూపితత్వ స్వనిరూపితత్వస్వనిరూపితవిశేష్యతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యనుయోగితావచ్ఛేదక ధర్మావచ్ఛిన్నానుయోగితాక పర్యాప్తిప్రతియోగితా వృత్తిత్వ స్వసమానాధికరణ్యై తచ్చతుష్టయ సంబంధేనప్రకారతావిశిష్టవి

శేష్యతావత్త్వమ్ ॥ అభావీయప్రతియోగితాయాం పర్యాప్తిప్రతియోగితావృ
త్తిత్వం స్వనిరూపితావచ్ఛేదకతాత్వావచ్ఛిన్నత్వసంబంధేన ॥ ఏవమగ్రే విశే
ష్యతాయాం పర్యాప్తిప్రతియోగితావృత్తిత్వమపి స్వనిరూపితావచ్ఛేదకతా
త్వావచ్ఛిన్నత్వసంబంధేనబోధ్యమ్ ॥ తేనాన్యత్ర విశేషణవిశేష్యతావచ్ఛేద
కభావాపన్నయోరేవ వహ్నితదభావయోర్నిర్వహ్నిః పర్వతో వహ్నిమానితి
జ్ఞానే పర్వతాంశే ప్రకారత్వేపి నపక్షే సాధ్యవైశిష్ట్యావగాహితాదృశనిశ్చయాప్ర
సిద్ధిః ॥ ప్రథమసంబంధ నివేశాద్ధ్రదో వహ్నిమాన్ శైవాలాదిత్యత్ర హ్రదో వ
హ్నిమాన్వహ్నివ్యాప్యశైవాలవాంశ్చేతి సమూహాలంబనాత్మకజ్ఞానీయ శైవా
ల నిరూపితవిశేష్యతాయా ఉక్తత్రితయసంబంధేన వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రకార
తావిశిష్టత్వేపి నసంశయాన్యతాదృశజ్ఞానాప్రసిద్ధ్యా తత్రత్యదోషావ్యాప్తిః ॥
తత్ర స్వపదార్థప్రకారతాయాం ధర్మితావచ్ఛేదకతాత్మకత్వస్య నివే
శాద్వహ్నిమాన్ (హ్ర)దో వహ్న్యభావవద్ధ్రదకాలీనజలవానిత్యాదౌ వహ్న్య
భావత్వావచ్ఛిన్న నిరూపిత(హ్ర)దత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యతాయాం నిరుక్తసంబం
ధచతుష్టయేన వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతావత్త్వేపి నసంశయాన్యతాదృశ జ్ఞా
నాప్రసిద్ధిః ॥ స్వావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావత్వావచ్ఛిన్న ప్రకార
తా నిరూపితత్వనివేశే పర్వతో వహ్నిమాన్ మహానసీయ వహ్న్యభావాదిత్యా
దౌ సంశయాన్యతాదృశజ్ఞానాప్రసిద్ధ్యా వ్యభిచారేఽవ్యాప్తిరతస్తత్ర స్వావ
చ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకేత్యాది నివేశః ॥ మహానసీయ వహ్న్యభావీయ
ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాత్వేన తాదృశాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయా మ
హానసీయత్వ వహ్నిత్వోభయపర్యాప్తత్వేపి తద్వ్యక్తిత్వేన వహ్నిత్వనిష్ఠ త
ద్వ్యక్తిత్వానచ్ఛేదేన వహ్నిత్వ మాత్రేపి పర్యాప్తేః స్వావచ్ఛేదకతాపర్యా
ప్త్యవచ్ఛేదకధర్మావచ్ఛిన్నానుయోగితాక పర్యాప్తికావచ్ఛేదకతాక ప్రతి
యోగితాకాభావత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతానిరూపితత్వ నివేశే తత్రైవవహ్నిత్వా
వచ్ఛిన్న ప్రకారతావిశిష్టతాదృశమహానసీయ వహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్న ప్రకా
రతానిరూపిత విశేష్యతాయాస్తాదృశ సమూహాలంబనే సత్త్వాత్తాదృశసంశయా
న్యజ్ఞానాప్రసిద్ధ్యావ్యభిచారేఽవ్యాప్తిరత స్తాదృశపర్యాప్తి ప్రతియోగితావృ
త్తిత్వ మభావీయప్రతియోగితాయాం నివిష్టంతథాచతాదృశవహ్నిత్వ నిష్ఠతద్వ్య
క్తిత్వావచ్ఛిన్నాను యోగితాకపర్యాప్తి ప్రతియోగితాయాం నిరుక్తసంబంధేన

॥తదపిన॥వహ్నివ్యాప్యవాన్వహ్నివ్యాప్యవ్యాప్యవాంశ్చ (హ్ర)దో వహ్న్యభా

మహానసీయవహ్న్యభావీయ ప్రతియోగిత్వాసత్త్వాన్నదోషః ॥ నిర్వహ్నిః పర్వతో వహ్నిమానిత్యాదౌ పక్షేసంశయాన్యతాదృశజ్ఞానాప్రసిద్ధి వారణాయ తత్రైవాగ్రిమప్రకారతాయామపిధర్మితావచ్ఛేదకతానాత్మకత్వనివేశః ॥ ద్వితీయసంబంధనివేశాద్వృక్షః కపిసంయోగీకపిసంయోగాభావాదిత్యాదౌ నసంశయాన్యతాదృశజ్ఞానాప్రసిద్ధ్యావ్యభిచారేఽవ్యాప్తిః ॥ తృతీయసంబంధనివేశాత్పర్వతోఽవృత్తిద్రవ్యాదిత్యత్రపర్వతోఽవృత్తిద్రవ్యవ్యాపకావృత్తిత్వసమానాధికరణ ద్రవ్యవాంశ్చేతి సమూహాలంబనే హేత్వంశేయా సామానాధికరణ్యఘటకవృత్తిత్వ నిష్ఠవృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతా తద్విశిష్టావృత్తిత్వనిష్ఠప్రకారతానిరూపిత పర్వతత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యతావత్త్వేపినసంశయాన్యతాదృశజ్ఞానాప్రసిద్ధిః ॥ చతుర్థసంబంధనివేశాత్పర్వతో వహ్న్యభావవానిత్యాదౌ వహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతనిరూపిత పర్వతత్వావచ్ఛిన్న విశేష్యతాయాః పర్వతో వహ్నిమానితివిభిన్నజ్ఞానీయ వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతావిశిష్టత్వేపి నపక్షే సంశయాన్యతాదృశ జ్ఞానాప్రసిద్ధిః ॥ నన్వేవమపిపర్వతో వహ్న్యభావవత్పర్వతకాలీనవహ్నిమానిత్యాదౌ సంశయాన్య తాదృశజ్ఞానాప్రసిద్ధిస్తాదృశజ్ఞానే నిరుక్తచతుష్టయ సంబంధేన వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతావిశిష్టాయా వహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతావిశిష్టాయావాపర్వతత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యతాయాస్సత్త్వాదితిచేన్న ॥ ప్రథమసంబంధ ప్రవిష్టధర్మితావచ్ఛేదకతానాత్మకత్వస్థానేఽవచ్ఛేదకత్వానాత్మకత్వస్యైవనివేశాద్వహ్న్యభావస్య సాధ్యతావచ్ఛేదక కోటిప్రవిష్టత్వేన తద్విషయతాయాస్తథాత్వాభావాత్ ॥ నచైవం సత్యేక ధర్మావచ్ఛిన్నవిశేష్యకత్వ నివేశస్థానీయ తృతీయసంబంధనివేశనం వ్యర్థంపర్వతోఽవృత్తిద్రవ్యాదిత్యత్రహేత్వంశేవ్యాప్తిఘటకవృత్తిత్వస్యవ్యాప్తివిశిష్టహేతుజ్ఞానీయ ప్రకారతావచ్ఛేదకత్వేన తాదృశసమూహాలంబనజ్ఞానీయవృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతాయాఅవచ్ఛేదకత్వానాత్మకత్వవిరహాన్నైవ తాదృశస్థలే సంశయాన్యతాదృశ జ్ఞానాప్రసిద్ధ్యభావాదితివాచ్యం ॥ పరామర్శాత్మకజ్ఞానే హేత్వంశేవ్యాప్తి ఘటకసామానాధికరణ్యస్యోపలక్షణ తయైవభానస్వీకర్తృమతేతాదృశవృత్తిత్వప్రకారతాయాఅవచ్ఛేదకత్వానాత్మకత్వస్యావ్యాహతత్వాదితి దిక్ ॥ * వహ్నివ్యాప్యవాన్వహ్నివ్యాప్యవ్యాప్యవాంశ్చ (హ్ర)

వవానిత్యేతాదృశాహార్యజ్ఞానోపగమేన వహ్న్యభావాదిమత్త్వవిషయితా
యా వహ్నివ్యాప్యాదిమత్త్వనిశ్చయవృత్తితయోక్తాతివ్యాప్త్యనవకాశేన శేష
సార్థక్యానుపపత్తేః॥వహ్నిమాన్వహ్నివ్యాప్యవాంశ్చ హ్రదో వహ్న్యభావవాని
త్యేతాదృశాహార్య సాధ్యాదివైశిష్ట్యనిశ్చయే హ్రదో వహ్నిమానిత్యాదిస్థలీయ
బాధాది విషయితాసత్త్వేనాసంభవప్రసంగాచ్చ ॥ వహ్న్యభావాదిరూపధర్మితా
వచ్ఛేదకానవచ్ఛిన్న వహ్న్యభావాదివిశేషిత హ్రదాది నిరూపిత విషయితా
యా స్సాధ్యాదినిశ్చయావృత్తిత్వేపి ఘటాదినిరూపితాయా అపిదోషవిషయితా
వచ్ఛిన్నాయా విషయితాయాస్సాధ్యాదినిశ్చయావృత్తితయా ఘటాదావుదాసీ
నేఽతివ్యాప్తేర్వారణాయ యాదృశవిశిష్ట విషయితాసామాన్యం తాదృశనిశ్చ
యావృత్తి తాదృశవిశిష్టనిరూపిత విషయితాయా ఏవ విరోధివిషయితాత్వేన వి
వక్షణీయతయాఽప్రతీకారాత్।

దోవహ్న్యభావవానిత్యేతాదృశాహార్యజ్ఞానోపగమేనేతి*అనాహార్యసమూహాల
మ్బనస్య మతద్వయసిద్ధత్వేన భ్రిమాన్యవృత్తియదీయవిషయితాత్యాదివివక్షాయామ
ప్యసంభవో భ్రిమాన్యసమూహాలంబనాత్మక జ్ఞానీయవహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వా
ద్యవచ్ఛిన్నవిషయితాయాః పక్షవిశేష్యకసాధ్యావగాహి హ్రదో వహ్నిమాన్వ
హ్న్యభావవాంశ్చేత్యాద్యాహార్య సమూహాలంబనాత్మకజ్ఞానవృత్తిత్వాత్సమూ
హాలంబనాసమూహాలంబనరూప సమానాకారజ్ఞానీయ విషయితయోర్భేదాభా
వాత్ ॥ శేషసార్థక్యానుపపత్తిశ్చ ॥ భ్రిమాన్యవృత్తివహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వా
వచ్ఛిన్న విషయితాయా హ్రదో వహ్నివ్యాప్యవాన్వహ్న్యభావవాంశ్చేత్యాహా
ర్య సమూహాలంబనతాదృశనిశ్చయావృత్తిత్వ విరహాత్ ॥ నచాభ్యుపగమేనే
త్యస్య స్వమతేఽభ్యుపగమేనేత్యర్థస్తథాచ యత్త్వితిమతే ఆహార్యసమూహా
లంబనాస్వీకారాన్నాసంభవశేషవైయర్థ్యే ఇతివాచ్యం ॥ తథాసతి సమూహా
లంబన మాదాయైవాసంభవసంభవాద్విశిష్టవైశిష్ట్యావగాహ్యాహార్యజ్ఞాన మాదా
యాసంభవప్రదర్శనేబీజాభావప్రసంగాత్ ॥ ఏవం ఘటాద్యుదాసీనేఽతివ్యా
ప్తివారకతయా సామాన్యపదస్యావశ్యకత్వం ప్రదర్శ్యాసంభవసంగమనే బీజా
భావశ్చ సామాన్యపదాసత్త్వేపి సమూహాలంబనా సమూహాలంబనజ్ఞానీయవిష
యితయోర్భేదాభావేన యత్కించిద్విషయితాయా అప్యాహార్య సమూహాలం
బన తాదృశనిశ్చయావృత్తిత్వవిరహాత్ ॥ నచ యత్తు, మతాభిప్రాయకత్వమా

ప్రామాణ్యవృత్తియదీయవిషయతాసామాన్యం తాదృశనిశ్చయావృత్తి, తదీయవిషయితాయా వివక్షణేన నిర్వాహేపి విరోధియద్విషయతాశాలినిశ్చయోత్తరానుమితిసామాన్యే ద్వయోర్వ్యతిరేక ఇత్యనభిధాయ యద్విషయకనిశ్చయస్యేత్యాదివశ్రాభిధానస్య గ్రంథకారరీతివిరుద్ధత్వాదితి॥ ఏతేన విషయితాయా ఉభయాభావప్రయోజకత్వం తాదృశోభయాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకం యద్రూప విశిష్టైయేన సంబన్ధేన యద్రూపావచ్ఛిన్న వైశిష్ట్యావగాహిత్వ ఘటితం తద్రూపావచ్ఛిన్న విశేష్యకతత్సంసర్గక తద్రూపావచ్ఛిన్నప్రకారకత్వ విశేషితేనాను

హార్య సమూహాలంబనస్య వక్తుం శక్యం॥ ప్రామాణ్యవృత్తియదీయవిషయితాసామాన్యం తాదృశనిశ్చయావృత్తీతి వివక్షాయాం తన్మతే దర్శితదిశా ఽసంభవస్యైవ సంభవేన వకాభిధానస్య తన్మతే దోషత్వకథనాసంగతేశ్చేతి చేత్॥ అత్ర కేచిత్॥ అభ్యుపగమేనేత్యస్య మతే ఽభ్యుపగమనేత్యర్థః॥ విశిష్టవైశిష్ట్యావగాహ్యాహార్యజ్ఞాన మాదాయాసంభవప్రదర్శనంచ మతద్వయేపి తత్సంభవప్రదర్శనాయ స్వమతే ఆహార్యసమూహాలంబన స్వీకారేపి యత్త్వితి మతే తదస్వీకారాద్ప్రామాణ్యవృత్తీత్యాది వివక్షాయామసంభవాభావాన్న గ్రంథకారరీతివిరుద్ధత్వదూషణదానాసంగతిరితి వదంతి॥ వస్తుతస్తు॥ మతద్వయేప్యాహార్యసమూహాలంబనం నాస్తీత్యభ్యుపగమే వ్యుదాసీనఘటాదావతివ్యాప్తివారణాయ యద్రూపావచ్ఛిన్న విషయితాసామాన్యం తాదృశనిశ్చయావృత్తీతి వివక్షాయావహ్నివ్యాప్య సాధ్యకే హ్రదపక్షకే వహ్న్యభావవద్ధ్రదాదావతివ్యాప్తివారణాన శేషవైయర్థ్యాసంభవయోః శక్యోపపాదకతయా సర్వోపి గ్రంథః సుసంగత ఏవ॥ న చైవం సత్యేకవిశిష్టే ఽపరావగాహ్యాహార్యస్య సర్వమతసిద్ధత్వే నైతాదృశాహార్యస్యావగమే నేత్యేతదభినవస్వీకారార్థక మసంగతమతో ఽభ్యుపగమేనేతి వాక్యస్వరసాత్సమూహాలంబనాహార్యస్య సర్వసంమతత్వ విరహాత్తస్యైవాభినవాభ్యుపగమ ఇత్యర్థకత్వం యుక్తం తథాచ న గ్రంథసంగమనమితి వాచ్యం॥ తత్తదభావాన్యతర ధర్మితావచ్ఛేదకకతత్తదభావాన్యతరప్రకారకజ్ఞానస్యాహార్యత్వప్రసిద్ధావపి తత్తద్వ్యాప్యధర్మితావచ్ఛేదకకతత్తదభావప్రకారకజ్ఞానస్యాహార్యత్వం న క్వచిదప్యుక్తమతస్తస్య సర్వమతసిద్ధత్వ ప్రదర్శనాయైవ తాదృశాహార్యాభ్యుపగమేనేత్యుక్తిః * ప్రామాణ్యవృత్తియదీయవిషయితాసామాన్యం తాదృశనిశ్చయావృత్తి తదీయవిషయితాయా వివక్షణేన నిర్వాహేపీతి * అత్రేదం చిం

ఘటితత్వేనానాహార్యలౌకిక సన్నికర్షాద్య జన్యజ్ఞానత్వేనవాఽవచ్ఛిన్నాయా ప్రతిబధ్యతా తన్నిరూపిత ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వమ్, ఏవంచయాదృశవిశిష్ట విషయితా నిరుక్తతథా విధోభయాభావ ప్రయోజకత్వేనస్యాత్ తాదృశత్వమేవ లక్షణమ్, విషయిత్వాదౌ విరోధిత్వాదికథనంతు స్వరూపాఖ్యానమాత్రమితి ప్రలపితమప్యనాదేయమ్ ॥ నిర్వహ్నిర్వహ్నిమానిత్యాదిస్థలీయదోషస్యోక్తయుక్త్యా దుస్సంగ్రహత్వాదితి చేత్ ॥ అత్ర కేచిత్ ॥ కశ్చిదిత్యగ్రిమకల్పఇవాత్రాపికల్పే దీధితికృతాన్నిర్భరః నిర్వహ్నిర్వహ్నిమానిత్యాదిస్థలీయ దోషా సంగ్రహేణా స్వరసస్యాగ్రిమకల్పేకశ్చిదిత్యనేనైవాత్రాపికల్పేవద స్త్రీత్యనేనసూచితత్వాత్ నిర్భరస్తు కేచిత్త్విత్యాదికల్పఏవ, అతఏవతత్రప్రకర్షబోధనాయబహువచనమిత్యుక్తత్వమ్ ॥ యత్త్వితిమతే (హ్రదో) ధూమవ్యాపకవహ్నిసమానాధికరణధూమవాన్ ఘటాదిత్యాదౌ వహ్న్యభావవద్వృత్తిత్వాద్యతివ్యాప్తిః శేషదళనివేశేపి పర్వతో వహ్నివహ్న్యభావవద్వృత్తిర్ద నిశ్చయోత్తరానుమితౌ పక్షేదర్శిత సాధ్యావగాహనసంభవాత్, ధర్మిణిధూమాది మత్తాబుద్ధింప్రతివహ్న్యాదౌ ధూమవ్యాపకత్వగ్రహస్య ధర్మిణివహ్న్యభావవత్తాగ్రహస్యచ ద్వయోరప్యేకవిశిష్టావరత్వాదినాకార్యకాలవిధయాప్రతిబంధకత్వాత్ ॥ యదిచ శేషదళేన వహ్న్యభావవద్వృత్తిత్వాదేరవారణేపి నక్షతి రనాహార్యజ్ఞానీయ తద్విషయితాయా ధూమవ్యాపకత్వాంశే ఆహార్యేపక్షేనిరుక్తసాధ్యహేతువైశిష్ట్యావగాహినిశ్చయేవర్తమానతయా విరోధిత్వానిర్వాహేణైవ తదతివ్యాప్తివారణాత్ ॥ న హ్యహార్యాత్మనో వహ్నివ్యాప్యధూమవత్తానిశ్చయస్య వహ్న్యభావవత్తాగ్రహేప్రతిబంధకత్వం యేనానాహార్యజ్ఞానీయవహ్న్యభావవద్వృత్త్యాదివిషయితాదర్శితాహార్యనిశ్చయేనవర్తతేతి విభావ్యతే ॥ తదావహ్న్యభావవద్వృత్త్యతివ్యాప్తివారకతయాశేషసార్థక్యం వర్ణయతః శిరసి శేషవైయర్థ్యదూషణపాషాణనిక్షేపః ॥ నచశేషదళేఽనుమితి నిష్ఠోభయాభావే తదధికరణయాంవా జ్ఞానవైశిష్ట్యప్రయోజ్యత్వాసాధారణ్యా విషయిత్వాప్రయోజ్యత్వోభయాభావోనివేశనీయస్తథాచ నిరుక్తస్థలే వహ్న్యభావవద్వృత్తివిషయకనిశ్చయస్య వహ్నివ్యాప్యానుమితౌ జ్ఞానవిశిష్టజ్ఞానత్వేనైవ ప్రతిబంధకతయా తదుత్తరానుమితౌ వుభయాభావస్య నిరుక్తోభయాభావ విరహాన్నవహ్న్యభావవద్వృత్తిత్వావచ్ఛిన్నేఽతివ్యాప్తిరితివాచ్యమ్ ॥ ఏవమపివహ్నివ్యాప్యాభావవాన్ హ్రదోవహ్నివ్యాప్యవానిత్యాదౌవహ్నిభా

మిత్యాహుః॥ పరేతుఘటాభావాదిధర్మితావచ్ఛేదకక వహ్న్యాదిజ్ఞానంప్రతితద్ధర్మి తావచ్ఛేదకక వహ్న్యభావాది మత్తాజ్ఞానస్య ప్రతిబంధకత్వే కల్పనీయే ధర్మితావచ్ఛేదకభేదేన తదకల్పనాత్ప్రయుక్త లాఘవానురోధేన ధర్మితావచ్ఛేదకధర్మాననివేశ్యానాహార్య వహ్న్యాదివిశిష్టబుద్ధిత్వవహ్న్యభావాదినిశ్చయత్వాభ్యాం సమానధర్మితావచ్ఛేదకత్వ ప్రత్యాసత్త్యైవ ప్రతిబధ్యప్రతిబన్ధ

వవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నే ఽతివ్యాప్తిర్దుర్వారా ఆహార్య సమూహాలంబనాభావాచ్ఛ్రమాన్యవృత్తితద్విషయితాయాస్తాదృశ నిశ్చయావృత్తిత్వాన్నిరుక్త శేష దళసత్త్వాచ్చేతి పరోక్తిదూషణ దానానౌచిత్యమేవేతి ॥ ఉక్తపూర్వపక్షే స్వీయం సమాధానమాహ * పరేత్వితి * వహ్న్యాదివిశిష్టేతి * వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతాకేత్యర్థః తథాచ వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపిత సమవాయసంబంధావచ్ఛిన్న నిరవచ్ఛిన్నధర్మితావచ్ఛేదకతా సంబంధేన వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతాకానాహార్యతత్పురుషీయ బుద్ధిం ప్రతివహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతా నిరూపితసమవాయసంబంధావచ్ఛిన్న నిరవచ్ఛిన్నధర్మితావచ్ఛేదకతాసంబంధేనవహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతాక తత్పురుషీయ నిశ్చయత్వేనప్రతిబంధకత్వం, చైత్రీయహ్రదోవహ్న్యభావవానితిజ్ఞానోత్తరం మైత్రీయ హ్రదోవహ్నిమానితిజ్ఞానోత్పత్త్యా ఉభయత్ర తత్పురుషీయత్వనివేశః నచ, పురుషభేదేన ప్రతిబధ్యప్రతిబంధకభావే ధర్మితావచ్ఛేదక ధర్మనివేశాపేక్షయా లాఘవవిరహః శఙ్క్యః॥ పురుషాపేక్షయా ధర్మాణామానన్త్యాత్తద్భేదేన ప్రతిబధ్యప్రతిబంధకభావఏవగౌరవాత్ ॥ నిరూపితత్వ సంబంధేనహ్రదత్వవిశిష్టే వహ్నిసామాన్యాభావవత్తాజ్ఞానోత్తరం సమవాయసంబంధేన హ్రదత్వవిశిష్టేవహ్నిబుద్ధ్యుత్పత్త్యా సమవాయేన హ్రదత్వవిశిష్టే వహ్న్యభావబుద్ధ్యుత్తరం నిరూపితత్వసంబంధేన హ్రదత్వవిశిష్టేవహ్ని బుద్ధ్యుత్పత్త్యా చోభయత్ర సమవాయసంబంధావచ్ఛిన్న ధర్మితావచ్ఛేదకతానివేశః ॥ జాతిమాన్వహ్న్యభావవానితి జ్ఞానోత్తరం హ్రదోవహ్నిమానితి బుద్ధేర్హ్రదో వహ్న్యభావవానితి నిశ్చయోత్తరం జాతిమాన్ వహ్నిమానితి బుద్ధేశ్చోత్పత్త్యోభయత్ర ధర్మితావచ్ఛేదకతాయాం నిరవచ్ఛిన్నత్వనివేశః ॥ జాతిమాన్వహ్న్యభావవాన్ జాతిమాన్వహ్నిమానితిజ్ఞానయోశ్చపృథగేవ ప్రతిబధ్య ప్రతిబంధకభావ ఊహ్యః ॥ హ్రదోవహ్న్యభావవానితిజ్ఞానోత్తరం హ్రదోఘట

కేభావశ్చకల్ప్యతే ఏవంచ తద్దేశనిష్ఠస్య పూర్వవృత్తిప్రతిబంధకనిరూపితప్రతిబ
న్ధకతావచ్ఛేదక సంబన్ధస్య ఉత్తరవృత్తినిష్ఠప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకసంబన్ధేన తద్దే

వాన్ ద్రవ్యంవహ్నిమదితిజ్ఞానస్య (హ్ర)దో ఘటవాన్ ద్రవ్యంవహ్న్యభావవదితి
జ్ఞానోత్తరం (హ్ర)దోవహ్నిమానితి జ్ఞానస్యచోత్పత్త్యాభయత్రకేవల ధర్మి
తావచ్ఛేదకతాయాః సంబంధత్వ ముపేక్ష్య తద్విశేషస్యసంబంధత్వాదరః॥ స్వ
నిరూపకత్వ స్వభిన్నావచ్ఛేదకత్వ నిరూపకత్వోభయసంబంధేనావచ్ఛేదకతావి
శిష్టాన్యత్వ రూపావచ్ఛేదకతాద్వయానిరూపకత్వ విశేషితవిశేష్యతానిరూపిత
త్వేనాపి నిరుక్తావచ్ఛేదకతావిశేషణీయా॥ తేన సుందర(హ్ర)దత్వావచ్ఛేదేన వ
హ్న్యభావవత్తాజ్ఞానోత్తరం (హ్ర)దత్వసామానాధికరణ్యేన వహ్నిమత్తాజ్ఞా
నోత్పత్తావపినక్షతిః ॥ అథ (హ్ర)దత్వసామానాధికరణ్యేన వహ్నిమత్తాబుద్ధిం
ప్రతి(హ్ర)దత్వ సామానాధికరణ్యేన వహ్న్యభావవత్తాజ్ఞానస్య ప్రతిబంధకతా
వారణాయ ధర్మితావచ్ఛేదకత్వ వ్యాపకత్వ విశిష్టసంసర్గక బుద్ధేరేవ ప్ర
తిబంధకత్వస్యోపగంతవ్యతయాధర్మితావచ్ఛేదకభేదేనప్రతిబంధకతా భేద ఏవ
ఏత న్మతే ప్యావశ్యక ఇతిచేన్న ॥ ధర్మితావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేనవిశిష్టబుద్ధౌ సంస
ర్గాంశే తద్వ్యాపకత్వమేవ భాసతేనత్వన్యవ్యాపకత్వమితి స్వీకారాద్ధర్మి
తావచ్ఛేదక మనివేశ్య అధికరణనిష్ఠావచ్ఛేదకతానిరూపితవృత్తిత్వ నిష్ఠావచ్ఛే
దకతానిరూపితా భావ నిష్ఠావచ్ఛేదకతానిరూపితప్రతియోగిత్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతా
నిరూపితావచ్ఛేదకతా నిష్ఠావచ్ఛేదకతా నిరూపితాభావనిష్ఠావచ్ఛేదకతా ని
రూపితాయాస్స్వరూపత్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతా తన్నిరూపితాయా స్స్వరూపాదినిష్ఠ
సాంసర్గిక విషయితాతచ్ఛాలినిశ్చయత్వేన ప్రతిబంధకత్వోపగమసంభవాత్
ఇత్థంచ (హ్ర)దోవహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ వహ్న్యభావవద్ధ్రదాత్మకదో
ష జ్ఞానోత్తరజ్ఞాననిష్ఠాయాః ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకీభూతవహ్నిత్వావచ్ఛిన్న ప్ర
కారతా నిరూపిత(హ్ర)దత్వ నిష్ఠధర్మితావచ్ఛేదకతాసంబంధేనహ్రదత్వనిరూ
పిత సంబంధిత్వాభావ స్తత్రప్రతిబంధకజ్ఞానీయవహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్న ప్ర
కారతానిరూపిత (హ్ర)దత్వనిష్ఠధర్మితావచ్ఛేదకతాత్మక విషయితాయాః ప్ర
యోజకత్వా ల్లక్షణ సమన్వయః॥ఏవమేవవ్యభిచారాదావూహ్యః॥ నిర్వహ్నిర్వ
హ్నిమానిత్యాదౌ వహ్న్యభావవన్నిష్ఠవహ్న్యభావాదౌ లక్షణముపపాదయ
తి * ఏవంచేతి * తద్దేశే త్యత్ర దేశపదం ధర్మితా వచ్ఛేదక పరమ్ ॥

శేషంబన్ధిత్వేన ప్రతిబన్ధకతాప్రయోజకతయా వహ్న్యభావానిష్ఠ వహ్న్యభావాదిప్రకారకజ్ఞానీయసమిధానవచ్ఛేదకతాఖ్యవిషయితాయాస్తస్త్రకోవ్యాసాహార్యవహ్న్యాది ప్రకారకజ్ఞానస్య వహ్న్యభావాదిధర్మితావచ్ఛేదకత్వ విరహప్రయోజకత్వాత్ వహ్న్యభావాదివిశిష్టేవహ్న్యాదివైశిష్ట్యావగాహిత్వ విరహస్య వహ్న్యభావాదిధర్మితావచ్ఛేదకకవహ్న్యభావాదిప్రకారకనిశ్చయీయ విషయితా ప్రయుక్తత్వ మక్షతమేవేతి తాదృశనిశ్చయవిషయస్య దోషత్వమవ్యాహతమేవ॥నచ ధర్మితావచ్ఛేదక నిష్ఠప్రత్యాసత్త్యా విపరీతజ్ఞానస్య ప్రతిబన్ధకత్వే నిర్వహ్నిర్విశేష్యక వహ్నిజ్ఞానంజాయతా మిత్యాకారకేచ్ఛాజన్యస్య నిర్వహ్నిర్వహ్నిమాన్ ఘటాభావవాంశ్చవహ్నిమానిత్యాద్యాంశికాహార్యజ్ఞానస్య విపరీతనిశ్చయప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకానాక్రాంతతయా ఘటాభావవాన్వహ్న్యభావవానిత్యాదినిశ్చయకాలె తథావిధేచ్ఛాసత్త్వేఘటాభావ విశిష్టవిశేష్యక వహ్నిజ్ఞానం జాయతామిత్యాకారకేచ్ఛాంవినైవ తాదృశజ్ఞానాపత్తిరితివాచ్యమ్॥యతస్సామాన్యతో వహ్న్యాదిజ్ఞానేచ్ఛావిశిష్టాన్యత్వరూపమనాహార్యత్వం సప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకకోటౌ నివేశనీయమ్॥కిన్త్వాహార్యజ్ఞానోత్పత్త్యర్థంమ్ విశేష్యతానిష్ఠం యత్స్వవిషయతావచ్ఛేదకత్వం తదవచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకత్వసంబన్ధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాక వహ్న్యాదిజ్ఞానేచ్ఛావిరహస్య యా స్వావ్యవహితపూర్వక్షణావచ్ఛిన్నాధికరణతా తద్విశిష్ట ధర్మితావచ్ఛేదకతాయాం ఏవప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదక సంబన్ధత్వ ముపేయతే॥ తాదృశేచ్ఛావిరహస్య ప్రతిబన్ధక విశేషణత్వమేనవా

---

* తదవచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకత్వేతి * తదవచ్ఛేదకతాధర్మితావచ్ఛేదకతావచ్ఛిన్నత్వే తదవచ్ఛేదకత్వంచ ధర్మితావచ్ఛేదకఇతి బోధ్యం॥ నను నిరుక్తసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకేచ్ఛావిరహాధికరణతావైశిష్ట్యస్య వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపిత ధర్మితావచ్ఛేదకతాయాం నివేశేవహ్న్యభావ నిష్ఠతాదృశ ధర్మితావచ్ఛేదకతాయాఏవాప్రసిద్ధిః,ఇచ్ఛాసత్త్వాసత్త్వఏవనిర్వహ్నిర్వహ్నిమానిత్యాహార్యజ్ఞానోదయాత్తదీయ ధర్మితావచ్ఛేదకతాయా ఇచ్ఛావిశిష్టత్వాత్॥ ఇచ్ఛావిరహదశాయాంచతాదృశజ్ఞానస్యైవాఽనుపపత్తేరితికథం నిర్వహ్నిర్వహ్నిమానిత్యాదౌ లక్షణసమన్వయ ఇత్యాశంక్య కల్పాంతరమాహ * తాదృశేతి * నిరుక్త సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకేచ్ఛావిరహస్యే

విశేషణతావిశేషధర్మితావచ్ఛేదకతాసంబన్ధఘటిత సామానాధికరణ్య సంబన్ధేనావగన్తవ్యమ్॥ ఉక్తస్థలేచ ఘటాభావాదౌ తాదృశేచ్ఛావిరహస్య సత్త్వాన్నోక్తాపత్తిః ॥ అధికమన్యత్రానుసన్ధేయమితి వదన్తి. ॥శ్రీ॥శ్రీ॥శ్రీ॥శ్రీ॥

చ్ఛాకాలేపి ప్రతిబంధకజ్ఞానేసత్త్వాదాహ * విశేషణతావిశేషధర్మితావచ్ఛేదకతాసంబంధఘటితేతి* నను నిరుక్తధర్మితావచ్ఛేదకతాసంబంధేనవహ్నిమత్తాజ్ఞానం ప్రతినిరుక్తధర్మితావచ్ఛేదకతా ప్రత్యాసత్త్యావహ్న్యభావవత్తానిశ్చయత్వేన ప్రతిబంధకత్వే ధర్మితావచ్ఛేదకమనివేశ్య వహ్న్యభావవత్తాజ్ఞానే నిశ్చయత్వం దుర్వచం ॥తథాహి॥ వహ్న్యభావవత్తాజ్ఞానే నిశ్చయత్వంనతావద్వహ్న్యభావాభావా ప్రకారకత్వేసతి వహ్న్యభావప్రకారకత్వం॥ హ్రదోవహ్నిమానితిజ్ఞానంప్రతిమహానసంవహ్న్యభావాభావవత్, హ్రదోవహ్న్యభావవానితి జ్ఞానస్యప్రతిబంధకత్వానుపపత్తేః ॥ నాపి వహ్న్యభావనిష్ఠప్రకారతానిరూపిత విశేష్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిశేష్యతానిరూపితాయా వహ్న్యభావాభావనిష్ఠ ప్రకారతాతచ్ఛూన్యత్వేసతివహ్న్యభావప్రకారకత్వం॥ దర్శితజ్ఞానీయ వహ్న్యభావాభావాదిప్రకారతాయా మహానసం వహ్న్యభావవదితిజ్ఞానీయవహ్న్యభావ ప్రకారతానిరూపిత విశేష్యతావచ్ఛేదకం యన్మహానసత్వం తదవచ్ఛిన్న విశేష్యతానిరూపితత్వానపాయాత్తస్యైవాసంగ్రహాతాదవస్థ్యాత్ ॥ నాపి తాదృశవహ్న్యభావాభావ ప్రకారతాశాలిత్వ తాదాత్మ్యోభయ సంబంధేన వహ్న్యభావజ్ఞాన విశిష్టాన్యత్వం ॥ మహానసోవహ్న్యభావాభావవాన్నవా హ్రదోవహ్న్యభావవానితి జ్ఞానాసంగ్రహాత్ ॥ నాపి స్వావచ్ఛిన్న విశేష్యతానిరూపిత వహ్న్యభావాభావ ప్రకారతాశూన్యత్వ స్వావచ్ఛిన్న విశేష్యతానిరూపితవహ్న్యభావప్రకారతాకత్వోభయసంబంధేన కించిద్ధర్మవిశిష్టత్వం॥ నిరుక్తనిర్ణయత్వస్య దర్శితసమూహాలంబన సాధారణ్యాపి తద్విశిష్టస్య ధర్మితావచ్ఛేదకతా సంబంధేన మహానసత్వేపి సత్త్వాన్మహానసం వహ్నిమన్నవేతి విశిష్టబుద్ధ్యనుపపత్తేరతఆహ * అధికమన్యత్రానుసంధేయమితి *అయంభావః॥ ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకకోటౌనిశ్చయత్వమనివేశ్య వహ్న్యభావసంశయోత్తరం వహ్నివిశిష్టబుద్ధ్యుత్పత్తి నిర్వాహాయప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకనిరుక్తధర్మితావచ్ఛేదకతారూప ప్రత్యాసత్తి ఘటకవహ్న్యభావత్తావద్యవచ్ఛిన్న ప్రకారతానిరూపివిశేష్యతాయామేవ వహ్న్యభావాభా

వప్రకారతానిరూపితత్వం దేయం,తథాచ తాదృశవిశేష్యతానిరూపిత ధర్మితావచ్ఛేదకతా సంబంధేన వహ్న్యభావవత్తాజ్ఞానత్వేనైవప్రతిబంధకత్వం॥సంశయేసముచ్చయ వైలక్షణ్యాయ ప్రకారతాద్వయనిరూపితైకైవ విశేష్యతాస్వీక్రియతఇతిసంశయోత్తరం విశిష్టబుద్ధ్యుపపత్తిః ॥ నచ సముచ్చయావిషయస్య కోట్యోర్విరోధస్య సంశయవిషయతయైవవైలక్షణ్యసిద్ధౌ ప్రకారతాద్వయనిరూపితైక విశేష్యతాయా అక్లృప్తాయాః స్వీకారోనయుక్తఇతివాచ్యం ॥ విరోధోపస్థితిం వినాపివిశేషదర్శనకోటిస్మరణధర్మిజ్ఞానాదికారణసత్త్వేసంశయస్యానుభవసిద్ధతయా నిఖిలసంశయానాం విరోధవిషయకత్వ సంభవేన సముచ్చయ వ్యావర్తనాయసంశయేవిలక్షణవిషయతా స్వీకారస్యావశ్యకత్వాత్,అతఏవ క్వచిద్విరోధభానస్యాపి తత్ప్రయోజకాధీనత్వాదిత్యత్ర దీధితికృతా [క్వచిదిత్యుక్తం ॥ సంశయేకోట్యోః సంసర్గతయా విరోధభానస్వీకారేతాదృశవిరోధ విషయతాయాస్సముచ్చయవైలక్షణ్యానుపపత్త్యైవ సంశయె స్వీకారాత్క్లృప్తమపరాద్ధమతిరిక్త విశేష్యతయా ॥ అథ నిఖిలసంశయేషు ప్రకారతాద్వయనిరూపితైక విశేష్యత్వమపి నసంభవతి ॥ నీలపర్వతత్వం ధర్మితావచ్ఛేదకీకృత్యవహ్న్యభావం శుద్ధపర్వతత్వం ధర్మితావచ్ఛేదకీకృత్య వహ్న్యభావాభావం వహ్నించావగాహమానస్య సంశయస్య తథాత్వాయోగాత్ ॥ తత్ర వహ్న్యాది ప్రకారతానిరూపిత విశేష్యతాయా నైల్యానవచ్ఛిన్నత్వేన తదవచ్ఛిన్న వహ్న్యభావప్రకారతా నిరూపితవిశేష్యతాభిన్నత్వాత్ ॥ తత్రవహ్న్యాది ప్రకారతా నిరూపిత విశేష్యతాయా నైల్యావచ్ఛిన్నత్వోపగమేనీలపర్వతత్వం ధర్మితావచ్ఛేదకీకృత్య దర్శిత కోటిద్వయ మవగాహమానస్య సంశయస్య తతో వైలక్షణ్యానుపపత్తేః ॥ నచ నీలపర్వతోవహ్నిమాన్నీలపర్వతో వహ్న్యభావవానిత్యాకారక సమూహాలంబనవత్,నీలపర్వతోవహ్న్యభావవాన్పర్వతో వహ్న్యాదిమానితిజ్ఞానమపి నిర్ణయఏవేతి వాచ్యం ॥ తథాసతి కాద్యకాలే పర్వతత్వావచ్ఛేదేన వహ్న్యాదిమత్తానిర్ణయస్య ప్రతిబంధకస్య సత్త్వాన్నీలపర్వతత్వావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావాది విశిష్టబుద్ధ్యనుత్పత్తేరితిచేత్ ॥ నైవమ్ ॥ దర్శితసంశయె ప్యుభయప్రకారతానిరూపితైకైవ విశేష్యతా,కింతుతస్యాః పర్వతత్వావచ్ఛిన్నత్వేన వహ్న్యాదిప్రకారతానిరూపితత్వం నైల్య విశిష్టపర్వతత్వావచ్ఛిన్నత్వేనచ వహ్న్యభావప్రకారతా నిరూపితత్వమితి విశేషః

నీలపర్వతో వహ్న్యభావవాన్న వేతిసంశయేచ విశేష్యతాయాః ప్రకారరూపేణైవో
భయ ప్రకారతానిరూపితత్వమితి తత స్తస్య వైలక్షణ్యనిర్వాహః ॥ యదిచసం
శయసముచ్చయయోర్వైలక్షణ్యాయోభయప్రకారతానిరూపితమేకవిశేష్యత్వ
మతిరిక్తమాస్తాం సంశయే, పరంతు తత్ప్రత్యేక ప్రకారతానిరూపిత విశేష్య
తాద్వయ సత్త్వేపి బాధకాభావ స్తత్ప్రయోజకసామగ్ర్యా అపి తత్ర సత్త్వాత్॥
నచ, తదవచ్ఛిన్నం ప్రతి సంశయసామగ్ర్యాః ప్రతిబంధకత్వ కల్పనా త్తత్ప్ర
యోజక సామగ్ర్యేవనాస్తీతి వాచ్యమ్ ॥ తత్ర సంశయ సామగ్ర్యాః ప్రతిబంధ
కత్వే మానాభావాత్ ॥ నచ సంశయ సముచ్చయ వైలక్షణ్యస్యాభానుపప
త్త్యైవ తత్స్వీకారఇతిశంక్యం ॥ సంశయవ్యావృత్తవిషయతాయాః సముచ్చయే
ఽభావేపి సంశయనిష్ఠవిలక్షణవిషయతాయా స్తత్రాభావేనైవతస్య సంశయవై
లక్షణ్య నిర్వాహాత్సంశయ వ్యావృత్తవిషయతారూపమేవ తత్ర వైలక్షణ్య మను
భూయతఇతి తుశపథైక నిర్ణేయమితి విభావ్యతే॥ తదాస్తు సంశయేఽతిరిక్తవిషయ
తాకల్పనం, అస్తు చోభయప్రకారతా నిరూపితవిశేష్యతాద్వయం, కింతు సము
చ్చయ వ్యావర్తనాయ సంశయీయ విశేష్యతయోరవచ్ఛేద్యావచ్ఛేదకభావః
స్వీక్రియతే, తథాచ వహ్న్యభావాభావ ప్రకారతానిరూపిత విశేష్యతావ
చ్ఛిన్న వహ్న్యభావాది ప్రకారతానిరూపిత విశేష్యతానిరూపిత ధర్మితా
వచ్ఛేదకతాసంబంధేన వహ్న్యభావవత్తాజ్ఞానత్వేన ప్రతిబంధకతేతి నకోపిశం
కావసరఇతి ॥ అథైవమపి వహ్న్యభావాభావవతి హ్రదే వహ్న్యభావ ప్రకా
రక మిత్యప్రామాణ్యజ్ఞానస్యైవ హ్రదో వహ్న్యభావవానితిజ్ఞాన ప్రతిబంధక
తాయాముత్తేజకత్వం నతు వహ్న్యభావాభావవతిఘటే వహ్న్యభావప్రకారక
మిత్యప్రామాణ్య జ్ఞానస్యేతి ధర్మితావచ్ఛేదకనివేశో దుర్వారఏవేతి చేన్న॥
స్వీయ వహ్న్యభావాభావవద్వృత్తిత్వ ప్రకారతానిరూపితాయా వహ్న్యభా
వ ప్రకారతానిరూపిత విశేష్యతానిష్ఠవిశేష్యతాతదవచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకత్వ
సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాప్రామాణ్యగ్రహాభావాధికరణతా విశిష్ట
ధర్మితావచ్ఛేదకతాయా ఏవప్రతిబంధకతావచ్ఛేదక సంబంధత్వోపగమేన
తాదృశాప్రామాణ్య గ్రహాభావస్య విశేషణతా విశేషధర్మితావచ్ఛేదకతాఘ
టిత సామానాధికరణ్య సంబంధేనప్రతిబంధకవిశేషణత్వోపగమేనవాదోషాన
వకాశేన ధర్మితావచ్ఛేదక నివేశానావశ్యకత్వాదితి దిక్ ॥శ్రీ॥శ్రీ॥శ్రీ॥శ్రీ॥

నిర్వహ్నిః పర్వతో వహ్నిమానిత్యాదిస్థలీయ దోషసాధారణ్యాయ ప్రకారా
న్తరేణ లక్షణం వ్యాచక్షాణానాం కేషాంచిన్మతమాహ * తాదృశపక్షఇతి *
పక్షతావచ్ఛేదక విశిష్టపక్షఇత్యర్థః * తాదృశసాధ్యేతి * సాధ్యతావచ్ఛేదక
విశిష్టసాధ్యేత్యర్థః * తాదృశహేత్వితి * హేతుతావచ్ఛేదకవిశిష్టహేత్విత్య
ర్థః॥ జ్ఞానస్యవిరోధివిషయకం యద్విషయకంజ్ఞానమితియోజనా * జ్ఞానమ్ *
జ్ఞానసామాన్యమ్॥ తేనఘటాదివిషయకస్యకస్యచిత్సమూహాలమ్బనస్యతాదృశజ్ఞా
న విరోధిబాధాదివిషయకత్వేపి నాతిప్రసఙ్గః॥ స్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వ వ్యాప
కతాదృశజ్ఞాన విరోధివిషయితాకధర్మవత్త్వమితి ఫలితోర్థః॥ అత్రచ విష
యితానిష్ఠం స్వరూపసంబన్ధరూప తాదృశజ్ఞాన విషయ విషయకగ్రహ ప్రతి
బన్ధకతావచ్ఛేదకత్వాత్మక తాదృశజ్ఞాన విరోధిత్వమేవ నివేశనీయం నతువిష
యనిష్ఠం నిర్వాచ్యం తాదృశజ్ఞాన విరోధిత్వం॥ తస్యైవలక్షణత్వే సంభవేన శే
షవైయర్థ్య ప్రసఙ్గాత్॥ విషయనిష్ఠస్య నిర్వాచ్య తాదృశజ్ఞాన విరోధిత్వ
స్యైవ తదపేక్షయా లఘుతయా తదేవాహ * తాదృశజ్ఞాన విరోధిత్వంవేతి *
తాదృశజ్ఞాన విరోధిత్వం యదితాదృశజ్ఞాన ప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకస్వావచ్ఛిన్నవి
షయితాక ధర్మవత్త్వం తదాపూర్వనిరుక్త యథాశ్రుతమూలార్థఏవ పర్యవ
సానాన్నిర్వహ్నిః పర్వతోవహ్నిమానిత్యాదిస్థలీయ దోషావ్యాప్తి తాదవస్థ్య
మితితన్నిర్వక్తి * జ్ఞానవిరోధిత్వంచేతి * తద్విషయ విషయకేతి * తథాచ
నిర్వహ్నిః పర్వతోవహ్నిమానిత్యాదౌ తాదృశజ్ఞానవిరోధిజ్ఞానాప్రసిద్ధావపి
తద్విషయ విషయకస్య నిర్వహ్నిః పర్వతఇత్యాదిజ్ఞానస్య ప్రతిబంధకం యద్వ
హ్నిమాన్ పర్వతఇత్యాదిజ్ఞానం తద్విషయతామాదాయైవ వహ్నిమత్పర్వతా
దిరూప తత్స్థలీయాశ్రయాసిద్ధ్యాదౌ లక్షణసమన్వయః॥—॥ అథ ఘటవ
ద్భూతలాది రూపోదాసీన పదార్థవిషయక సమూహాలంబనాత్మకపక్షతావచ్ఛే
దకావచ్ఛిన్నవిశేష్యక సాధ్యతద్వ్యాప్య హేతు ప్రకారక జ్ఞానవిషయే ఘటవ
ద్భూతలాదిజ్ఞాన ప్రతిబన్ధకజ్ఞానవిషయఘటాభావవద్భూతలాదావతివ్యాప్తిః॥ న
చ పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విశేష్యకసాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్ట సాధ్యతన్నిరూ
పిత వ్యాప్తివిశిష్ట హేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నహేతుప్రకారక గ్రహత్వవ్యాప

పక్షతేత్యాది * పక్షతాసాధ్యతాహేతుతావచ్ఛేదకనివేశనమాశ్రయాసిద్ధిసాధ్యాప్ర
సిద్ధిహేత్వసిద్ధ్యాదేస్సఙ్గ్రహార్థం * అత్రచేతి * ప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకత్వాత్మకేతి *

కవిషయితాఘటితధర్మావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతానిరూపితప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకస్వావచ్ఛిన్నవిషయతాకధర్మవత్త్వనివేశాన్న దోషః ఘటవద్భూతలాదివిషయితాయాస్తాదృశగ్రహత్వావ్యాపకత్వాదితి వాచ్యమ్ ॥ యతః పర్వతాద్యంశే వహ్నిమత్త్వాద్యనవగాహినో నిర్వహ్నిః పర్వత ఇత్యాదిజ్ఞానస్యయా వహ్నిప్రకారకత్వాద్య నిరూపితా నిర్వహ్నిత్వాది ప్రకారకతానిరూపిత పర్వతాదివిషయితా సైవానాహార్యత్వ విశిష్టతయా వహ్నిమాన్ పర్వత ఇత్యాదిజ్ఞాన ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదికా తస్యాశ్చ నిర్వహ్నిః పర్వతో వహ్నిమానిత్యాద్యాకారకాహార్యజ్ఞాన సాధారణ్యమానాభావాదాహార్యజ్ఞాన సామగ్ర్యాస్తాదృశవిషయిత్వప్రయోజకత్వాసిద్ధేః విపరీతజ్ఞానాభావఘటితాయాస్తాదృశవిషయితాప్రయోజకానాహార్యజ్ఞాన సామగ్ర్యాశ్చాహార్యజ్ఞానాజనకత్వాత్తాదృశగ్రహత్వవ్యాపికా వహ్నిమత్త్వాది ప్రకారతానిరూపిత తాదృశపర్వతాదివిషయితా సా చ న ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదికేతి నిర్వహ్నిత్వాది ప్రకారతానిరూపిత పర్వతాదివిషయితాత్వేన నిర్వహ్నిః పర్వత ఇత్యాదిజ్ఞానీయవిషయితాపి తథావిధగ్రహత్వ వ్యాపికేతి చేత్తర్హి విషయితాత్వాదినా ఘటవద్భూతలాది విషయితానామపి తద్వ్యాపకతయోదాసీన పదార్థవారణమశక్యమితి చేత్ ॥ మైవమ్ ॥ యద్రూపావచ్ఛిన్నే యద్రూపావచ్ఛిన్న ప్రకారకత్వత్వావచ్ఛిన్నం తాదృశగ్రహత్వవ్యాపకం తద్రూపావచ్ఛిన్నవిశేష్యక తద్రూపావచ్ఛిన్నప్రకారకగ్రహత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతానిరూపితప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకస్వావచ్ఛిన్న నిరూపితవిషయితాకధర్మవత్త్వస్య వివక్షణీయతయా సర్వసామఞ్జస్యాదితి దిక్ ॥ అత్ర చాస్వరససూచనాయ కశ్చిదితి॥ సచోక్తయుక్త్యా నిర్వహ్నిర్వహ్నిమానిత్యాదిస్థలీయ దోషాసంగ్రహేణ॥ నచ ధర్మితావచ్ఛేదకత్వ ప్రత్యాసత్త్యా వహ్నిప్రకారకజ్ఞానం ప్రతివహ్న్యభావప్రకారకజ్ఞానస్య ప్రతిబన్ధకతామతే నిర్వహ్నిర్వహ్నిమానిత్యాదృశ జ్ఞానసమానవిషయకానాహార్యవహ్నిమానిత్యాకారకజ్ఞాన ప్రతిబన్ధకతామాదాయ లక్షణసమన్వయః (అత్రాపి) సంభవతీతి వాచ్యమ్॥ తాదృశమతాశ్రయణే పర్వతో వహ్నిమానిత్యాదౌ వహ్న్యభావవద్వ్రదాదేర్దోషత్వ ప్రసఙ్గాత్ * యాదృశేతి * సర్వత్ర యద్రూపావచ్ఛిన్నార్థకమ్ * తావదన్యాన్యత్వమితి * యత్ర యాదృశపక్షసాధ్యహేతుకస్థలే యాదృశదోషజ్ఞానస్య ప్రతిబధ్యజ్ఞానం ప్రసిద్ధ్యతి యథా నిర్వహ్నిః పర్వతో వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ వహ్నివి

శిష్టపర్వతాదిరూపాశ్రయాసిద్ధి ధూమాభావ విశిష్టనిర్వహ్నిపర్వతాదిరూప స్వ
రూపాసిద్ధ్యాదీనాం జ్ఞానస్య॥ తత్ర తాదృశదోషాణాం గ్రాహ్యాభావతద్వ్యాప్య
రూప ఘటకభేదేన విశేషణవిశేష్యభావభేదేనచ విభిన్నానామనుగతేన విశి
ష్టపక్షే విశిష్టసాధనవైశిష్ట్య గ్రహవిరోధిత్వరూపా సిద్ధిత్వాదినైవ తావదన్యా
న్యత్వ ఘటకభేదప్రతియోగివిధయా నివేశః నతు వహ్నివిశిష్ట పర్వతత్వ నిర్ధూ
మత్వ విశిష్టనిర్వహ్నిత్వాదినా, ప్రయోజనవిరహాత్॥ యద్ధర్మీయయాదృశదోషవి
షయకజ్ఞానస్య ప్రతిబధ్యజ్ఞానమప్రసిద్ధం యథానిర్వహ్నిర్వహ్నిమానిత్యాదిస్థలీ
యస్యచ బాధాదేర్జ్ఞానస్య॥ తద్ధర్మీయదోషాణామన్యతమత్వం వహ్న్యభావవిశి
ష్ట నిర్వహ్నిత్వ వహ్న్యభావవ్యాప్య విశిష్టనిర్వహ్నిత్వ నిర్వహ్నినిష్ఠ వహ్న్య
భావత్వ నిర్వహ్నినిష్ఠవహ్న్యభావవ్యాప్యత్వాదినా చానుగతరూపేణైవ ని
వేశః॥ అత్రచ విశిష్టభిన్నభిన్నత్వస్య శుద్ధవిశేష్యసాధారణతయా సర్వమాకాశవది
త్యాదావాకాశాభావాది విశిష్టసర్వాదిరూపబాధాదిభిన్నత్వస్యాప్రసిద్ధతయా
చ తత్తద్విశిష్ట నిరూపితవిషయితాన్యతమ విషయితా నిరూపకతావచ్ఛేదకతా
పర్యాప్త్యధికరణధర్మవత్త్వమేవాభిమతం॥ అయంచ ప్రకారో యాదృశపక్ష
సాధ్య హేతుకస్థలే ఉక్తసమూహాలంబనానుమితేరప్రసిద్ధి స్తత్రైవాదరణీయః
యత్రతు తత్ప్రసిద్ధిస్తత్ర లాఘవాద్యథాశ్రుత మూలలభ్యలక్షణమేవసాధీయః,
శబ్దాభేదస్యాకించిత్కరతాయాస్స్వయమేవ వక్ష్యమాణత్వాదిత్యవధేయమ్॥ య
త్రచాశ్రయాసిద్ధ్యాదిరేకవిధఏవదోషః ప్రతిబధ్యజ్ఞానంచ ప్రసిద్ధం మహానస
త్వవాన్ పర్వతో వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ తత్ర విశిష్టపక్షగ్రహ విరో
ధిత్వాదిరూపాశ్రయాసిద్ధిత్వాదేరేవ దోషసామాన్యలక్షణత్వముచితం నతు మ
హానసత్వాద్యభావవిశిష్ట పర్వతత్వాద్యవచ్ఛిన్న తాదృశాభావవ్యాప్యవిశిష్ట ప
ర్వతత్వాద్యవచ్ఛిన్నాది భిన్నభిన్నత్వస్య నిరుక్తసమూహాలంబనానుమితి విరో
ధిత్వస్యచ గౌరవాదిత్యాశయేనాహ * ఏకమాత్రదోషస్థలఇతి * ఏకవిధఏవ
యత్రదోషస్తత్ర తద్విషయకజ్ఞాన ప్రతిబధ్యజ్ఞానంచ ప్రసిద్ధం తాదృశదోషస్థల
ఇత్యర్థః॥ తేన గ్రాహ్యాభావ తద్వ్యాప్యభేదేన విశేషణవిశేష్యభావ భేదేనచ
సర్వత్రదోషాణాం నానాత్వసంభవాదేకమాత్రదోషస్థలస్యాప్రసిద్ధత్వేపి (పర్వ
తాన్యః పర్వతో వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదావేకమాత్రదోషస్థలే గ్రాహ్యాభా
వ తద్వ్యాప్యరూపఘటకాదిభేదేనవిభిన్నాశ్రయాసిద్ధ్యాదీనామనుగమకరూ

ప్రాభావాత్తాపదన్యాన్యత్వస్య లక్షణతాయా ఆవశ్యకత్వేపిచ) నక్షతిః * తత్త్వం *తాదృశత్వం నిరుక్తాశ్రయాసిద్ధిత్వాదికమితి యావత్ ॥ఇదముపలక్షణమ్॥ యత్ర పరామర్శవిరోధినో వ్యభిచార విరోధాసిద్ధయస్త్రయోదోషాః నతుబాధప్రతిరోధౌ పర్వతో వహ్నిమాన్ హ్రదత్వాదిత్యాదౌ తత్ర తాదృశపరామర్శ విరోధిత్వమేవ సామాన్యలక్షణమ్, యత్రచ బాధ ప్రతిరోధాశ్రయాసిద్ధ్యాదయోదోషాః నతు వ్యభిచారవిరోధౌ హ్రదో వహ్నిమాన్ ధూమాత్ హ్రదః కాంచనమయ వహ్నిమాన్ ధూమాత్ కాఞ్చనమయహ్రదో వహ్నిమాన్ ధూమాత్ హ్రదో వహ్నిమాన్ కాంచనమయధూమాదిత్యాదౌ, తత్రవిశిష్టపక్షే విశిష్టసాధ్యసాధనయోర్వైశిష్ట్యావగాహి యజ్జ్ఞానంతద్విరోధిత్వమేవ తథా॥ ఏవం యత్రవ్యభిచారాసిద్ధీ ఏవదోషౌ కాఞ్చనమయః పర్వతో ధూమవాన్వహ్నేరిత్యాదౌతత్రవిశిష్టపక్షవిషయకవ్యాప్తివిశిష్టహేతుగ్రహవిరోధిత్వాదికంతథేత్యపిబోధ్యమ్॥——॥ననుతత్తద్ధర్మావచ్ఛిన్నభిన్నత్వభిన్నత్వరూపలక్షణఘటకతత్తద్ధర్మాణాం భాగాసిద్ధతయా హేత్వాభాససామాన్యే ఇతరభేదానుమాపకత్వేపి వ్యభిచారావారకతయా తదితరాంశ వైయర్థ్యమిత్యతఆహ * సచేతి * సవాన్యోన్యాభావోఽతిరిక్తఏవేతియోజనా * సచ*తత్తద్ధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకభేద కూటావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకశ్చ * అతిరిక్తః*తత్తద్ధర్మాతిరిక్తః॥తథాచ ధర్మిభేదాన్నవైయర్థ్యమ్తత్తద్ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకభేదమాత్రావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాన్యోన్యాభావస్య స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకీభూతభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదక తత్తద్ధర్మస్వరూపత్వేపి తాదృశభేదకూటావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాక భేదత్వస్య నానాధర్మేషుకల్పనాపేక్షయా తద్విశిష్టస్యైకస్యైవ భేదస్యలాఘవేన కల్పయితుంయుక్తత్వాదిత్యభిప్రాయః

జ్ఞానవైశిష్ట్యావచ్ఛిన్నత్వా సాధారణ్యవిషయక జ్ఞానీయప్రతిబంధకతా వ్యక్తిభిన్నత్వోభయాభావవత్తాదృశ గ్రహప్రతిబంధకతా వచ్ఛేదకత్వాత్మకేత్యర్థః స్తేనపర్వతో వహ్నిమాన్ధూమాదిత్యాదౌపాషాణమయత్వవిశిష్టపర్వతేనాతివ్యాప్తిః*ఇత్యభిప్రాయఇతి*అభిప్రాయఇత్యనేనా స్వరసస్తద్బీజంతూక్తయుక్త్యాతత్తద్ధర్మావచ్ఛిన్నభేదకూటావచ్ఛిన్నభేదస్యాతిరిక్తత్వఘటాభావాభావత్వస్యాప్యనేకధర్మేషు సంబంధకల్పనామపేక్ష్యతాదృశభావత్త్వవిశిష్టస్యాతిరిక్తధర్మిణఏవైకస్యకల్పయితుం యుక్తత్వేన సాఽభావాభావస్య స్వస్వరూపత్వ

ఏతచ్చ యథాశ్రుతాభిప్రాయేణ ॥—॥ తత్తద్ధర్మావచ్ఛిన్న నిరూపిత విషయి
తాన్యతమ విషయితానిరూపకతావచ్ఛేదకధర్మవత్త్వస్య లక్షణత్వేతు ॥ అధిక
రణవికాసకతయా (అధికవికాసకతయా) విశేషణసార్థక్యమిత్యవధేయం॥నను
సాధ్యాదిభేదేనలక్షణభేదే (హ్ర)దోవహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదిస్థలీయలక్షణస్య
పంచహేత్వాభాససాధారణ్యాసంభవాత్తాదృశలక్షణాక్రాంతానాంపంచవిధత్వో
క్త్యసంగతిరిత్యతఆహ*పంచవిధభేదోక్తిస్త్వితి*పఞ్చవిధత్వోక్తిరిత్యర్థః*తత్స
మ్భవస్థలేతి * యత్రపంచానామేవహేత్వాభాసానాంసంభవో గౌరశ్వోఘట
త్వాదిత్యాదౌ తత్స్థలీయ లక్షణాక్రాంతస్య పంచవిధత్వాభి(ప్రా)యేణేత్యర్థః
నన్వేవం లక్షణాననుగమాదితరభేదానుమానేభాగాసిద్ధిరిత్యత ఆహ * వ్యభి
చారాదేరితి * సాధ్యాదిభేదనియన్త్రితత్వాత్ * సాధ్యాదిభేదనియన్త్రితలక్ష్య
తావచ్ఛేదకత్వాత్॥ తథాచ లక్షణస్యేవలక్ష్యతావచ్ఛేదకస్యాప్యననుగమాన్న
భాగాసిద్ధిరితిభావః॥ నన్వేవమప్యనుగతోక్త్య సంభవాన్నాయంప్రకారస్సాధీ
యానిత్యతఆహ * శబ్దాభేదస్యేతి *ఇదంపునరిహావధేయమ్ ॥ తావదన్యాన్యత్వ
మితరభేదానుమాపకమేవ, నతు దోషపదప్రవృత్తినిమిత్తమ్ తథాసతి నిర్వ
హ్నిత్వవిశిష్టే వహ్నిస్సాధనేధూమోదుష్టఇత్యాదౌ దుష్టపదస్య వహ్న్యభావ
విశిష్టనిర్వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నాన్యతమవదర్థకతయా నిర్వహ్నిత్వాదివిశిష్టే వహ్ని
సాధన ఇత్యాదేరనన్వితార్థకత్వ ప్రసఙ్గాత్ ॥ అప్రసిద్ధ్యాతస్య హేత్వన్వయి
నిర్వహ్నిత్వ విశిష్టవిశేష్యక వహ్న్యనుమితి ప్రయోజకత్వార్థకత్వాసంభవా
త్ కిన్త్వభావప్రయోజకభ్రమాన్యవృత్తివిషయతానిరూపకత్వాదికమేవ తథా,
ఉక్తస్థలేచప్రకారతాప్రకారతానిరూపితవ్యాప్తి ప్రకారతానిరూపితధూమత్వా
ద్యవచ్ఛిన్నప్రకారతాచోభయమేవసాధనపదార్థః ప్రకారతారూపతదర్థైకపర
తదర్థైకదేశవ్యాప్తిప్రకారతానిరూపకప్రకారతాయాంచషష్ఠ్యర్థవహ్నిపదప్ర
తిపాద్యస్య వహ్నినిష్ఠత్వస్య స్వరూపసంబంధేనసాధనపదార్థ ప్రకారతాద్వ
యేచ సప్తమ్యంతార్థనిర్వహ్నిత్వాది విశిష్టవిశేష్యతాయాశ్చ నిరూపితత్వసం
బంధేనాన్వయః సాధనపదోత్తర సప్తమ్యాః నిరూపకత్వం ద్విత్వం చార్థః
నిరూపకత్వేచ నిరుక్తసాధనపదార్థయోః పృథగన్వయః తదన్వితనిరూపకత్వే-

---

సిద్ధాంతభంగఇతి ॥ * అధికరణవికాసకతయేతి * తత్తద్ధర్మావచ్ఛిన్న నిరూ
పితత్వస్యేత్యాదిః * అధికరణానాం * విషయితానాం * వికాసకతయా*పరి

ద్విత్వాన్వయః ద్విత్వాన్వయితాదృశనిరూపకత్వయో ర్దోషపదార్థఘటకా భావేఽన్వయః॥ తథాచ, నిర్వహ్నిత్వ విశిష్టవిశేష్యతా నిరూపితవహ్ని నిష్ఠప్రకారతానిరూపకత్వస్య తాదృశవిశేష్యతా నిరూపిత్వ, యావహ్నిప్రకారతా నిరూపితవ్యాప్తిప్రకారతానిరూపిత ధూమత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతా, తన్నిరూపకత్వస్యచ ద్వయోరభావప్రయోజక భ్రమాన్యవృత్తివిషయితానిరూపకత్వవాని త్యేవాన్వయబోధః॥ ప్రతిబంధకీభూతభ్రమవిషయితానిరూపకీభూతాభావమాదాయ పర్వతేవహ్నిసాధనే ధూమోదుష్టఇత్యాది ప్రయోగవారణాయ విషయితాయాం భ్రమాన్యవృత్తిత్వంనివేశితమ్, దోషఘటక కేవలసాధ్యాదౌ దోష వ్యవహారాభావాద(త్రా)యందోషఇత్యాదౌ స్వవిషయకనిశ్చయా వ్యవహితోత్తరానుమితి నిష్ఠతాదృశోభయాభావాధికరణతాత్వ వ్యాపకవిరోధివిషయితాప్రయోజ్యతాకధర్మవద్దోషపదార్థ ఇతిదిక్ ॥

శ్రీఇతి హేత్వాభాససామాన్యనిరుక్తౌ ద్వితీయలక్షణమ్. శ్రీ

శ్రీఅథ దశావిశేషః. శ్రీ

* శ్రీ *

అసాధారణ్యస్య పక్షవృత్తిత్వేసతి సాధ్యవ్యాపకీభూతాభావ ప్రతియోగిత్వాత్మకస్య సత్ప్రతిపక్షస్యచ పక్షనిష్ఠసాధ్యాభావవ్యాప్యవత్త్వరూపస్య బుద్ధేః విరోధివిషయకతయా సాధ్యవత్తాజ్ఞాన ప్రతిబంధకత్వం నిర్వివాదమేవ - ఏవంచ

చాయకతయా ॥ తథాచ తత్తద్విషయితాన్యతమ విషయితానిరూపకతావచ్ఛేదక ధర్మవత్త్వమేవ లక్షణం, విషయితాయాం తత్తద్ధర్మావచ్ఛిన్న నిరూపితత్వం పరిచాయకమాత్రం, తేన తత్తద్ధర్మవత్త్వమాత్రస్యైవ లక్షణత్వసంభవాత్ శేషవైయర్థ్యశంకానవకాశ ఇతిభావః ॥

విదుషాంకంఠభూషాయై రఘునాథేననిర్మితే । సన్న్యాయరత్నే సామాన్య నిరుక్తిః పూర్ణతామగాత్ ॥ ....

ఇతి మీమాంసాన్యాయపంచాస్య శ్రీమద్రాఘవాచార్యశిష్యస్యపర్వతే, ఇత్యుపనామకస్య రఘునాథస్య కృ[illegible] న్యాయరత్నాభిధాయాంగదాధరీయ టిప్పణ్యాంహేత్వాభాససామాన్యనిరుక్తిః

శ్రీ సంపూర్ణా. శ్రీ

శ్రీ

తజ్జ్ఞానదశాయాం హేతోరనుమిత్యజనకత్వాత్తద్బుద్ధేః ప్రతిబంధకత్వమావశ్యకమిత్యేతాదృశ యథాశ్రుతార్థపరస్యదశావిశేష ఇత్యాదిమూలస్యాసఙ్గతిః అన్యథా, సాధారణ్యాదిజ్ఞాన ప్రతిబంధకతాయాఅపి వ్యవస్థాపయితు ముచితత్వాదతస్తాదృశ మూలమన్యథావ్యాఖ్యాతుమవతరణికామాహ * స్యాదేతదితి * * ఇత్యత్రాసాధారణ్యే * ఏతత్స్థలీయాసాధారణ్యరూపదోషప్రకారకహేతువిశేష్యక భ్రమవిషయే సర్వసాధ్యవద్వ్యావృత్తత్వాత్మకే *అవ్యాప్తిరితి * తద్విషయకత్వస్య నిరుక్తానుమిత్యప్రతిబంధకహేత్వవిషయకజ్ఞాన సాధారణతయా తాదృశప్రతిబంధకతాతిరిక్తవృత్తిత్వాదితిభావః ॥ నను కేవలం సర్వసాధ్యవద్వ్యావృత్తత్వం నదోషః అపితు సాధనవృత్తిత్వవిశిష్టమ్తాదృశవిశిష్టవిషయకత్వంతు నప్రతిబంధకతాతిరిక్తవృత్తీత్యతఆహ * సర్వేతి * తత్ర * హేతౌ ॥ *అసత్త్వాత్ * అవృత్తేః ॥ సాధ్యవతిపక్షే హేతోరవృత్తేరితి శేషః ॥ తథాచ తాదృశ విశిష్టస్యాప్రసిద్ధ్యా తస్యదోషత్వాసంభవేన ప్రసిద్ధస్య విశిష్టసాధ్యవద్వ్యావృత్తత్వస్యైవ తత్రదోషతాయా ఆవశ్యకత్వాదితిభావః * అద్రవ్యద్రవ్యత్వాదావితి * అసమవేతద్రవ్యత్వాదావిత్యర్థః ॥ అసమవేతత్వస్య ధ్వంససాధారణతయా నిత్యత్వవ్యాప్యత్వాసంభవాద్విశేష్యాంశనివేశః ॥ అప్యనంతరమవ్యాప్తి రిత్యనుషజ్యతే ॥ తద్విషయకత్వస్య పక్షావిషయకజ్ఞానసాధారణతయా ప్రతిబంధకతాతిరిక్తవృత్తిత్వాదితిభావః ॥ నను కేవలం నిత్యత్వవ్యాప్యాద్రవ్యద్రవ్యత్వాదికం నతత్రదోషఃఅపితుపక్షనిష్ఠతద్వృత్తైవతాదృశవిశిష్టవిషయకత్వంతుప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్త్యేవేత్యతఆహ * పక్షస్యేతి * తథాచ పక్షఘటితవిశిష్టస్యాప్రసిద్ధ్యా పక్షాఘటితస్యైవదోషత్వమావశ్యకమితిభావః*తయోః* తాదృశస్థలీయయోః దోషత్వేనాభిమతయోః ధర్మయోః ॥ శబ్దోనిత్యశ్శబ్దత్వాదిత్యాదౌ శబ్దత్వాదివిశేష్యకనిత్యవ్యావృత్తత్వాదిజ్ఞాన విషయేఽవ్యాప్త్యాశంకానాస్పదత్వాత్ అలక్ష్యతాభ్యుపగమేన పరిహారస్యచాత్యంతాసంభవదుక్తికత్వాత్ హేతుపదంసద్ధేతుపరతయావ్యాచష్టే * హేత్వోరితి *సద్ధేత్వోః సాధ్యవద్వ్యావృత్తత్వ రూపాసాధారణ్య సాధ్యాభావవ్యాప్య వత్పక్షకత్వ రూపసత్ప్రతిపక్షత్వాసంభవాత్ అసాధారణ సత్ప్రతిపక్షపదేఽన్యథావ్యాచష్టే ॥ *అసాధారణఇతి * తథా*ప్రకృతేసత్ప్రతిపక్షపదార్థః ॥ సద్ధేత్వోర్దుష్టతాయామాభాసత్వాయోగాదాభాసపదమన్యథావ్యాచష్టే * ఆభాసత్వాదితి *

తద్బుద్ధేరిత్యత్ర తత్పదస్య హేతుపరత్వం నసంభవతి సత్ప్రతిపక్షస్థలే ప్రతిబన్ధకజ్ఞానస్య హేతువిషయకత్వానియమాత్ హేతువిషయకత్వ కథనస్యాప్రయోజకత్వాత్ బుద్ధిపదస్యాపి బుద్ధిసామాన్యపరత్వం నసంభవతి హేత్వాదిమాత్రవిషయకజ్ఞానస్యాప్రతిబంధకత్వాత్ అతస్తత్పదస్య హేతుపక్షోభయపరతయా బుద్ధిపదస్య సాధ్యవదన్యవృత్తిత్వ సాధ్యాభావవ్యాప్యవత్త్వావగాహి బుద్ధిపరతయా తద్బుద్ధిపదం హేతువిషయక సాధ్యవదన్యవృత్తిత్వ రూపాసాధారణ్యబుద్ధి పక్షవిషయక సాధ్యాభావవ్యాప్యవత్తా బుద్ధిపరత్వేన వ్యాచష్టే * తద్బుద్ధేరితి * తయోరలక్ష్యతాలాభాయ హేత్వోరిత్యనంతరం శ్రుతఏవకారః ప్రతిబంధకత్వమిత్యస్యానంతరం యోజనీయః॥ తదర్థమంభావ్య వ్యాచష్టే * ప్రతిబంధకత్వం పరమాయాతీతి * పరం * కేవలం॥ ఏవకారవ్యవచ్ఛేద్యం స్పష్టయతి॥ * నత్వితి * తద్విషయస్య * తాదృశబుద్ధివిషయస్య * దోషత్వం * దోషలక్షణలక్ష్యత్వం * అసత్త్వాత్ * లక్ష్యతాప్రయోజకరూపస్యాసత్త్వాత్ ॥ ప్రతిబంధకీభూతజ్ఞానప్రమాత్వస్యైవ తద్విషయస్యలక్ష్యతాప్రయోజకత్వాదితిభావః ॥ అసత్త్వాత్ విశిష్టస్యాప్రసిద్ధత్వాదితి తు నార్థః ॥ ఏకదేశవవ్యాఖ్యాతైరాశంకిత తయా విశిష్టాప్రసిద్ధేః తదలక్ష్యతానిర్వాహకత్వ విరహేణానుపయోగాత్ * అన్యథా * ప్రతిబంధకీభూతభ్రమవిషయస్యాపి దోషత్వే * బాధభ్రమేణ * పక్షే సాధ్యాభావభ్రమేణ * తస్య * తద్విషయసాధ్యాభావాదేః॥ నన్వేవముక్తస్థలే ప్రాచాందశావిశేషే హేతోర్దుష్టతాప్రవాదో నోపపద్యత ఇత్యత ఆహ * నిరుక్తికస్త్వితి * యేతూపదర్శితస్థలేపి దశావిశేషే హేతోః దుష్టతామంగీకుర్వన్తః తత్సాధారణ్యాయ లక్షణమన్యథా వ్యాచక్షన్తే తేషాం మతమాహ * యత్త్వితి * జ్ఞానస్యేతి * షష్ఠ్యంతార్థస్య యత్పదార్థేన్వయః ॥ తథాచ జ్ఞానసంబంధిత్వ విశిష్టం యద్రూపావచ్ఛిన్నం యత్కించిత్సంబంధేన అనుమితిప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకమిత్యర్థః ॥ అత్రావ్యవచ్ఛేదకత్వ మనతిరిక్తవృత్తిత్వ రూపముక్తయుక్తేః ॥ తత్పదముభయత్ర తద్రూపావచ్ఛిన్నపరమ్ * లక్షణార్థః * వ్యుత్క్రమేణ లక్షణయోరర్థః ॥ నన్వేతావతైవ కథం దర్శితసత్ప్రతిపక్షాదౌ లక్షణసమన్వయః తత్ర ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకీభూతవిశిష్టవిషయకత్వస్యాప్రసిద్ధేః కథం వా వ్యభిచారాదిక మాదాయసవ్యభిచారాదౌ లక్షణసంగమనం వ్యభిచారాది విషయకత్వస్యైవ ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకతయా వ్యభిచారాదేరతథా [illegible]

త్వతత్రాహ * తచ్ఛేతి * తాదృశప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకంచేత్యర్థః ॥ భ్రమోత్త
క బాధప్రతిబంధకతామాదాయాసాదితాయాస్సద్ధేతోర్వః దుష్టతాయా అసంభ
వం స్పష్టీకర్తుమాహ * బాధేచేతి * బాధజ్ఞాననిష్ఠ ప్రతిబంధకతాయాంచేత్య
ర్థః ॥ అవచ్ఛేదకఇతిశేషః ॥ పక్షస్య వాస్తవసాధ్యాభావవత్త్వంనివిశతేనతు
వైజ్ఞానికమితి సూచయితుం ప్రమితేతి ॥ విషయస్యావచ్ఛేదకత్వే యుక్తిమాహ
* తద్విషయకత్వేనేతి * తథాచ విషయవిషయకత్వస్యేవ విషయస్యాపివిషయ
తయాఽవచ్ఛేదకత్వమక్షతమితిభావః * విరోధిసామగ్రీకాలీనత్వాదితి * విరో
ధికోట్యనుమితి సామగ్రీకాలీనత్వేన పరామర్శాదేః ప్రతిబంధకత్వమిత్యభిమా
నః ॥ తథాచ తదాదాయైవ సత్ప్రతిపక్షితేఽసాధారణేచ సద్ధేతౌ దశావిశే
షేదుష్టత్వమితిభావః ॥ నను జ్ఞాననిష్ఠ విరోధిసామగ్రీకాలీనత్వమాదాయకథం
హేతోర్దుష్టత్వం తస్యజ్ఞానఏవసత్త్వాదిత్యాశంకాం పరిహరతి * తద్వత్త్వంచే
తి * తద్విషయేహేతావపీతి * తత్కాలనిరూపితాధేయతాత్మకస్య తత్కాలీన
త్వస్య ఆధేయభేదేనభేదానభ్యుపగమాత్ అభ్యుపగమేవాఽధేయతాసంబంధే
న తత్కాలస్యాప్యవచ్ఛేదకతయా తమాదాయైవ లక్షణసమన్వయాదితిభావః ॥
* నాభేదేనేతి * వివక్షితుంశక్యమితిశేషః ॥ సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వాది
విశిష్ట సాధనాదిరూప దోషస్య అభేదసంబంధేన హేతౌ సత్త్వాత్తత్రైవ
తాదృశ సంబంధేన తద్వత్త్వవివక్షాయాఃప్రసక్తిః * బాధేతదభావాదితి * వ
హ్న్యభావవద్ధ్రదాదిరూపబాధే ధూమాదిహేత్వభేదాసత్త్వాదిత్యర్థః తథా
చ తత్రావ్యాప్తిరితిభావః * అతఏవ * బాధితేఅవ్యాప్తేరేవ * నాశ్రయితయా *
తద్వత్త్వం వివక్షార్హమితిశేషః ॥ ధూమాదేర్వహ్న్యభావవద్ధ్రదానాశ్రయ
త్వాత్ ఏకజ్ఞానవిషయత్వాదిరూపసంబంధస్యచాధారత్వా నిర్వాహకత్వాదితి
భావః ॥ అవ్యాప్తిముక్త్వాఽతివ్యాప్తిమాహ * వహ్నిస్వభిచారీతి * నను సా
ధ్యాభావవద్వృత్తిత్వాదిరూపం విషయపదప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకోనతుతద్వి
శిష్టద్రవ్యత్వాదిస్తదాశ్రయశ్చ నధూమాదిరిత్యాశంకాం నిరాకరోతి * సాధ్యా
భావవదితి * సాధ్యాభావవద్వృత్తిహేతోర్జ్ఞానస్యేతి * తాదృశహేతువిష
యకజ్ఞానస్యేత్యర్థః ॥ తథాచ వహ్న్యభావవద్వృత్తిద్రవ్యత్వాదికమపి విషయ
తయాఽవచ్ఛేదకమేవేతిభావః ॥ ననుధూమాదేస్తాదృశ ధర్మవత్త్వేపి వ
హ్నిసాధ్యే ధూమోదుష్టఇతి వ్యవహారస్యనాపత్తిసంభవః ఉక్తఉక్త్యాతద్ధేతు

కానుమితి విరోధిరూపవత్త్వస్యైవ తత్ర దుష్టతావ్యవహారనియామకత్వాత్ అ
న్యథాతథాప్య ప్రతీకారాదిత్యత్రాన్యత్రాతిప్రసంగమాహ * సాధారణ్యాదివి
షయకత్వస్య చేతి *జ్ఞాననిష్ఠస్య*జ్ఞానవృత్తిత్వ విశిష్టస్య* సత్త్వాదితి * సత్త్వా
వాక్ జ్ఞానాదిత్యాదౌ జ్ఞాన హేతుకసత్త్వాద్యనుమితిప్రతిబంధకతా వచ్ఛేదకం
జ్ఞానాంశే సత్త్వాద్యభావవద్వృత్తిత్వావగాహిత్వ మాదాయసత్త్వసాధ్యే జ్ఞానం
దుష్టమితి వ్యవహారాపత్తేరిత్యర్థః ॥ యేనకేనాపి సంబంధేనతద్వత్త్వం వివక్షణీ
యమిత్యపి దూషయతి * యథాకథంచిదితి * అతిప్రసఞ్జకత్వాదితి * ఉక్తధ
ర్మమాదాయ సత్త్వాదిసాధ్యకే జ్ఞానేధూమాద్యంశే యద్వహ్న్యభావవద్వృ
త్తిత్వావగాహిత్వం ఏకజ్ఞానవిషయత్వాదిసంబంధేన తద్వత్త్వమాదాయవహ్న్యా
ది సాధ్యకే ధూమాదావపి దుష్టతావ్యవహారాపత్తేరిత్యర్థః ॥ సత్ప్రతిపక్షాది
స్థలే విరోధిసామగ్రీకాలీనత్వేన ప్రతిబంధకతామాదాయ యల్లక్షణసత్త్వముప
పాదితం తద్దూషయతి * విరోధిసామగ్రీతి * నస్వసాధ్యానుమితిప్రతిబంధక ఇ
తి * న స్వజన్యానుమితి ప్రతిబంధక ఇత్యర్థః ॥ కారణత్వప్రతిబంధకత్వయో
రేకత్రానభ్యుపగమాదితిహృదయం ॥ విభిన్నరూపేణ తదుభయస్యైకత్రోపగ
మే ప్రతిబందిసూచనాయాహ * మణీతి * న ప్రతిబంధక ఇత్యనుషజ్యతే ॥ త
థాచ విరోధకోట్యనుమితి సామగ్రీకాలీనత్వేన పరామర్శాదీనామనుమితిప్రతి
బంధకత్వే మణిసమవహితత్వేన వహ్న్యాదీనామపి దాహప్రతిబంధకత్వాపత్తిః॥
మణిసమవహితత్వాపేక్షయా లాఘవా న్మణిత్వేనైవ ప్రతిబంధకతా కల్ప్యతఇ
తి చేత్, తర్హి విరోధి సామగ్రీకాలీనత్వాపేక్షయాలాఘవాత్తాదృశసామగ్రీత్వే
న విరోధిపరామర్శత్వేనైవవాప్రతిబంధకత్వం ప్రకృతేకల్పయితు ముచితమి
తికథంవిరోధిసామగ్రీకాలీనత్వమాదాయలక్షణంసంగమనీయం తస్యప్రతిబంధక
తాతిరిక్తవృత్తిత్వాదితిభావః ॥ కార్యానుత్పత్తివ్యాప్యతావచ్ఛేదకత్వ రూపప్ర
తిబంధకతావచ్ఛేదకత్వమేవాత్రవివక్షితం నతు కారణీభూతాభావ ప్రతియోగి
తావచ్ఛేదకత్వరూపం తచ్చ విరోధిసామగ్రీకాలీనత్వేప్యక్షతమేవేత్యాహ *అ
థేత్యాదినా * యద్ధర్మేతి * యాదృశధర్మవిశిష్టనిశ్చయో వ్యవహితోత్తర
క్షణత్వ వ్యాపకీభూతానుమిత్యనుత్పాదః తాదృశరూపవమేవేత్యర్థః ॥ నిశ్చయ
త్వనివేశాద్బాధాదివిషయకసంశయసంస్కారావ్యవహితోత్తరక్షణే కదాచిద
నుమిత్యుత్పాదేపి నక్షతిః * అత్ర*ఏతల్లక్షణే*ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకముక్తం*

ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదక పదేన వివక్షితమ్ ॥ *భవతి చేతి * విరోధికోట్యనుమితి సామగ్ర్యాః ప్రతిబంధకత్వ కథనం ప్రతిబంధకసమవహితోత్తరక్షణే కార్యానుత్పాదస్యావశ్యకతయా విరోధిసామగ్రీకాలీనత్వస్య నిరుక్తప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకతాయా ఆవశ్యకత్వప్రదర్శనాయ* తథా * అవశ్యమనుమిత్యనుత్పాదః ॥ విరోధిసామగ్ర్యాః ప్రతిబంధకత్వం యదుక్తం తదేవాదూషయతి * నవఇతి * నహీత్యర్థః * కాలాదీతి * ఘటితాంతం హేతుగర్భవిశేషణమ్ ॥ తథా చ కారణ సముదాయస్సామగ్రీసాచ క్వచిదపి నప్రతిబంధికా కాలాదిసాధారణ కారణానామపి తదంతర్నివిష్టత్వాత్ తేషాంచ ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకకోటిని వేశస్య నిష్ఫలత్వాత్ ప్రతిబద్ధ్యకార్యేపి తేషామనుగుణత్వాదిత్యర్థః ॥ సత్ప్రతిపక్షస్థలే విరోధికోట్యనుమితి సామగ్ర్యాస్తత్కోట్యనుమితి ప్రతిబంధకత్వం అత్యంతాసంభవదుక్తికమేవ తత్రఫలానుత్పాదేన సామగ్ర్యాఏవాసత్త్వాదిత్యాహ * విశేషతస్త్విత్యాదినా* అత్ర * సత్ప్రతిపక్షస్థలే ॥ సామగ్రీనప్రతిబంధికేత్యుపపద్యతే * తత్సత్త్వే* సామగ్రీసత్త్వే * కార్యోత్పాదస్య దుర్వారత్వాత్ * సామగ్ర్యాః కార్యోత్పత్తినియతత్వాదితి భావః ॥ నను తర్హి తత్ర పరామర్శాదిరూపానుమితిహేతుసత్త్వాదనుమితిః కథం నోత్పద్యత ఇత్యత ఆహ * కింత్వితి * విరోధిపరామర్శః * సాధ్యాభావవ్యాప్యవత్తానిశ్చయః* తథా* అనుమితిప్రతిబంధకః ॥ నను యత్ర వహ్న్యభావవ్యాప్యవత్తాపరామర్శో వహ్న్యభావాభావవాన్ పక్ష ఇతి బాధనిశ్చయోపిచ వర్తతే తత్ర వహ్నివ్యాప్యవత్తాజ్ఞానేన వహ్న్యనుమితిర్జన్యత ఇత్యనుభవసిద్ధం, విరోధిపరామర్శమాత్రస్య ప్రతిబంధకత్వేచ తన్నోపపద్యత ఇత్యత ఆహ * యది చేతి * తత్సత్త్వేపి* విరోధిపరామర్శసత్త్వేపి * తత్సాధ్యబాధావతారే* తాదృశపరామర్శానుమేయవిరోధికోటేః పక్షే అభావనిశ్చయదశాయాం *నానుమితిప్రతిబంధః* నప్రకృతసాధ్యానుమిత్యనుత్పాదః ॥ అప్రామాణ్యగ్రహాభావస్యేత్యనంతరం వైశిష్ట్యమిత్యనుషజ్యతే *తదభావస్య *విరుద్ధకోటి విరహనిశ్చయాభావస్య * తత్ర*విరోధిపరామర్శప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకగర్భే *నివేశ్యతామితి* అత్ర విపరీతకోటివ్యాప్యవత్తాపరామర్శదశాయాం తత్కోటివిరహనిశ్చయ సత్త్వే తత్పరామర్శే భ్రమత్వగ్రహానంతరమేవ అనుమితిః స్వీక్రియతే నత్వన్యథేతి భ్రమత్వగ్రహాభావవైశిష్ట్యనివేశేనైవోపపత్తౌ తాదృశ బాధగ్రహాభావ వైశిష్ట్యనివే

శోఽవ్యర్థ ఇత్యనిర్భరసూచనాయ యది చేత్యుక్తం అప్రామాణ్యగ్రహాభావస్య దృష్టాంతవిధయా ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వంచ దర్శితమ్ ॥ నన్వస్త్వనుమితౌ విరోధిపరామర్శమాత్రం ప్రతిబంధకం తథాపి తద్ఘటితవిరోధిసామగ్రీకాలీనప్రకృతపరామర్శస్య ఫలానుత్పాదనియతత్వాత్ తాదృశసామగ్రీకాలీనత్వస్య నిరుక్తప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వం దురుపపాదమేవ ఏవంచ తథావిధ విరోధిపరామర్శకాలీనత్వమాదాయాపి దశావిశేషే సత్ప్రతిపక్షితస్య హేతోర్దుష్టత్వముపపద్యత ఏవేత్యతో విరోధిపరామర్శాది కాలీనత్వ సమశీలబాధాది భ్రమకాలీనత్వ మాదాయ సద్ధేతావతిప్రసంగమాహ * యథాచేతి * తథావిధేతి * భ్రమప్రమాసాధారణేత్యర్థః ॥ అపీత్యనంతరం నానుమితిరిత్యనుషజ్యతే ॥ తథాచ తాదృశం బాధాదిగ్రహకాలీనత్వమపి నిరుక్తప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వవద్భవత్యేవేతి భావః * ఇతి * ఇత్యతః ॥ * అతిప్రసంగ ఇతి * బాధాదేరనిత్యదోషతాయాః కేనాప్యనభ్యుపగమేన ఇష్టాపత్త్యనవకాశాదితి భావః ॥ విరోధిపరామర్శాది కాలీనత్వమాదాయ సర్వత్ర సత్ప్రతిపక్షితే దుష్టత్వం నోపపాదయితుం శక్యత ఇత్యాహ * నచేతి * నహీత్యర్థః * అతీతాదావితి * తథాచాతీతాదిసద్ధేతౌ విరోధిపరామర్శదశాయాం భవన్మతసిద్ధం సత్ప్రతిపక్షితత్వం నోపపద్యత ఇతి భావః ॥ సత్ప్రతిపక్షితే సద్ధేతౌ విరోధివ్యాప్యవత్పక్షాప్రసిద్ధావపి ప్రతిబంధకీభూతభ్రమవిషయప్రసిద్ధవిరోధివ్యాప్త్యాదేరేవ దోష ఇతి మతం దూషయతి * యదపీత్యాదినా * యద్విషయకత్వేనేతి * తృతీయార్థో స్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వం నత్వనతిరిక్తవృత్తిత్వరూపం తథాసతి విరోధివ్యాప్త్యాదేః దోషత్వానుపపత్తేః ప్రతిబంధకతాయాం జ్ఞాననిష్ఠత్వవిశేషణం కామినీజిజ్ఞాసాదినిష్ఠప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకీభూతధర్మేఽతిప్రసంగవారణాయ ॥ నను విరోధికోటివ్యాప్యత్వస్య పర్వతో వహ్నిమాన్ ధూమాత్ పర్వతో వహ్న్యభావవాన్ జలత్వాదిత్యాదౌ ప్రతిబంధకీభూతజ్ఞాన విషయసమవాయాది సంబంధావచ్ఛిన్నపక్ష ధర్మతాయాశ్చ ప్రకృతహేతావభావాత్ కథం తస్య దుష్టత్వమత ఆహ * తద్వత్త్వమపీతి * విరోధివ్యాప్త్యాదిమత్త్వమపీత్యర్థః * తజ్జ్ఞానరూపేతి * స్వవిషయకజ్ఞాన విషయత్వాత్మకేత్యర్థః ॥ సంబంధవిశేషస్యావివక్షితత్వాదితి భావః ॥ తాదృశసంబంధవతాం ప్రకృతహేతావుపపాదయతి * తస్యేతి * విరోధివ్యాప్త్యాదిజ్ఞానస్యేత్యర్థః * సమూహాలంబనతయేతి * నచైవం క్రమికపరామర్శద్వయ

స్థలే సత్ప్రతిపక్షత్వానుపపత్తిరితి వాచ్యమ్ ॥ తత్రాపి తాదృశవ్యాప్త్యాదిప్రకార
క ప్రకృతహేతువిషయకేశ్వరజ్ఞానాదికమాదాయ తద్వత్త్వోపపత్తేః * సాధ్యా
భావవత్పక్షవిషయకత్వేన * సాధ్యాభావప్రకారేణపక్షావగాహిత్వేన * సా
ధ్యాభావవత్పక్షజ్ఞానేతి * సాధ్యాభావప్రకారక పక్షజ్ఞానాంశే ప్రమాత్వవిష
యకత్వేనేత్యర్థః ॥ మతభేదేన వికల్పః * తస్య * తాదృశజ్ఞానస్య * సాధ్యవ
త్త్యపి పక్షే * పక్షే సాధ్యవత్యపి సతి ॥ పక్షస్య సాధ్యవత్త్వే సత్యపీతి యావత్ *అ
తివ్యాప్తేరితి * పర్వతో వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ బాధభ్రమనిష్ఠప్రతిబం
ధకతావచ్ఛేదక విషయతానిరూపక వహ్న్యభావాదేః స్వవిషయకజ్ఞాన విష
యత్వాదిసంబంధేన వైశిష్ట్యస్య హేతౌ సత్త్వాదితి భావః ॥ ఇదముపలక్షణమ్॥వ
హ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ విరోధిపరామర్శశూన్యకాలేపి తద్విషయవిరోధి
వ్యాప్త్యాదికమాదాయాపి హేతౌ దుష్టత్వప్రసంగో బోధ్యః ॥ తథాపి ప
క్షాంశే తద్విశిష్టవిశేషణక సమూహాలంబనజ్ఞాన సంబంధేన హేతౌ తద్వైశిష్ట్య
సంభవాత్ ॥ అనతిరిక్తవృత్తిత్వరూపమేవావచ్ఛేదకత్వం వివక్షణీయమిత్యభి
ప్రాయేణ బాధభ్రమప్రతిబంధకతామాదాయాతిప్రసంగస్యోద్ధారమాశంకతే॥
* విశిష్టేతి * సాధ్యాభావవిశిష్టపక్ష విషయకత్వమేవప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృ
త్తి నతు సాధ్యాభావ విషయకత్వమాత్రమిత్యర్థః *విశిష్టంచ* సాధ్యాభావవిశి
ష్టపక్షశ్చ *తత్ర *బాధస్థలే ॥ సత్ప్రతిపక్షస్థలే సర్వత్ర తాదృశవిశిష్టం ప్రసిద్ధ
మేవేత్యభిమానః ॥ భ్రమం నిరాకరోతి * తత్కిమితి *పక్షావృత్తిసాధ్యకసత్ప్ర
తిపక్షే సాధ్యాభావవ్యాప్యవిశిష్టపక్షస్య ప్రసిద్ధత్వాత్సర్వత్రేతి * సత్ప్రతిప
క్షే * సత్ప్రతిపక్షతయా భవన్మతసిద్ధే * ప్రసిద్ధ ఇతి * తథాచానతిరిక్తవృత్తి
త్వరూపమవచ్ఛేదకత్వం వివక్షితుమశక్యమితిదర్శితాతివ్యాప్తిర్దుర్వారైవేతి
భావః ॥ తద్వత్త్వఘటకసంబంధం వితర్క్యాపి దూషయతి * యథాకథంచిది
తి * అతిప్రసక్తం * సద్ధేతుసాధారణమ్॥తథాచ పర్వతాదేర్వహ్న్యాదిమత్త్వే
సాధ్యే ధూమాదావదుష్టతావ్యవహారాపత్తిరితిభావః ॥ తాదృశసంబంధేన తద్వ
త్త్వస్య ధూమాదిరూపసద్ధేతు సాధారణత్వం స్ఫుటయతి * ధూమాదేరితి *
* జ్ఞానరూపేణ * స్వవిషయకజ్ఞానవిషయత్వేన * తదాశ్రయాశ్రయ
త్వాదినా*స్వాశ్రయద్రవ్యత్వాశ్రయత్వాదినేత్యర్థః ॥ ఆదినా ఏకకాలీ
నత్వ పరిగ్రహః * వ్యభిచారాది సత్త్వాత్ * వహ్న్యభావవద్వృత్తి

త్వాదిసత్త్వాత్ ॥ నను యాదృశసంబంధావచ్ఛిన్న యత్ప్రకారతానిరూపితయ
ద్ధర్మివిశేష్యతాశాలిత్వేన జ్ఞానస్య ప్రతిబంధకత్వం తేనసంబంధేన తద్వత్త్వమే
వ దుష్టత్వమితివాచ్యం ఏవంచ స్వరూపాది సంబంధావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవ
ద్వృత్తిత్వాది ప్రకారతానిరూపిత హేతువిశేష్యతాశాలిత్వేనైవ వ్యభిచారా
దిజ్ఞానస్య ప్రతిబంధకతా తేనసంబంధేన తద్వత్త్వస్యచ హేతోరభావాన్న తత్రా
తివ్యాప్తిరిత్యాశంకాం నిరాకురుతే * యాదృశేతి * సర్వత్రసత్ప్రతిపక్షితఇ
తి * హ్రదోవహ్నిమాన్ ధూమవతఇత్యాదిస్థలే ధూమవదాదిరూపహేతౌ
వ్యాప్యతాఘటకసంబంధేన వహ్న్యభావవ్యాప్యవత్తాయాః అసత్త్వాదితిభా
వః ॥ హ్రదోవహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ ధూమాదిరూపహేతౌ వ్యాప్యతా
ఘటకసమవాయాది సంబంధేన వహ్న్యభావవ్యాప్యధూమత్వాదేస్సత్త్వాత్స
ర్వత్రేత్యుక్తం ॥ * క్వచిత్సద్ధేతావితి * సద్ధేతుతాదశాయామపి క్వచిదిత్యర్థః ॥
పర్వతోవహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ విరోధిపరామర్శ సమధానదశాయా
మపి ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకప్రకారతాశ్రయవహ్న్యభావవహ్నిమదన్యత్వ
వ్యాప్యత్వాదేః తాదృశప్రకారతావచ్ఛేదకస్వరూపాదిసంబంధేన ధూమాదివృత్తి
త్వాదితిభావః ॥ యత్తుజ్ఞాన సంబంధేనతద్వత్త్వమేవ దుష్టత్వం జ్ఞానంచవిశిష్టవ్య
వహారాద్యనురోధాత్ క్వచిదేవకదాచిదేవకస్యచిత్సంబంధఃఏవంచవిరోధివ్యా
ప్త్యాదేః జ్ఞానం విరోధిపరామర్శదశాయామేవప్రకృతేహేతౌతత్సంబంధః త
దైవ తత్ర దుష్టతావ్యవహారాత్ సాధ్యాభావాదేభ్రమాత్మక జ్ఞానంతు
తత్ర న కదాచిదపి తథాపరమేశ్వరాది సాధారణం సాధ్యాభావ విశిష్టప
క్షాదేర్జ్ఞానంతుతత్ర సర్వదైవేతి ॥ తత్తుహాస్యాస్పదమేవ ॥ సకలాభియుక్త
పురుషసాధారణస్య నియతవ్యవహారస్యాసిద్ధత్వాత్ వాసనావిశేషవతాం తాదృ
శవ్యవహారస్య విపరీతస్యాపి సంభవాత్ తజ్జ్ఞానస్య నియతసంబధత్వాసాధక
త్వాదితి ॥ బాధసత్ప్రతిపక్షజ్ఞానయోః ప్రత్యక్షశాబ్దజ్ఞానంప్రతిప్రతిబంధకత్వ
మభిధాయ బాధసత్ప్రతిపక్షయోర్లింగజ్ఞానజన్యజ్ఞానమాత్రవృత్తిధర్మావచ్ఛి
న్న ప్రయోజ్యతానిరూపిత ప్రయోజకతాశ్రయాభావప్రతియోగిజ్ఞాన విషయత్వ
రూపం లింగాసాధారణదోషత్వం నసంభవతీత్యాక్షిప్తం మణికృతాతాదృశప్రతి
బంధకతాయాంచ యుక్తిర్నోక్తేతి న్యూనతాపరిహారాయ తత్రయుక్తిమాహ ॥
* స్థాణుత్వాభావస్యేతి * స్థాణుత్వప్రత్యక్షశాబ్దయోరితి * సమానధర్మితా

వచ్ఛేదకకస్య స్థాణుత్వప్రకారకస్య లౌకికసన్నికర్షాద్య జన్యస్య ప్రత్యక్ష
స్య శాబ్దస్య చేత్యర్థః * ఏవం * శాబ్దబుద్ధౌ బాధతదభావవ్యాప్య వత్తాజ్ఞాన
యోః ప్రతిబంధకత్వే ॥ * నరశిరఃకపాలమితి * నరశిరఃకపాలే శుచిత్వాద్యను
మాపకేన తద్ధర్మికప్రాణ్యంగత్వపరామర్శేన సర్వతః ఫలద్వారా వా ఆగమజన్యా
శౌచబోధః ప్రతిరోధస్స్యాదిత్యర్థః ॥ సచానుభవవిరుద్ధః ॥ తత్ర ప్రాణ్యంగ
త్వజ్ఞానదశాయామపి శాబ్దాశౌచజ్ఞానస్యానుభవసిద్ధత్వాదితి భావః ॥ సమాధత్తే
* తత్రేతి * తాదృశాశౌచజ్ఞాన ప్రకాల ఇత్యర్థః ॥ అనుకూలతర్కాభా
వేన వ్యాప్తినిశ్చయస్య బలవత్తరాగమవిరోధేన అనుమితేశ్చానుత్పత్తేరితి యో
జనా ॥ ఏవంచ వాస్తవవ్యాప్యధర్మస్య యేనకేనాపి రూపేణ జ్ఞానమేవ నవి
రోధి అపితు వ్యాప్యత్వరూపేణ అత్రచ ప్రాణ్యంగత్వస్య జ్ఞానేపి వ్యాప్తిగ్రా
హకతర్కవిరహేణ వ్యభిచారశంకయా శౌచవ్యాప్యత్వేన తజ్జ్ఞానం నసంభవతి
కారణాంతరవిరహేణ యత్ర వ్యభిచారశంకావిరహస్తత్ర కథంచిద్వ్యాప్తిగ్ర
హేపి గృహీతప్రామాణ్యాగమతాత్పర్య విషయవిపరీత విషయకత్వేన త
త్రాప్రామాణ్యం గృహ్యతే తథాచ తాదృశప్రాణ్యంగత్వ జ్ఞానం నశౌచా
నుమితి జననే శాబ్దాశౌచజ్ఞానప్రతిబంధే వా ప్రభవతీతి సముదాయార్థః ॥ ఆగ
మే ప్రామాణ్య గ్రహశ్చ శిష్టపరిగ్రహాదినైవ భవతి యావచ్చ తాదృశపరామర్శే
ప్రామాణ్యం గృహ్యతే తావన్న భవత్యేవాగమప్రవృత్తిరితి భావః ॥ యద్వే
త్యాదిగ్రంథేన బాధాదిజ్ఞానస్య అనుమిత్యతిరిక్తజ్ఞానాప్రతిబంధకత్వం వ్యవస్థా
ప్య బాధాదేర్లింగాసాధారణదోషత్వమేవోపపాదితం ॥ తన్నసంగచ్ఛతే ॥ బా
ధితార్థస్య శాబ్దాభ్యుపగమేఽనుమితేరప్యనవబాధాత్తత్రాప్రామాణ్యగ్రా
హకతయా బాధాదిగ్రహస్య ప్రవృత్త్యాదివిరోధోపపత్తేరిత్యత్ర కల్పగ్రంథకృతో
ఽనిర్భరమాహ *యద్వేత్యాదీతి* ననన్వానుమానిక బాధాదినిశ్చయదశాయా
మపి లౌకికసన్నికర్షాదితః ప్రత్యక్షోత్పత్త్యా బాధ నిశ్చయసామాన్యస్య ప్రత్య
క్షప్రతిబంధకత్వం నసంభవతీత్యనుమిత్యసాధారణప్రతిబంధకత్వం బాధనిశ్చ
యత్వావచ్ఛిన్నత్వస్యాక్షతమతో యద్విషయక నిశ్చయత్వేన అనుమిత్యసాధా
రణ ప్రతిబంధకత్వం తత్త్వస్య లక్షణతాప్రయోజకత్వాభిప్రాయేణ యద్వే
త్యాదిగ్రంథస్య బాధలక్షణతోపపాదకత్వం సుష్ఠుసంగచ్ఛత ఇత్యత ఆహ * ప్ర
త్యక్షం ప్రతీతి * సమానేంద్రియజన్య బాధనిశ్చయస్య సత్త్వే లౌకికప్రత్యక్షస్యా

సుత్పత్తేః అనుమానికేతి బాధనిశ్చయవిశేషణం * శాబ్దంప్రతీతి * తథాచతావ తైవ లింగాసాధారణదోషత్వ వ్యాఘాతఇతిభావః ॥ తత్త్రా(పితదప్రతిబంధక కత్వ మాశంకతే*యోగ్యతేతి * అన్యథాసిద్ధత్వాదితి * బాధాదినిశ్చయదశాయాం యోగ్యతాజ్ఞాన రూపకారణవిరహాదైవ శాబ్దజ్ఞానానుత్పాదాదితిభావః ॥ * తదభావః * బాధాదినిశ్చయాభావః ॥ * తత్ర * శాబ్దబుద్ధౌ ॥ యద్యపి యోగ్యతాసంశయద్వితీయక్షణే స్మరణాత్మకాయోగ్యతానిశ్చయేసతి ద్వితీయక్షణేశాబ్దజ్ఞానవారణాయ శాబ్దబోధేతదభావస్య హేతుత్వావశ్యకత్వం తథాపి బాధాదిజ్ఞానస్య శాబ్దాప్రతిబంధకత్వేపి నిర్వివాదోపనీతభానవిశేష ప్రతిబంధకతయైవ బాధాదేర్లింగాసాధారణదోషత్వ నిరాకరణత్వ సంభవాత్తత్రైవ తన్నిరాకరోతి * ఏవమపీతి * ఉపనీతభానవిశేషమ్ * దోషవిశేషాజన్యోపనీతభానమ్ * తత్త్వేన * బాధనిశ్చయాద్యభావత్వేన * దుర్వారత్వాదితి * బాధాది నిశ్చయదశాయామనుమితేరివ తాదృశోపనీతభానానుత్పాదస్యసర్వానుభవసిద్ధత్వాదితిభావః॥శ్రీ శ్రీ॥శ్రీ॥శ్రీ॥శ్రీ॥శ్రీ॥శ్రీ॥శ్రీ॥శ్రీ॥శ్రీ॥శ్రీ

ఇతిశ్రీమన్మహామహోపాధ్యాయగదాధరభట్టాచార్యచక్రవర్తివిరచితాయాం
యుక్తినికరకల్లోలమాలాతరఙ్గిత కల్పనాపయఃపారావారరూపిణ్యాం
అనుమానదీధితిటిప్పణ్యాం,ఉత్తరవాదే
విబుధజనమథన సముద్భూత సుధారససారరూపా
హేత్వాభాససామాన్యనిరుక్తిః
శ్రీసమ్పూర్ణా శ్రీ

శ్రీ

శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు.

పుట	పఙ్క్తి	అశుద్ధం	శుద్ధం	పుట	పఙ్క్తి	అశుద్ధం	శుద్ధం
౬	౧౯	మర్షిణా	మహర్షిణా	౧౧౨	౨౮	శక్య	శ్యక
౭	౭	దుర్భోధ	దుర్బోధ	౧౧౫	౨౮	కించ	కింత్వ
	౧౦	ఇచ్ఛాప	ఇచ్ఛావ	౧౨౪	౨౪	సాహ*స	నస
౮	౯	రూపణౌ	రూపణౌసతి	౧౨౮	౧	చ్ఛిస్న	చ్ఛిన్న
౯	౧	తద	అతస్తద	౧౪౦	౩	వ్రమే	ప్రమె
౧౦	౧	నిరూపె	నిరూప్యె	౧౪౪	౩	ర్థకత్వా	ర్థత్వా
౧౨	౪	మూలభా	మూలలభ్యా		౧౬	దుష్ట	దుష
	౮	లాభా	లాభ	౧౪౫	౧	తిప్ర	తిప్ర
౨౨	౨	దిసా	దిసాధనె		౬	మస్య	మన్య
	౧౫	అనుభవ	అనుభవ	౧౪౯	౧౫	దితు	దితితు
౨౭	౭	వహ్నే	వహ్నేర్	౧౫౦	౬	వహ్నేర్	వహ్నేర్
౨౯	౨౮	సిద్దః	సిద్ధః		౧౪	షాధి	ష్టాధి
౩౦	౪	శ్రియతె	శ్రియతె		౨౨	వహ్న	వహ్నె
	౭	అన్య	అన్య	౧౫౩	౩	త్యాఛి	త్యాది
	౮	ధమార్	ధర్మా	౧౫౯	౬	అను	అను
౩౧	౫	ఘూవ	ఘూమ	౧౮౦	౧౨	స్థలీ	స్థలీ
	౭	రతఆ	రిత్యతఆ		౧౪	నుగ	నుపగ
౩౨	౫	మేస్యత్ర	మేన్యత్ర	౧౯౦	౨	వహ్నేర్	వహ్నేర్
౪౬	౨	లింగాజ్ఞా	లింగాజ్జ్ఞా	౧౯౨	౧	శసం	శాసం
౬౭	౨౮	త్వావ	త్వాద్యవ	౧౯౪	౧౪	త్స్వమ	త్స్వమః
౬౮	౯	గ్రహహేణ	గ్రహేణ		౨౫	విశిష్ట్య	విశిష్ట
౮౨	౧౨	దకయా	దకతయా	౧౯౬	౨౭	శ్రియ	శ్రియా
౮౫	౯	వహ్నేర్	వహ్నేర్	౧౯౯	౧౭	స్నతి	స్నప్రతి
౧౦౭	౧౭	విశిష్ట	విశిష్ట		౨౫	క్తయ క్తయ	క్తయ
	౨౬	అథ	అథ		౨౭	తాదృశ	తాదృశా
౧౦౮	౧౪	పాదా	పాద	౨౦౦	౬	త్యఆహ	త్యతఆహ
౧౦౯	౧౧	స్వాప	స్వావ		౨౬	నిక్త	నిరుక్త
	౨౨	బంథ	బంధ	౨౦౨	౧౪	వద్ర	తద్ర
౧౧౦	౧౭	గగన	గగనా	౨౦౩	౯	మంభార్	మంతర్భా
౧౧౧	౧౨	పటా	ఘటా	౨౦౭	౧౮	పంబంధ	సంబంధ